BEN HUR,

EENE GESCHIEDENIS UIT DE EERSTE TIJDEN VAN HET CHRISTENDOM

DOOR

LEWIS WALLACE,

GENERAAL BIJ HET N.-AMERIKAANSCHE LEGER.

Vrij in het Nederlandsch vertaald

DOOR

J. H. WIJNEN,

Pastoor te Breust-Elsden.

Tilburg,
W. BERGMANS.

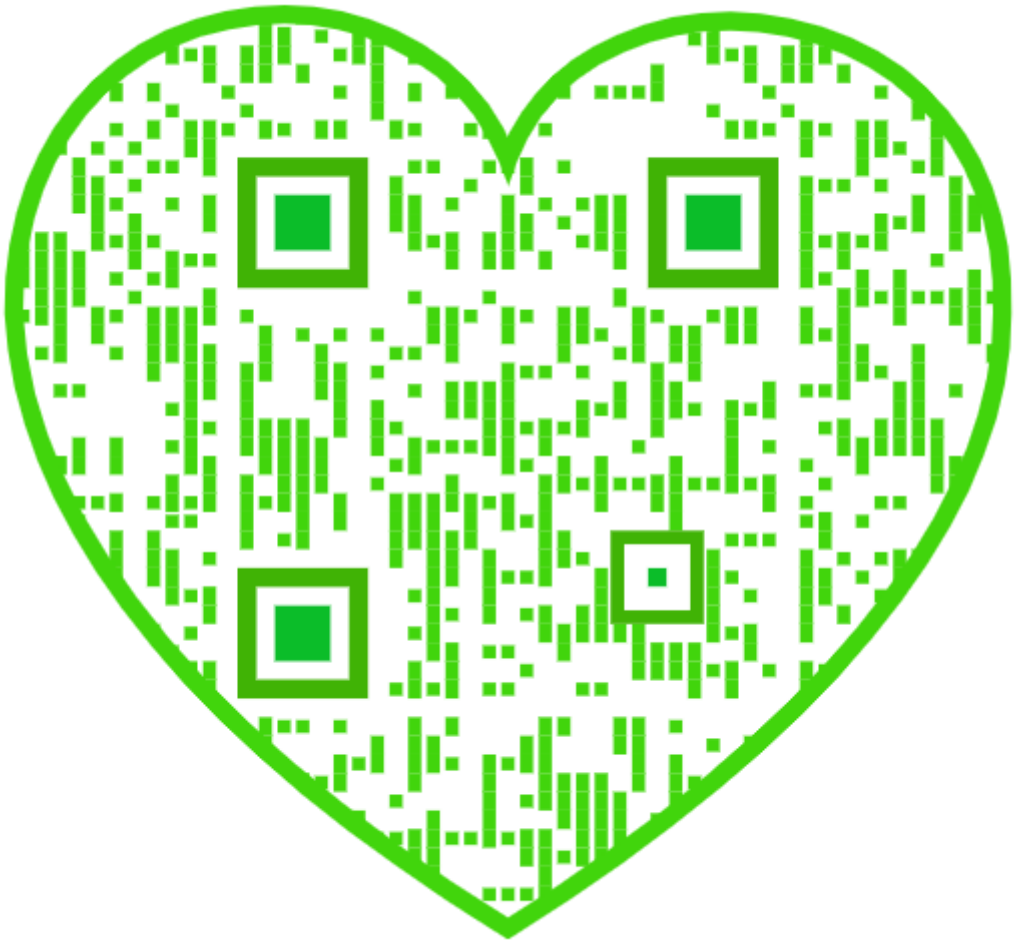

BEN HUR,

EENE GESCHIEDENIS UIT DE EERSTE TIJDEN VAN HET CHRISTENDOM,

DOOR

LEWIS WALLACE,
GENERAAL BIJ HET N.-AMERIKAANSCHE LEGER.

VRIJ IN HET NEDERLANDSCH VERTAALD

DOOR

J. H. WIJNEN,
Pastoor te Breust-Eijsden.

MAASTRICHT,
MAASTRICHTSCHE STOOMDRUKKERIJ.
1892.

EERSTE DEEL.

VOORREDE.

Het heerlijke boek, waarvan wij aan onze christelijke landgenooten (Protestanten zoowel als Katholieken) eene vrije vertaling aanbieden, heeft in Amerika een buitengewone sympathie ondervonden. In enkele jaren werden twee honderd duizend *exemplaren verspreid. Ook werd dat werk reeds in de meeste Europeesche talen overgezet; de Duitsche uitgave is, in vier jaren, twaalf maal herdrukt.*

Het is een boek vol gloed en leven; naast de treffendste en hartroerendste tafereelen, geeft het ons historische beschouwingen, welke de scherpste critiek braveeren.

Den geleerde geeft het een duidelijk en naar waarheid geteekend overzicht der godsdienstige en politieke toestanden, alsmede van het familie-leven, in het Romeinsche Rijk en vooral in Judea, gedurende de eerste halve eeuw onzer tijdrekening.

De christen zal, bij het lezen der geschiedkundige feiten uit het leven des Verlossers en van het ontstaan der Kerk, zijn Geloof verlevendigd en zijn godsdienstzin opgewekt gevoelen. De Schrijver, ofschoon Protestant, heeft alles wat den Katholieken hatelijk zou kunnen zijn, trachten te vermijden.

Elk lezer, wiens ziel voor het ware en het goede en voor het dichterlijk schoone ontvankelijk is, zal menigmaal een traan in zijn oog voelen opwellen.

Ziehier eene korte levens-schets des beroemden schrijvers, wiens werk eene plaats zal vinden naast de Fabiola *van Kardinaal Wiseman.*

Lewis Wallace *werd te Brookville in 1827, van Puriteinsche ouders, geboren. Onder de leiding zijns vaders, volbracht hij zijne eerste studiën en legde zich vervolgens op de rechtsgeleerdheid toe. Van jongs af toonde hij een uitstekenden aanleg voor de litteratuur te bezitten.*

Op twintig-jarigen leeftijd trad hij in het leger en maakte den oorlog tegen Mexico mede. Door dezen veldtocht werd hij nader bekend met de geschiedenis en de toestanden van dat land en vond hij daarin aanleiding tot het schrijven zijner eerste novelle, welke door het publiek zeer gunstig onthaald werd.

Eenigen tijd vóór dat de vreeselijke oorlog tusschen de Noordelijke en Zuidelijke Staten ontbrandde, werd hij in den Staat Indiama tot adjudant bij den generalen staf benoemd. In gemelden krijg onderscheidde hij zich door moed en beleid en werd tot brigade-generaal bevorderd en een paar jaren later tot Gouverneur van Nieuw-Mexico. Het was daar, in het gouvernementspaleis van Santa-Fé, dat hij de Ben Hur *geschreven heeft: in 1880 verscheen de eerste Uitgave.*

Als gezant naar Konstantinopel gezonden, verbleef hij aldaar eenige jaren en genoot des Sultans hoogste gunst en genegenheid. Deze bezorgde hem, voor zijne rondreis door Palestina een vrijgeleide, waardoor hij overal mocht binnengaan, ook dáár, waar anders geen christen den voet mag zetten. Daarenboven moest eene afdeeling

soldaten en eenige hofbedienden hen overal volgen en ten zijnen dienste gereed zijn.

Op deze reis bezocht hij het gansche land en vooral die plaatsen, welke door de tegenwoordigheid des Verlossers geheiligd zijn. Doch, gelijk hij later verklaarde, had hij niets gevonden, wat hem aanleiding kon geven om één enkel woord in zijn boek te veranderen. Met zóó veel zorgvuldigheid had hij de oude en nieuwere schrijvers, die het Heilig Land beschreven hebben, bestudeerd, dat hij alles naar waarheid afgeteekend had.

Wellicht zal de vraag gesteld worden, hoe wij er toegekomen zijn om eene Nederlandsche vertaling van een werk te geven, waarvan reeds eene overzetting bestond De reden daarvan is: onze innige overtuiging dat dit werk meer algemeen verspreid, *zeer veel nut kan stichten. De bestaande uitgave is te hoog in prijs en valt niet in ieders bereik. Enkele langdradige beschrijvingen hebben wij verkort, zonder schade voor het boek.*

Moge deze Nederlandsche vertaling in ons vaderland even gunstig ontvangen worden en even veel nut stichten, als dit heerlijke boek in andere landen heeft voortgebracht, dan zal de wensch vervuld zijn

DES VERTALERS.

Eerste Hoofdstuk.

DE WIJZEN.

Aan de oostzijde van Palestina verheft zich eene heuvelenketen, van wier top men een gedeelte van *Steenachtig Arabië* overzien kan. Aan haren voet slingeren zich door de vlakte talrijke grachten en ravijnen, welke gewoonlijk droog zijn, doch in het regenseizoen het water der bergen naar de Jordaan heenvoeren. Zij doorkruisen den weg, welke zich kronkelend door de vlakte heenslingert.

Uit een der diepste en breedste ravijnen kwam een reiziger te voorschijn, dien wij onzen lezers willen voorstellen.

Naar zijn uiterlijk te oordeelen is hij ongeveer vijf-endertig jaar oud; doch zijn eertijds git-zwarte baard begint reeds eenigszins grijsachtig te worden; zijn aangezicht is hoog kastanje-bruin, en gedeeltelijk met eenen doek bedekt, welke van eene soort van tulband, aan beide zijden van het hoofd afhangt. Hij draagt een lang, veelkleurig, oostersch gewaad en is, op een grooten witten kameel, onder een witte tent gezeten. Van tijd tot tijd verheft hij de oogen hemelwaarts.

De zon wierp haren eersten purper-gloed over de vochtige weilanden, toen de kameel met zijn ruiter uit het ravijn opsteeg. Alles is stil en rustig in de vlakte; geen weg of voetpad leidt meer verder. De kameel echter keerde zich, als door zijn instinkt gedreven, oostwaarts en ging met haastige schreden voorwaarts. Nadat hij aldus, gedurende

vier uren moedig had voortgestapt, bleef hij op eens stilstaan. De reiziger wierp een blik over de landstreek en, als uit een diepen slaap ontwakend riep hij uit: *eindelijk! eindelijk!* Hij vouwde de handen samen, buigde het hoofd en bracht eenige oogenblikken in gebed door.

Nadat hij zijn gebed geëindigd had, gaf hij den kameel het teeken dat hij wilde afstijgen. Het trouwe dier knielde neder, de ruiter zette den voet op zijn hals en, in een oogwenk, stond hij op den grond.

Hij is niet groot van gestalte, maar van een krachtigen lichaams-bouw. Nadat hij zijn tulband losgemaakt had, werd zijn aanschijn geheel zichtbaar. De bijna gansch zwarte kleur van het aangezicht, het breede voorhoofd, het lange, over de schouders met golven afhangend haar waren ontwijfelbare kenmerken van zijne herkomst, hij was eene volmaakte type eens Egyptenaars. Het was opvallend dat hij, door die woeste streken reizende, geen wapens droeg; zelfs had hij geen stok om den kameel vooruit te drijven. Door den langen rid waren zijne ledematen stijf geworden; hij liep dan eenigen tijd heen en weer, wreef zich de handen en stampte met de voeten.

Voortdurend zag hij rondom over de vlakte; doch telkens, als zijn oog niets bespeurde, kon men op zijn aanschijn eene uitdrukking van diepe teleurstelling waarnemen. Het was alsof hij nog anderen verwachtte, ofschoon het moeielijk te gissen viel, wie hier, in dat eenzaam oord, met hem zou samemkomen. Geen teeken echter van vertwijfeling kon men bespeuren. Hij scheen integendeel met een vast vertrouwen bezield, dat de verwachten weldra komen zouden; want hij begon de meegebrachte mondbehoeften uit te pakken. Nadat hij den kameel voedsel gegeven had, maakte hij een bundelstokken los en stak eenigen in den grond, legde de anderen dwars daarover en bedekte

ze met een grooten doek, zóó dat het geheel eene soort van tent vormde.

»Zij zullen wel komen" zoo sprak hij bij zich zelven, »die mij hierheen geleidde, zal ook hen herwaarts voeren. Ik wil reeds alles voorbereiden."

Uit den meegebrachten voorraad nam hij een paar lederen zakjes met wijn gevuld, gedroogd lams-vleesch, eenige granaatappels en brood. Dat alles plaatste hij in nette orde, op eenen doek, welken hij onder het tentje had uitgespreid. Drie uit palmboom-bladeren gevlochten borden zette hij op die geïmproviseerde tafel en dekte ze met servetten, uit de fijnste zijde geweven. Thans werd het duidelijk dat hij nog twee gasten verwachtte.

Toen alles gereed was, trad hij weer uit de tent, om nogmaals het land te overzien en zie! verre in het Oosten ontdekt hij eene zwarte gestalte. Hij bleef, als aan den grond genageld, staan; zijne oogen spande hij wijder open; een gevoel van hoop en vreugde teekende zich op zijne gelaatstrekken af. De gestalte naderde en werd immer duidelijker zichtbaar. Weldra onderscheidde hij een witten kameel, welke even als de zijne uitgerust was. Hij vouwde de handen samen en blikte naar den hemel, terwijl zijne oogen zich met tranen vulden. Tot in het diepste der ziel getroffen, riep hij uit: *God alleen is groot!*

De onbekende reiziger kwam immer nader en bleef eindelijk, op een kleinen afstand, staan. Ook hij scheen als uit een droom te ontwaken, toen hij den man biddende zag, die daar naast zijn kameel geknield was.

Ook hij vouwde de handen en sprak in stilte een gebed, stapte van zijn lastdier af en naderde tot den Egyptenaar, die eveneens tot hem toetrad. Met een blijden glimlach op het gelaat, omhelsden zij elkander.

Toen sprak de vreemdeling: vrede zij met u, dienaar van den waren God!" «En met u, antwoordde de andere, wees welkom, medebroeder in het ware geloof."

De aangekomene was van grootere en krachtigere gestalte; zijne oogen lagen diep in de holten, zijn baard was wit, zijne gelaats-kleur donker rood. Ook hij was niet gewapend.

Zijne Indiaansche kleeding was geheel wit, behalve de sandalen aan zijne voeten. »*God alleen is groot!*" zoo sprak hij, terwijl hij zich uit de armen des Egyptenaars lostrok.

»En zalig allen, die Hem dienen," antwoordde deze. Een oogenblik later voegde hij er bij: »zie, daar komt ook onze medegezel."

Zij keerden beiden hunne blikken naar het Noorden en zagen een derden kameel, even als de beide anderen wit van kleur, komen aanstappen.

Zij wachtten totdat de aankomende was afgestapt, om hem te gemoet te gaan. »*Vrede zij met u*" sprak hij en omhelsde beurtelings den Indiaan en den Egyptenaar. »*Godes wil geschiede*" luidde beider antwoord.

De laatst aangekomene onderscheidde zich van de twee anderen door een meer tengeren lichaams-bouw; zijne gelaatskleur was wit; licht bruin haar bedekte zijn klein, maar fijn besneden hoofd; zijn donker-blauwe oog verried een teeder gemoed en een oprecht en open karakter. Hij kon ongeveer vijftig jaren tellen. Een ethnoloog zou dadelijk in hem een *Griek* erkend hebben.

Na eenige oogenblikken van geheimzinnige stilte sprak de Egyptenaar: »Mij heeft de goede God het eerst hierheen gevoerd; daaruit besluit ik, dat ik tot dienaar mijner broeders uitverkoren ben. In de tent is alles klaar, spijs en drank staan gereed; laat mij nu mijne bediening uitoefenen."

Hij nam beiden bij de hand en voerde hen in de tent,

trok hun de sandalen uit, wiesch hun de voeten, goot water op hunne handen en droogde ze met een linnen doek af. Nadat hij ook zijne handen gereinigd had, sprak hij:

»Laat ons thans, ter vervulling onzer gewichtige taak, onze krachten versterken. Terwijl wij den kleinen maaltijd nemen kunnen wij elkander nader leeren kennen en ons over het doel onzer reis onderhouden."

Allen knielden neder, bogen het hoofd en baden: o »God ons aller Vader! Wat wij hebben behoort, U alleen toe. Neem onzen dank aan en zegen ons, opdat wij steeds Uwen wil volbrengen mogen."

Zij zagen thans elkander verwonderd aan; want elkeen had eene taal gesproken, welke den anderen onbekend was en toch — zij hadden elkander goed verstaan. Eene heilige vreugde en eene diepe ontroering maakte zich van hen meester; meer dan ooit gevoelden zij Gods wonderbare leiding.

Deze ontmoeting had plaats in de maand December van het jaar 757, na de stichting van Rome.

De drie dischgenooten waren, door eene lange en vermoeiende reis, uitgeput en hongerig. De bereide maaltijd was hun dan hoogst welkom. Nadat zij zich genoegzaam gesterkt gevoelden, verhaalden zij, elk op zijne beurt, de aanleiding tot deze samenkomst.

De Egyptenaar begon: »den reiziger in een vreemd land is niets aangenamer dan zijn naam door een vriend te hooren noemen. Daar wij nog vele dagen bij elkander zullen moeten blijven, is het noodig dat wij elkander leeren kennen. Laat hij dus, die het laatst gekomen is, het eerst beginnen."

Langzaam en als iemand, die zijne gemoeds-aandoening moet onderdrukken, sprak de Griek:

»Hetgeen ik te verhalen heb, mijne broeders, is zòò

wonderlijk dat ik niet weet hoe te beginnen of hoe het uit te drukken. Alleen dit weet ik dat ik den wil des Almachtigen vervul, wiens vereering de reinste vreugde verschaft. De zending, welke mij is opgelegd, is niets anders dan de vervulling van Gods wil."

Van ontroering overmeesterd, hield hij een oogenblik op; zijne beide toehoorders sloegen de oogen neder.

»Ver van hier, zoo vervolgde hij, ligt een land, wiens roemvolle naam door de volkeren nimmer zal vergeten worden. Ik wil niet spreken van de kunsten, de wijsbegeerte en de welsprekendheid aldaar beoefend, neen, grooter zal zijn roem worden, wanneer eens, in de taal van dat land, de leer zal verkondigd worden van Dengene, dien wij gezonden zijn te gaan zoeken.

Mijne geboorteplaats ligt in Griekenland, mijn naam is *Caspar*. Ik ben de zoon van het hoofd der Stoïcijnen van Athene. Gelijk zeer velen van het volk, waartoe ik behoor, heb ik mijn leven aan de studie gewijd. Van onze twee grootste wijsgeeren leert de eene dat de mensch eene onsterfelijke ziel heeft; de andere dat er maar één almachtige en rechtvaardige God bestaat. Die twee leerstellingen koos ik uit tot verdere bestudeering; want ik gevoelde dat er een innig verband bestaat tusschen de onsterfelijkheid der ziel en het bestaan van èèn Opperwezen. De geleerden konden mij geen voldoende oplossing geven; ik stond als voor een ondoordringbaren muur."

Een glimlach van tevredenheid teekende zich op het gelaat van den Indiër.

»In het noorderlijk gedeelte mijns vaderlands, zoo sprak de Griek verder, in Thessalonië is een berg *Olympus* genaamd, welke door mijne landgenooten als de woonstede der goden beschouwd wordt. Op den top des bergs zou Jupiter zijn zetel gevestigd hebben. Ik begaf mij derwaarts.

Aan de zuidzijde des bergs vond ik eene spelonk, waarin ik mijn verblijf nam, om zoo in de eenzaamheid mij aan beschouwing der hoogere dingen te wijden. Ik geloofde aan èèn hoogsten onzichtbaren God en dat geloof was zòò onwankelbaar vast, dat ik innig overtuigd was, dat Hij zich mijner zou erbarmen en Zich aan mij openbaren."

»Ja, zoo viel de Indiaan hem hier in de rede, zóó openbaart Hij zich aan allen, die Hem met een recht gemoed zoeken."

»Hoort verder, broeders, (vervolgde de Griek.): mijne kluizenaars-spelonk bevindt zich in de nabijheid van een zee-arm. Op zekeren dag, zeilde een schip voorbij; op eens viel een man van het dek in zee.

Ik had het geluk hem te redden; ik nam hem bij mij en verzorgde hem. Hij was een Israëliet, goed bekend met de geschiedenis en den godsdienst van zijn volk.

Van hem vernam ïk dat de ééne ware God, dien ik zocht, zich sedert eeuwen aan het Joodsche volk geopenbaard, zijne wetten gegeven en den eeredienst, welken Hij verlangde, voorgeschreven had. Mijn geloof was dan niet ijdel; God heeft zich zelven op bovennatuurlijke wijze den menschen bekend gemaakt. — Hij deelde mij verder mede dat de Profeten van zijn volk, mannen waren, die door God gezonden en op bijzondere wijze verlicht, de komst van den Redder der wereld voorspeld hadden. Hij noemde de namen dier Profeten en gaf hunne eigene woorden terug en voegde er bij: dat thans juist het tijdstip was aangebroken, waarop men te Jeruzalem algemeen de komst des Redders verwachtte."

Hier hield hij een oogenblik op en zuchtte: het was alsof eene droevige herinnering zijn hart beklemde.

Na een korte poos ging hij voort.

»De man echter beweerde dat die goddelijke openbaring

alleen voor de Joden gegeven was en dat de verwachte Messias hun Koning wezen zou. Op mijne vraag of de andere volkeren dan geen hoop konden koesteren om deelgenooten dier Openbaring te worden, antwoordde hij beslist: *neen, wij alleen zijn het verkozen volk Gods.* Dat antwoord kon echter mijne hoop niet doen wankelen; want ik dacht: zou dan de Schepper *aller* menschen ook niet door *allen* willen gekend en vereerd worden? Ik wilde echter volkomene zekerheid hebben. Ik drong dan zóó lang door mijne vragen bij hem aan dat hij eindelijk moest verklaren, dat zijne voorvaders het uitverkoren werktuig geweest waren om de waarheid der goddelijke Openbaring te bewaren, die aan allen bekend worden en tot aller heil dienen moest. Nadat de vreemdeling mij verlaten had, nam ik weer mijne toevlucht tot het gebed, om waardig te worden den toekomstigen Koning te zien en te aanbidden.

Op zekeren avond zat ik vóór mijne spelonk en dacht ernstig over die waarheden na, toen zag ik op eens, boven de nevelen welke uit de zee opstegen eene ster. Zij verhief zich langzaam en kwam immer nader, totdat zij eindelijk flikkerend boven den bergtop staan bleef.

Nadat ik langen tijd dat verschijnsel aanschouwd had, viel ik in slaap. Toen hoorde ik eene stem: *Caspar! uw geloof heeft gezegevierd! Gij zijt uitverkoren om met twee anderen, die van de uiterste grenzen der aarde komen, den Redder der volkeren te zien en getuigenis van Hem af te leggen. Maak u gereed om Hem te gemoet te snellen: Gods Geest zal u geleiden.*

Toen ik ontwaakte was vóór mijn geest een helder licht opgegaan. Den volgenden morgen trok ik mijne beste kleederen aan, nam uit eene verborgen plaats den schat, welken ik uit de stad had meegenomen. Een schip voer voorbij, ik ging aan boord en kwam zóó te Antiochië. »Ik kocht

daar den kameel en zijne uitrusting, reisde vervolgens langs den Libanon, over de Orantes, door Emesa, Damascus en Rosraen en ben aldus gelukkig hier aangekomen. — Ziedaar, broeders, mijne geschiedenis ; laat mij nu ook de uwe vernemen."

De Egyptenaar en de Indiaan zagen elkander aan ; de eerste gaf een teeken en de laatste begon.

»Broeders ! ik heet *Melchior*. Mijne taal is, zoo niet de oudste der wereld, dan toch eene dergenen die het eerst in schrift werd uitgedrukt, namelijk : het *Indisch Sanscriet*. In Indië geboren, werd ik in den godsdienst van dat volk (het Bahamisme) opgevoed. Deze godsdienst, welke haren volgelingen tallooze leerlingen en voorschriften voorhoudt, kon mijnen geest en mijn hart niet bevredigen.

Voortdurend zocht ik de eenzaamheid, om daar beter tot de kennis van het opperwezen en van 's menschen bestemming te komen. Eens wandelde ik langs de oevers van den Gangus en kwam in de nabijheid van zijnen oorsprong het Himalaja-gebergte. Daar zette ik mij neder om, ver van het gewoel der wereld, mij in omgang met God, door bidden, vasten en heilige overweging tot den dood voor te bereiden. Op zekeren avond, terwijl ik in de eenzaamheid rondwandelde, riep ik met vurig verlangen uit : *wanneer zal God komen en mij verlossen ? — Of is er voor den mensch geen redding ?* — Plotseling straalde een licht in de duisternis. Ik ontwaarde eene ster die tot mij naderde en boven mijn hoofd staan bleef. Door haren glans verblind, viel ik ter aarde neer. Tegelijkertijd hoorde ik eene stem, welke in verrukkende tonen tot mij sprak : *Uw vertrouwen is beloond geworden ! Gelukkig menschen-kind, de verlossing is nabij ! Gij zijt geroepen om met twee anderen den Verlosser te zien en zijne komst te verkondigen. Maak u gereed om Hem te zoeken ; God zal u geleiden.*

Van dat oogenblik af ging de ster, welke mij verschenen was, altijd vóór mij uit. Ik erkende in haar het teeken, waardoor God mij wilde geleiden. Onder weg vond ik een edelgesteente, dat ik te Hardwar verkocht, om daarvoor den kameel en alle reis-behoeften te koopen. Ik reisde over Lahore en Kaboel, door Jesd naar Ispahan. Te Bagdad wachtte ik niet op het vertrek eener karavaan, maar reisde alleen verder vertrouwende op Gods bescherming. Welk eene eer valt ons te beurt broeders! Wij zullen den Verlosser zien, Hem aanbidden en ons met Hem onderhouden! Ik heb gezegd."

De Griek was buiten zich zelve van vreugde en kon niet ophouden zijn geluk aan den dag te leggen. Toen begon de Egyptenaar.

»Ik werd te Alexandrië, uit priesterlijk en tevens vorstelijk geslacht geboren en werd volgens mijn stand en rang opgevoed. Reeds in mijne jeugd gevoelde ik mij onvoldaan over de leer der zielsverhuizing.

Ik dacht dat de ziel eene hoogere bestemming heeft. Door lang nadenken kwam ik tot de overtuiging, dat bij den dood, als de ziel het lichaam verlaat, de ziel des boozen gestraft en die der deugdzamen beloond zal worden. Ik onttrok mij aan de wereld en ging in den gebede. Ik begaf mij naar Afrika's binnenlanden en vestigde mij op een hoogen berg, aan wiens voet een stroom bruisend voortrolt. De vruchten des palmbooms voedden mijn lichaam, het gebed mijne ziel. Op zekeren avond, toen ik in overweging en gebed verzonken was, en verzuchtte naar Dengene, die de wereld redden zou, zag ik mij plotseling van een verblindend licht omringd: boven mijn hoofd stond eene helder flikkerende ster. Ik werd hevig ontsteld, want die ster kon geen natuurlijk verschijnsel wezen en — ik viel plat ter aarde neder.

Toen sprak eene onbekende stem : *Uw gebed is verhoord ; verheug u, want uwe redding is nabij ! Met twee anderen, die uit verre streken komen zullen, zult gij den Verlosser zien, en aanbidden en zijn lof verkondigen. Begeef u morgen op reis en ga hen tegemoet. Als gij in Jerusalem zult aangekomen zijn, vraagt dan :* WAAR IS DE NIEUW GEBOREN KONING DER JODEN ? WANT WIJ HEBBEN ZIJNE STER IN HET OOSTEN GEZIEN EN ZIJN GEKOMEN OM HEM TE AANBIDDEN. *Vertrouw op God, Hij zal u geleiden !*

Ik gevoelde een inwendigen aandrang om mij naar Memphis te begeven. Daar kocht ik mijn kameel en kwam zóó over Suez, door het land der Moabieten en Ammonieten hierheen.

Met tranen van vreugde in de oogen rijkten de drie reizigers elkander de hand.

»Heeft ooit eene goddelijke openbaring duidelijker wezen kunnen" ? »vroeg de laatste spreker, die *Balthasar* heette. »Nadat wij den Heer zullen gevonden hebben, zoo besloot hij, zullen alle geslachten Hem aanbidden.

Zij stonden op en gingen buiten de tent. Alles was stil en doodsch in de uitgestrekte vlakte. De lucht was helder ; de zon neigde reeds ten ondergang, de kameelen sliepen stil en rustig naast de tent. De tent werd afgebroken, de lastdieren gewekt. Nadat elk weder op zijn kameel gezeten was, reden zij verder, onder leiding des Egyptenaars, naar het Westen. De nacht daalde langzaam over de landstreek neer en bedekte weldra met haren zwarten mantel de drie reizigers. Zwijgend reden zij voort. Weldra schemerde de zachte glans der maan boven den horizon. Op eens ontwaarden zij vóór zich eene buitengewone ster, welke niet hooger stond dan de top der nabijgelegen heuvelen. Haar schitterende glans verblindde hunne oogen. Hun hart klopte geweldig ; vreugde en ontzetting overmeesterde hen en als uit éénen mond riepen zij uit :

De ster ! DE STER !

TWEEDE HOOFDSTUK.

BETHLEHEM.

Aan Jerusalem's westzijde bevindt zich de poort, waardoor de weg naar Bethlehem geleidt! Vòòr die poort ligt een open plein, dat door de inwoners der stad druk bezocht wordt. Reeds ten tijde van Salomon werd de openbare markt dáár gehouden; de kooplieden van Egypte, Tyrus en Sidon kwamen daar hunne waren te koop aanbieden; zelfs heden drie duizend jaren later, is daar nog de voornaamste handelsplaats.

Het was tegen de derde ure van den dag gerekend van zons-opgang, gelijk de Joden telden. Velen hadden reeds de marktplaats verlaten en het groote gewoel was voorbij. Doch immer kwamen nog nieuwe bezoekers aan. Onder de laatst aangekomenen verdient eene groep, een man en eene vrouw met eenen ezel, vooral onze aandacht.

De man, met een reisstaf in de hand, leidde den ezel bij den toom. Zijne kleeding was volgens de gewone volks-dracht der Joden; doch scheen nog nieuw te zijn. Volgens zijne gelaats-trekken moest hij ongeveer vijftig jaar tellen; zijn baard begon ietwat grijs te worden. Zijne gansche houding verried een zekere verlegenheid; het was alsof hem dat volks-gewoel vreemd was. Op den ezel zat eene jeugdige beeldschoone vrouw, gehuld in een mantel van donker-bruine wollen stof. Van haar voorhoofd hing een dichte sluier af, welke haar aangezicht bedekte, zòò dat dit slechts zichtbaar was, als de sluier door den wind bewogen werd.

Eindelijk werd de man aangesproken.

»Zijt gij niet Josef van Nazareth?" zoo vroeg een voorbijganger.

»*Ja*, luidde het antwoord, zóó heet ik. En gij?—

O! vrede zij met u, Rabbi Samuël!"

»Aanvaard denzelfden wensch," sprak de laatste; en terwijl hij een blik wierp op de persoon, die op den ezel gezeten was, voegde hij er bij. »Vrede zij u en de uwen." Bij deze woorden legde hij de rechterhand op zijne borst en boog eerbiedig neder. Zij, die dezen groet ontving, lichtte even den sluier voor haar gelaat weg en groette minzaam en bescheiden.

De twee mannen reikten elkander de hand.

De rabbi sprak: »ik veronderstel dat gij den nacht in de stad hebt doorgebracht, dewijl ik geen stof op uwe kleederen bespeur.

»Neen, antwoordde Jozef, wij zijn gisteren slechts tot Bethanië gereisd en hebben daar u verwacht. Reeds vroeg in den morgen kwamen wij hier aan." »Gaat gij een verre reis ondernemen; misschien naar Joppe?

»Neen, slechts naar Bethlehem."

»O, dan begrijp ik het. Gij zijt van Bethlehem herkomstig en nu reist gij, met uwe dochter, daarheen om u te laten inschrijven volgens het bevel van Keizer Augustus!

»*Ja*, antwoordde Jozef, doch niet met mijne dochter, maar met mijne echtgenoote. Zij heet *Maria* en is de eenige dochter van Joachim en Anna, die gij wellicht nog gekend hebt."

»O ja antwoordde de Rabbi, ik heb hen goed gekend; zij waren afstammelingen in rechte lijn van het Koninklijk geslacht van David."

»Welnu, zoo ging Jozef verder, zij zijn te Nazareth gestorven. Zij waren niet rijk en lieten hunne dochter slechts

een huis met tuin na, gelegen in een der wijken van Nazareth. Om deze erfenis te kunnen aanvaarden, werd gelijk gij weet, door het voorschrift der Wet gevorderd dat Maria zou huwen met een harer naaste bloedverwanten; en zóó werd ik met haar verloofd."

De Rabbi wierp een woedenden blik naar de stads-poort en riep uit: »*De Heer, de God van Israël leeft nog! Hem behoort de wraak!*" IJlings verwijderde hij zich.

Maria en Jozef waren verbaasd en verschrikt. Eenige oogenblikken later begaven zij zich op weg naar Bethlehem. Langzaam gaan zij voort en wisselen slechts enkele woorden. Gloeiend brandden de zonnestralen op de zanderige baan.

Jozef ging, steunend op zijn staf, en leidde den ezel bij den toom. Maria zat stil op het lastdier en was als in gebed en heilige overweging verzonken. Laten wij thans haar uiterlijke iets nader beschouwen. Zij scheen nog jeugdig te wezen; haar fijn en edel aangezicht, ovaalrond was eerder bleek dan rood. Haar gelaat droeg den stempel van een teeder en oprecht gemoed en van een hemelschoone ziel. De oogen waren groot en helder en blauw van kleur; het geelachtige hoofdhaar golfde langs de schouders. Hare lichamelijke bevalligheid werd nog verhoogd door de maagdelijke zedigheid, welke haar gansche wezen omstraalde. Van tijd tot tijd verhief zij de oogen ten Hemel en lispelde half hoorbaar een gebed.

Nu en dan wierp Jozef een eerbiedige blik op haar, om nieuwen moed te scheppen in de moeielijkheden der reis.

Zóó trokken zij door de uitgestrekte vlakte en kwamen eindelijk bij de hoogte *Mar Ellas* aan. Vóór hen aan de andere zijde des dals lag Bethlehem. Na hier eenige rust genomen te hebben, daalden zij in het dal af, waar een groote menigte menschen zich bewogen. Thans kwam bij Jozef de treurige gedachte op dat hij wellicht voor Maria geen onderkomen vinden zou.

Hij ging derhalve sneller voorwaarts, zonder iemand van de vele bekenden, die hij ontmoette aan te spreken, en kwam zoo bij de eerste herberg, vlak bij de stadspoort gelegen, aan.

Om ons van den toestand een helder denkbeeld te maken, moeten wij letten op het onderscheid, dat tusschen de herbergen in het Oosten en die in Europa bestaat. De logementen in het Oosten waren afgesloten plaatsen, Kahus genoemd, welke dikwijls zelfs geen overdekking hadden. De ligging werd gewoonlijk zóó gekozen, dat de plaats door de schaduw van boomen overdekt was. Deze eigenaardigheden vind mén thans nog. In de groote steden echter, gelijk Jerusalem en Alexandrië, vond men ook rijke en zeer goed ingerichte hôtels. Dáár echter verbleven slechts de rijken en aanzienlijken ; daar kwamen de vreemde groote kooplieden samen, om hunne zaken te bespreken. Eene andere eigenaardigheid is deze : nergens vond men eenige bediening : daar was geen gastheer, geen kok, geen keuken, alleen een portier, die den reizigers meldde of er voor hen vrij plaats was of niet. Waren zij eens binnengelaten, dan bekommerde zich niemand meer over hen. Elkeen moest zijn voorraad medebrengen of de spijzen van de aanwezige kooplieden koopen en zelf toebereiden. Voor den nacht werden slechts ledikanten in huis of onder eene beschutte plaats aangeboden ; voor het overige moest elkeen zelf zorgen.

Vóór zulke herberg bleven Jozef en Maria stilstaan. Eene kleine plaats als Bethlehem, bezat slechts ééne dergelijke algemeene plaats van onderkomen. Ofschoon Jozef te Bethlehem geboren was, had hij daar, na zijne langdurige afwezigheid, weinig bekenden meer, bij wie hij gastvrijheid kon gaan vragen. Daarenboven kon — wegens de bekende langzaamheid der Romeinsche beambten — de volks-telling

nog weken en maanden duren ; en zóó lang wilde hij zijnen bloedverwanten niet tot last dienen. Groot dan was zijne ontsteltenis toen hij zijn vermoeden bevestigd zag : de herberg was overvol.

Vóór den ingang zat op een blok van cederhout de portier ; naast hem stond eene lans ; aan zijne voeten lag een groote hond.

»Jehovas vrede zij met u" sprak Jozef tot hem.

»Ik wensch u hetzelfde in rijke mate" antwoordde de wachter zonder van zijne plaats op te staan.

»Ik ben een Bethlehemiet, vervolgde Jozef, is hier geen plaats meer."

»O neen, luidde het antwoord, geen enkel plaatsje is over."

»Laten wij elkander goed verstaan ; ik ben Jozef van Nazareth, uit Bethlehem geboren en behoor tot het geslacht van David. Op die laatste opmerking had Jozef al zijne hoop gesteld ; want een afstammeling van David te zijn, gold als de hoogste eer. Bleef ook deze zonder gevolg — dan vond hij zich diep teleurgesteld. Vol eerbied stond thans de bewaarder op en sprak :

»Rabbi, sedert al den tijd dat deze herberg bestaat — en het moet wel ongeveer duizend jaar zijn — werd nooit een waardiger gast afgewezen. Indien ooit iemand recht had om hier geherbergd te worden dan is het zeker een zoon Davids. Doch ik bid u, kom met mij en zie of er nog één enkel plaatsje open is. — Mag ik weten wanneer gij aangekomen zijt ? »zoo even."

»Ik vermoed de reden uwer komst : om te voldoen aan het keizerlijk edict. En juist ook daarom kwam gisteren eene groote karavaan van Damascus, die op weg is naar Arabië en Egypte.

Jozef hield nog aan en antwoordde : »Het is niet zoo erg voor mij, maar voor mijne echtgenoote, die bij mij is.

De nacht is koud, vooral hier in het gebergte. Ik kan haar dus niet onder den vrijen hemel laten vernachten. Is dan geen plaats in de stad?

»Zie gindsch die menigte, sprak de portier, zij hebben de gansche stad doorkruist en zeggen dat nergens een onderkomen te vinden is."

Jozef bracht nadenkend de hand aan het voorhoofd en sprak halfluid in zich zelven: »zij is zoo jong en teer; als zij den nacht buiten moet doorbrengen, zal zij het wellicht met den dood betalen."

Nu wendde hij zich tot den wachter: »wellicht hebt gij hare ouders gekend, Joachim en Anna; ook zij beiden behoorden tot het huis van David.

»Ja, ik heb hen gekend — doch het is reeds lang geleden. Het ware goede en brave menschen." — Hier sloeg hij peinzend de oogen naar den grond. — Plotseling verhief hij het hoofd en sprak: »ofschoon ik u hier niet kan toelaten, wil ik toch zorgen dat gij niet onder den vrijen hemel den nacht behoeft door te brengen. Doch wij moeten ons spoeden, want de zon nijgt ten ondergang en dan is het terstond duister.

Jozef haalde nu Maria, welke nog op den ezel zat nader bij. Beleefdheidshalve had zij den sluier over het hoofd teruggeworpen.

De portier beschouwde haar uit eerbied en murmelde: »blauwe oogen en goud geel hoofd-haar! Zóó moet de jonge David ook uitgezien hebben, toen hij voor het eerst bij Saul verscheen."

Hij nam den toom des ezels uit Jozefs hand en sprak tot dezen: »*Kom, volg mij.*"

Hij geleidde hen door den tuin der herberg, dan over een voetpad, naar een donker grijzen kalk-heuvel.

»O, Gij voert ons naar de berg-holte," bemerkte Jozef.

De wachter, zich half omkeerende, antwoordde :

»De spelonk, waarheen ik u breng, was ook eens het toevluchts-oord voor uwen voorvader David ; daar bracht hij zijne kudde in veiligheid. Ook als koning, moet hij menigmaal daarheen gekomen zijn, met een groot gevolg van menschen en dieren. De kribben der laatsten bevinden zich daar nog, even als destijds. Ook bestaat er nog altoos een rustbed op den grond, waarop eertijds David geslapen heeft. Het is dan altoos nog beter den nacht dáár door te brengen dan in den tuin der herberg of op het veld. Doch ziet, hier is reeds de hut, welke vóór de grot is aangebouwd.

Deze was smal en laag en diende slechts als ingang tot de spelonk. De portier opende de deur en sprak : *gaat binnen.*

Zij traden binnen en vonden eene door de natuur in de steenrots gevormde berg-spelonk, ongeveer veertig voet lang en twaalf tot vijftien voet breed en bijna tien voet hoog.

Bij het daglicht, dat door de deur schemerde, konden zij de kribben zien, welke aan de rots bevestigd waren. In het midden lag een hoop stroo, hooi en andere voorwerpen, welke duidelijk te kennen gaven dat deze grot menigmaal tot schuilplaats voor menschen en dieren gediend had.

»Wat gij hier vindt, sprak de geleider, staat elken reiziger ten dienste ; maakt zoo goed gij kunt, daarvan gebruik." Terwijl hij eene lantaarn aanstak, sprak hij tot Maria : »zoudt gij hier kunnen uitrusten ?"

Zij antwoordde met ontroering : *deze plaats is heilig !"*

»Dan wil ik u verlaten. Vrede zij met u !"

Nadat hij zich verwijderd had, begonnen zij hun verblijf eenigszins in orde te brengen.

Tegen den avond, op een bepaald uur, hield het gewoel bij de herberg op. Elk Israëliet keerde zich dan met het

aangezicht naar Jerusalem, kruiste de armen over de borst en begon in stilte te bidden, want het was de *heilige* de *negende* ure. Daarna ontstond weer eenige beweging; want elkeen moest dan voor het avond-eten en voor de rustplaats zorgen. Eindelijk werden de lichten uitgedoofd en iedereen wilde van de vermoeienissen van den dag uitrusten.

Het was middernacht. De gansche volksmenigte lag in den diepsten slaap gedompeld. — Plotseling verhief zich een der reizigers, wreef zich de oogen en riep met angstgeschreeuw; »Wat is dat? De lucht glinstert van vuur, staat op, broeders, staat op!"

Allen ontwaakten en zagen verbaasd rondom zich heen. Van hun eersten schrik eenigszins bekomen, ontwaarden zij inderdaad een helder glanzend licht, dat zijne schitterende stralen van den hemel over de aarde deed afstroomen. Het licht scheen van één punt uit te gaan. De ooggetuigen van deze wonderlijke verschijning werden door angst en schrik aangegrepen. De vrouwen sidderden en beefden en zelfs de kloekste mannen konden hunne ontroering niet vermeesteren.

»Hebt gij ooit iets dergelijks gezien?" riep een der aanwezigen.

»Nooit zoo iets gezien! sprak een andere. »Het schijnt boven gindschen heuvel te staan."

»Misschien is een stuk van een ster afgevallen," zeide een andere.

»Och neen! als eene ster valt, dan gaat haar licht uit."

»Nu weet ik wat het is, riep de eerste spreker," de herders hebben eenen leeuw gezien en vuur ontstoken om hem af te schrikken."

»Ja, dat zal zóó wezen, want ik heb dezen middag, naar dien kant, herders met hunne kudden gezien.

»Neen, neen! (zeide een andere) »als men alle hout van gansch Judea te zamen bracht en in brand stak, zou het zulk een helder licht niet geven." Zwijgend staarden zij naar den geheimzinnigen glans, toen een eerbiedwaardig grijsaard uitriep: »Broeders dat is de geheimnisvolle ladder welke onze vader Jakob in den droom gezien heeft, Looft den Heer, den God onzer vaderen!"

Derde Hoofdstuk.

DE GROT.

Ongeveer twee mijlen zuidwaarts van Bethlehem ligt eene vlakte, welke door eene heuvelenrij van de stad is afgescheiden. Het dal, goed tegen den noordenwind beschut, was destijds met moerbeiën en andere fruitboomen beplant en diende den herders tot weide voor de kudden.

Aan het vaste uiteinde der vlakte lag een schaapsstal, waarin de herders zich met hun vee konden verschuilen. Gedurende den dag, waarop de straks verhaalde gebeurtenissen waren voorgevallen, hadden verscheidene herders met hunne kudden het dal bezocht. Als de zon onderging leidden zij de schapen in den stal, ontstaken een vuur om hun soberen maaltijd te bereiden en zetten zij zich vervolgens bij elkander neer om uit te rusten en zich gezellig met elkaar te onderhouden. Behalve één, die over het vee moest waken, waren zij met *zes* bij elkander. Langzaam overweldigde hen de slaap en iedereen vleide zich rondom het vuur ter ruste neer op de plaats, waar hij gezeten was.

De nacht was stil; de sterren flikkerden aan den hemel; de wachter wandelde vóór den ingang van den stal op en af, de tijd scheen hem lang te vallen — eerst tegen 12 ure zou hij afgelost worden.

Eindelijk was het uur van middernacht gekomen. Hij verheugde zich over de rust, welke hij weldra zou genieten. Doch zie! plotseling werd hij door een hemelsch licht

omstraald; het werd helder als bij dag. Hij richtte zijne oogen ten hemel; doch de sterrenglans was door het schitterend licht uitgedoofd. Zijn hart werd door bange vrees beklemd en riep zijne gezellen: »*staat op! staat op!*"

De honden blaften en de kudden werden woelig in den stal; de slapenden sprongen op en grepen naar de wapens.

»*Wat is er?*" riepen allen als uit één mond.

»*De hemel staat in vuur en vlam!* riep de wachter. De lichtschijn werd klaarder en schitterender. Zij bedekten met de handen hunne oogen en vielen op de knieën. Zij werden zóó zeer met eene heilige vrees bevangen dat zij met het aangezicht plat ter aarde nedervielen.

Toen klonk eene stem: *vreest niet!* — Zij richtten zich op. — »Vreest niet! want ik verkondig u eene groote blijdschap, welke voor het gansche volk wezen zal. Heden is u in de stad van David de Zaligmaker geboren, die de Christus, de Heer is."

De stem, wier welluidendheid hen trof en tevens bemoedigde, vervulde hun hart met heiligen eerbied. Zij zagen rondom zich heen en nu ontwaarden zij eene met helderen lichtglans omstraalde menschelijke gestalte, in helder witte kleeding gehuld. Aan de schouders droeg hij vleugelen, boven zijn hoofd glinsterde eene ster; zijn aangezicht was vriendelijk en hemelsch schoon. Thans twijfelden zij niet meer; de heerlijkheid Gods openbaarde zich aan hen; een Engel was hun verschenen.

Deze ging voort: »*En dit zij u ten teeken: gij zult een kindeken vinden, in doeken gewonden en liggende in eene kribbe!*"

Die woorden maakten den diepsten indruk op aller harten.

De Engel zweeg; hij had zijne zending volbracht. Doch ziet, terstond voegde zich bij hem eene menigte der hemelsche heerscharen, die God loofden en zongen: »*eere zij*,

Gode in den hooge en vrede op aarde den menschen, die van goeden wille zijn!"

Nadat de herders weer van hunne ontzetting eenigszins bekomen waren, sprak een hunner: »het was zeker de Engel Gabriël, Gods afgezant bij de menschen."

Allen zwegen een oogenblik. Toen antwoordde een andere: »Christus, de Heer is geboren: was dat niet de inhoud zijner boodschap?

»Zeer zeker. En zeide hij niet: in Davids stad? — Dat is ons Bethlehem ginds. — Wij zouden Hem vinden als Kind, in doeken gewikkeld en liggende in eene kribbe.

Hij, die het eerste gesproken had, stond in diepe gedachten verzonken. Opeens, alsof hij de oplossing van het geheim gevonden had, sprak hij met nadruk: »in Bethlehem is slechts ééne plaats waar kribben zijn; daar ginds in de grot, nabij de herberg. — Komt, broeders, laat ons heengaan en de vervulling aanschouwen van hetgeen ons gezegd is. De Priesters en Schrifgeleerden hebben al sedert lang gezegd dat de Messias komen zou. Thans is Hij geboren; God, de Heer heeft Hem ons geopenbaard. — Doch onze kudden? Laten wij die aan de hoede des Almachtigen toevertrouwen.

Komt! spoeden wij ons heen, om Hem te aanbidden! Onmiddellijk trokken zij, over het gebergte, door de stad heen. Toen zij voor den ingang der herberg voorbijkwamen, vonden zij daar den wachter. Hij vroeg: »*waarom gaat gij heen?*"

»Wij hebben dezen nacht groote dingen gezien en gehoord."

»Ook wij hier, antwoordde hij, hebben buitengewone dingen gezien; doch niets gehoord. Wat hebt gij dan gehoord?"

»Wij gaan naar de grot om ons te overtuigen; dan

zullen wij u alles zeggen : of liever, kom zelf mee en zie."

»Dat is vergeefsche moeite."

»Neen, de Messias is geboren."

»Waarvan weet gij dat ?"

»Kom maar mee en zie."

Hij lachtte spottend en sprak : »De Messias ! Hoe wilt gij Hem erkennen ?"

»Een Engelen-koor verscheen ons en verzekerde dat de Messias dezen nacht geboren is en wij Hem zouden vinden, rustende in eene kribbe. Alleen in de grot kunnen wij eene kribbe vinden. Kom met ons."

Zij trokken nu door den tuin der herberg over het hun bekende pad, zonder verder opgehouden te worden.

De deur der grot stond open ; zij gingen binnen en zagen eene brandende lantaarn.

»Vrede zij met u," sprak de portier der herberg, »hier zijn menschen, die een kind zoeken, dat dezen nacht ter wereld kwam. Zij moeten het daaraan erkennen, dat het in doeken gewikkeld is en in eene kribbe ligt.

Een vreugde-straal glinsterde op Jozefs gelaat ; hij keerde zich om ; wees naar het uiterste einde der spelonk en sprak : *dáár is het.*"

Hij nam de lantaarn, geleidde hen daarheen. In de kribbe lag het kindje. De herders beschouwden het bij het licht, met heiligen eerbied en bewondering.

» *Waar is de moeder*, vroeg de portier.

Maria kwam nader en nam het kind in hare armen.

Rondom haar stonden de herders.

Na een oogenblik van plechtige stilte, riep een der herders : »ziedaar dan de Messias ; laat ons Hem aanbidden." Allen vielen op de knieën.

»Hij is de Heer ; zijne macht en heerlijkheid zijn oneindig," riep de oudste in vervoering uit.

Nadat zij eenigen tijd het goddelijk Kind met liefde aanschouwd en aangebeden hadden, kusten zij eerbiedig de hand der moeder en verwijderden zich. Toen zij bij de herberg aangekomen waren, wekten zij de menschen en verhaalden hun wat zij gehoord en gezien hadden. Bij hunnen terugkeer naar de kudden herhaalden zij den lofzang der Engelen : *eere zij God in den hooge en vrede op aarde den menschen, die van goeden wille zijn.*

Het verhaal der herders werd wijd en zijd verspreid en het wondervolle licht, dat door vele anderen gezien was, bevestigde hun gezegde. Gedurende de volgende dagen bezocht eene groote menigte de grot ; velen geloofden, doch een grooter getal bleven koud en ongeloovig.

Vierde Hoofdstuk.

JERUSALEM.

Op zekeren dag kwamen de drie reizigers, die elkander op wonderlijke wijze ontmoet hadden, over Sichem naar Jerusalem. Toen zij over de beek Cedron gekomen waren, ontmoetten zij op den weg vele menschen, die hun verwonderd en nieuwsgierig nazagen. Ofschoon in Jerusalem voortdurend vele vreemden aankwamen, die den weg uit verschillende streken van het Oosten naar zee volgden, zoo baarde toch de verschijning der drie Wijzen groot opzien. Langs den weg zaten eenige vrouwen, die een kind bij zich hadden. Toen dit de koningen zag, klapte het in de handen en riep: »Ziet, ziet, groote kameelen met bellen om den hals!"

De bellen waren van zilver en het gansche tooisel der Wijzen was rijk en prachtig. Zij hielden stil bij de groep, die in de nabijheid van de graven der koningen gezeten was. »Beste menschen", zeiden zij, zijn wij weldra te Jerusalem?" »*Ja*, antwoordde eene der vrouwen, achter welke zich het kind verborgen had, als de kruin der gindsche boomen niet zoo hoog was, dan zoudt gij de koepels der stad kunnen zien."

Op den Griek en den Indiaan een beter kennisvollen blik werpende, sprak Balthasar: »*waar is de nieuwgeboren koning der Joden?*"

De vrouwen zagen elkander verwonderd aan.

»Hebt gij dan niets van Hem gehoord?" Neen!" »Wel-

nu, wij hebben zijne ster in het Oosten gezien en zijn gekomen om Hem te aanbidden."

Zij herhaalden onderweg verscheidene malen dezelfde vraag; doch zonder gunstig gevolg. Zij waren echter zóó zeer van het doel hunner reis overtuigd, dat zij zelfs geen acht sloegen op de heerlijke landstreek, welke zich aan hunne blikken aanbood. Zij reden de Damascuspoort binnen. Eene menigte volks volgde hen en zóó trok hunne verschijning nog meer de algemeene aandacht.

De Egyptenaar groette den Romeinschen soldaat, die bij de poort op wacht stond, *vrede zij met u!*"

Hij gaf geen antwoord.

»Wij komen uit verwijderde landen, om de nieuwgeboren Koning der Joden te zoeken. Kunt gij ons daarover niet inlichten?"

De soldaat liet het visier van zijn helm vallen en riep luid in het wachthuis. Een officier kwam naar buiten en drong zich door de menigte heen met de woorden: »*maakt plaats!*"

»Wat wilt gij?" vroeg hij aan Balthasar.

»Waar is Hij, die als Koning der Joden geboren is?"

»Herodes?" vroeg de officier verwonderd.

»Herodes heeft zijne kroon van den Keizer ontvangen. Hem zoeken wij niet."

»Een andere Koning is er echter niet."

»Zeker, want wij hebben zijne ster gezien en zijn gekomen om hem te aanbidden."

»Gaat dan maar verder, sprak de officier, ik ben geen jood, vraagt dan de schriftgeleerden of den Hoogepriester Tunas of, als gij wilt, Herodes zelven. Als er nog een andere Koning der Joden is, dan zal hij wel weten waar deze is."

Hij deed plaats voor hen maken en zij reden verder de stad in. Balthasar sprak nu tot zijne reisgenooten, »het doel

onzer komst is nu bekend ; vòòr dat de nacht valt, zal de gansche stad het weten, laat ons nu naar de herberg gaan."

Het was tegen den avond. Op de trappen, welke naar den vijver Siloë voeren, zaten eenige vrouwen, met lederen voorschoten, lijnwaad te wasschen. Op de laagste trede stond een meisje, dat haar water aanreikte. Eene andere vrouw kwam aan om water te scheppen. Zij groette allen : *vrede zij met U."*

»Het wordt avond, sprak een der aanwezigen haar toe, het zal tijd worden het werk te staken." En, terwijl zij de handen afdroogde, vroeg zij : »wat nieuws is er ?"

»Hebt gij het dan niet vernomen ?" »Neen, Neen !"

»Men zegt dat de Messias geboren is."

Allen zagen verbaasd op en, als uit één mond riepen zij : »De Messias ?" — »Zóó wordt algemeen in de stad verhaald." — Maar gelooft dat wel iemand ?" hernam eene der vrouwen.

De andere antwoordde : »Heden kwamen drie vreemdelingen van den kant van Sichem, over de beek Cedron. Zij zaten elk op een zóó grooten kameel als men nooit in Jerusalem gezien heeft." — De vrouwen luisterden met gespannen aandacht. — »Hoe rijk die mannen zijn, blijkt hieruit, dat hunne tenten van zijde zijn, de bellen der kameelen van zilver en de zadels en toomen zijn met goud geboord. Niemand kent hen ; het schijnt dat zij van de uiterste grenzen der aarde gekomen zijn. Een hunner voerde het woord en vroeg aan allen, die zij ontmoetten, waar is de nieuw geboren Koning der Joden ? Niemand kan hem eenig bescheid geven; niemand wist, wat zij meenden. Zij trokken aldus verder, terwijl zij zeiden : wij hebben nogthans zijne ster in het Oosten gezien en zijn gekomen om Hem te aanbidden.

Zij stelden dezelfde vraag aan de wacht bij de poort;

ook daar konden zij niets vernemen. Men zond hen naar Herodes. Thans zijn zij in de herberg, waar honderden menschen heengaan, om hen te zien.

»Wien bedoelen zij met hunne vraag?"

»Natuurlijk den Messias, die onlangs moet geboren zijn."

»Ik zal het gelooven, als ik Hem zie dooden ter leven opwekken, zeide eene der vrouwen. Een andere voegde er kalm en beraden bij: »voor mij zou het voldoende wezen, als ik Hem slechts één wonder zag verrichten."

Zóó redeneerden zij met elkander voort, totdat de duisternis inviel en haar dwong om naar huis te gaan.

VIJFDE HOOFDSTUK.

IN HET PALEIS.

Tegen de ure der eerste nacht-wacht van dienzelfden avond, waren in het paleis van Herodes, op den berg Sion gelegen, een vijftigtal personen vergaderd. De koning had namelijk den Hoogen Raad der Joden, de Hoogepriesters en een aantal Schriftgeleerden dáár opgeroepen, om door hen over de Joodsche wetgeving en overleveringen ingelicht te worden. Onder hen bevonden zich ook de hoofden der verschillende sekten : der Pharizeërs, der Sadduceërs en der Esseniërs. (1) De zaal, waarin de vergadering plaats had, was zeer ruim en volgens romeinsche wijze ingericht : de vloer was van marmer, de muren zonder vensters waren met verguld behangsel bedekt ; langs de muren stond eene lage met geele kussens bedekte bank ; aan het boveneind een prachtige leunings-stoel, waarboven een kandelaar hing met zeven brandende lampen.

De vergadering bestond uit mannen van gevorderden leeftijd ; hunne kleederen, van verschillende kleur, hadden allen denzelfden vorm. Hunne fonkelende, zwarte oogen en de gebogen neus, welke tusschen den langen baard uitstak, gaven hun een eerbiedwaardig uiterlijk. Hunne houding was ernstig, waardig en patriarchaal.

(1) De sekte der Pharizeërs bepaalde hun godsdienst meestal bij *uiterlijk vertoon*, om door het volk geëerd te worden.

De Sadduceërs waren half ongeloovig, zij verwierpen de overlevering en de onsterfelijkheid der ziel.

De Esseniërs waren geloovige Joden, die zeer streng en afgetrokken leefden.

De voorzitter zat bovenaan, in het midden; de anderen rechts en links. Hij was een indrukwekkend man. Groot van gestalte, was hij door den ouderdom zòò zeer uitgemergeld dat hij op een geraamte geleek. Een lang wit kleed hing hem los om de ledematen. Als hij sprak, verhief hij de rechterhand en strekte den bevenden wijsvinger uit, om zijnen woorden klem bij te leggen. Zijn hoofd was versierd met eene kroon, van fijn zilver, witte haren, op zijn eerbiedwaardig voorhoofd teekende zich zijn oprecht gemoed. Dat was *Hillel* de Babyloniër. Op zijn hoogen ouderdom van honderd en zes jaren, was hij nog altoos voorzitter von den Hoogen Raad. Vòòr hem, op de tafel, lag eene met Hebreeuwsch schrift geschreven rol perkament. Achter hem stond een knaap tot zijnen dienst. Dezen riep hij tot zich. De jongeling boog eerbiedig.

»Ga" (sprak Hillel) en boodschap de Koning, dat wij bereid zijn hem antwoord te geven." De knaap vertrok. Weldra zag men twee soldaten, die zich links en rechts aan de deur posteerden. Toen verscheen een man, wiens uiterlijk zeer zonderling was. Een grijsaard, in een purperen mantel gehuld, waarop gouden sterren schitterden. Aan zijn schoeisel zelfs droeg hij edelsteenen. Eene smalle maar kunstig bewerkte kroon sierde zijn hoofd; aan zijnen gordel droeg hij een rijk versierden dolk. Hij was eenigszins lam en ging langzaam, op een stok steunende. Hij zag niet eerder op, dan toen hij in de nabijheid van den leuningstoel gekomen was. Toen eerst zag hij verbaasd op, alsof hij niet eerder de tegenwoordigheid der aanwezigen bemerkt had. Hij wierp rondom zich een trotschen en achterdochtigen blik, alsof hij een vrijer rol zocht. — Hij was *Herodes*, bijgenaamd *de groote*. — Hij was een tiran, der romeinsche Keizers, aan wie hij zijn ambt ontleende, volkomen waardig. Zijn lichaam was kreupel en afgeleefd, zijne ziel met misdaden

besmet. Toch hield hij nog vast aan den troon hem eens geschonken. Bij zijn verschijnen, ontstond er beweging in de zaal. De oudsten bogen slechts het hoofd, de jongeren stonden op en maakten eene diepe buiging.

Toen wendde hij zich tot Hillel, die hem eerbiedig groette. »*Het antwoord*! sprak de koning, op barschen toon, terwijl hij met den stok op den grond stiet. *Het antwoord*!"

Uit Hillels oogen schitterde een helder lichtstraal. En terwijl alle anderen eerbiedig luisterden, zag hij den koning vrijmoedig aan en sprak:

»*De vrede van den God van Israël zij met u, o, koning*" — Die woorden klonken plechtig als een gebed. Dan vervolgde hij op gewonen toon: »Gij hebt ons bij elkander geroepen om u te zeggen, waar de Messias moet geboren worden." — Herodes knikte met het hoofd en zag den spreker strak aan. »Welnu, o Koning, op grond mijner navorsching en in overeenstemming met alle aanwezigen verklaar ik u, in Bethlehem, in Juda."

Hillel wierp een blik op het perkament, toonde met den bevenden wijsvinger eene plaats aan en las. »*En gij Bethlehem, land van Juda, gij zijt geenszins de minste onder Juda's hoofdsteden; want uit u zal de Leidsman voortkomen, die mijn volk Israël regeeren zal.*"

Bange kommer teekende zich op Herodes' aangezicht. Angstig staarde hij op het perkament. Er heerschte eene plechtige stilte, ook Herodes zweeg. Eindelijk keerde hij zich om en verliet zwijgend de zaal.

»*Broeders*! sprak Hillel, *wij kunnen vertrekken.*" Allen gingen in groepjes naar buiten. »Simeon!" riep de voorzitter, »rol het heilige boek samen en behandel het met eerbied."

Een vijftigjarig man trad nader en volbracht het bevel. »Geef mij uwen arm en leid mij naar buiten."

Ook dat geschiedde op de liefdevolste wijze.

Zóó verliet Hillel met zijnen zoon, die de geleerdheid en de wijsheid zijns vaders geërfd had en hem ook eens in zijn ambt zou opvolgen, de vergaderzaal van den Hoogen Raad.

Laat in den avond hadden de drie Wijzen zich in de herberg, ter ruste begeven. Thans dachten zij ernstig na over de wondervolle leiding Gods, die hen hierheen gevoerd had. — Zou hunne moeite beloond worden? — Nu waren zij in Jerusalem; zij hadden de geboorte verkondigd van Dengene, dien zij zochten en overal naar Hem gevraagd. Doch, om Hem te vinden stellen zij hun vertrouwen op God. In hunne blijde verwachting van een nieuw teeken des Hemels, ontvlood hun de slaap.

Een man trad binnen en stoorde hen in hunne overweging. «Staat op, sprak hij, ik breng u eene boodschap, welke geen uitstel duldt."

Zij stonden op en de Egyptenaar vroeg, »van vrienden?"

»Van den Koning! Van Herodes!" »Zijt gij niet de wachter der herberg?" — »Zeker; doch buiten wacht u de bode des Konings. Hij zal u zeggen wat er te doen is."

»Gij hadt dan toch gelijk broeder" (sprak de Griek) »toen gij zeidet dat onze komst en het doel onzer reis spoedig zou bekend wezen. Wij willen nu hooren, wat de bode te zeggen heeft."

Zij sloegen hunne mantels om en gingen naar buiten.

De bode sprak hen eerbiedig aan: »Ik breng u den groet des vredes en vraag verschooning, dat ik u heb komen storen! Mijn Heer en Koning heeft mij gelast u op het paleis te ontbieden, waar hij u alleen wil spreken."

Boven den ingang brandde eene lamp in wier schemerlicht zij elkander vragend aanzagen. Doch zij stelden zich geheel onder de hoede Gods.

De Egyptenaar naderde tot den wachter en, zonder dat de anderen het hoorden, fluisterde hij hem in het oor; »gij weet waar onze kameelen staan en waar onze zakken zijn: maak alles gereed zoodat wij, aanstonds na onze terugkomst, kunnen vertrekken als het noodig mocht wezen."

»Wees gerust, ik zal alles klaar maken," antwoordde de portier.

Toen sprak Balthasar tot den bode: »'s Konings wil zal geschieden. Wij volgen u."

De Wijzen volgden zwijgend hun geleider, door de enge en heuvelachtige straten van Jeruzalem. Eindelijk kwamen zij vóór eene groote poort, waarbij een soldaat, rustende op zijn wapen, de wacht hield. Zij werden dadelijk toegelaten. Door verscheidene voorpleinen en donkere gangen, kwamen zij eindelijk bij eene trap aan, welke naar een hoogen toren voerde. Boven aangekomen, bleef de bode staan en sprak: »gaat binnen Heeren, hier is de Koning."

Bij het binnentreden kwam hen de geur van welriekend Sandel-hout tegen. De gansche zaal getuigde van de wekelijkheid en praalzucht van zijn bewoner. In het midden stond de troon, op een prachtig tapijt.

Nauwelijks hadden de bezoekers den tijd om een oppervlakkigen blik over het geheel te werpen; want hun oog viel terstond op den Koning, die in dezelfde kleeding, waarmede hij in den Hoogen Raad verschenen was, op den troon zat. Zij naderden en bogen voor Herodes tot op den grond. Deze schelde en een dienaar kwam en plaatste drie stoelen vóór den troon.

»Neemt plaats! sprak de Koning gemoedelijk. Toen zij gezeten waren, ging hij voort: »Dezen namiddag vernam ik van de wacht bij de noorder poort dat drie vreemdelingen, uit verre landen, aangekomen waren. Zijt gij dat?

Met eene diepe buiging, sprak Balthasar: »Zeer zeker wij zijn dezelfden, anders toch zou de machtige Herodes ons niet hier ontboden hebben."

»Wie zijt gij en waar vandaan komt gij? Elkeen antwoordde voor zich zelven."

De drie Wijzen maakten elk op zijn beurt den Koning het land hunner geboorte bekend, en langs welken weg zij naar Jerusalem gekomen waren. Herodes nog niet voldaan vroeg toen verder: »hoe luidde de vraag, welke gij den officier bij de stadspoort gesteld hebt?"

»Waar is de nieuw geboren Koning der Joden?"

»Nu begrijp ik," sprak Herodes, »waarom het volk zoo opgewonden was. Mij zelven heeft die vraag onaangenaam getroffen. Is er dan nog een andere Koning dan ik?" De Egyptenaar antwoordde: «onlangs moet hij geboren zijn."

Een gevoel van angst en wrevel teekende zich op 's Konings aangezicht. »Mij werd geen zoon geboren," zeide hij spijtig. Doch hij trachtte zich te bedaren en vroeg verder: »Waar is dan die nieuwe Koning!"

»Om hem te zoeken zijn wij hierheen gekomen."

»Gij verhaalt mij wonderlijke zaken; het zijn raadsels voor mij. Doch oude menschen zijn nieuwsgierig als kinderen. Waarlijk, gij zet mij op de pijnbank; vertelt mij dan alles, en ik zal u als koningen behandelen. Verhaalt mij alles, wat gij van den nieuwgeborene weet, en ik zal alles doen wat gij verlangt; ik zal Hem naar Jerusalem brengen en bij den Keizer al mijn invloed gebruiken, om Hem in mijne plaats aan te stellen. Geen naijver zal tusschen ons bestaan, dat zweer ik u. Doch zegt mij, hoe kwam het toch dat gij, zóó ver van elkander, door landen en zee gescheiden, tegelijk van Hem gehoord hebt!"

»Dat wil ik u, o Koning, naar waarheid verhalen, sprak Balthasar. »Er bestaat één almachtige God." (Herodes ver-

schrok zichtbaar). »Deze beval ons hierheen te komen, en beloofde ons, dat wij hier den Verlosser der wereld vinden zouden. Als teeken zijner komst zag ieder van ons zijne ster. Gods Voorzienigheid geleidde ons en is nu nog met ons."

De Wijzen waren als begeesterd. Herodes echter zag hen beurtelings aan; op zijn gezicht stonden ontevredenheid en jaloerschheid te lezen. »Gij spot met mij," riep hij uit, »zoo niet dan zegt mij meer. Wat zal op de komst der nieuw geboren Koning volgen."

»De verlossing der menschen." — Waarvan? — »Van de zonden." — »Op welke wijze"? »Door Gods almacht. Door geloof, hoop en liefde en door goede werken."

»Alzoo" — sprak Herodes, terwijl hij de woede, welke zijn hart bestormde, trachtte te verbergen — »alzoo zijt gij de verkondigers der komst van den Messias? Is dat zoo?"

»Koning, wij zijn uwe dienaren!" sprak Balthasar:

De Koning schelde — en een bediende verscheen. »Breng de geschenken!" luidde het bevel.

De bediende verwijderde zich, doch kwam spoedig terug, knielde vóór elk der gasten neder en bood hun een bovenkleed van scherp roode en blauwe stof en een gouden gordel. Zij namen het geschenk aan en dankten, naar oostersch gebruik, buitengewoon vriendelijk.

»Nog één woord," zeide Herodes, »gij hebt den officier en ook mij van eene ster gesproken, welke gij in het Oosten gezien hebt."

»Ja," antwoordde Balthasar, »het was zijne ster, de ster des Nieuw-geborenen."

»Wanneer is zij u verschenen?" — »Toen ons bevolen werd hierheen te komen."

Herodes stond op; een teeken dat het onderhoud weldra ten einde was. Hij naderde beleefd tot hen en sprak, op gemoedelijken toon: »Eerbiedwaardige mannen! ik geloof inderdaad dat gij de verkondigers van den Messias zijt en

derhalve deel ik u mede, dat ik dezen avond de geleerdste mannen van Israël in dit paleis had te zamen geroepen. Allen bevestigden eenstemmig dat de Messias te Bethlehem, in het land van Juda, moet geboren worden. Gaat derhalve daarheen, zoekt het Kind, en, als gij het gevonden zult hebben, meldt het mij dan, opdat ik ook kome om Het te aanbidden. — Uwe reis moge voorspoedig zijn. Vrede zij met u!"

De Koning hulde zich in zijnen mantel en verliet de zaal.

Een bediende geleidde hen naar buiten en bracht hen tot aan de herberg. Toen riep de Griek in begeestering uit:

»Op broeders! spoeden wij ons naar Bethlehem, gelijk de Koning gezegd heeft." — »*Ja*, riep de Indiaan, God zal ons geleiden! »Het geschiede," sprak Balthasar kalm, de kameelen staan reeds gereed."

Nadat zij zich den weg hadden laten toonen, dankten zij den portier, klommen op de lastdieren en reden verder. Toen zij in de vlakte van Rephaim waren aangekomen, zagen zij in de lucht een onbestemd en schemerend licht. Hunne harten begonnen te kloppen; zij sloten onwillekeurig de oogen. Als zij opzagen, flikkerde de ster hun glansend tegen. Zij stond niet hoog boven hunne hoofden, zij bewoog zich en ging vóór hen uit. Vreugdevol begroetten zij de ster, vouwden de handen samen en baden in stilte.

Door blijdschap vervoerd, riepen zij uit: »*God is met ons! God is met ons!*" Zij volgden de ster, totdat zij eindelijk bleef staan.

Het was tegen de ure der derde nacht-wacht. De eerste schemering van het zonnelicht deed de duisternis verdwijnen. Over de toppen der heuvelen speelde reeds een zachte glans, terwijl het dal nog in zwarte duisternis gehuld lag. De wachter van Bethlehems herberg stond op het platte dak en aanschouwde de voorteekens van het terugkeerende leven. Plotseling zag hij in de richting van den

nabijgelegen heuvel een verblindend licht naderen. Eerst meende hij eene groote fakkel te zien, dan weer een vuurklomp, uit den hemel afgevallen. Eindelijk zag hij duidelijk eene ster. Hij schrok en wekte de menschen. Allen klommen op het dak, de ster kwam immer nader; zij verlichtte den heuvel, de boomen en de wegen; haar licht werd zóó schitterend, dat men de oogen sluiten moest.

De vreesachtigen vielen op de knieën en begonnen te bidden; de moedigsten bedekten de oogen met hunne handen en wierpen van tijd tot tijd een blik naar den schitterenden glans. Weldra was ook de herberg en hare omgeving schitterend verlicht. De ster stond nu stil boven de grot, waarin het nieuw geboren Kind zich bevond.

Intusschen waren de Wijzen bij de herberg aangekomen. Zij stapten van hunne kameelen af en vroegen om binnen gelaten te worden. Nadat de portier eenigszins van zijnen schrik bekomen was, ging hij naar beneden, schoof de grendels van de deur weg en opende. In den glans van het licht stonden de lastdieren als spookgestalten daar. De vreugdeblijken der aangekomenen en meer nog de gespannen verwachting, welke zich in hun gansche houding teekende, vermeerderden den angst des deurwachters. Hij trok zich eenigszins terug en waagde het nauwelijks te antwoorden, toen hem de vraag gesteld werd: »Zijn wij hier in Bethlehem, in Juda gelegen?"

Na eene korte aarzeling, antwoordde hij bevestigend.

»Voer ons tot Hem! Voer ons tot Hem!" riepen zij in begeestering uit. »Wij hebben Zijne ster gezien en zijn gekomen om Hem te aanbidden. De ster staat thans dáár boven gindschen heuvel."

De Indiaan vouwde de handen samen en prak: «Waarlijk de Heer is met ons! Wij hebben den Verlosser gevonden. Wij zijn de meest bevoorrechten onder de kinderen der menschen!"

De menschen, die nog boven op het dak waren, kwamen af en volgden de Wijzen. Toen zij echter merkten, dat deze recht op de ster afgingen, bleven velen uit vrees terug. De meesten echter volgden hen. Toen zij bij den ingang der grot gekomen waren, verhief zich de ster; als zij bij de deur kwamen, steeg zij hoog in de lucht en verdween eindelijk toen zij binnentraden. De aanwezigen waren thans overtuigd dat er een innig verband moest bestaan tusschen de ster en de vreemdelingen, alsmede tusschen hen, die in de grot waren. Zij drongen dan allen naar binnen.

Eene brandende lantaarn verspreidde voldoende licht om alles te kunnen onderscheiden. De Wijzen zagen nu het Kind, liggende in de armen der Moeder.

»*Is dat uw Kind?*" vroeg Balthasar.

En zij, die alles wat op haren lieveling betrekking had in haar hart overwoog, bracht het Kind in de nabijheid van het licht en sprak: »*dit is mijn Zoon.*"

Zij vielen neder en aanbaden Hem met levend geloof, ofschoon Hij hun thans geen teeken gaf zijner goddelijke almacht; Hij lag daar sprakeloos in de armen zijner Moeder.

Nadat zij geruimen tijd knielend gebeden hadden, gingen zij naar buiten om de medegebrachte geschenken te halen: goud, wierook en mirre. Zij legden die voor de voeten des Kinds neder.

Zóó hadden zij dan den Verlosser der wereld gevonden: arm en verlaten en door de wereld verstooten. En toch vast en onwankelbaar was hun geloof.

En nu, lezer, werp een blik in de toekomst! Weldra zal de tijd komen dat de Verlosser zich aan de wereld zal openbaren: gelukkig hij, die in Hem gelooft en Hem, gelijk de Wijzen, door de werken der liefde dient.

Zesde Hoofdstuk.

EEN ROMEIN.

Thans gaan wij over eene tijdruimte van 21 jaren heen en verplaatsen ons in den beginne der regeering van Vaterius Gracius, den vierden Goeverneur of landvoogd der romeinsche provincie Judea. Gedurende dien tijd was er groote verandering gekomen in het land en vooral in zijn politieken toestand. Eén jaar na de geboorte des Heilands, was Herodes gestorven en op zulke rampzalige wijze, dat men dien vreeselijken dood als eene straf des Hemels, voor zijn goddeloos leven, kan beschouwen.

Met goedkeuring des Keizers, werd zijn zoon Archelaüs Vorst van Judea; doch hij mocht den titel van Koning niet voeren. Eenige jaren later werd hij afgezet en naar Gallië verbannen. Judea werd eene romeinsche provincie. Om het Joodsche volk nog meer te vernederen, werd bepaald dat de Prefect niet te Jerusalem, maar te Cesarea zou wonen.

Eén troost bleef den Joden nog over, namelijk dat de Hooge priester in het koninklijk paleis wonen en daar rechtspreken mocht. De rechts-macht was echter zeer gering; de uitspraak over leven en dood was den landvoogd voorbehouden. Zelfs een deel van het paleis was door romeinsche ambtenaren en soldaten bezet. De vrome Israëlieten troostten zich met de hoop, dat weldra de Leeuw uit Juda's stam zou opstaan, om zijn volk te verlossen en te regeeren.

Tot nu toe hadden de romeinsche landvoogden dan ook

de godsdienstige gebruiken des volks laten bestaan. Graceus echter begon zijne regeering met eene onbezonnen daad : hij zette den Hoogepriester Annas af en bekleedde Ismaël, een zijner gunstelingen, met dat ambt. Die handeling bracht bij het volk groote ontevredenheid teweeg.

Er bestonden destijds twee partijen : die der voorname Joden en de volks-partij. Beiden waren vereenigd in hun verzet tegen de Romeinen. Onder elkander bleven zij echter verdeeld. De Hoogepriester Ioagar, aan wien het volk innig verknocht was, werd verbannen en Annas werd, door de aanzienlijken, in zijne plaats aangesteld. Zóó werd de onderlinge vijandschap nog grooter. De volks-partij, ofschoon in de meerderheid, moest voor de andere bukken en deze bleef in het bezit des tempels en van het paleis. Hun opperhoofd Annas wendde al zijnen invloed aan ten voordeele des Keizers. Romeinsche soldaten bezetten de burcht Antonia en vóór het paleis stonden romeinsche wachten ; voortdurend moest aan Rome schatting betaald worden : dat alles herinnerde het joodsche volk aan het verlies zijner onafhankelijkheid. Toen echter Annas, op bevel des landvoogds, de plaats moest inruimen voor Ismaël, sloot hij zich moedig bij de volks-partij aan. De landvoogd Graceus versterkte toen de bezetting der burcht, met een gansche cohorte romeinsche soldaten ; want het smeulende vuur der ontevredenheid kon plotseling in alles verwoestende vlammen des opstands uitbarsten.

Na de beschrijving van dezen toestand voeren wij thans den lezer in het paleis, op den berg Sion. Het was een gloeiend heeten namiddag ; in de maand Juli. De tuin is rondom door gebouwen en overdekte gangen omgeven. Graszoden, struiken en boomen bieden een schilderachtig gezicht aan. De heldere waterstraal eener fontein, in het midden van den tuin, valt ruischend in een marmeren bekken. In hare

nabijheid, te midden van oleanders en palmboomen zaten twee jongelingen, van ongeveer zeventien en negentien jaar. Bij den eersten aanblik, had men in hen broeders meenen te erkennen. De oudste had zijnen mantel over den stoel gehangen en zijn hoofddeksel afgenomen; hij droeg eene uit fijne wol vervaardigde tunica, waaraan men een Romein erkende. De hooge toon, welken hij soms in het gesprek aansloeg, was daaraan te wijten, dat hij behoorde tot eene adelijke familie, die in Rome in hoog aanzien stond. In de groote oorlogen had de familie *Messala* zich onderscheiden en Keizer Augustus had haar deswegen met eereposten overladen. Hij zond een Messala als keizerlijk inspecteur der belastingen naar Jerusalem. Als dusdanig woonde deze in het Koninklijk paleis. Zijn zoon was de negentienjarige jongeling, dien wij straks beschreven. De jongste in wit linnen gewaad, was een Jood van voorname familie. De Romein droeg in zijne gelaatstrekken en op zijn hoog en breed voorhoofd eene uitdrukking van dapperheid en strengen ernst; de Joodsche jongeling van zachtheid en kalme waardigheid.

»*Zeidet gij niet* zoo even, sprak de laatste, dat de nieuwe landvoogd vandaag verwacht wordt?" — Hij sprak Grieksch, gelijk dat destijds in de hoogere kringen gebruikelijk was. »Neen morgen, antwoordde Messala. — »Wie heeft u dat gezegd?" — »Ik vernam het gisteren van Ismaël, den Bestuurder van het paleis — dien gij Hoogepriester noemt. — Hij deelde die tijding aan mijn vader mede." Na eenige oogenblikken zwijgens, ging hij voort: »Het was ook hier in dezen tuin dat wij eens van elkander afscheid namen. Uwe laatste woorden waren: *vrede zij met u!* Ik antwoordde *de goden mogen u beschermen!* — Hoelang is dat al geleden?"

» *Vijf jaren*, antwoordde de Jood, terwijl hij een ernstigen blik op de fontein wierp.

»Gij hebt wel reden dankbaar te zijn jegens de goden — of hoe zal ik zeggen? — Nu het is onverschillig. In elk geval, gij zijt groot en sterk geworden. Doch, Juda, zeg eens, waarom stelt gij zooveel belang in de komst van den nieuwen landvoogd?"

Met een beteekenisvollen blik nam Juda de hand des vriends, en sprak: »Ja, vijf jaren! Ik herinner mij ons afscheid nog goed: gij vertrokt naar Rome. Ik was bij uw vertrek tegenwoordig en weende; want ik had u innig lief. De jaren zijn vervlogen Wetenschappelijk gevormd en voor eene hooge betrekking bestemd, zie ik u terug. Doch ik hoop dat gij voor mij nog altoos de oude Messala gebleven zijt!"

»Maar, vriend, waarom zijt gij zoo ernstig? Ben ik dan niet dezelfde gebleven? Een groot wijsgeer heeft gezegd: *»leer uwe tegenpartij eerst kennen, vóór dat gij antwoordt.* — Welnu, spreek uw gemoed ronduit."

De jongeling kleurde en trachtte den scherpen en vorschenden blik des Romeins te ontwijken. Hij sprak echter met kalme beradenheid: vriend, gij spreekt met de vaardigheid eens redenaars; doch in uwe scherpe logica ligt een bijtend verwijt. Toen mijn Messala vertrok, sprak zijn mond nog geen bitterheid. Voor niets ter wereld zou hij het hart zijns vriends bedroefd hebben."

De Romein verhief het voorhoofd en sprak schertsend: »gij gelooft toch niet aan de orakels. Laat derhalve die dubbelzinnige woorden ter zijde en spreek duidelijk. Waarmede beb ik u bedroefd?"

De jongeling zuchtte diep en sprak met half gebroken stem: »Ook ik heb in die vijf jaren veel geleerd. Al moge Hillel zich met de romeinsche wijsgeeren niet kunnen meten en Simeon en Schamnaï niet zóó beroemd zijn als uwe leeraars van het Forum; *hunne* lessen voeren niet op

den weg des verderfs en hij, die aan *hunne* voeten zit, staat op, vervuld met de kennis van God en zijner geboden. Die kennis bezielt den mensch met eerbied en liefde voor den Godsdienst. Ook heb ik in die lessen geleerd dat Judea niet meer is, wat het vroeger was ; eertijds een groot en machtig koninkrijk en thans eene onderworpene provincie. Ik zou dus een laaghartige ellendeling zijn, als ik die vernedering des vaderlands niet voelde. Ismaël is niet de rechtmatige Hoogepriester en kan het niet wezen zoolang Annas leeft. Zijn —" Messala onderbrak hem met een spottend gelach: »O nu begrijp ik u! Ismaël is een indringer. Uw volk is toch consequent! Menschen en tijden veranderen — doch gij, Joden, blijft dezelfden ; gij kent geen vooruitgang en zijt wat uwe voorvaders waren. Kijkt, hier in het zand teeken ik een cirkel — zóó ! Aldus draait ook het Jodendom altoos in denzelfden kring van ideeën rond.

Zie, de plaats waar de duim staat is de tempel, het kringetje — Judea. Bestaat voor u, buiten dien kring, iets van waarde ? De bouwkunst ? Herodes was een bouwmeester en — zijn naam wordt gevloekt. Schilder- of beeldhouwkunst ? — Dat alles is u verboden. De poëzie hebt gij aan uwe altaren verbonden. De welsprekendheid ? Wie waagt het deze buiten de Synagogen te beoefenen ? — Ziedaar uw leven — een enge cirkel! wie kan het mij kwalijk nemen, als ik daarover lach. En dan : uw godsdienst ? Tot één klein land beperkt, terwijl de naam van Jupiter, door de romeinsche adelaars over de wereld wordt rondgedragen. Uwe geleerde mannen zijn slechts kinderen bij onze wijsgeeren en redenaars."

Juda stond op, zijne oogen schitterden van verontwaardiging. »Neen, vriend, blijf zitten ! riep Messala, terwijl hij hem de hand op den schouder legde.

«Gij drijft den spot met mij !" De Romein glimlachte.

«Luister, sprak hij, ik dank u, dat gij mij, bij mijne terugkomst hebt verwelkomd en getracht hebt den vriendschapsband, welke ons in de kinderjaren verbond, nader toe te halen — als het mogelijk is. Want gelijk een mijner leermeesters zeide: *de liefde is blind; krijgsroem is alles!* En te Rome is dat inderdaad zóó: Eros is gevallen, Mars regeert! Ik word soldaat; en gij, Juda, wat kunt gij worden? Ik beklaag u: van de school naar den tempel en dan, als het geluk u dient, eene plaats in den hoogen Raad. Welk vooruitzicht voor het leven? Doch —" Juda zag op en zijn oog trof den trotschen blik van Messala. Deze ging voort:

»Doch ik heb een andere toekomst vóór mij. De gansche wereld is nog niet veroverd. De Zee verbergt in haren schoot tallooze eilanden; in het Noorden wonen onoverwonnen volkeren; de roem om den tocht van Alexander naar het Oosten te volvoeren, blijft nog immer te behalen. Zie, dat alles is een Romein voorbehouden!"— Hij hield een oogenblik op, om den indruk zijner woorden waar te nemen. Dan vervolgde hij: »Eerst een veldtocht naar Afrika, dan naar Scythië dan met een legioen (1) naar Indië. Eindelijk verwissel ik mijn bevelhebberschap met eene prefectuur. En dan keer ik rijk naar Rome terug, om de eer en de wellusten des levens met volle teugen te genieten! Zie, zulke toekomst lacht mij toe! O, mijn Juda! Ik wil de opvolger van Cyrenius te Antiochië worden en gij, gij zult mijn geluk deelen!"

De romeinsche philosofen en rhetors, die meenden de gansche wijsheid der wereld te bezitten en die der jeugd mede te deelen, zouden zeker zulke taal met applaus be-

(1) Bij de Romeinen eene afdeeling soldaten van 3 tot 6000 man. Ook een onbepaald aantal — een leger.

groet hebben — zóó was te Rome de tijdgeest. De joodsche jongeling echter vond ze vreemd. Bitsheid en scherpheid lagen niet in de gewoonten van zijn volk. Derhalve werd hij soms boos, dan weer stond hij verbaasd en wist niet wat van zijn vriend te denken. De toespraak des Romeins was ondragelijk en beleedigend. De vaderlands-liefde was destijds bij de Joden zeer sterk en innig met hunne geschiedenis en met hun godsdienst verbonden. Ook bij Juda was dat gevoel hevig geschokt; doch hij bedwong zich en sprak lachend:

»Gelijk ik vernomen heb, zijn er menschen, die zich niet ontzien met hunne toekomst te schertsen, ik behoor niet tot dat getal."

De Romein antwoordde met een schalkschen blik: »Waarom zou men de waarheid niet even goed in scherts als in eene parabel kunnen uitdrukken?"

»Gij hebt dus ook gedeeltelijk ernstig gesproken?"

»Ik zie dat ik u niet genoeg beloofd heb, Juda! Welnu als ik landvoogd van Judea wordt, stel ik u tot Hoogepriester aan!"

Thans kan Juda zijne gramschap niet meer bedwingen; hij keerde zich om en wilde gaan. *Blijf toch!* sprak Messala. — Hij bleef besluiteloos staan.

»Het is beter dat ik ga. Ik meende een vriend te vinden en ik vind eenen" — »*Romein,*" viel Messala hem in de rede.

Juda werd bleek van woede, doch hij overmeesterde zich en ging heen. Messala wierp zijnen mantel om en volgde hem.

Eene bittere ironie stond op Messala's gelaat te lezen. »Gij zijt nog een jongeling, voegde hij er bij, ik ben een man; derhalve mocht ik zóó spreken!"

Doch Juda, waarom zijt gij boos? Vreest gij dat ik

Judea eens zal uitplunderen? Welnu, als het geschieden moet, of ik het dan doe of een andere."

Juda bleef staan en sprak, met bevende stem:

»Ook vóór de Romeinen heerschten vreemden over Judea. Doch waar zijn zij thans? Allen zijn verdwenen. Wat eertijds gebeurd is, zal in de toekomst ook geschieden."

»De geesten hebben vereerders, Juda, ook bij anderen dan bij de Esseniërs. Wees welkom in hun rijk!'

»Neen, Messala, tel mij niet tot hunne aanhangers; mijn geloof berust op den steenrots, welke ook de grondslag was van der vaderen geloof. Het berust op het verbond, dat de Heer met Israël gesloten heeft."

»Ik had anders nog wel wat met u willen redeneeren Juda, doch gij zegt mij daar zóó veel en op zulken plechtigen toon, dat ik bevreesd word."

Zwijgend deden zij eenige schreden, toen Messala weer het woord opnam: »Mij dunkt dat gij thans in staat zijt mij aan te hooren; het is iets, wat u zelven aangaat. Hoor, ik wil u ten dienste staan en zelfs — voor zoover ik dat kan — u lief hebben. Ik ga soldaat worden. Waarom zoudt ook gij niet in het leger treden en den engen kring verlaten, die u den weg, om vooruit te komen, afsnijdt?"

Juda antwoordde niet.

»Wie zijn de wijzen van onzen tijd? Niet zij, die zich bezig houden met philosophische systemen en onbestemde bespiegelingen over den godsdienst. Den hoogsten roem vindt men in den oorlog. Word ook soldaat; — Rome zal u vriendschappelijk de hand reiken."

Juda gloeide van verontwaardiging. Dewijl de tuindeur openstond verhaastte hij zijne schreden en mompelde: »Neen! neen!"

»Wees toch wijs," sprak Messala »breek af met de wet van Mozes en beschouw het leven in zijne werkelijkheid;

zie rondom u en begrijp dat Judea niets is en dat Rome de wereld beheerscht."

Zij stonden bij de deur. Juda nam zacht de hand af, welke op zijnen schouder rustte en zeide: »ik begrijp u; gij zijt een echte Romein. Gij kunt *mij* niet verstaan, omdat ik Israëliet ben. Gij hebt mij pijnlijk aangedaan en overtuigd, dat wij voortaan niet meer de oude vrienden kunnen wezen, gelijk voorheen. Hier scheiden wij. De vrede des Heeren zij met u."

»Messala reikte hem de hand; doch Juda nam ze niet aan en verwijderde zich. De Romein stond een oogenblik stil, — ging toen ook verder en sprak bij zich zelven: »het zij zoo!"

Zevende Hoofdstuk.

EEN HELD.

Eenige oogenblikken later stond Juda vóór de deur van een huis in eene straat, welke aan de noordzijde van de burcht *Antonia*, in westelijke richting loopt naar de poort, thans St. Stephanus-poort geheeten. De pelgrim erkent haar als een deel der *via dolorosa* (lijdens-weg), welke voor den Christen geheimvolle en troostende herinneringen aanbiedt. Juda's huis stond aan den hoek, waar de straat eene merkelijke buiging naar het Zuiden maakt. Het gebouw was, gelijk de meeste andere huizen, twee verdiepingen hoog van ruwe steenen opgebouwd; de straat was smal. Aan de noordzijde waren twee ramen, aan de zuidzijde vier; allen op de tweede verdieping; gelijkvloers was slechts de opening der deur.

Nadat geopend was, groette Juda den portier en ging snel door den smallen gang, tusschen twee rijen oude banken door, welke langs de muren stonden.

Aan het einde van den gang was een trap met vijftien treden, welke naar eene buitenplaats leidde; Hier zag men kippen en duiven rondloopen en in de nabijgelegen stalling stonden ezels en paarden; vreemdelingen en knechten gingen over en weer. Dat alles duidde aan dat men hier in een logement was. Van de open plaats kwam men door eene deur in den tuin. Hier was een trap, welke naar een terras en dan verder, tot op het platte dak, leidde

dat door een hek omgeven was. In het huis was alles net en keurig ingericht; een bewijs dat daar eene voorname familie woonde.

Juda kwam op het terras en trad eene kamer binnen, welke slechts met een gordijn was afgesloten. Hij liet zich op een divan neervallen en sloeg de handen vóór de oogen.

Het was intusschen donker geworden. Eene vrouw trad binnen en sprak: »*Juda*, het is avond, mijn zoon, wat verlangt gij te eten?"

»Dat is mij onverschillig. Ik ben wel niet ziek, maar gevoel mij toch niet wel; het leven lacht mij niet meer zoo aangenaam toe als dezen morgen. Ik laat het geheel aan u over, Anna, wat gij mij brengen wilt.

Gij kent mij zoo goed en hebt mij zoo dikwijls geholpen."

De oude dienstmeid naderde, legde de hand op zijn brandend voorhoofd en sprak: »ik zal voor alles zorgen."

Eenige oogenblikken later bracht zij een schotel warme melk, een paar gebraden vogels, tarwebrood en honig en een zilveren beker met wijn.

Terwijl Anna hem bediende, keek zij den jongeling met moederlijke bezorgdheid aan. Hare kleeding was eenvoudig; haar hoofd was met een witten tulband bedekt, waaronder men aan den voorkant de teekens harer dienstbaarheid, welke boven het voorhoofd ingeprent waren, zien kon, zij was eene slavin van Egyptische herkomst. Als vreemdelinge bracht haar het jubiléjaar de vrijheid niet; doch zij was bij deze familie buitengewoon gelukkig en vooral aan Juda, dien zij van jongs af verzorgd had, zeer gehecht.

Onder het eten sprak Juda: »Herinnert gij u nog Anna, dat Messala mij vroeger dikwijls kwam bezoeken? Hij is eenige jaren te Rome geweest. Ik heb hem teruggezien." — Onwillekeurig ging hem als eene koude rilling door de ledematen.

»Ik dacht het wel, zeide Anna, dat er iets was voorgevallen. Ik heb Messala nooit met goede oogen aangezien. Verhaal mij alles."

»Hij is zóó veranderd, dat ik niets meer met hem te doen wil hebben."

Juda stond op en ging naar het platte dak. In het Oosten blijven gedurende den dag, de menschen meestal in de binnenvertrekken, om zich tegen de hitte te vrijwaren; doch zoodra de zon begint te dalen en de bergen hunne lange schaduwen over het dal werpen, dan begeeft men zich naar het platte dak. Daar houdt men dan de huiskamer, de bidplaats en de receptie-zaal; soms zelfs ook de slaapplaats. Bij de rijken vindt men er kostbare meubelen.

Van deze gewoonte vertoonden de hangende tuinen van Babylon de hoogste volmaaktheid.

Op het dak gekomen, sloeg Juda het gordijn, dat voor den ingang eener kamer hing, terug en trad binnen. Het was donker; alleen bij het flauwe schemerlicht der maan, kon men de voorwerpen onderscheiden. Op een divan zat eene vrouw, die bij zijn binnentreden hem toeriep: »zijt gij daar mijn zoon?"

»Ja, moeder, ik ben het, sprak hij en knielde voor haar neder. Zij sloot hem met moederlijke teederheid in hare armen en kuste hem. Zwijgend legde hij zijn hoofd op hare borst en beiden beschouwden den flikkerenden sterrenhemel.

De moeder onderbrak de stilte en zeide: »Anna verhaalde mij dat gij eene onaangename ontmoeting gehad hebt. Toen mijn Juda nog een kind was, mocht hij zich een kleine vernedering laten gevallen;"— hier werd hare stem teeder — doch nu hij een man geworden is, moet hij óók een held zijn!"

De taal, welke zij sprak, was bij het volk niet in ge-

bruik; slechts bij de geleerden en bij rijke familiën nog bewaard gebleven — het was de taal der oudvaders. Bij die woorden werd Juda weer opgewonden; doch hij hield zich in, nam hare hand en sprak: »Hoor, moeder, heden is mij veel door het hoofd gegaan, waaraan ik vroeger niet gedacht heb. Zeg mij, wat ik moet worden?"

»Ik heb het u gezegd, Juda, een held moet gij worden." Hij begreep echter zeer goed, dat zij schertste. Hij nam hare hand, kuste die en zeide: »Moeder, gij zijt toch zóó goed en liefderijk voor mij! Ik begrijp waarom gij mijne vraag ontwijkt. Mocht ik aan uwe liefde steeds kunnen beantwoorden! Maar helaas! dat kan niet. Het is de wil des Heeren dat ik eens zelfstandig optreed. Er zal een dag van scheiding komen — voor ons beiden een treurige dag.—

Ik wil kloek en dapper zijn; ik wil een held worden; doch dan moet gij mij helpen. Gij kent de Wet; elk Israëliet moet een beroep uitoefenen en daarom vroeg ik: wat moet ik worden. Lieve moeder, geef mij raad in deze keuze."

»Gamaliël hield heden eene lezing." — sprak zij met nadruk.

»Ik was daar niet tegenwoordig." — Zijt gij ook niet bij Simeon geweest? — Men zegt dat hij de geleerdheid zijns vaders geërfd heeft."

»Ook hèm heb ik niet gezien; ik ben niet in den tempel geweest; ik heb den jongen Messala bezocht."

Eene verandering in den toon zijner stem trok de opmerkzaamheid der moeder. Zij schrok, hare hand beefde: »Wat heeft Messala u gezegd, dat u in deze opgewonden stemming bracht?" — Hij is gansch veranderd." — »Ja, hij is als *Romein* teruggekeerd. Dat woord, mijn zoon, heeft in de geheele wereld de beteekenis van *heerschzuchtige*." »Messala's woorden, zeide Juda, waren trotsch en bitter en zijn toon onverdragelijk."

»*Ik begrijp het; de romeinsche dichters en redenaars oefenen zich tegenwoordig vooral in de kunst der bijtende critiek.*"

»*Ieder volk heeft zijnen trots; doch die der Romeinen is onuitstaanbaar. Zelfs hunne goden worden met spot bejegend.*"

»*O, hunne goden!* — riep de moeder uit — *meer dan één Romein liet zich zelven goddelijke eer bewijzen.*

»Messala is een echt Romein; reeds als kind spotte hij met alle vreemde natiën; doch Judea spaarde hij toen nog.

Doch vandaag beschimpte hij zelfs onze zeden en onzen godsdienst. Ik heb dan ook totaal met hem afgebroken. Doch nu wenschte ik van u te vernemen of er reden bestaat voor de verachting, welke de Romeinen ons toonen. Staat ons volk dan op een lageren trap van ontwikkeling dan het romeinsche? Moeten wij dan ons als slaven laten behandelen? Waarom zou ook ik geen krijgsroem kunnen verwerven? Waarom zou ook ik niet als dichter of kunstenaar mijn naam in de wereld bekend maken? Zie, moeder, ik ben opgewonden, omdat ik niet begrijp waarom een zoon Israëls niet alles worden kan, wat hij verkiest."

Zij begreep dat Juda's ongerustheid een gevolg was van zijn onderhoud met den Romein. Zij antwoordde:

»Messala's verblijf te Rome heeft hem gansch veranderd: een jongeling neemt allicht de denkwijze over van hen, met wie hij omgaat. Doch jegens u had hij niet zóó hardvochtig moeten zijn; een ruw karakter alleen is in staat de vriendschap der jeugd te vergeten."

Zij legde zacht de hand op Juda's hoofd en zag zwijgend naar het firmament. Ook zij was met een vurige vaderlandsliefde bezield. Doch wat zou zij antwoorden?

Zij dacht een oogenblik en sprak: »De oplossing uwer vragen is moeielijk. Geef mij tijd tot morgen; ik wil Simeon daarover raadplegen."

»Neen, moeder, ik behoef meer dan een wijzen raad. Dien zou de Rektor mij wel geven kunnen; maar het *eind-besluit*, waarop alles aankomt, kunt gij alleen mij in het harte spreken." Zij hief hare blikken ten hemel en sprak op plechtigen toon: Den overwonnen vijand verachten is verachtelijke hoogmoed; doch van een machtigeren tegenstander moet men de overmacht erkennen. Doch, mijn zoon, verlies den moed niet! Het is waar, Messala is van hooge, adellijke afkomst. Reeds vóór lang, ten tijde der Republiek, bekleedde zijne familie hooge posten bij het leger en in de stad. Een hunner is zelfs consul geweest. Doch, als er sprake is van de grootheid en den roem der voorvaderen, dan zoudt gij het verre bij hem winnen. Bij de adellijke familiën geldt het als de hoogste eer te kunnen wijzen op eene lange rij van voorvaderen. Laat de Romeinen nu opklimmen tot de stichting van Rome, dan is dat niets in vergelijking met onze aloude geslachts-lijsten.—

»Uw vader, mijn Juda, is reeds lang in het graf der voorouders neergelegd. Op zekeren dag, gingen wij naar den tempel om u den Heere toe te wijden. Nadat wij een lam en twee duiven geofferd hadden, werd uw naam in het boek der zonen Israëls aldus door den priester opgeteekend: *Juda, zoon van Ithachar, van het geslacht van Hur*. Naar men meent, zouden zij reeds aangevangen zijn, toen Israël nog in Egypte in slavernij leefde. Sommigen zelfs beweren dat onze stamvader Abraham die reeds zou begonnen hebben. Ons volk, ofschoon menigmaal den Heer ontrouw, hield toch deze boeken in hooge eer. Eens slechts werden zij onderbroken, gedurende de Babylonische gevangenschap; doch Zorobabel heeft ze weer in de vroegere orde hersteld. Zóó kunnen wij eene geslachts-lijst toonen van twee duizend jaren. In dat opzicht zijn de herders, daar ginds op Rephaims heuvelen, meer adellijk

dan de oudste familie der Romeinen. Wat u betreft, kunnen wij uit die registers, met volle zekerheid aantoonen, dat gij in rechte linie afstamt van *Hur*, die leefde ten tijde van den uittocht uit Egypte. Hij was een der gezellen van Jozua, sla het nieuwe boek van Mozes op, daar vindt gij, twee-en-zeventig geslachten na Adam, uwen stamvader opgeteekend."

Na eenige oogenblikken van diepe stilte vatte Juda hare beide handen en sprak:

»Ik dank u, moeder, van ganscher harte. Niemand beter dan gij, kan mij tevreden stellen. Doch geeft de oudheid van een geslacht ook den waren adeldom?"

»Neen, mijn zoon; doch onze hoogste roem is, dat wij de uitverkorenen des Heeren zijn."

»Maar, moeder, gij spreekt aldus van het gansche volk. Ik spreek slechts van onze familie. Hoe hebben zich onze voorouders onderscheiden; welke groote daden hebben zij verricht?"

De moeder aarzelde. Had zij den zin van Juda's vragen niet begrepen? Zij wilde in geen geval zijne gansche toekomst bederven.

«Ik bemerk dat gij met een *vijand* gesproken hebt. Is Messala dat geweest, verheel mij dan niets, zeg alles, wat gij van hem gehoord hebt."

Juda verhaalde haar alles met kinderlijke oprechtheid en legde een bijzonderen nadruk op de verachting, waarmede Messala over Judea en zijnen godsdienst gesproken had. De moeder begreep thans duidelijk den ganschen toestand. Bij haren zoon was de eerzucht geprikkeld door de woorden van den Romein, die hem zijnen rijkdom en roem in de toekomst geschilderd had. Thans ontwaakte in haar hart de moederlijke bezorgdheid. Als mijn kind eens het Geloof der vaderen verzaakte, zóó dacht zij

angstig. Dat zou voor haar het ergste zijn, wat haren zoon overkomen kon. Dat zou, dat moest verhinderd worden. Zij sprak dan, op plechtigen toon:

»Elk volk heeft zijn nationalen trots. Als de Romeinen met verachting op ons neerzien, dan doen zij niets anders dan wat vóór hen zoovele anderen gedaan hebben. Als een volk zijne bestemming volbracht heeft, dan sterft het uit of het wordt door een andere natie vervangen, die dan haren naam op de gedenkteekenen grift. Ziedaar de geschiedenis. God alleen is onveranderlijk; de volkeren komen en gaan heen. Wel kan bij hen vooruitgang bestaan. Doch die ontwikkeling bestaat alleen in hun nadere of meer verwijderde betrekking tot het Opperwezen. De meest ontwikkelde natie is die, welke in de nauwste betrekking tot God staat. Vergelijk nu de Hebreërs met de Romeinen. Israël heeft, wel is waar, soms den Heer vergeten; doch Rome heeft hem nooit gekend. Dus hier is geene vergelijking mogelijk.

Doch de Romein beweerde dat wij geen dichters, kunstenaars of krijgshelden bezitten. Ook dat is onwaar. Als men spreekt van *groote* mannen, dan zijn zij alleen waarlijk groot, die in hun leven en bij hun dood met God vereenigd zijn.

Men meent dat de roem alleen op de slagvelden te vinden is; doch laat u door dat dwaalbegrip niet misleiden. Dat de heidenen zóó denken is natuurlijk. Voor hen verdient stoffelijke macht en geweld de hoogste bewondering. Hun Jupiter is niets anders dan de *macht* des Romeins, in een denkbeeldig wezen voorgesteld. De Grieken echter stellen den hoogsten roem in ontwikkeling des verstands: Te Athene staat een dichter of redenaar in hooger aanzien dan een krijgsman. Onze vaderen zochten hunne eer en hunnen roem in den dienst des Allerhoogsten, die alleen in staat

Cherubijnen, welke daarboven geplaatst waren, vervaardigd. *Zij moesten volgens Gods bevel met het aangezicht naar elkander gekeerd, met hunne vleugelen den genadetroon overschaduwen.* Het waren ware kunstwerken van massief goud met de hand gedreven."

»Die prachtige Arke, moeder, werd zij niet door de Babyloniërs vernietigd ?"

»Neen, Juda, zij werd niet vernietigd, althans voor zoover men weet. Zij zou in een berghol verborgen zijn en naar Schammaï en Hillel beweren, zal ze eens terug gevonden en in den tempel geplaatst worden, onder het blijde gejubel van Israëls volk. Zij, die dan de Cherubijnen zien, zouden gaarne — als het mogelijk ware — de hand der Hebreërs willen kussen, die zulk een kunstgewrocht wisten te scheppen."

Hier sprak zij met begeestering en zweeg daarna een oogenblik.

» *Wat zijt gij toch goed, lieve moeder, mijne leermeesters hadden het niet beter kunnen doen. Thans voel ik mij weer een ware zoon Israëls.*"

»*Dat is vlijerij, mijn zoon. Gij weet toch dat ik slechts herhaal, wat ik van Hillel gehoord heb, toen hij eens in mijne tegenwoordigheid met een Romeinschen sophist disputeerde.*"

Zij ging voort :

»Waar was ik gebleven ? — O ja, bij de beeldhouwkunst; doch deze is niet de eenigste kunst, gelijk ook alle menschelijke kennis niet de ware grootheid schenkt. Als wij de eeuwen opklimmende, terugdenken tot de schepping der eerste menschen, dan straalt daar over de wereld een licht, dat de heidenen slechts vermoeden; — het licht der *Openbaring.* En dat goddelijk licht werd niet aan Grieken of Romeinen, maar aan het volk van Israël ter bewaring toe-

is den mensch in dit en in het toekomstige leven gelukkig te maken.

Van de Grieken hebben de Romeinen veel, zelfs op krijgsgebied, moeten leeren. Op het Forum zijn de Grieken thans nog de beste redenaars. Hunne taal spreken alle geleerden van Rome. De godsdienst der wereldstad — als men haren godendienst zóó noemen mag — is een mengsel van leerstellingen en gebruiken van alle volkeren.

En toch, in zijne brutale heerschzucht vertrapte de Romein, onder zijn krijgsmans-hiel, alle volken der aarde. Ook ons land is in de macht der roovers gevallen; zij hebben alle heilige plaatsen bezet. Geen mensch kan voorzien, wanneer die verdrukking een einde nemen zal. Doch, hiervan ben ik overtuigd: al mochten zij ook Judea en Jerusalem verpletteren als het graan onder den molensteen; dan nog zal Israëlsroem door alle eeuwen verkondigd worden; want *zijne* geschiedenis is de geschiedenis van Gods volk. Hij zelf schreef die door de hand van mannen, door Hem daarmede belast. Hij was de Wetgever van ons volk, zijn vorst en koning. Hij onderwees onze vaderen in de kennis der bovenaardsche geheimen, die, in 's menschen geest, als eene afstraling zijn van de goddelijke Wijsheid. Die kennis is eene verhevener wetenschap dan alle menschelijk weten of kennen.

Die laatste woorden sprak zij half gedwongen; want zij behoorde tot de *Ludduceërs*, die ook de schoone kunsten beoefenden.

»Dat onze handen minder vaardig zijn in de beeldhouwkunst komt daar vandaan, dat God verboden had beelden te maken. Sommige schriftgeleerden hebben dat verbod te streng opgevat; het was alleen gegeven, opdat men geen afgoderij zou plegen. Lang vóór dat Dedalus aan de griecksche beeldhouwkunst den eersten stoot gaf, hadden twee Israëlietische kunstenaars de arke des Verbonds en de twee

vertrouwd. Bij die gedachte klopt het hart van aandoening! Driewerf gelukkig gij vaderen, met wie God zijn verbond sloot en die de Wet des Heeren naleefdet! Onder hen, Juda is ook uwe plaats, die moet gij u niet laten ontnemen!"

Juda was diep ontroerd: »Ga voort! riep hij in begeestering uit, uw woord is voor mij het lied der victorie! Ik wacht *Mariam* af en de vrouwen, die haar volgen."

»Goed, mijn zoon, als gij den zege-zang der profetes zult hooren, open dan den toegang tot uw hart. Doch, mijn Juda, overschouw nog eerst de lange rij der uitverkorenen Israëls. Zie eerst de Aartsvaders, dan de vaderen der twaalf stammen van ons volk. Zie, daar in hun midden staat een grijsaard; vol kracht en leven, zijn oog is helder, zijn voorhoofd verheven. Hij mocht des Heeren aanschijn op den berg aanschouwen. Hij was krijgsman, dichter, redenaar en profeet. Hij is met een hemelschen glans omgeven, waarbij alle aardsche luister verduistert. — Dan volgen de Rechters en de Koningen: in hun midden de zoon van Jesse een held en een dichter van onovertroffen gezangen. Zie verder zijn zoon, den wijste der wijzen, die Judea met steden overdekte en in Jerusalem den Heere een prachtigen tempel bouwde. — En nu, mijn zoon, buig eerbiedig het hoofd: zij die dan volgen, zijn boven allen verheven. Hunne oogen zijn naar den hemel gekeerd, als of zij naar Gods stemme luisterden. Zij waren des Heeren dienaars en gezanten. Hun openbaarde God de toekomst; zij teekenden hunne voorzeggingen op, en — als de tijden vervuld waren, bewees de uitkomst dat zij waarheid gesproken hadden. De Koningen vreesden hen; de volkeren beefden voor hunne stem; de elementen gehoorzaamden hun; uit hunne hand daalde zegen of vloek op de aarde neer. Zie eindelijk den grooten Koning en Profeet, uit wiens geslacht de Messias moet geboren worden."

Hier verhief zij zich als of zij uit een droom ontwaakte.

»Gij zijt zeker vermoeid, Juda."

»Neen moeder, wel diep ontroerd ; want ik hoor het nieuwe hooglied van Israël."

»Ik heb u onze groote mannen getoond : stel nu naast onzen Mozes een Cesar, naast David een Alexander, naast de Machabeën een Sylla, naast Salomon een Socrates — welke eene vergelijking.

Eindelijk sprak zij langzaam en met gebroken stem : »En wat uwe toekomst betreft, mijn zoon, dien den Heer en niet den Romeinschen overheerscher. Eenen zoon Israëls betaamt geen andere dienst ; daarin alleen is eer en roem te vinden.

»Ik mag dus niet soldaat worden ?" vroeg Juda in gespannen verwachting.

»Waarom niet ? Is de Heer niet de God der heirscharen ?" Ik geef u mijne toestemming, doch onder ééne voorwaarde : dat gij uwe dapperheid en uwen moed toewijdt, niet aan den Keizer, maar aan den Heer, den Koning van Israël.— En nu, Juda, wordt het tijd dat wij ons ter ruste begeven."

Zij kuste hem en verliet het vertrek.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

EEN ONGELUK.

Toen Juda ontwaakte, stond de zon reeds hoog aan den hemel en wierp over de bergen hare stralen op de stad. Naar den Zuidoostkant schitterden de vergulde tinnen des tempels in den morgengloed. Hij zag door het raam naar buiten, doch lette niet op den flikkerenden glans des tempels, maar staarde vóór zich uit. Daar zat op het platte dak, zijne vijftienjarige zuster, *Thirsa*, die haren morgenzang met harpspel begleidde. Toen zij hem bemerkte, legde zij haar speeltuig neder, vouwde de handen samen en zag hem verwonderd aan.

Thans willen wij den lezer nader in kennis brengen met de familie *Hur*.

Onder de regeering van Herodes, waren vele menschen door zijne begunstiging rijk geworden. Als nu een afstammeling eener voorname familie een grooten rijkdom bezat, dan werd hij door Joden en heidenen als *vorst* erkend en geëerd. Die onderscheiding was ook Juda's vader te beurt gevallen.

Ofschoon hij een deugdzaam Israëliet was, stond hij toch bij den Koning in hooge gunst. Meermalen werd hij met eene belangrijke zending bij keizer Augustus belast, die hem had leeren hoogschatten. Zelfs had hij van den Keizer een aantal geschenken ontvangen, welke thans zijn huis versierden. Zijn rijkdom echter had hij vooral te danken aan

zijne noeste vlijt en arbeidzaamheid. Hij was groothandelaar; tweemaal 's jaars brachten de karavanen uit het Oosten hunne waren naar Jerusalem, en van daar werden zij naar Joppe en verder naar de voornaamste havens van Spanje, Italië en Griekenland vervoerd. Hij onderhield getrouw de Wet en had voor de priesters eene bijzondere hoogachting. Hij was zeer gastvrij en ontving een aantal vreemdelingen in de herberg, naast zijn huis gelegen. De Pharizeërs beschuldigden hem zelfs, dat hij Samaritanen in zijn huis toeliet. Op eene zeereis vond hij den dood in de zee, en werd door gansch Judea betreurd. Hij was thans sedert tien jaren overleden. Hij liet slechts ééne dochter na, welke wij straks op het platte dak ontmoet hebben. Op Thirsa's gelaat schitterde de blos der onschuld.

Juda opende het raam en riep: »bravo, Thirsa en gij komt met zulk een heerlijk lied, een slapende wekken. Het schijnt eene grieksche melodie te zijn. Van wien hebt gij dat lied?"

»Herinnert gij u den Griek niet, die onlangs nog in het theater zong en zulk een buitengewonen bijval vond? Vroeger moet hij muziekmeester geweest zijn aan het hof van Herodes. Van hem heb ik het lied."

»Maar, hij zong toch in de grieksche taal?" En ik in het Hebreeuwsch." — Waarlijk ik ben trotsch op mijne zuster. Hebt gij nog zulk een schoon lied?"

»Zeker nog vele; doch laten wij die thans laten. Anna vroeg mij zoo even of zij u het ontbijt kon brengen. Zij meent dat gij ziek zijt. Zeg mij toch wat u deert, opdat ik u helpe. Anna kent wel een aantal Egyptische huismiddelen; doch ze helpen niet veel. — Ik heb nog geneeskundige voorschriften."

»Och, kom! al te maal kwakzalverij!"

»Nu goed, ik wil u niet tegenspreken." — Zij maakte

met de hand eene beweging naar het linkeroor en vervolgde: »Ziehier iets, wat krachtiger werkt. Het is een ring, afkomstig van een Arabisch toovenaar. Zie, het opschrift is, door het lang gebruik, reeds bijna onzichtbaar geworden."

Hij nam den ring aan, bezag hem en gaf hem terug, zeggende: »Al ware ik in doods-gevaar, dan nog zou ik hem niet gebruiken. Dat is heidensch bijgeloof; den kinderen Israëls is dat alles verboden. Daar, neem hem terug en gebruik hem nooit meer."

»Verboden?" — vroeg zij verwonderd. »En grootmoeder heeft hem jaren lang gedragen. Maar wat zegt Gamaliël van zulke dingen."

»Hij beschouwt ze als heidensch bijgeloof."

»Wat zal ik dan daarmede doen?"

»Draag hem eenvoudig als sieraad, zonder daaraan eene bijzondere kracht toe te kennen."

Tevreden hing zij den ring weder in het oor.

Juda hernam het gesprek: »Denk eens, zuster, dat ik wegga."

»Weg? Waarom en waarheen?"

Lachend antwoordde hij: »Zóó veel vragen in één adem! Wat zijt gij toch nieuwsgierig, zus!"

Hij werd echter spoedig ernstig en ging voort: »Gij weet dat de Wet mij verplicht een beroep uit te oefenen. Onze goede vader gaf mij een schoon voorbeeld. Ik zou mij schamen de vruchten van vaders vlijt en arbeid in ledigheid te verteren. — Ik ga naar Rome."

»Dan ga ik mee." — »Neen, gij moet bij moeder blijven; want als wij beiden weggingen, zou zij van verdriet sterven."

Thirsa's oogen vulden zich met tranen; zij sprak op droevigen toon: »*Moet* gij dan weggaan? Als gij toch koopman wilt worden, dan kunt gij hier alles leeren, wat voor dat vak noodig is."

»Daaraan denk ik niet. De Wet vordert niet dat de zoon het beroep zijns vaders uitoefent. Ik wil *soldaat* worden."

Thirsa weende bitterlijk en zuchtte: »Gij zult in den oorlog omkomen."

»Ja, als God het wil. Toch niet alle soldaten sterven in den krijg."

Zij omhelsde hem teeder, als wilde zij hem terughouden en sprak: »Wij zijn toch zóó gelukkig samen. O, blijf toch bij ons!"

»Het vaderlijk huis blijft niet altoos wat het is. Ook gij zult ons eens verlaten en wat zal ik dan doen? Eens zal een zoon van Israëls hoofden uwe hand vragen, om den luister van zijn huis te vermeerderen."

Zij antwoordde slechts met bitter gejammer.

Hij ging voort: »De militaire stand is een beroep, gelijk elk ander. Om daarin vooruit te komen, moet men het leeren in de school des legers."

»Gij zult toch niet vóór Rome gaan strijden?"

»Ook gij dus haat Rome. En dien haat deelt met ons de gansche wereld! Doch ik zal eerst vóór Rome strijden, om te leeren later tegen Rome te kampen."

Op dat oogenblik hoorden zij Anna's stappen. »Stil, zeide Juda, zij mag niets van mijn plan weten."

De trouwe dienstmeid kwam en plaatste op eene tafel voor beiden het ontbijt. Eensklaps hoorden zij op straat een geweldig gedruisch. »Het zijn soldaten van het pretorium," riep Juda, »die moet ik zien." Hij leunde op eenen muur van brikken, om zóó op straat te kunnen zien. Deze was met een aantal bruggen overspannen, welke de huizen met elkander verbonden. Door de militaire muziek uitgelokt, kwamen aanstonds een aantal menschen daarop staan. Eindelijk kon men den ganschen stoet overzien: De voorhoede bestond uit ruiterij, met slingers

en bogen gewapend; dan eene afdeeling voetvolk, voorzien van schilden en lansen; daarna de muzikanten en eindelijk een hoofdofficier, door eene eerewacht te paard begeleid. Hij werd gevolgd door een onafzienbaren drom soldaten, die de gansche straat vulden. De flinke houding der mannen, het geruisch der krijgsvanen, de schitterende schilden en het geschetter der trompetten maakten op den jongeling een onbeschrijflijken indruk. Het meest echter werd zijne aandacht getrokken door een vergulden adelaar, welke in de hoogte gedragen werd. Meermalen had hij reeds gezien dat de troepen, vóór het uittrekken, aan dat beeld goddelijke eer bewezen. Vooral echter viel zijn oog op den bevelhebber. In plaats van den helm droeg hij een laurierkrans, aan zijne zijde hing een kort zwaard en in de hand hield hij den bevelhebbersstaf. Zijn paard droeg, in plaats van een zadel, een purperen deken; de toom was met zijde afgezet en met goud gestikt.

Toen hij nader bij kwam hoorde men het gemompel en geschreeuw des volks; sommigen zelfs wierpen hem met hunne sandalen. Eindelijk riep men luide: »Roover, tiran! Weg met Ismaël! Geef ons Annas terug!"

Het aangezicht van hem, die door de soldaten in triomf werd rondgevoerd, werd nu eens rood van woede, dan weer bleek van spijt. Juda erkende Valerius Graecus, den landvoogd van Judea. Om dezen beter te kunnen zien leunde de jongeling met eene hand op de borstwering. Hij had echter niet gemerkt, dat daar een steen los was. Deze begon te vallen: Juda schrok en strekte de hand uit om den steen te vatten. In zijnen angst riep Juda luid: de lijfwacht en ook de landvoogd richtten hunne blikken naar boven en zie — de steen viel Valerius op het hoofd en hij stortte als dood van het paard af.

De stoet hield stil; de lijfwachten dekten den bevelhebber

met hunne schilden; de menigte werd opgewonden en jubelde over de kloeke daad des jongelings — wijl zij meenden dat hij geworpen had. Hun woede werd grooter en van alle zijden wierp men met steenen en stukken hout, welke van de daken losgebroken werden. De soldaten vielen op de menschen aan, die zich in de straat bevonden en drongen de huizen binnen.

«Thirsa, Thirsa! wat zal van ons komen?" riep Juda. Zij had echter den steen niet zien vallen en begreep niets van de gansche beweging. »Wat is toch gebeurd?" vroeg zij angstig.

«Ik heb den romeinschen landvoogd gedood, de steen heeft hem getroffen; doch ik deed het niet vrijwillig. Het was een ongeluk."

Thirsa werd doodsbleek en sprak bevende: »ach, broeder! zij zullen ons ook dooden!"

Juda, diep ontroerd, wist niet wat doen. Hij keek nog eens op straat en zag dat de lijfwacht den gewonde weder op het paard hielp.

»Goddank! Thirsa, hij leeft! Ik zal verklaren hoe het ongeluk geschied is en dan zullen zij, ook ter wille van onzen vader, ons geen leed doen."

Nauwelijks waren zij de kamer binnengegaan of in den gang en in den tuin weerklonk een woest geschreeuw en het gekraak van deuren, welke met geweld stukgeslagen werden — de soldaten waren door de noorderpoort binnengedrongen. Thans begreep Juda dat men hem zocht. Hij dacht te vluchten; doch vleugelen alleen hadden hem kunnen redden. Thirsa greep hem weenend bij de hand en snikte: »wij zijn verloren!"

Hij zweeg — en hoorde duidelijk hoe beneden de dienstboden neergeslagen werden. — En zijne moeder? —

Hij meende hare stem te vernemen. Thans kon hij zich

niet weerhouden: »blijf hier, zuster, ik moet gaan zien wat er gebeurt." Zij echter hield hem vast. Hooger en luider klonk de stem der moeder. »Ik moet, ik wil heen," riep hij, »kom dan mee!"

Aan den voet van den trap zagen zij de soldaten met blanke sabels, heen en weer loopen. In het midden van den gang worstelde eene vrouw met een soldaat; hare kleederen waren gescheurd, het hoofdhaar hing los. Juda vloog den trap af. »Moeder! moeder!" riep hij snikkend. Zij wilde hem in hare armen sluiten, doch werd teruggestooten. Toen klonk eene stem: »Daar is hij" Juda zag op en — erkende Messala.

Deze schreeuwde den soldaten toe: »Deze heeft het gedaan: daar is zijne zuster en zijne moeder!"

»Ach, Messala," bad Juda smeekend, »help ons toch, ter wille der vriendschap onzer jeugd!"

Messala deed alsof hij hem niet verstond en sprak tot een officier: »Hier kan ik niets meer doen; op straat kan ik wellicht meer van dienst zijn."

Juda baande zich een weg tot den officier en sprak: »Spaar toch, bid ik u, mijne moeder en mijne zuster! God is rechtvaardig; Hij zal barmhartigheid met barmhartigheid vergelden."

De man scheen bewogen. »Breng de vrouwen naar den toren. Als haar leed geschiedt, dan zijt gij verantwoordelijk."

Vervolgens sprak hij tot hen, die Juda hadden vastgegrepen: »Bindt hem de handen samen en voert hem weg: hij zal zijne straf niet ontgaan."

De moeder werd met geweld weggesleept; Thirsa wist niet wat gebeurde en volgde de soldaten. Juda wierp op beiden een laatsten blik en bedekte met beide handen de oogen — alsof hij zich hare gelaatstrekken diep in het

geheugen wilde prenten en — om zijne tranen niet te laten merken. Thans herinnerde hij zich levendig de laatste vermaningen zijner moeder en vooral dat woord door haar met klem gesproken, »*Juda, gij moet een held worden.*" Zijn besluit was genomen; hij moest zich der vaderen waardig toonen. Toen twee soldaten de koorden brachten om hem te binden, bood hij gewillig zijne handen aan.

Een scherp trompetgeschal weerklonk en de soldaten verlieten met hun gevangene het huis. Toen Juda zag dat de paarden en het rundvee weggevoerd werden, begreep hij de wraakzucht des landvoogds.

Op straat was alles weer rustig geworden. Eene wacht werd bij de deur geplaatst. Juda zag naar de ramen om zijner moeder en zuster een laatste vaarwel toe te roepen. En zie, daar baant Anna zich eenen weg door de soldaten en valt aan Juda's voeten neer.

»Beste Anna, sprak hij, God moge u helpen! Ik kan het niet." Zij weende luid en kon geen woord uitbrengen. Hij boog zich tot haar en fluisterde: »Zorg toch goed voor moeder en voor Thirsa. Men zal haar wel sparen, maar ik".— De soldaten drongen haar weg. Zij stond op en ijlde het huis binnen.

»Laat haar gaan," riep de officier, »wij zullen het huis afsluiten, dan moet zij van honger omkomen." De half stukgeslagen deur werd weer ingezet en toegenageld alsook de ingang van de westzijde. — Zóó stond thans het paleis der familie Hur verlaten. —

Den volgenden dag kwam eene afdeeling soldaten, alle uitgangen des huizes werden verzegeld en een groot plakkaat tegen den muur geslagen met de woorden: »*eigendom des Keizers.*"

Nog een dag later, trok een romeinsch officier met tien ruiters van Jerusalem naar Nazareth, een onbeduidend

stadje van Gallilea. Ten Zuiden strekte zich de vlakte van Esdrelon uit; ten Westen liep eene berghoogte, van waar men de Middellandsche zee en van den anderen kant den berg Hermon, over de Jordaan heen, zien kon. In het dal zag men weiden, wijnbergen en tuinen, met olijf- of palmboomen beplant. Hier stond alles weliger dan in Judea's vlakten. De huizen van Nazareth waren klein en armoedig, zij waren meestal laag, met ééne verdieping en een plat dak.

Toen de ruiters onder trompetgeschal het stadje binnentrokken, verdrongen zich de bewoners in de tuinen en op straat. Op hun gelaat was afkeer en ontevredenheid te lezen. Velen volgden de soldaten tot bij de bron.

De komst van soldaten was een ongewoon verschijnsel. Doch meer nog werd de nieuwsgierigheid opgewekt, wijl zij een gevangene meevoerden. Deze ging te voet, het hoofd ontbloot en de handen op den rug gebonden. Hij scheen zeer jong te zijn.

Bij de bron aangekomen stegen de soldaten af. De gevangene viel vermoeid en uitgeput op het zand neer. De inwoners hadden hem gaarne eenige verkwikking aangeboden; doch de vrees weerhield hen.

Terwijl de waterkruik der soldaten van hand tot hand rondging, sprak eene vrouw uit de omstaande menigte: »Ziet daar komt de timmerman; wellicht kunnen wij thans iets vernemen."

De grijsaard had een eerbiedwaardig uiterlijk: witte haarlokken sierden zijn hoofd en een lange, witte baard bedekte zijne borst. Hij droeg eenige werktuigen en ging langzaam, alsof hij vermoeid was van eene verre reis.

»Beste Jozef," sprak de vrouw, »hier is een gevangene. Vraag den soldaten toch eens wie hij is, wat hij misdaan heeft en wat met hem moet gebeuren."

Jozef naderde bedaard den officier en sprak; uw gevan-»gene is nog jong. Wat heeft hij misdreven?" »Hij is nog »jong in jaren, antwoordde de officier, maar een groot boos-»wicht; hij is een moordenaar." De omstaande herhaalden met ontzetting dat laatste woord.

»Is hij Israëliet?" vroeg Jozef. »Ja, hij is een Jood. Ik ben met uwe stammen niet bekend. Deze familie toch is mij wel bekend. Zijn vader leefde ten tijde van Herodes en heette *Ben Hur*."

»Ik heb hem gekend," zeide Jozef. »Nu, dit is zijn zoon."

Van alle zijden vernam men woorden van verwondering en van medelijden. De officier ging voort.

«Vóór een paar dagen wierp hij van het dak een steen op het hoofd van den edelen landvoogd en het scheelde weinig of deze was dood gebleven."

»Is hij veroordeeld?" — »Ja, levenslang tot de galeien." »Arme jongen; de Heere moge hem genadig zijn!" sprak Jozef.

Nu trad een jongeling, die naast den grijsaard stond, vooruit, nam eene kruik, schepte water en bracht den gevangene te drinken. Toen Juda eene hand zacht op den schouder voelde drukken, ontwaakte hij uit zijne bezwijming en aanschouwde een gelaat, wiens trekken hij nimmer meer vergat. Zijn weldoener scheen ongeveer van zijn leeftijd te wezen: geelbruine haarlokken omkransten zijn hoofd, donkerblauwe, schitterende oogen, welke aan zijn zacht en teeder gelaat een onbeschrijflijk milden glans gaven, staarden hem met teedere liefde aan. Onder dien blik verstomden de gevoelens van haat en wraakzucht, welke Juda in zijn hart koesterde; hij werd diep ontroerd en tot kalmte gebracht. Hij zette de kruik aan den mond en dronk met volle teugen. Geen woord werd tusschen beiden gewisseld. Toen hij gedronken had, voelde Juda

een oogenblik de hand, welke tot nu toe op zijnen schouder rustte, zegenend op zijn voorhoofd geplaatst. Toen verwijderde zich de jongeling en keerde tot Jozef terug.

Nadat allen zich uitgerust en gedronken hadden, stegen de soldaten weer te paard. De officier scheen thans met meer menschlievende gevoelens bezield te zijn; hij tilde Juda op en plaatste hem achter een soldaat op het paard.

De troep vertrok met den gevangene. De inwoners van Nazareth keerden naar huis.

Dat was de eerste ontmoeting van Juda met den goddelijken Verlosser!

NEGENDE HOOFDSTUK.

EEN ZEEMAN.

In het jaar 24 der christelijke tijdrekening was de stad Miseum, op de westkust van Italië in de nabijheid van Napels gelegen, een der belangrijkste plaatsen van het romeinsche rijk. Thans vindt men er slechts puinhoopen.

Destijds kon men, van de hoogte der wallen, de heerlijke golf van Napels met haar schilderachtig strand en den rookenden kegel van den Vesuvius bewonderen. Het oog des bewonderaars zou zich vermoeid hebben bij het beschouwen van al de pracht en heerlijkheid der natuur; ook zou zich aan zijn blik een schouwspel vertoond hebben, dat thans niet meer te zien is. Een aantal romeinsche soldaten sprongen van de dijken, die in de zee gelegd waren, in het water om te baden, terwijl de schepen in de haven lagen.

Bij de stadspoort stond een schildwacht, die in de verte het gesprek hoorde van eenige personen, die schenen te naderen. Het waren ongeveer dertig personen, meestal soldaten, voorzien van brandende fakkels, welke een geweldigen rook verspreidden. Zij gingen arm aan arm. Een hunner, een man van ongeveer 50 jaar, droeg een lauwerkrans. Hij scheen de hoofdpersoon van het gezelschap en het voorwerp eener feestviering te wezen. Zij droegen allen lange, witte, wollen kleederen met paarsch afgezet. De

schildwacht erkende in hen mannen van hoogen stand, die een vriend naar de haven begeleiden, om van hem afscheid te nemen.

»Ja, Quintus," zeide een hunner tot den feestheld: »Het is jammer dat de fortuin u zoo spoedig van ons wegrukt. Gisteren pas van eene groote reis teruggekeerd, wilt gij vandaag weer vertrekken."

»Kom," riep een andere, laat dat klagen! Quintus wil weer terug winnen, wat hij dezen nacht verloren heeft. Dobbelspel op zee gaat gansch anders dan op het land."

»Lastert de fortuin niet (sprak een andere,) het zijn de Grieken, die onzen Quintus weghalen. Het geluk zal hem verder wel dienen en hem, met nieuwen roem beladen, in ons midden terugvoeren."

Intusschen had het gezelschap de stad verlaten en stond op den dijk. De eerste stralen der morgenzon speelde over de golven, welke bruisend tegen den voet des dijks sloegen.

De oude zeeman ademde met volle teugen de zeelucht, luisterde een oogenblik en verhief de hand: »Ziet," sprak hij, de wind waait uit het westen, en op een schip wijzende, riep hij uit: »daar komt mijne *Fortuna*. Heeft een zeeman een hoogeren beschermer noodig?"

Het aangeduide schip droeg eene witte vlag in top. Men zag de roeiriemen regelmatig op- en neerslaan en dan weer in het water verdwijnen.

Terwijl het schip langzaam naderde, ging hij voort: »Laten wij de goden niet lasteren; zij geven ons de gelegenheid om roem te behalen. Eene overwinning op de Grieksche roovers, tegen wie ik ga strijden, is eervoller dan tien andere, behaald op de Afrikanen."

»Gij vaart alzoo naar de Egeïsche zee?"

Nog immer had de zeeman zijn oog op het schip gevestigd en sprak: »Ziet, welk eene vlucht! Het vliegt als een vogel

over de baren! — Ja, Lentulus, ik vertrek en wel spoedig naar de grieksche wateren. Ik zal u het doel van mijnen tocht mededeelen. Vooraf dit: valt den *Duumvir*, die mijn vriend is, niet lastig. — Daar de handelsbetrekkingen tusschen Athene en Alexandrië zeer uitgebreid zijn en de chersonesische roovers de zee onveilig maken, zoo dient hunne macht gebroken te worden. Gisteren nog kwam het bericht aan, dat zij in de omstreken van Bysantium en Calcedonië verscheidene schepen in den grond geboord hadden. »Op bevel des Keizers vertrokken vandaag uit Ravennum honderd galeiën en van Miseum — hier hield hij even op — ééne enkele."

»Wij wenschen u van harte geluk! Quintus Arrius, *duumvir;* met dien titel komt gij terug. Dat zal beter klinken als Quintus *tribuun!*"

»Mijn besten dank," antwoordde Arrius, »als gij lantaarnen droegt, zou ik u als *auguren* begroeten. Doch gij hebt niet slecht voorspeld, ziet en leest! Dat ontving ik gisteren van Sejanus." — Hij reikte hun eene parkement-rol toe.

Sejanus was een groot man te Rome en minister des Keizers. Zij lazen thans tot hunne groote verwondering, dat Quintus door den Keizer tot *duumvir* en bevelhebber der gansche vloot benoemd was.

De zeeman gaf weinig acht op de lezing van het stuk, maar hield zijn oog op het naderende schip gevestigd. Hij gaf eindelijk met de hand een teeken, dat van het schip door het zwaaien met een roode vlag beantwoord werd. De zeilen vielen, de roeiriemen lagen stil en het schip naderde langzaam en statig het strand.

»Daar is het schip," sprak Quintus, »ik ben nieuwsgierig om met de bemanning kennis te maken. Met hen toch moet ik varen en ook strijden. Tot nu toe zijn zij mij gansch onbekend.

Het schip was lang en smal en zeer geschikt voor snelle bewegingen. Aan den voorsteven zag men den vooruitstekenden, ijzeren *rostrum* of bek, die de vijandelijke schepen moest doorboren. De zijden van het schip waren van eene houten bors twering voorzien. Daaronder waren openingen in drie rijen, allen met zwaar leder bedekt, voor de roeiers. Aan den mast was een groot vierkant doek bevestigd, doch niet voldoende om het schip snel vooruit te zetten; dat moesten vooral de roeiers doen. Van den dijk kon men slechts een matroos zien, die het zeil afliet, en een soldaat met helm en pantser. Toen het schip was binnengeloopen tot vlak bij het strand, gaf de man, die aan den voorsteven stond, een teeken en alle roeiriemen verhieven zich in de lucht en vielen tegelijk weer neder.

De trompet klonk en de gansche bemanning, ongeveer 260 man sterk, verscheen op het dek. Allen, behalve de roeiers, droegen een pantser en een helm, en waren met werpspiesen gewapend. De soldaten stelden zich in het gelid; de officieren namen hunne plaats in en eene plank werd op den dijk geworpen.

Toen sprak Quintus ernstig tot zijne vrienden: »Nu vang ik mijne gewichtige zending aan!"

Hij nam den lauwerkrans en bood hem den dobbelspeler aan. Na hartelijk afscheid van zijne vrienden genomen te hebben, ging hij over de plank naar het schip. De trompetten schalden en eene paarsche vlag werd geheeschen. Dat was het teeken dat het schip den vlootsbevelhebber voerde.

TIENDE HOOFDSTUK.

EEN GALEIROEIER.

Nadat Quintus verwelkomd was, bleef hij op het dek staan, sprak met een der roeiers en vroeg hem, hoe dikwijls zij afgelost werden. »Alle twee uren" was het antwoord. — »Dat is te vermoeiend; dat moet veranderd worden. Nochtans moeten altoos eenige roeiers present zijn." Vervolgens sprak hij tot den stuurman: »De wind is gunstig; laat het zeil de roeiers helpen."

Eindelijk wendde hij zich tot den scheepskapitein, reikte hem de hand en zeide: »Mijn waarde, wij zullen spoedig moeten vertrekken en onzen weg nemen langs de kaap *Camponella* en het strand van Calabrië, totdat wij Melito in het gezicht hebben. — Maar kent gij ook de sterren, welke ons in de Jonische zee den weg wijzen?" — »Zeer zeker." — »Zeil dan verder naar Cythaur en dan doorvaren, totdat wij Antemona bereikt hebben." Daarna bezocht de bevelhebber het gansche schip, nam alles in oogenschouw en maakte met alle manschappen kennis.

Tegen den middag was het schip reeds in de wateren van Pereum. De wind blies nog immer uit het westen; de wachten stonden op post. In het midden van het dek stond een altaar met zout en gerst bestrooid. De bevelhebber naderde om voor het altaar te bidden, en wijn uit te storten ter eere van Neptunus en andere zeegoden. Vervolgens zette hij zich in de hoofdkajuit, om van daar

de matrozen gade te slaan. De kajuit bevond zich bij den voorsteven en besloeg ongeveer dertig vierkante voet. Het licht werd door twee vensters aangebracht: het dak rustte op vier stijlen; daarin stond een rustbed, een leuningstoel en eene tafel: eene trap leidde naar het scheepsruim. In het lagere gedeelte bevonden zich de matrozen. Achter de kajuit stond de hoofdstuurman; vóór hem stond eene metalen tafel, waarop hij met een houten hamer sloeg. Die slagen waren de teekens zijner bevelen aan de roeiers.

Uit de hoogte zijner kajuit kon de tribuun niet slechts de matrozen, maar ook de roeiers zien, die in drie rijen boven elkander geplaatst waren. Zwaar en hard was het leven der roeiers: Nooit mochten zij gedurende den dienst spreken, zingen of lachen; hun zwaren arbeid moesten zij dikwijls, met eenige tusschenpoozen van rust, dag en nacht voortzetten. Het was een waar slavenleven. Die mannen, uit alle kanten herkomstig, waren meestal veroordeelden, dikwijls om politieke misdrijven, of wel krijgsgevangenen.

Arrius, in zijne leuningstoel gezeten, dacht aan zijne toekomstige glorie, doch niet aan het ellendig lot der arme roeiers. Met een scherpen blik overzag de tribuun alle banken, welke genummerd waren. Eene bijzondere aandacht wijdde hij aan den roeier, die op numero 60 gezeten was. Deze scheen nog zeer jong te zijn, zelfs geen 20 jaren oud. Die omstandigheid echter wekte bij den commandant geen medelijden op. Doch de slanke gestalte en de edele gelaatstrekken des jongelings dwongen hem bewondering af.

»Die jongen bevalt mij," (sprak hij bij zich zelven) »ik wil hem nader leeren kennen."

Juist wendde de jongeling hem het aangezicht toe.

»Een Jood," riep Arrius verwonderd uit, »nauwelijks de kinderjaren ontwassen!"

De roeier bloosde en liet van ontzetting den roeiriem

vallen. De hamer des meesters viel. De jongeling schrok, keerde het aangezicht om en zette den arbeid voort.

Toen hij later nog eens den tribuun aanzag, bemerkte hij met verwondering dat deze hem goedhartig toelachte.

Intusschen voer het schip de landengte van Messina binnen en passeerde de stad van denzelfden naam. Arrius dacht middelerwijl: »die roeier is iets meer dan de andere. Overigens een Jood is geen *barbaar*. Ik wil nader met hem kennis maken."

Den vierden dag bevond zich de *Afrika* (zoo heette het schip) in de Jonische zee. De hemel was helder en de wind gunstig. Arrius meende de vloot nog te treffen vóór dat hij het eiland Cylana, de plaats der samenkomst, zou bereikt hebben. Hij bleef derhalve op het dek. Voortdurend viel zijn blik op den jongen roeier.

Eindelijk vroeg hij den roeimeester: »kent gij nummer 60, die daar straks van de bank op stond?"

»Gelijk u bekend is, Overste, is het schip pas eene maand uit de timmerwerf in zee geloopen en de manschappen zijn ook allen nieuw.

Hij is nog zeer jong, doch een onzer beste roeiers: dikwijls meende ik dat de roeiriem, onder het geweld van zijnen arm, stuk zou vliegen." »Hoe is zijn karakter?" — »Hij is gehoorzaam, verder weet ik niets. Eens slechts deed hij het verzoek, om afwisselend, eens rechts en dan weer links geplaatst te worden. Als reden gaf hij op, dat zij, die altoos aan denzelfden kant roeien, mank en scheef moeten worden en daarenboven onbekwaam om, bij storm of vijandelijken aanval, aan de andere zijde te arbeiden,"

»Dat is een bewijs voor zijn practisch verstand," sprak de bevelhebber. Na een oogenblik nadenkens, voegde hij er bij: Als hij straks afgelost wordt, dan moet hij alleen bij mij komen."

Twee uren later stond Arrius bij den mast, ernstig en peinzend, als iemand, die eene gewichtige gebeurtenis afwacht. De stuurman stond op zijnen post; onder de schaduw der vlag sliepen eenige manschappen; in de zeiltouwen zat een wachter. Arrius keek juist op den *solarium* (eene soort zonnewijzer, welke tot aanwijzing der richting diende), toen hij den roeier zag naderen.

Deze sprak op beleefden toon: »Onze opzichter noemde U den edelen Arrius en zeide mij, dat het Uw wil is dat ik bij U kome. Hier ben ik."

De tribuun beschouwde hem met verwondering. Zijne slanke en edele gestalte, zijne fijne gelaatstrekken, zijne eerbiedige houding, de zachte en welluidende toon zijner stem, alles duidde aan, dat hij van hoogere afkomst was en eene goede opvoeding genoten had. Zijne houding was kalm en waardig; doch een sluier van bittere smart lag over zijn aangezicht. De Romein was zóó getroffen, dat hij hem niet als een slaaf, maar als een vrijen burger toesprak.

»Uw opzichter zeide mij dat gij zijn beste roeier zijt."

»Hij is wel goed, Overste." — Dient gij al lang? — »Ongeveer drie jaren."— »Gij hebt een zwaar werk: weinige mannen houden het langer dan één jaar uit zonder te bezwijken; en gij zijt nog zoo jong." — »De edele Arrius vergeet dat de wilskracht doet volharden; met haar kunnen zwakkeren verdragen, wat soms de sterkeren overweldigt." — »Naar uwen tongval te oordeelen, zijt gij een Jood." — »Ja, Overste, mijne voorvaderen, de Hebreërs, hebben zelfs eene oudere geschiedenis dan de Romeinen."

»Ook gij hebt den nationalen hoogmoed uwer natie geërfd," zeide Arrius, toen hij bemerkte, dat de jongeling kleurde. — Deze antwoordde: »De hoogmoed doet zich het meest kennen, als men tot slaaf vernederd is."—

»Welke reden hebt gij dan om trotsch te wezen?"

»Omdat ik Israëliet ben."

De tribuun glimlachte en zeide: »Ik ben nooit te Jeruzalem geweest; doch heb wel van de vorsten en rijken dier stad hooren spreken. Eénen zelfs heb ik gekend; hij was waardig Koning te wezen.

Tot welken rang of stam behoort gij?"

»De vader van den armen slaaf, die hier vóór U staat, was een van Jeruzalems vorsten. Als koopman doorkruiste hij de zeeën en stond te Rome in hoog aanzien. Zelfs Keizer Augustus behandelde hem als een vriend. Zijn naam was: *Ithamar* uit den stam van *Hur*."

Vol verwondering verhief Arrius de hand en riep uit: »Een zoon van Hur! Hoe zijt gij toch hier gekomen?"

Juda boog het hoofd; zijn hart klopte hevig. Nadat hij zijne aandoening overmeesterd had, zag hij den tribuun weemoedig aan en sprak: »Ik ben beschuldigd geworden den Landvoogd Graecus te hebben willen dooden."

»Gij?" riep Arrius, terwijl hij eene schrede terugging.

»Gij waart die moordenaar, over wien gansch Rome destijds sprak. Ik vernam den aanslag op mijn schip te Bodinum. Ik dacht dat de familie Hur bepaald verdelgd was."

Zwijgend zagen zij elkander aan. Eene menigte blijde en droevige herinneringen bestormden het hart des jongelings. Eindelijk brak hij in tranen los en sprak snikkend:

»O moeder! dierbare moeder! en gij mijne arme Thirsa, waar zijt gij? Edele tribuun" — hier vouwde hij smeekend de handen samen — »indien gij iets van haar weet, o zeg het mij, leven zij nog en waar bevinden zij zich?" Hij viel vóór Arrius voeten neer en ging voort: »Drie jaren zijn sedert die ongelukkige ure vervlogen en elke dag was voor mij een dag van eindelooze kwelling en ellende, het was een leven van ontbering en arbeid. In dien ganschen tijd

heb ik met niemand één woord gewisseld. O, kon ik die gedachte aan dat ongelukkig toeval uit mijn geest verbannen; den laatsten blik mijner moeder en de tranen mijner zuster vergeten. Terwijl anderen beefden bij het loeien der orkaan en in het gewoel van den strijd, was ik opgeruimd, omdat ik den dood als het uur mijner verlossing beschouwde.

Mijne moeder hoor ik telkens in mijne droomen; ik zie haar wandelen over de zee. O, niets is zoo sterk als moederliefde! En die edele, goede Thirsa, de troost en de hoop mijns levens! Helaas! beiden heb ik tijdelijk in het ongeluk gestort."

»Hebt gij uwe schuld bekend?" vroeg Arrius op strengen toon.

De verandering in 's jongelings houding was zoo snel, dat zij moest opgemerkt worden. Zijne oogen schitterden, zijn aangezicht werd vurig rood, al zijne ledematen beefden. Met heldere stem antwoordde hij: »Wellicht hebt gij aan den almachtigen God van Israël, van Jehova gehoord? Welnu, bij de liefde, welk Hij steeds ons volk bewees, zweer ik u dat ik onschuldig ben."

Arrius was diep bewogen.

Ben Hur (zoo zullen wij hem voortaan noemen) ging voort: »Edele Romein! schenk slechts geloof aan mijne woorden en een verkwikkende lichtstraal zal mijne ziel opbeuren."

Nadat Arrius eenige oogenblikken had nagedacht, sprak hij: »Is de zaak gerechtelijk onderzocht geworden en met getuigen bewezen? Wie heeft u veroordeeld."

»Ik ben gevangen genomen en in een toren opgesloten. Daar zag ik niemand. Den volgenden dag werd ik, zonder verhoord te zijn, door soldaten naar de zeehaven gevoerd en zoo ben ik een galeislaaf geworden."

»Welke bewijzen hadt gij voor uwe onschuld kunnen inbrengen?

»Ik was een jongeling van 17 jaren en dus te jong om sluipmoordenaar te worden. Had ik hem werkelijk willen dooden, dan was het daar noch de tijd, noch de plaats om het plan uit te voeren. De landvoogd bevond zich te midden der soldaten, het was bij klaarlichten dag en ik kon niet ontvluchten. Wij hadden een groot vermogen en stonden in hoog aanzien. Hoe zou ik nu dat alles, en ook het leven mijner moeder en mijner zuster op het spel gezet hebben? Hoe zou ik toen reeds het gebod der Wet vergeten hebben: *gij zult niet doodslaan?* Ik zou boven die schande aan den dood de voorkeur gegeven hebben en doe dat thans nog."

»Wie was bij u; toen het ongeluk geschiedde?"

»Alleen mijne goede zuster. Beiden bogen wij ons over den muur der borstwering, om den optocht te zien. Een steen ging onder mijne hand los en trof Graecus aan het hoofd. Ik schrok, doch helaas! het was te laat."

»En uwe moeder, waar was zij en wat geschiedde er met haar?"

Hur's handen wrongen zich krampachtig samen.

»Moeder was beneden; ik zag haar door de soldaten wegslepen. Alle bewoners, zelfs het redelooze vee werd uit het huis gedreven. Een teeken dat zij er nimmer meer zouden terugkeeren. O, wist ik slechts waar mijne moeder en zuster zijn! Zij waren in ieder geval onschuldig. Dan zou ik nog alles vergeven. Maar, edele tribuun, vergeef het mij, dat ik arme slaaf van vergeving durf spreken."

Arrius had aandachtig toegeluisterd en kwam tot het besluit: was dat alles leugen en huichelarij, dan is de rol volmaakt gespeeld; was het waarheid, dan is door de schuld der Justitie een onschuldige veroordeeld en eene gansche familie in het ongeluk gestort. Hij, die door het scheepsvolk *den goeden tribuun* genoemd werd, was door

die gedachte diep ontroerd. Daarenboven had hij den ouden Hur gekend en ook den landvoogd, voor wien hij echter weinig sympathie gevoelde. Hij was besluiteloos. Als bevelhebber had hij uitgebreide volmacht; doch hij wilde, voor het oogenblik, den besten roeier niet missen. Ook wilde hij nader onderzoeken of deze jongeling inderdaad een zoon van Hur was.

»Het is genoeg," sprak hij eindelijk, »Keer naar uwen post terug."

Hur maakte eene diepe buiging, deed een paar schreden, keerde zich om en zeide: »Als gij, edele tribuun nog eens aan mij mocht denken, herinner u dan, dat ik u alleen inlichtingen over mijne dierbaren gevraagd heb."

Terwijl hij zich verwijderde, sprak Arrius half luid: »Welk een edel voorkomen, welk een flinke gestalte. — Halt!" riep hij hard op.

Hur bleef staan.

»Wat zoudt gij doen, als gij vrijgelaten werdt, vroeg Arrius. »Maar, Overste, spot gij niet met mij?" »Neen, het is ernst, dat zweer ik u."

»Welnu, dan zou ik eerst den menschlievenden tribuun bedanken en dan mijn plicht vervullen; mijne moeder en zuster gaan zoeken.

Ik zou mijn leven aan hun geluk wijden, haar dienen met eene liefde en trouw, welke nimmer een slaaf gekend heeft, en zoo mogelijk haar teruggeven, wat zij verloren hebben."

Zulk antwoord had de Romein niet verwacht. Hij aarzelde en vroeg: »Wat zoudt gij dan doen als zij dood of niet te vinden waren?"

Juda verbleekte en zag denkend naar de schuimende golven.

Nadat hij zijne aandoening bedwongen had, vroeg hij:

»Welk beroep ik dan zou aanvaarden?" — »Juist zoo."

»Ik wil u de waarheid ronduit verklaren, Overste. In den nacht vóór het vreeselijke voorval, kreeg ik van moeder het verlof om soldaat te worden. Ook thans verlang ik dat te doen, en dewijl er slechts ééne school in de wereld is, waarin men inderdaad krijgsman worden kan, zoo zou ik bij het Romeinsche leger willen dienstnemen."

»Gij zoudt echter eerst u in den wapenhandel moeten oefenen."

Nauwelijks had Arrius die woorden uitgesproken of hij begreep, dat een overste zich met een mindere zóó ver niet moet inlaten. Hij trachtte derhalve eene meer koude en strenge houding aan te nemen en sprak: »ga nu heen en reken niet te veel op hetgeen tusschen ons gesproken is, gij zoudt u allicht bedrogen vinden. Waarschijnlijk zal voor u geen andere keuze overblijven dan zwaardvechter te worden of slaaf te blijven. Om in het leger vooruit te komen, zoudt gij protectie moeten hebben en — gij zijt geen Romein. Ga heen."

Weldra zat Juda weder op de roeibank. Thans scheen de arbeid hem veel lichter; want de hoop op betere toekomst was als een lichtstraal in zijne ziel gedaald. De woorden des tribuuns: »gij zoudt u allicht bedrogen vinden", trachtte hij te vergeten. Voortdurend dacht hij er aan, dat de bevelhebber hem geroepen en zijne levensgeschiedenis met zoo veel belangstelling aangehoord had. Dit verlichtte zijnen geest en versterkte met hare belofte zijn bedrukt gemoed. Hij bad in stilte: »O God, ik ben een zoon Israëls, van dat volk, dat Gij zoo zeer bemind hebt. Help mij, bid ik U en wees mijner moeder indachtig,"

Elfde Hoofdstuk.

EEN ZEESLAG.

Arrius vond de honderd galeien in de nabijheid van Antemona. Nadat de gansche vloot door hem geïnspecteerd was, zeilde zij naar het eiland Nugos, dat als eene ontzaggelijke rots, zich uit de zee verheft. Het is halfweg tusschen Griekenland en Azië gelegen. Van hier beheerschte hij de gansche zee en kon hij de roovers, van welken kant zij ook kwamen, aanvallen.

Toen de vloot de kusten naderde, zag men in de richting van Bijsantium eene transportgalei aankomen. Arrius liet zijn schip recht op haar insturen. Hij liet zich van den bevelhebber inlichtingen over de roovers geven. Deze hadden, in het geheim, al hunne strijdkrachten van heinde en verre verzameld. De bevelhebber en de meeste loodsen waren Grieken. Nadat zij het eiland Hemnas overvallen en geplunderd hadden, waren zij tusschen Eubera en Hellas verdwenen. Zoover luidden de berichten.

De bewoners van het eiland waren, uit nieuwsgierigheid, naar de kust gesneld, om de vloot te zien. Deze zette koers in noordelijke richting. Door blijken van sympathie gaven zij hunne vreugde te kennen, dat weldra de omgeving van zeeschuimers zou verlost worden.

De tribuun was over de berichten hoogst tevreden, en vooral dewijl hij den vijand in eene zee gelokt had, waarin deze zijn ondergang zeker zou vinden. Meer nog dankte

hij de fortuin dat hij hen allen *samen* trof; zóó kon hij hen in één slag vernietigen.

Arrius was overtuigd dat de roovers zich in de nabijheid der Thermopijlen ophielden. Hij besloot derhalve hen van de noord- en van de zuidzijde in te sluiten.

Met de meest mogelijke snelheid voer de vloot door totdat men Eubera in het gezicht had.

Arrius verdeelde de vloot in twee afdeelingen; hij zelf voerde de eerste in het kanaal, dat het eiland van het vaste land scheidt. De andere voer door zee om het eiland heen.

Ben Hur was op zijn post. Om de zes uren werd hij afgelost. Doch thans viel de arbeid hem minder zwaar, dewijl de hoop zijn hart vervulde. Vroeger verrichtte hij zijn werk uit nooddwang en bekommerde zich niet om het doel der reis of om hetgeen gebeuren moest. Nu echter was hij geheel anders gestemd: hij verlangde te weten wat het doel was van dezen tocht en welke uitkomst hij hebben zou. Soms zelfs wilde hij den opzichter aanspreken, hetgeen deze zeer onbeleefd zou gevonden hebben.

Door de opening naast den roei-riem, had hij de richting van het schip gevolgd en gezien, dat hij in de nabijheid van Judea was. Zijn hart klopte van aandoening, welke echter nog heviger werd, toen plotseling het bevel gegeven werd in noordelijke richting te sturen. De reden dezer beweging begreep hij niet. Nimmer werd die den roeiers medegedeeld. Hunne plaats was op de roeibank of in de beneden-kajuit; nooit kwamen zij op het dek.

Toen de laatste zonnestralen op het schip vielen hield het nog altoos noordwaarts aan. Ben Hur bleef den ganschen nacht in dienst. Op eens verspreidde zich, tot zelfs in de beneden-kajuit, de geur van wierook.

»De tribuun (zoo dacht hij) staat vóór het altaar. Wij gaan zeker een slag te gemoet." Hij was reeds bij vele

zeeslagen tegenwoordig geweest; doch hij had het gevecht nooit gezien, maar alleen het stooten der schepen, het gekletter der wapenen en het gewoel van den strijd gehoord. Voor de roeiers had een slag deze aantrekkelijkheid, dat zij kans hadden, in geval van nederlaag, hunne vrijheid terug te krijgen.

Op bepaalden tijd werden de lampen aangestoken en bij den trap gehangen. Arrius kwam naar beneden en beval dat de soldaten hunne rusting zouden aantrekken. Bundels lansen, werpspiesen en pijlen werden aangebracht; boomwol en olie gereed gemaakt. Nu was Ben Hur volkomen zeker van hetgeen op handen was: hij bereidde zich voor tot de grootste vernedering, welke zijn slavenstand meebracht.

Aan elke roeibank was een ijzeren band bevestigd, de chef der roeiers. Vóór den slag, werd elke roeier met één voet daarin vastgesloten, zóó dat hij in geen geval vluchten kon. Ben Hur gevoelde thans meer dan ooit de vernedering der kluisters. Toen de opzichter zijn beulswerk begon, dacht Hur: »zou de Tribuun wellicht voor mij geene uitzondering maken?"

Als de Romein, bij deze omstandigheid aan hem dacht, dan mocht hij ook op verdere welwillendheid hopen. Angstig wachtte hij zijne beurt af en wierp bij iederen roeislag een blik op den tribuun.

De opzichter naderde; het gekletter der ketens klonk akelig. Eindelijk kwam hij bij Ben Hur. Met de kalmte der vertwijfeling, liet hij den roeiriem vallen en strekte zijn voet uit. Toen gaf de tribuun een teeken en zag beurtelings den opzichter en den jongeling aan. Deze werd bleek van aandoening; het gansche schip scheen hem als verlicht.

Hur had het bevel niet gehoord; doch de ketting bleef aan de bank hangen en de opzichter ging weer vóór zijne

tafel staan. Nooit hadden er hamerslagen voor den roeier zóó liefelijk geklonken.

Hij roeide dan ook met zulk geweld, dat de riem boog en dreigde te springen. De opzichter wees den bevelhebber op numero 60 met de woorden: »welk eene kracht en vlugheid!"

»En welk een moed!" antwoordde de tribuun. »Hij werkt veel beter zonder kluisters; leg ze hem maar nooit meer aan."

Arrius had zich ter ruste gelegd even als alle anderen, die niet aan den arbeid waren. Het schip ging immer voort. Hur werd tweemaal afgelost; doch slapen kon hij niet. Drie jaren van donkeren nacht — en nu had voor hem een zonnestraal geschenen! Hij waande zich reeds in vrijheid, door moeder, zuster en bloedverwanten omgeven. Messala, Graecus, Rome en alle andere namen, waaraan voor hem zulke droevige herinneringen verbonden waren, schenen hem toe als spoken, welke men in een droom gezien heeft.

De eerste schemering van den dageraad verlichtte den mast van het schip: alles was er stil en rustig.

De nachtwacht kwam ijlings bij Arrius en wekte hem. Deze trok zijn pantser aan — nam speer en schild, en begaf zich op het dek.

Weldra waren alle officieren en soldaten gewapend op hunnen post. Dikke bollen boomwol, in olie gedrenkt, en tevens vaten met water werden aangebracht.

De afgeloste roeiers, onder welke ook Ben Hur, stonden rondom den opzichter. Hij hoorde duidelijk het gedruisch der laatste voorbereiding. Daarna werd alles weer stil: het was de vreeselijke stilte eener bange verwachting. Op een gegeven teeken hielden alle roeiers op.

Wat zou dat beduiden? Hur alléén stelde zich die vraag. De andere roeiers waren onverschillig voor alles,

wat er ook gebeuren mocht; *zij* toch kenden geen vaderland of familie meer, en — ook geen hoop op de toekomst. Alleen het angstgevoel voor het naderende gevaar overweldigde hen. Zij waren onafscheidbaar aan hun schip verbonden; als dit verbrandde of verging, moesten zij ook mede omkomen.

Ben Hur's aandacht werd plotseling getrokken door een geweldig geruisch aan den achterkant van het schip.

De *Afrika* zwenkte, als onder den slag van een storm. De roeiriemen vielen en het schip ging langzaam voort, dan bleef het staan, gelijk een tijger, die zijn prooi bespringen wil.

Op eens klonk het trompetgeschal; de opzichter sloeg op de tafel; de roeiers arbeidden met alle kracht en de galei vloog krakend voorwaarts. Andere trompetten klonken bij den achtersteven; op het dek klonk de stem van den bevelhebber. Daarop volgde eene geweldige beweging en een vreeselijk rumoer. Een hevige schok wierp Hur en zijne makkers op den grond. Het schip vloog terug, doch de roeiers dreven het weer met geweld vooruit. Daarop volgde een ijselijke kraak, alsof een schip uit elkander scheurde. Een zegenkreet weerklonk op het dek. De Romeinen hadden overwonnen en een vijandelijk schip in den grond geboord.

De *Afrika* vloog nogmaals vooruit. De soldaten grepen bollen boomwol, doopten die in olie, staken die aan en wierpen ze op de vijandelijke schepen. De ontzetting van den brand verhoogde nu het krijgsrumoer. Nogmaals deed zich een vreeselijke schok gevoelen: de romeinsche galei had met den ijzeren voorsteven een vijandelijk schip in de hoogte gestooten; het viel met woest geweld neer en zonk. Triomfkreeten weergalmden van alle zijden. Af en toe hoorde men een ijselijke kraak en het angstgeschreeuw der matrozen, die met hun schip verzonken.

De overwinning bleef echter nog onzeker. Van tijd tot tijd werd een Romein, bloedend of stervend naar beneden gebracht. De rook van brandend hout deed Ben Hur besluiten dat zij een schip voorbijvoeren, dat in vlammen stond.

Plotseling hield de beweging der *Afrika* op; de roeiriemen zakten; de manschappen vielen van de banken af, en bleven schreeuwend op den grond aan de keten liggen. Het schip werd door twee vijandelijke galeien aangevallen. Een lijk rolde de trappen af, tot bij Ben Hur. Hij was een vreemdeling. Was de Afrika in de macht der vijanden? Hur schrok; want het leven van Arrius was in gevaar. Wellicht streed hij thans om zijn leven. En dan? — was alle hoop verloren! Hij denkt aan het vaderland, aan moeder en zuster en — zijn besluit was genomen. In twee sprongen was hij op het dek; hij greep naar eene lans en zocht den bevelhebber. De planken weken met vreeselijk gekraak onder zijne voeten, en hij stortte naar beneden. Thans werd alles duister rondom en de schuimende golven vlogen over hem heen. Hij was bijna bewusteloos. Door den druk des binnenstormenden waters werd hij met de planken in de hoogte geworpen. In zijne verwarring greep hij een naast hem zwemmend voorwerp — het was eene plank. Thans kwam hij meer tot bewustzijn, wierp zich op de plank en zag om zich heen.

Als een zware nevel lagen de rookwolken over de zee, hier en daar nog door de vlammen verlicht. Van tijd tot tijd zag hij schepen in zijne nabijheid voorbijsnellen: de strijd duurde nog voort. Met de *Afrika* was ook de bemanning van twee vijandelijke schepen gezonken. Velen hunner werden ook door de golven in de hoogte geworpen en zouden Ben Hur zijne reddingsplank hebben afgenomen, als hij niet bijtijds zich uit het gewoel verwijderd had. Doch

zie, eene galei vaart recht op hem af. De tijd was kostbaar; ééne seconde kon hem redden of in het verderf storten. Hij stuurde dan met alle kracht de plank vóór zich uit in andere richting. Daar ziet hij een glinsterenden helm en twee krachtige armen boven het water uitsteken. Verschrikt wilde Hur zich omkeeren, toen ook het bovenlijf en het aangezicht zichtbaar werden. De mond was wijd geopend, de oogen stonden stijf, de wangen waren met de vale kleur des doods bedekt. Hur gilde van aandoening en vreugde. Hij greep den ongelukkige en trok hem op zijne plank.

Hij had Arrius, den tribuun, gered. Met alle krachtsinspanning zette hij den bevelhebber recht, om diens hoofd boven water te houden. De galei was gelukkig voorbij gevaren langs wrakken en zwemmende menschen heen.

Een vreeselijk gekraak deed zich nogmaals hooren en Hur zag met blijdschap dat de *Afrika* gewroken was.

Nog immer duurde de strijd voort. Te midden van het gewoel bemerkte hij, dat de tegenstand van een der strijdende partijen verminderde en eenige schepen de vlucht namen. Hadden de roovers of de Romeinen overwonnen? Dat was voor hem en zijn geredde eene levensvraag.

Eindelijk stond de zon, in vollen middagglans aan den hemel. De wind was stil. Aan zijne linkerhand zag hij de kust; doch zij was te ver af, om eene landing te beproeven. Rondom zwommen stukken van verbrijzelde schepen en verminkte lichamen van matrozen. In de nabijheid zag hij eene galei zonder mast en in de verte een aantal vluchtende schepen. Zoo ging een uur voorbij. Zijne bezorgdheid nam toe; want als niet spoedig hulp kwam, dan moest Arrius sterven. Soms zelfs meende Hur dat hij dood was, zóó stil en rustig lag hij op de plank. Hij trok hem den helm af en maakte het pantser los; het hart sloeg

onregelmatig. Hij kon echter niets anders doen dan wachten, hopen en bidden.

Tot groote vreugde van Hur, kwam Arrius langzaam bij en begon te vragen, waar hij was, wie hem gered had en of de slag gewonnen was. Eindelijk kwam hij tot volle bewustzijn; richtte zich op en sprak: »Onze redding hangt van de uitkomst van den slag af. Wat gij voor mij gedaan hebt, erken ik met innige dankbaarheid. Als wij aan het gevaar ontsnappen, dan zal ik u zoo beloonen, gelijk het eenen Romein betaamt zijnen dank te betuigen. Doch thans is het mij niet zeker of gij, met de beste bedoeling, mij werkelijk een dienst bewezen hebt. Doch ik wil het beste hopen en verlang van u, dat gij belooft mij den grootsten dienst te bewijzen, welken de eene mensch van den anderen verlangen kan. Belooft gij dat?"

»Als het kan en mag geschieden, volgaarne!"

»Zijt gij inderdaad een zoon van Hur?" vroeg Arrius.

»Ja, gelijk ik u zeide." — »Ik heb hem gekend," was het antwoord.

Hur boog zich diep, want hij meende nu iets van zijne dierbaren te vernemen en de stem des tribuuns was nog immer zwak.

»Als gij de zoon van Hur zijt, dan hebt gij ook zeker hem hooren spreken van Cato en Brutus, twee groote Romeinen, die vooral om hun afsterven beroemd zijn. Zij leerden ons dat een Romein zijnen roem niet mag overleven. Verstaat gij mij?"

»Ik luister, Overste!"

»Neem den ring, dien ik als edelman draag, uit den vinger en steek hem aan uwe hand." Juda gehoorzaamde.

»Dat alles heeft een bijzonder doel," zeide Arrius.

»Ik bezit een groot vermogen en word zelfs te Rome voor rijk gehouden. Ik heb geen familie. Als ik niet

meer ben, ga dan naar mijne villa bij Miseum, toon dezen ring aan mijn rentmeester, verhaal hem hoe gij mij gered hebt, en zeg hem dat ik verlangd heb, dat hij u alles zou geven wat gij begeert. Hij zal u niets weigeren. Als ik blijf leven, wil ik nog meer voor u doen. Ik zal u de vrijheid terugbezorgen en u uwe dierbare doen wedervinden. Dan kunt gij u naar believen eene loopbaan kiezen. Hoort gij ?"

»Ik ben verlegen over zooveel goedheid!"

»Doch beloof bij de goden ....

»Neen, beste meester, dat niet, ik ben een jood."

»Welnu, bij uwen God en bij alles wat u heilig is, beloof mij te doen wat en gelijk ik het van u vraag. Zult gij het doen ? spreek !"

»Edele Arrius, uw sterke aandrang doet mij iets buitengewoons vermoeden ; zeg mij eerst wat gij verlangt. Zóó mag ik mij niet verbinden."

Juda wierp intusschen een blik over de zee en riep blijmoedig uit : »Gezegend zij de God van Israël! Daar nadert een schip!"

»Van welken kant ?" vroeg Arrius.

«Uit het Noorden ?" — »Draagt het eene vlag ? " — »Neen" »Ziet gij een ander herkenningsteeken ?"

»Het heeft een zeil en drie rijen roeibanken. Dat is alles wat ik zien kan."

»Als het een romeinsch schip ware en wij overwonnen hadden, dan droeg het meer dan ééne vlag.

Het is dus zeker een vijandelijke galei. Hoor nu : zij kunnen u in vrijheid stellen of weer aan de roeibank binden ; doch dooden zullen zij u niet. Voor mij is dat iets anders." Hier aarzelde hij een oogenblik. »Kom, riep hij toen uit, Quintus is te oud geworden om zijnen roem te overleven. Rome moet de tijding ontvangen dat Arrius

Quintus met zijn schip in de golven omkwam. Zie hier wat ik van u verlang! is het een rooversschip, stoot mij dan van de plank in zee, opdat ik daar mijn einde vinde. Bezweer mij dat!"

»Ik zal niet zweren en ook niet doen wat gij vraagt. De Wet Gods verbiedt mij zulks en maakt mij voor uw leven aansprakelijk. Neem uwen ring maar terug." — Hij trok dezen uit en bood hem Arrius aan. — »Ik ontsla u tevens van alle beloften, welke gij mij gedaan hebt, voor het geval wij gelukkig ontkomen.

Door een ongeluk ben ik slaaf geworden; doch ik wil altoos een trouwe zoon van Israël blijven. Neem den ring, bid ik u!"

Arrius sprak geen woord.

»Wilt gij niet, dan werp ik hem in zee. Niet uit afkeer of gramschap; maar ik wil van eene schandelijke verplichting ontslagen zijn. Zie, Overste!" En meteen vloog de ring in het water. Arrius zag hem vallen en hoe de golven hem in de hoogte wierpen. »Gij hebt dwaas gehandeld, sprak hij, en dubbel dwaas is uw toestand. Wat mijn dood betreft, ik ben niet van u afhankelijk; ik kan zelf mijn levensdraad doorsnijden. En als ik het doe, wat moet dan van u worden? — Zij, die tot zelfmoord besluiten, laten dat liever door een andere doen, dewijl onze geest zich daartegen als van nature verzet: doch dat is alles. Mijn besluit staat vast; als de roovers komen, zullen zij mij niet levend gevangen nemen. Ik wilde u gelukkig maken en gij hebt het niet gewild. De ring was het eenigste bewijs dat ik u thans geven kon. Ik sterf in het bewustzijn dat roem en eer mij verlaten hebben; ook gij zult eens sterven en dan betreuren dat gij nu zoo dwaas geweest zijt."

Ben Hur was diep getroffen, doch hij had geen spijt van

zijne daad. »Gedurende de drie jaren van mijn slavendienst waart gij, tribuun, de eenigste, die mij met welwillendheid behandelde — doch neen, er was nog een andere." Hier werd zijne stem zwakker. Duidelijk stond thans voor zijn geest het beeld des Jongelings van Nazareth, die hem zoo liefderijk te drinken bood.

»Doch gij waart de eerste, die mij vroeg, wie ik ben. Geloof mij, toen ik u aan een wissen dood onttrok, geschiedde dat niet uit baatzuchtigheid. Voor de toekomst blijf ik altoos op Gods Voorzienigheid hopen. Ik wil liever met u in de golven omkomen, dan oorzaak zijn van uwen dood. Cato en Brutus verkondigden eene menschelijke leer, wij volgen een goddelijk gebod, waardoor ons zulke daad verboden is.

»Maar ik vraag u. Hebt gij ? . . . .

»Nimmer zal ik het doen, al mocht gij het ook bevelen, dat is mijn laatste woord !"

Beiden zwegen en zagen angstig naar het naderende schip. Ben Hur vroeg : »hebben de romeinsche schepen geen ander kenteeken dan de vlag ?" — »Ja wel, zij dragen eenen *helm* in den mast" —

»Goddank ! schep dan moed ; ik zie duidelijk den helm. De matrozen zetten eene boot uit. Zij nemen drenkelingen op ; dat doen de roovers niet. Arrius bleef nog ongerust.

»Het schip vaart door naar eene verlatene galei. De manschappen stappen over."

Thans richtte Arrius zich op om zelf alles waar te nemen.

»Dank uwen God," zeide hij, »gelijk ik mijne goden dank. Het is een romeinsch schip, wij zijn gered en de overwinning bleef aan onze zijde. Wenk hen met de handen, roep zoo hard gij kunt — De fortuin bleef mij getrouw ; ik word duumvir en gij — ik kende uwen vader en eerde hem. Hij was waarlijk een vorst.

Gij gaat mee naar Rome en wordt als mijn zoon erkend.— Roep nu de manschappen. De roovers moeten vervolgd worden ; geen enkele mag ontsnappen !"

Juda volbracht het bevel. De matrozen hadden hen eindelijk gezien ; de boot naderde en nam hen op.

Op het schip werd Arrius, als een overwinnaar met luisterrijk eerbetoon ontvangen. Hij liet zich alle omstandigheden van den slag verhalen. Nadat de overlevenden uit de golven en van de wrakken in veiligheid gebracht waren, beval hij naar het Noorden te stevenen en zich bij de andere schepen aan te sluiten. De overwinning was volkomen ; de roovers waren geheel verslagen en twintig galeien buit gemaakt.

Arrius werd te Miseum in triomf ingehaald. De Jongeling, die hem vergezelde trok de aandacht der vrienden, die den overwinnaar kwamen gelukwenschen. Deze verhaalde hun omstandig hoe hij was gered geworden, doch sprak geen woord van Hur's vroegere geschiedenis. »Beste vrienden, zoo voegde hij er bij, terwijl hij de hand op Juda's schouders legde, deze zal voortaan mijn zoon en erfgenaam zijn. Zijt ook gij zijne vrienden, gelijk gij de mijnen zijt."

Eenige dagen later werden de wettelijke formaliteiten vervuld, en Hur werd de aangenomen zoon van Quintus Arrius.

Eene maand later werd zijne overwinning luisterrijk gevierd in het *Scaurus*-theater. Aan eene zijde van het gebouw, waren de krijgstropheeën opgehangen met het opschrift door tachtig duizend menschen gelezen : »Behaald op de zeeroovers in de golf van Eupirus, door Quintus Arrius, *duumvir.*"

TWAALFDE HOOFDSTUK.

ANTIOCHIË.

Verplaatsen wij ons thans in de maand Juli van het jaar 25 en wel in de stad *Antiochië*, na Rome de rijkste en meest bevolkte stad der wereld. De meening dat de weelde en het zedenbederf in de hoofdstad van het romeinsche rijk die van alle andere steden overtrof, is aan twijfel onderhevig. Van het Oosten was de zucht tot zingenot naar het Westen overgekomen; de overwinnaars hadden die van de overwonnenen geleerd.

Het was tegen den middag. Een vrachtschip voer uit de blauwe wateren der zee de monding der rivier binnen. Ofschoon de hitte ondragelijk was, stonden allen, wien het geoorloofd was, op het dek; ook Ben Hur.

Vijf jaren waren vervlogen en hij was thans een krachtig man geworden. Reeds een uur lang had hij onder de schaduw van 't zeil gestaan. Verscheidene zijner landgenooten hadden te vergeefs beproefd met hem een gesprek aan te knoopen. Hij antwoordde slechts kort en beleefd in het latijn. Zijne deftige kleeding, zijne fijne manieren en zijne edele houding wekten nog meer de nieuwsgierigheid der reisgenooten. Men zou hem voor een *patriciër* gehouden hebben; doch zijne krachtige armen en zware handen deden aan iets anders denken.

Het schip, waarop zij zich bevonden, had te Cyprus een

jood aan boord gekregen, wiens uiterlijk een goeden indruk maakte. Ben Hur scheen ook met hem ingenomen te zijn en stelde hem eenige vragen. Langzamerhand werd hun gesprek meer vertrouwelijk.

Toen het schip den Oceaan binnenliep, ontmoette het twee andere schepen, welke dadelijk verscheidene vlaggen van gele kleur opheeschen. Men vroeg elkander naar de beteekenis van dat sein.

De jood verklaarde het aldus: »het zijn geen seinen en ook geen teekens van nationaliteit; maar alleen het kenteeken van den eigenaar."

»Kent gij dien?" — »Zeker, ik sta met hem in handels-betrekking. Hij woont in Antiochië en is buitengewoon rijk. Die rijkdom wekte niet slechts de aandacht op van het publiek, maar ook de afgunst. Men spreekt niet altoos goed van hem. Eens leefde te Jerusalen een vorst met name Hur."

Ben Hur trachtte zijne ontroering te bedwingen, doch zijn hart klopte hevig.

»Hij was een groothandelaar en had in de voornaamste steden handelshuizen. Zoo ook te Antiochië, waar zekere *Simonides*, ook een jood, de zaken bestuurde. Hur kwam om op eene zeereis. De zaak te Antiochië werd door den direkteur op denzelfden voet voortgezet. Doch de zoon van Hur heproefde een aanslag op het leven van den landvoogd, welke echter mislukte. Sedert is die zoon verdwenen, de gansche familie werd gevangen genomen en hunne goederen werden verkocht; zoo legde de landvoogd een *groote* pleister op de wonde, welke hij gekregen had."

Alle omstanders lachten.

»Ik vertel maar van hooren zeggen", ging de jood voort, »het beste echter stond daarbij Simonides, die voor eigen rekening later de zaak dreef. Hij is thans schatrijk en heeft zooveel schepen op zee dat zij samen eene koninklijke vloot uitmaken."

»Hij moet alzoo veel geluk gehad hebben ?"

»Men zegt dat de landvoogd te Antiochië geen geld gevonden heeft — dáár was alles weg. Dewijl hij meende dat Simonides groote sommen verborgen had, heeft hij dezen reeds tweemaal laten gevangen nemen en folteren om hem tot bekentenis te brengen.

Toen ik hem den laatsten keer zag, was hij kreupel en zat in een leuningstoel. Dat waren de gevolgen der foltering. Hij heeft echter niets bekend en is thans, door keizer Tiberius, buiten alle vervolging gesteld. Die schepen zijn zijn eigendom. Op zijne schepen heeft men de gewoonte gele vlaggen op te halen als men elkander ontmoet, om daarmede aan te duiden: dat de reis voorspoedig geweest is."

Juda had met angst en spanning het gesprek aangehoord. Toen hij een oogenblik met den Jood alleen was, vroeg hij hem: » Hoe heette ook weer de Heer van Simonides ? — »Ben Hur, vorst van Jerusalem." — »Hoe is het met de familie gegaan ?"

»De zoon werd tot de galeien veroordeeld en zal wel zijn dood in de ketens gevonden hebben. Waar moeder en dochter gebleven zijn is onbekend; zij, die het weten, durven daarvan niet spreken. Waarschijnlijk hebben zij haar leven geëindigd in eene der menigvuldige gevangenissen van Judea."

Juda sprak geen woord en verwijderde zich. Hij was zóó diep in gedachten verzonken, dat hij noch de heerlijke kust, noch de voorbijvarende vloot bemerkte. Schitterend scheen de zon aan den wolkenloozen hemel over de maleische landstreek : over zijn leven lag thans een zwarte sluier.

Toen zij de stad naderden spoedden zich alle reizigers naar het dek, om het prachtig tafereel te genieten, dat zich aan hunne blikken aanbood. De Jood vervulde weer de rol van uitlegger.

»De stroom vloeit hier naar het Westen. Daar, in het Zuiden is de berg *Casius*; aan diens voet ligt de vlakte van Antiochië. Naar het Westen ziet gij de *Zwarte bergen*, van waar, door de koninklijke waterleiding, het water naar de stad wordt gevoerd. In noordelijke richting ligt het meer, dat met de rivier verbonden is, zoodat de schepen daar kunnen binnenvaren. Ginds is de grot van *Daphne*, welker natuurschoonheid niet te beschrijven is. Zij, die ze gaan bezichtigen, kunnen als het ware, niet van de plaats scheiden."

»Het is dus beter er niet heen te gaan? vroeg een reiziger.

»Dat toch niet. Elkeen gaat daarheen, jong en oud, geleerde en ongeleerde en ik ben zóó zeer overtuigd dat gij allen dat ook doen zult, dat ik de vrijheid neem u een raad te geven. Gaat niet naar de stad, maar naar het dorp, in de nabijheid der grot. De weg, daar ginds langs den stadsmuur, leidt u daarheen. De hooge en sterke muur werd door den beroemden bouwmeester *Xeraeus* opgetrokken en bestaat driehonderd jaar. Vierhonderd vooruitspringende torens maken de vesting vrij sterker. Op gindschen berg ligt de citadel, door een Romeinsch legioen bezet. Op den anderen berg ter rechterzijde ligt de tempel van Jupiter; daaronder het paleis der gezanten, dat als eene onneembare vesting versterkt is."

De matrozen begonnen het zeil in te halen. De jood verklaarde verder: »Over die brug leidt de weg naar Seleucia. Hier houdt de scheepvaart op, verder moet alles door kameelen vervoerd worden. Boven de brug ziet gij het eiland, waarop *Calinicus* de nieuwe stad bouwde en die door vijf viaducten met de oude verbond. De stad zelve is ook zeer belangrijk; zij zal u voor altoos eene aangename herinnering nalaten."

Hij zweeg. Het schip draaide om en werd langzaam

naar wal gestuurd en daar met touwen vastgemaakt; de tocht was teneinde.

Vóór dat Ben Hur het schip verliet, begaf hij zich tot den jood en sprak: »Uw verhaal over den koopman heeft mij getroffen. Was zijn naam niet *Simonides?* Waar woont hij?"

De vreemdeling zag hem verwonderd aan, en zeide: »Verbeeldt u niet dat deze rijke man in een prachtig huis woont of in het midden der stad. Ga langs de rivier tot aan de brug; daar vindt gij eene kleine woning, tegen den muur aangebouwd; rondom ligt alles vol koopwaren. Gij kunt niet missen."

»Ik dank u van harte en wensch u den vrede."

Twee mannen namen de pakken van Ben Hur en volgden hem. »Breng mij naar de citadel!" zoo luidde zijn order. Zijne geleiders meenden dat zij met een officier te doen hadden.

Twee breede straten, welke elkander kruisten, deelden de stad in vier kwartieren. Toen Ben Hur in het midden der straat, die van het Noorden naar het Zuiden liep, aangekomen was, stond hij verbaasd over al de pracht en heerlijkheid, welke hij daar aanschouwde. Links en rechts heerlijke paleizen, van elkander gescheiden door marmeren zuilengangen. Hij was echter niet gestemd om van al dat schoone te kunnen genieten. Op eens veranderde hij van besluit; want de geschiedenis van Simonides speelde hem nog altijd vóór den geest.

»Wacht even," zei hij tot de dragers, »ik ga vandaag niet naar de citadel. Brengt mij in eene herberg, liefst kort bij de brug, welke naar Seleucia leidt."

Zij keerden zich om en eenige minuten later bevond zich Ben Hur in eene ruime en zindelijke herberg.

Den nacht bracht hij bijna geheel slapeloos op het dak

door. Zijn geest zweefde tusschen hoop en vrees: »als mijne lieve moeder en mijne goede Thirsa nog leven, dan zal ik ze weldra vinden. . . . Doch, als ze eens onder de kwellingen des kerkers bezweken waren?" . . . .

Reeds vroeg in den morgen begaf hij zich naar het huis bij de brug, dat hij volgens de beschrijving van zijn reisgenoot, gemakkelijk erkennen kon. De losplaats vóór het huisje, opgehoopt met koopwaren. De twee poorten van het magazijn stonden open; door de eene werden de waren binnen- door de andere uitgebracht.

Er heerschte eene groote bedrijvigheid. Ben Hur zag dat alles met groote onverschilligheid aan. Hij dacht weer aan het onderhoud, dat hij met den vroegeren onderdaan zijns vaders hebben zou. Als alles waar is, zoo dacht hij, wat ik van den rijken man hoorde, dan is eigenlijk zijn gansch vermogen mijn eigendom en hij mijn lijfeigene. Doch dat alles schenk ik hem en ook zijne vrijheid, als hij mij maar inlichtingen over mijne dierbaren geeft. Hij trad het huis met een beanstigd gemoed binnen. Het was een waar *handels-huis* met waren opgepropt.

Een dienstbode geleidde hem tusschen de stapels door tot aan eenen trap, waarlangs zij op het dak van het magazijn kwamen. Zij bevonden zich thans vóór het eigenlijke woonhuis, dat, als een reusachtige klomp, boven de andere gebouwen uitstak. Zij volgden een duisteren gang en stonden eindelijk voor een voorhangsel, waarmede de toegang tot eene kamer afgesloten was.

De bediende riep: »Er is een vreemdeling hier, die mijnheer wenscht te spreken."

»Laat hem, in Gods naam, maar binnen komen," riep eene scherpe stem.

Een Romein zou dit vertrek het *atrium* genoemd hebben. Meubelen en schilderijen getuigden van den rijkdom des

bewoners; op eene groote tafel lagen de perkamentrollen van den koopman. De vloer was met een zwaar karpet bedekt, waardoor het dof geluid der voetstappen verdoofd werd.

In het midden zat een man in een, met kussens gevulden stoel; naast hem stond een meisje van ongeveer twintig jaar, wier hand rustte op den schouder des grijsaards. Hur bemerkte in zijne diepe ontroering niet, dat de man hem bevend de rechterhand toereikte.

Hij sprak met half gebroken stem: »als gij Simonides, de Israëliet, zijt, dan wensch ik u en de uwen den vrede van den God onzer vaderen toe!"

»Ja, ik ben de Jood Simonides," antwoordde de man, en wensch u desgelijks den vrede, met verzoek mij te willen zeggen wie mijn bezoeker is."

Juda beschouwde den man, wiens kreupel lichaam een eerbiedwaardig hoofd droeg met glinsterende oogen en sneeuw witte haarlokken. Op zijn breed, gerimpeld voorhoofd lag de uitdrukking zijner vastberadenheid en wilskracht.

Ben Hur strekte beide handen naar hem uit, als wilde hij hem den vredekus geven en sprak: »Ik ben Juda, de zoon van Ithamar, van het geslacht van Hur."

De hand des koopmans, die op den leuningsstoel rustte, wrong zich krampachtig samen. Verder kon men geen van ontsteltenis of verwondering ontwaren. Hij antwoordde zeer kalm: »De Vorsten van Jerusalem zijn mij altoos welkom. Esther, geef den heer eenen stoel."

Zij bracht den stoel en sprak beleefd: »Zet u neder en rust wat uit."

Juda werd kalmer en sprak: »Gisteren vernam ik dat gij mijn vader gekend hebt, en ik hoop, dat gij mij niet voor een bedrieger zult aanzien."

»Ik kende den vorst Hur zeer goed; wij waren han-

delsmakkers. — Esther, laat wijn brengen voor den jongen man. — Het is eene oude familie ; Nehemias schrijft dat zij eertijds in het bezit was van half Jerusalem. Gij, zoon van zulke edele familie, zult toch een beker wijn, aan de zuidzijde van den berg Hebron gewassen, niet versmaden ?"

Intusschen bracht Esther een zilveren beker met wijn, en bood dien den gast aan. Bij haren aanblik dacht hij aan zijne zuster, die — als zij nog leefde — thans denzelfden ouderdom zou bereikt hebben. Hij vroeg haar : »Is de oude heer uw vader ?"

»Ja," antwoordde zij met waardigheid, »ik ben Esther, dochter van Simonides."

Juda hernam : »Uw vader en ook gij, hoop ik, zult mij wel verontschuldigen als ik voor het oogenblik van uwen wijn niet drink. Ik weet dat mijn vader een bediende had, die denzelfden naam droeg als gij. Heb ik hem in u teruggevonden."

De man beefde in al zijne ledematen, zijne magere hand wrong zich samen. Hij trachtte tot bedaren te komen en sprak op kalmen toon : »Ik ben, in den omgang met de menschen oud geworden en wel vóór mijnen tijd. Indien hij, die u mijn geschiedenis verhaalde, waarheid sprak, dan heeft hij u ook gezegd, dat ik reden heb om elkeen te mistrouwen. Ik heb slechts van weinige liefde genoten. Doch hier — hij legde de hand op Esther's schouder — is thans mijn eenige troost, om haar alleen hecht ik nog aan het leven."

De dochter omarmde den ouden man en kuste hem op het voorhoofd.

Hij ging voort : »Ook voor anderen had ik hoogachting en liefde — maar dat is slechts eene herinnering. Zij omvatte eene gansche familie" — zijne stem beefde — »o, mocht ik toch weten waar zij zijn."

Verwonderd riep Ben Hur uit: »gij spreekt van mijne moeder en van mijne zuster!"

De koopman hield zich in en sprak ernstig: »Gij weet nu wie ik ben; kunt gij mij ook bewijzen dat gij zijt, die gij voorgeeft te wezen? Dan zal ik u verder mijne verhouding tot de familie Hur verklaren. Hebt gij schriftelijke bewijzen of onwraakbare getuigen?"

Ben Hur werd doodsbleek, hij wrong zijne handen, keerde zich om en weende.

»Hebt gij bewijzen, authentieke stukken?"

De jongeling was radeloos: bewijsstukken had hij niet. Zijne familie was verloren; zijne vrienden zouden hem wel niet meer kennen. Doch hij schepte weer moed en sprak: »Simonides, luister! Ik kan u alleen mijne geschiedenis verhalen en verzoek u slechts uw oordeel te schorsen totdat gij alles gehoord hebt."

»Spreek, ik ben bereid u aan te hooren, tot nu toe heb ik geen bewijs gegeven dat ik u niet geloof."

Juda verhaalde hem zijne geschiedenis met een gloed en eene welsprekendheid, der waarheid alleen eigen, tot zijne gelukkige aankomst te Misenum.

»De Keizer," zoo ging hij voort, «eerde mijnen weldoener en overlaadde hem met gunsten; de rijke kooplieden uit het Oosten brachten hem rijke geschenken. Hij werd een der machtigste en rijkste bewoners van Rome. Nadat alle wettelijke voorschriften vervuld waren, was ik zijn aangenomen zoon geworden. Ik was steeds zoo dankbaar en liefdevol voor hem, als een zoon jegens zijn vader. Hij wilde van mij een romeinsch geleerde maken en door de beroemdste meesters laten onderwijzen. Dat echter nam ik niet aan; want ik ben Israëliet en ken de glorievolle geschiedenis der voorvaderen en het verbond, door God met hen gesloten. Ik oefende mij in den wapenhandel en

heb mij in den circus zoowel als in het leger een naam verworven; doch het was niet den naam mijns vaders, dien ik geërfd heb. De verworven lauwerkransen werden mij gegeven, als den zoon van den Duumvir Arrius. Doch mijn vaderland en mijne dierbaren heb ik nooit vergeten. Met het doel om hen te zoeken, kwam ik hierheen. Gisteren vernam ik van een onzer landgenooten uwe geschiedenis en ook de folteringen welke Graceus u heeft doen ondergaan."

Simonides boog het hoofd. Esther, als wilde zij hare eigene verlegenheid en die des vaders verbergen, sloot hem in hare armen. Hij echter richtte het hoofd op en sprak: »Ik luister verder."

»O Simonides", zeide Juda op smeekenden toon," ik zie dat gij nog niet overtuigd zijt en ik nog altoos bij u in verdenking sta van bedrog."

De koopman hield zich koud en gevoelloos als marmer.

»Mijnen stand te Rome kan ik u duidelijk bewijzen, door de getuigenis van den Consul, die thans de gastvrijheid geniet bij den gouverneur dezer stad. U aantoonen dat ik de zoon van den vorst Hur ben, kan ik niet; zij, die dat bewijs zouden kunnen leveren, zijn niet meer of althans voor mij verborgen."

Juda verborg zijn aangezicht in de handen en weende. Esther naderde, bood hem den wijnbeker aan en zeide:

»Deze wijn komt uit het land, dat wij allen liefhebben. Drink toch, bid ik u."

Juda dronk en sprak: Dochter van Simonides, ik dank u en uwen vader voor de welwillendheid, eenen vreemdeling betoond. De God onzer vaderen zegene u!" Dan wendde hij zich tot den koopman:

»Daar ik u niet overtuigen kan, dat ik Juda Hur ben, zoo zal ik maar vertrekken, met de belofte u nooit meer lastig te vallen. Dit alleen wil ik u nog verklaren, dat ik

niet gekomen was om u rekenschap van het beheer onzer zaken te vragen. Ik verklaar u plechtig, dat ik uw vermogen, dat gij door uwen arbeid en vlijt vermeerderd hebt, als uw eigendom eerbiedig. De edele Quintus, mijn tweede vader, heeft mij rijkdommen in overvloed nagelaten; ik heb niets noodig. Nog slechts één verzoek: als gij nog ooit mijner indachtig zijt, herinner u dan de vraag, welke ik u thans stel: kunt gij mij geene inlichtingen geven over mijne lieve moeder en mijne goede Thirsa, die zoo veel gelijkenis heeft met uwe dochter. O, zeg mij toch, wat gij weet!"

De dochter weende, doch de vader bleef koud en antwoordde:

»Ik vernam met diepe droefheid het ongeluk der familie Hur. Dezelfde die haar in het ongeluk stortte, keerde later zijne woede tegen mij. Ook verklaar ik u, dat ik alle moeite aangewend heb, om de weduwe en de dochter te vinden; maar te vergeefs; zij zijn verdwenen."

Juda zuchtte diep en sprak: »Al weder eene hoop verloren! Doch ik ben aan teleurstellingen gewoon. Ik vraag om verschooning, als ik u lastig gevallen ben. Thans blijft mij slechts één levensdoel meer over: de wraak op de Romeinen. Vaartwel! Gods vrede zij met u."

Hij vertrok. Toen hij de kamer verlaten had, scheen Simonides als uit een droom te ontwaken: »Esther," riep hij, »schel spoedig den bediende." — De huisknecht trad binnen.

»Hoor, Malluch," sprak de koopman met nadruk, »den jongen man, dien gij straks hebt binnengebracht, moet gij als zijne schaduw volgen, alles bespieden wat hij doet, waar hij blijft en met wie hij omgaat en mij dan elken avond alles berichten. Kunt gij met hem in gesprek komen, ook goed; doch wees voorzichtig en zeg niet dat gij

in mijnen dienst zijt. Goed verstaan? Ga en spoed u!" De man boog diep en verwijderde zich.

Simonides verhief de hand en vroeg; »Esther, welke dag der week is vandaag? Teeken dezen dag op als een dag van geluk en vreugde!"

Zij begreep des vaders blijdschap niet en antwoordde: »Helaas! hoe zou ik dezen dag kunnen vergeten?"

Zijn hoofd viel op de borst, hij zuchtte diep en sprak: »Ja, het is waar; wij hebben vandaag den twintigsten der vierde maand, den dag waarop mijne goede Rachel, uwe moeder, van schrik gestorven is, toen zij mij kreupel, gelijk ik thans ben, hier terug brachten. Het is thans vijf jaren geleden. Zoo vele gelukkige jaren hadden wij samen doorgebracht, en nu rust zij in den grafkelder, aan den voet des bergs, waar ook weldra mijn lichaam zal neergelegd worden. O mijn God, ik dank U, dat Gij mij in mijne ellende, een troostenden engel gezonden hebt in mijne Esther!"

Hij richtte het hoofd weer op en, als onder den indruk van eene gansch vreemde gedachte zeide hij: »roep Abimelech, hij moet mij naar de terras geleiden, van waar ik de schepen zien kan. »Dáár wil ik u verklaren, waarom ik een oogenblik opgeruimd was."

De bediende kwamen bracht den meester in zijn leuningsstoel, die van rollen voorzien was, naar den tuin op het dak. Hij plaatste hem zóó dat hij het gezicht had op de brug en op de schepen in de rivier.

Esther nam naast hem plaats. Na eenige oogenblikken van stilte, zeide hij: »Ik heb opgemerkt dat gij met groote belangstelling de geschiedenis des vreemdelings hebt aangehoord."

Zij antwoordde met neergeslagen oogen: »Als gij meent dat ik aan zijn verhaal geloof hecht, dan hebt gij gelijk."

»Maar als dat eens niet waar was?"

»Nu, vader, sedert mijne goede moeder in den Heer ontslapen is, heb ik uwe gesprekken met een groot aantal menschen van alle slag, aangehoord en daarbij veel geleerd. Doch, als hij niet een vorst Hur is, dan heeft de leugen nooit beter het masker der waarheid aangetrokken.

»Gelooft gij dan dat uw vader de lijfeigene zijns vaders geweest is?" — »Hij trachtte althans dat van u te vernemen."

De koopman richtte zijne blikken naar de schepen; doch zijne gedachten waren verre van daar.

»Esther, gij zijt een goed kind met doorzicht begaafd; ook sterk genoeg, hoop ik, om een treurig verhaal aan te hooren. Luister. Hetgeen ik u ga zeggen moet geheim blijven. Het bleef u tot nu toe verborgen, omdat ik uw kinderhart, dat zich in de jeugd, als de bloem naar de zon, tot God moet keeren, niet mocht verontrusten. Thans echter wil ik u alles openbaren. Ik werd geboren in het dal *Hinnom*, aan den voet van den berg Sion. Mijne ouders waren lijfeigenen en ik werd aan den vorst Hur verkocht. Hij zond mij naar Alexandrië als bediende in zijne zaak, ik was zes jaren bij hem in dienst. Het zevende jaar moest ik, volgens onze Wet, vrijgelaten worden. Ofschoon vele schriftgeleerden van meening waren dat dit voorschrift niet op *kinderen* van lijfeigenen toepasselijk was, gaf Ben Hur mij toch het bewijs mijner bevrijding, dat ik nog altoos bewaar."

»En mijne moeder dan?" vroeg Esther.

»Geduld, mijne dochter! Want ik zou eerder mij zelven dan haar vergeten. Toen ik vrij man geworden was, ging ik naar Jerusalem om het Paaschfeest te vieren. Ik werd, bij mijnen vroegeren meester, vriendelijk ontvangen. Ik had hem leeren hoogschatten en beminnen en vroeg hem om in zijn dienst te blijven. Het voorstel werd aangenomen

en hij vertrouwde mij het toezicht op het goederenvervoer naar zee en de leiding der karavanen naar het Oosten. Daarbij heb ik de handelskennis opgedaan, welke mij later zulke groote diensten bewezen heeft. Op zekeren dag was ik bij mijnen heer aan tafel. Eene meid bediende ons: het was op dien dag, dat ik uwe moeder leerde kennen. Eenigen tijd later verzocht ik den vorst mij haar tot echtgenoote te geven. Hij stemde toe en ook haar wilde hij grootmoedig de vrijheid schenken. Zij echter wilde hare dienstbaarheid niet verlaten en wilde alleen trouwen op voorwaarde, dat ik levenslang lijfeigene van Hur zou blijven. Dat geschiedde inderdaad. Hij bracht mij voor de rechters en nadat ik daar mijne verklaring afgelegd had, leidde hij mij tot aan de deur van zijn huis, doorboorde daar mijn oor en stak het aan den deurstijl vast. Zóó werd ik voor mijn leven zijn lijfeigene. En dat offer heb ik mij getroost om uwe moeder! Zie, aan het onderste gedeelte van het linkeroor, daar is nog het litteeken der priem. Zóó werd uwe moeder mijne echtgenoote."

Onder een plechtig zwijgen dachten zij aan de overledene. »Hij zond mij als zijnen agent naar deze stad; doch niet lang daarna had ik zijnen dood te betreuren. Toen werd ik tot hoofdbestuurder zijner zaak alhier aangesteld; zoozeer genoot ik het vertrouwen der familie.

De zaak bloeide en ging vooruit; zij was eene der gewichtigste van Antiochië, toen de familie Hur ongelukkig werd. Deze werd gevangen en niemand weet, waar zij gebleven is. Alle goederen werden in beslag genomen; de bestierders echter in de handelszaak konden in hunnen post blijven. Ik vertrok naar Jerusalem, om mijne weldoenster te zoeken; doch bij de poort werd ik gevangen genomen en naar den kerker gebracht. Graceus zelf kwam bij mij. Hij verlangde van mij, dat ik hem alle goederen zou over-

geven en tevens, dat ik als gevolmachtigde alle schulden zou invorderen. Huizen, goederen en schepen kon hij in beslag nemen, gelijk ook geschiedde, doch ik weigerde de opgave der in te vorderen schulden. Daarmede en met het gereede geld, dat in verzekerde bewaring was, dacht ik de zaak voor de familie te kunnen redden. Hij liet mij folteren ; doch ik bleef standvastig. Nadat ik in vrijheid gesteld was, begon ik de zaak onder mijnen naam, en verdiende kolossale sommen. Nogmaals werd ik in de gevangenis geworpen en gefolterd, om mij de bekentenis af te dwingen, dat mijn vermogen tot de confiscatie behoorde. Verlamd en kreupel keerde ik terug, en uwe moeder stierf van schrik en droefheid. Doch de goede God spaarde mij het leven : ik kocht van den Keizer voor eene groote som de vrijspraak van verdere vervolging. Thans ben ik schatrijk. Maar, Esther, wat moet nu met al die rijkdommen gebeuren, welke ik voor mijne weldoeners verzameld heb ?"

Zij antwoordde met zachte stem : »Vader lief, is straks niet de rechtmatige eigenaar verschenen ?"

Hij zag haar strak aan en vroeg : »En gij dan, mijn kind, zou ik van u eene bedelares maken ?"

»Neen, vader, onrechtvaardig goed — dat nooit ! Staat niet van de sterke vrouw geschreven : dat moed en kracht hare kleeding is en zij, in den jongsten dag, zich zal verheugen ?"

Eene straal van vreugde schitterde op des grijsaards aangezicht ; hij verhief de handen en bad : »O God van Israël, ik dank U, dat Gij mij zulk een kind geschonken hebt !" Hij sloot haar in zijne armen en ging toen voort :

»De verschijning des vreemdelings trof mij diep ; hij is een treffend evenbeeld van vorst Hur op twintigjarigen leeftijd. Meer dan eens had ik hem willen zeggen : ziehier, dat alles behoort u en ik ben uw dienaar. — Doch ik

wilde eerst volkomen zekerheid hebben en ten andere ook zijn karakter leeren kennen; want voor velen is de rijkdom veeleer eene straf dan een zegen. Vooral trof mij zijn laatste woord; *wraak over de Romeinen!* Zie, Esther, ook bij mij kwam dikwijls die gedachte op, wanneer ik mij het onheil mijner weldoeners en de folteringen der pijnbank herinnerde, en als ik dacht aan den dood uwer dierbare moeder.

Maar, kind, ik heb mij overwonnen, omdat ik wist dat de Heer gezegd heeft: aan *Mij is de wraak.* Daarbij echter dacht ik: mocht de Heer eens dien jongen man, met zijn krijgsmanstalent hebben uitverkoren om, als een nieuwe Judas Machabeüs Zijn volk te wreken — dat zou de gelukkigste dag mijns levens zijn!

Esther vroeg: »Maar hij is weg; zal hij nog terugkomen?"

«Zeker kind, zoodra ik alles weet, zal Malluch hem terugbrengen. Ik hoop dat het spoedig zal geschieden. Dan zal ik nog een getuige roepen, die hem wel kennen zal. Laten wij voorloopig den Heer de zaak aanbevelen. Kind, ik ben vermoeid. Roep den knecht." Dat geschiedde en de oude man werd weer in huis teruggebracht.

Pertiende Hoofdstuk.

DAPHNÉ.

Ben Hur verliet mijmerend en diep teleurgesteld het huis des koopmans. Nadat ook deze hoop, om zijne dierbaren terug te vinden verloren was, voelde hij zich zóó verlaten, dat het leven hem een last scheen. Langs den oever der rivier wandelende, herinnerde hij zich de beschrijving der wonderbare grot. Hij begaf zich naar de herberg en vroeg aan den portier den weg naar *Daphné*. Hij ontving ten antwoord: »Sla links die straat in; zij voert u tot aan den voet eens bergs; keer dan rechts om en gij zult bij de grot aankomen en een der genoegelijkste dagen uws levens daar doorbrengen. Goede reis!"

Ben Hur volgde de aangeduide richting. Buiten de stadspoort was de weg letterlijk met menschen bezaaid, die zich allen naar de grot begaven. De weg was in tweeën afgedeeld, eene voor voetgangers, de andere voor rijtuigen; de eerste was met groote platte klinkers belegd. Langs den weg stonde platanen en eiken, welke een frisschen lommer verspreidden. Iets verder zag men heerlijke springfonteinen, door koningen aangebracht, wier naam zij thans nog droegen.

Te midden van het gewoel verkeerde Ben Hur in bitter droevige stemming. Hij zag bijna niets van al het schoone, dat zich aan zijn blik aanbood. Overigens hij had Rome en Napels gezien, en meende dat niets daarmede te verge-

lijken was. De weg, ofschoon slechts twee mijlen lang, begon hem te vervelen: hij drong door de menigte heen en spoedde voort. Hij zag intusschen dat allen feestelijk gekleed waren; eenigen gansch in het wit; anderen in het zwart; sommigen droegen vaandels, anderen zwerkten wierookvaten. Eene groep, welke voorbijkwam zong lofzangen, begeleid door fluiten en trommels. Eindelijk zag hij den ingang der grot tegen de hoogte van eenen heuvel. Een algemeen gejubel ging uit de menigte op. Hij trad de grot binnen.

Ofschoon hij reeds veel gezien had, stond hij toch verbaasd over de pracht, welke hij thans aanschouwde. De ingang was gelijk aan een heerlijken tempel, in griekschen stijl gebouwd. De bonte kleeding der menigte stak wonderschoon af tegen het schuim der bruisende fonteinen. Kronkelende paden verloren zich in een boschje. Ook daarheen werd hij door de menigte voortgedrongen. Nog immer vroeg hij zich af: wat toch eigenlijk de grot mocht wezen, waarvan hij zooveel gehoord had. Zou ook hij daar wellicht de rust niet vinden, welke hij zocht?

Eindelijk kwam hij weer in de open lucht. Thans kwam hem een reukwolk van rozengeur en welriekende kruiden, als door een zachten wind gedragen, tegen. Hij vroeg aan een der reisgenooten: »Is hier een bloementuin?"

»Ik geloof dat het eene plaats is, waar eene godheid vereerd wordt", zoo luidde het antwoord.

»Volgens uwen tongval zijt gij een Hebreër," zeide Juda.

»Inderdaad, ik werd te Jerusalem geboren."

Hur wilde nog verder vragen, doch werd door de voortstuwende menigte van hem gescheiden. Hij had echter opgemerkt dat hij een bruinen doek om het hoofd en eene joodsche kleeding droeg.

Langs de voetpaden, was alles met struiken en rozen beplant, tusschen welke een helder beekje ruischend voort-

liep. In de boomen zaten tallooze vogels, die hun verrukkelijk gezang deden hooren, aan de beek zag hij de patrijzen komen drinken. Hij rustte eenige oogenblikken onder een citroenboom, die zijne wortels in het water afkoelde. Een vogeltje zat naast hem op een tak en zong vroolijk.

»Waarlijk," zeide hij bij zich zelven, »die vogel lost mij het geheimzinnige dezer plaats op: hier is geene vrees, hier heerscht slechts liefde! O moeder, o Thirsa! zou ook ik hier rusten en geluk vinden kunnen?"

Hij stond op en kwam aan eene brug, welke over een kanaal voerde, waarvan het water hier en daar door sluizen werd teruggehouden. Van de brug zag hij een prachtigen waterval, die schuimend en bruisend over de rotsen afrolde, en in de verte het groene dal.

Hier was alles stil en rustig; achter zich in het aan de goden gewijde bosch, hoorde hij nog immer het gewoel en de zangen der menigte. Hij zag boven het bosch de blauwe wierookwolken ten hemel stijgen. Als Israeliet wilde hij die plechtigheid niet bijwonen, maar begaf zich naar het lommerijke dal.

Plotseling hoorde hij trompetgeschetter en ging daarop af. In zijne nabijheid zat een man, die opstond en zeide: »Ik wensch u den vrede." Ben Hur erkende zijnen landgenoot, met wien hij straks gesproken had en antwoordde: »Ik dank u. Gaat gij wellicht ook dezen weg op?" »Ik wilde mij naar de renbaan begeven, als dat ook uw plan is, kunnen wij samen gaan."

»Beste vriend, ik ben hier onbekend; gij zoudt mij een grooten dienst bewijzen als gij mijn geleider wildet zijn."

»Met veel genoegen. Mag ik ook weten, wien ik de eer heb te geleiden?" — »Ik ben de zoon van den duumvir Arrius en gij?" — »Ik heet Molluch en ben handels-

bediende te Antiochie." — »Het trompetgeschal en het rollen der wagens in de verte duiden aan, dat de wedstrijd weldra beginnen zal. Kom, laten wij gaan."

Malluch aarzelde en vroeg: »Gij in joodsche kleeding en uw vader, een Romein." — »Ik ben slechts zijn aangenomen zoon."

Zij kwamen bij de renbaan. Deze was met eene dikke laag zand bestrooid en met water begoten. Rondom waren overdekte zitplaatsen, met dikke touwen van de baan afgesloten. Zij namen plaats.

Ben Hur sprak vriendelijk: »Het is weinig, slechts negen wagens. Doch het schijnt dat men zich, hier in het Oosten, ook de weelde veroorlooft om met een vierspan te rijden. Wij willen zien wat zij zullen uitvoeren."

De wedren begon en Hur kon zich niet onthouden luid op te zeggen: »Ik heb de keizerlijke renbaan gezien, doch nooit zulke flinke paarden aangetroffen."

De wagens rolden ruischend over het zand. Op eens struikelden de paarden van een span en vielen. Een grijsaard, vóór hem op de bank gezeten, gilde, stond op, en stak dreigend de vuist in de hoogte. Het publiek lachte. »Men moest toch eerbied hebben voor zijn ouderdom, zeide Hur. Wie is die man?" — »Het is een machtig rijk man uit het land Moab, de Scheik Ilderim. Men zegt dat hij Phenicische paarden heeft, de beste die bestaan."

De paarden schenen niet te temmen. De man riep nu uit al zijne kracht: »die gevloekte romein heeft mij bedrogen, hij kan geen paarden mennen, roep spoedig mijn bediende." Toen deze erbij kwam en de dieren aansprak, waren zij stil. Toen de oude man zag, dat alles zonder ongeluk was afgeloopen, werd hij weer bedaard; want hij was meer om zijne prachtige raspaarden bekommerd, dan om het verlies van den prijs.

Intusschen was nog een nieuwe wagen van geheel anderen vorm dan de andere verschenen. Het was een *romeinsche* wagen, die, om zich te oefenen dezen wedstrijd meemaakte. De aangekomene werd met gejuich en handgeklap ontvangen. Zijn rijtuig was inderdaad een pronkjuweel van kunst. Naar zijne kleeding te oordeelen was de geleider een hoog geplaatst ambtenaar; naast hem zat een bediende. Ben Hur stond op om den man, die zooveel bijval vond beter te zien — hij erkende *Messala*.

Een man stond tusschen de toeschouwers op en riep luide »Mannen van Oost en West! Wie is er onder u, die de paarden van mijnen meester Ilderim goed mennen kan? Het zijn de beste, die in de wereld te vinden zijn. Hij kome hier!"

Ben Hur zag beurtelings naar den spreker en naar den Scheik, alsof hij het aanbod wilde aannemen. Hij bedacht zich en zeide tot Malluch: »Kom laat ons naar de grot gaan." — »Maar dan moet gij u laten waarzeggen." — »Dat klinkt echt heidensch." — »Het is toch maar eene aardigheid. Men biedt u een versch papyrus-blad aan; dat moet gij in het water doopen en dan kunt gij daarop uwe toekomst lezen." — »Neen," zeide Ben Hur, »dat is mij te onnoozel! — Wilt gij dan den tempel gaan zien of de beroemde bron *Castalia*?" — »Dan geef ik aan de laatste de voorkeur."

Zij begaven zich op weg. Hur scheen treurig en onverschillig, hij sprak geen woord. De verschijning van Messala had hem in die stemming gebracht. Messala toch was zijn verrader geweest en had zijne familie in het ongeluk gestort. Thans was deze in zijne nabijheid en kon hij zich wreken. Maar neen, dat mocht hij niet en daarom had hij zich verwijderd.

Zwijgend vervolgden zij hunnen weg en kwamen bij de bron.

Een dikke waterstraal viel uit de hoogte der rots in een marmeren bekken schuimend en sissend neer, en verdween dan als door eenen trechter. Naast de bron zat een heidensch priester, als kluizenaar gekleed ; vóór hem stond eene tafel met papyrus bladeren. Hij zat zwijgend daar, terwijl een aantal toeschouwers de baan bewonderden. Als een der bezoekers hem een geldstuk overreikte, dan schonk hij dezen glimlachend een papyrus-blad, waarop een orakelspreuk te lezen stond.

Plotseling verscheen een gezelschap, dat de gansche aandacht der omstanders trok. Op een grooten, witten kameel zag men eene prachtige, met goud geborduurde tent ; naast het lastdier, twee mannen te paard.

»Het is zeker een koning of althans een voornaam vorst", zeide een der toeschouwers. »Neen." antwoordde een andere, »het zijn twee vrouwen."

Toen zij naderbij kwamen, zag men een man en eene vrouw, in prachtige kleedij. De man scheen oud en gebrekkig te zijn ; de vrouw was jeugdig en droeg, tegen alle gebruiken in, geen sluier. Beiden beschouwden met kalmen ernst de menigte en de waterbron. Naar de hoogbruinachtige kleur van hun aangezicht te oordeelen, kwamen zij uit Egypte. Hunne gitzwarte wenkbrauwen — waarschijnlijk volgens oostersch gebruik geverfd — deden hunne oogen mij grooter toeschijnen dan ze waren.

Een der geleiders deed den kameel nederknielen en de reizigers stapten af. De vrouw gaf hem een beker, om dien aan de bron te vullen. Op eens hoorde men achter zich het rollen van een wagen.

»Past op," riep Malluch, »de Romein wil ons overrijden."

Het rijtuig vloog recht op de menigte in ; allen maakten plaats. Alleen de oude man kon zich niet snel genoeg verwijderen. De paarden waren reeds in zijne nabijheid,

toen Ben Hur vooruit sprong en riep: »Halt! zie waar gij rijdt, terug!" En hij erkende Messala, die luid lachte. Ben Hur greep het linker paard bij den toom en riep: romeinsche hond, hebt gij zóó weinig eerbied voor het leven eens grijsaards?" Hij wierp de paarden met kracht terug; de wagen kantelde en Messala's gezel viel als een steen op den grond. De Romein stapte af en, alsof er niets gebeurd was, zag eens rond en sprak toen onverschillig tot den ouden man: »Ik had u niet gezien en wat de andere omstanders betreft, meende ik hen te kunnen voorbijrijden. Nu is de zaak echter verkeerd uitgevallen en lachen zij met mij: moge het hun goeddoen!"

Toen hij zag dat zijne woorden met koud stilzwijgen werden beantwoord, sprak hij tot de dames: »Gij betuigt dezen man zooveel voorkomendheid; gij zijt zeker zijne dochter en zult wel voor mij om verschooning willen vragen." Zij antwoordde niet, wendde het hoofd om, gaf Ben Hur den beker en zeide: »wees zoo goed wat water te scheppen, vader heeft dorst." Toen Hur met den gevulden beker terugkwam, ontmoetten zijne blikken die van Messala. Deze scheen hem niet te erkennen en sprak op spottenden toon: »grootmoedige vreemdeling, ik beveel mij ook in uwe gunst! Als u Apollo niet haalt, dan hoop ik u eens weer te zien." Messala sprong weer op den wagen en reed verder. De dame bedankte Ben Hur voor zijne goedheid en sprak tot haren vader: »Vergeet nooit den weldoener, die u het leven gered heeft!"

De grijsaard nam Hur bij de hand en met tranen in de oogen sprak hij: »Edele jongeling! Ik ben een Egyptenaar, namens *Balthazar*. Aanvaard mijn oprechten dank! De God van hemel en aarde moge u beschermen! Ik ben thans de gast van den Scheik Ilderim. Als gij daarheen wilt komen, zult ook gij daar hoogst welkom zijn."

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

EEN ONVERWACHTE LEIDSMAN.

Malluch had alles gezien en gehoord en voor Ben Hur eene bijzondere hoogachting opgevat, wegens diens moed en fijne manieren. Kon hij nu nog iets over zijne geschiedenis vernemen, dan zou hij zeker aan de verwachting zijns meesters beantwoorden. Ben Hur kwam bij hem en trok hem uit de menigte. Toen zij een eind verder waren, sprak de eerste, terwijl hij de hand op Malluchs schouder legde: »beste man, is het mogelijk dat een mensch zijne moeder vergeten kan?" Die vraag kwam zoo plotseling en onvoorbereid, dat de bediende zijnen reisgenoot verwonderd aanzag, terwijl hij in zijne oogen tranen zag. Hij antwoordde beslist: »Neen, dat nooit! Ten minste als hij Israeliet is, dan zal hij zich de woorden herinneren: »*eer uwen vader van ganscher harte en vergeet de smarten uwer moeder niet!*"

Juda weende en sprak: »Ik zie dat gij een oprecht Israeliet zijt, en dat ik u kan vertrouwen."

Hij legde eene hand op zijn hart, als om het hevige kloppen te verminderen en verhaalde zijne geschiedenis.

Ten slotte voegde hij er met bevende stem bij: »Die trotsche Romein van straks heeft ons ongelukkig gemaakt; ook toen lachte hij, toen mijne moeder door de soldaten werd weggesleurd. Ook hij weet waar de dierbaren gebleven zijn, waar zij zich thans bevinden als zij nog leven

of, als zij gestorven zijn, waar hun gebeente rust. Hij zou het mij kunnen zeggen."

»En waarom doet hij het niet?"

»Omdat ik jood ben en hij een Romein is.'

»Zou dan geen middel te vinden zijn om hem te doen spreken?" Ik geloof het niet. De zaak is daarenboven een staatsgeheim."

Malluch schudde ontkennend het hoofd en vroeg: »heeft hij u erkend?"

»Neen; want hij kent mijne veroordeeling en meent dat ik lang dood ben."

»Maar hadt gij u niet over hem kunnen wreken?"

»Neen, Malluch, dat verbiedt de Wet; en daarenboven had ik nooit meer kunnen hopen iets van hem te vernemen, de dooden toch bewaren voor altoos hunne geheimen."

De bediende zag hem met bewondering aan en sprak

»De booswicht mag toch zijne straf niet ontgaan, als ik u daarbij van dienst zijn kan, dan ben ik bereid."

»Goed, Malluch! geef mij daarop de hand. Wat ik u vraag is niet in strijd met het geweten. Hoever is het verblijf van Ilderim van hier?"

De bediende dacht een oogenblik na, wat die vraag mocht beduiden en antwoordde: »In twee uren kan men daarheen rijden."

»Wanneer heeft de renwedstrijd plaats in den Circus te Antiochië, waarvan gij spraakt?"

Malluch werd nog meer nieuwsgierig en zeide: »Hij zal binnen korten tijd gehouden worden. Reeds sedert twee maanden werden de volksspelen aangekondigd, welke door den rijken prefekt, ter eere van den Consul Maxentius, zullen gegeven worden, vóór dat deze zijnen tocht tegen de Parthen zal beginnen. Het romeinsche leger zal dan in de stad zijn en een groote toeloop van menschen zal uit alle streken komen."

»Naar ik vernam, is hier de Circus bijna zoo groot als die van Maximus te Rome."

»Die van Rome is, naar men zegt, iets grooter; doch hier is plaats voor tweehonderdduizend menschen."

»Doch wanneer beginnen de volksspelen?"

»O ja, dat had ik bijna vergeten. Na drie dagen komt de Consul en drie dagen later worden de feesten gevierd."

»De tijd is kort, doch voldoende. Ik wil ook weer de teugels in de hand nemen. Maar, zou het ook zeker zijn dat Messala aan den strijd deelneemt?" Thans begreep Malluch dat Hur den Romein wilde vernederen. Hij vreesde echter voor eene nederlaag en vroeg op angstigen toon: »Zijt gij wel genoeg in het vak ervaren?"

»Vrees niets, beste man! Te Rome zelfs kon niemand een prijs krijgen als ik het niet wilde. Bij den laatsten wedstrijd wenschte de Keizer zelf mij geluk en bood mij zijn eigen wagen aan, om tegen den besten der wereld te strijden."

»En gij hebt het niet aangenomen?"

»Neen, omdat ik geen vlek wilde werpen op den naam mijns vaders. Ik heb slechts in de oefenschool meegestreden; als Jood mocht ik dat niet in den Circus. Wanneer ik nu hier in de renbaan optreed, dan strijd ik niet om den prijs."

»De uitgeloofde prijs is toch geen kleinigheid. Tienduizend *Sestertiën.*" (1)

»Al ware hij vijftigmaal grooter dan zou ik het nog niet doen. Mijn eenigste doel is Messala te vernederen."

»Deze zal zeker aan den wedstrijd meedoen; want zijn naam staat op de lijst, welke in de straten, aan het theater en in de kazerne aangeplakt zijn. Hij is daarenboven bij alle zwendelaars van Antiochië bekend; hij zal zich

(1) Ongeveer 900 gulden.

niet durven terugtrekken. Straks nog hebt gij gezien, hoe hij zich kwam oefenen."

»Ik dank u, vriend! En met dien wagen en met die paarden zal hij komen? Best, ik dank u; gij hebt mij nu al een grooten dienst bewezen. En nu moeten wij onmiddellijk naar den Scheik; want anders zijn soms de paarden morgen reeds door een andere genomen."

»Als wij in het dorp twee flinke kameelen huren, dan kunnen wij spoedig ter bestemming zijn."

Een half uur later hadden zij reeds het dorp verlaten en reisden door eene vruchtbare en schoone landstreek, den tuin van Antiochië. De hellingen der heuvelen waren met wijnstokken beplant; in de vlakte, tusschen de boschjes van citroen-, oranje- en vijgeboomen schitterden de witte huizen der bewoners den reiziger liefelijk tegen. In de verte zag men het *Tauris*- en Libanongebergte, tusschen welke de *Orontes* zich kronkelend heenslingert. Zij volgden den stroom, waarin talrijke vrachtschepen op- en afvoeren, langs vruchtbare velden en welige weilanden. Eindelijk kwamen zij aan eene brug, over welke zij den anderen oever zouden bereiken. Bij den ingang stond een groote palmboom. Malluch riep: »Zie! daar is Palmenheim!"

Een verrukkend schouwspel vertoonde zich aan hun blik. De vlakte vóór hen scheen eindeloos te wezen; tusschen de eeuwenoude palmboomen zag men in de verte niets dan den blauwen hemel.

»Ziet gij dien daar," zeide Malluch, toen zij aan een reusachtigen boom voorbijkwamen, »tel als gij kunt, de kringen der schil, dan hebt gij het jaartal van zijn bestaan. Hij staat daar honderd jaren."

Ben Hur dacht aan den eigenaar dier uitgestrekte goederen en vroeg: »Hoe toch is Ilderim, die mij niet als een

buitengewoon man voorkwam, in het bezit dezer heerlijkheid gekomen en hoe kon hij ze tegen de romeinsche roofzucht beschutten ?"

»Als de ouderdom van een geslacht den adeldom schenkt, dan bezit Ilderim dien in hooge mate. Zijne Edomietische voorvaders droegen allen, sedert honderden jaren, den naam van Scheiks. Een hunner, toen hij nog verder in de woestijn woonde, heeft een Koning, toen deze op de vlucht gedreven was, met zijn leger bijgestaan en op den troon hersteld. Uit dankbaarheid schonk de vorst hem dit land. Daar woont hij in den zomer in een groote tent. De Heer heeft deze familie op buitengewone wijze gezegend, zij is eene der machtigste van het land; haar gehoorzamen zelfs de omliggende stammen. Ook bij de Romeinen staat hij in hoog aanzien; de Prefect is zeer vereerd, als Ilderim, bijgenaamd *de goede*, hem komt bezoeken."

»Maar," vroeg Hur, »hoe durfde hij dan den Romein vervloeken, die hem bedrogen had ?"

»Uwe opmerking is juist, doch de man zelf heeft weinig voorliefde voor Rome. Vóór drie jaren kwamen de Parthen, overrompelden eene karavaan, welke de opbrengst der belastingen vervoerden, en namen den buit mede. De verantwoordelijke ontvangers werden aansprakelijk gesteld, doch de Keizer bij wien zij in beroep kwamen, veroordeelde Herodes tot terugbetaling. Deze gaf voor, dat Ilderim zijn plicht niet gedaan had en legde beslag op een deel zijner goederen. Hij wendde zich tot den Keizer; doch kreeg geen beslissend antwoord. Sedert dien tijd wacht hij de gelegenheid af om zich op de Romeinen te wreken. Doch daarover later meer. Zie, daar komen de kinderen zijner onderdanen u al verwelkommen."

Eenige kleine meisjes boden hen korfjes met dadels aan. Zij stapten van de kameelen af en namen een paar ver-

sche vruchten. Zulk aanbod mag men in het Oosten niet weigeren. Terwijl zij verder reden, sprak Malluch: »Ik ben de eerste bediende van den koopman Simonides. Daar heb ik den Scheik leeren kennen."

Ben Hur was eenige oogenblikken gansch afgetrokken en nadenkend: hij herinnerde zich zijne ontmoeting met den ongelukkigen vader en zijne dochter, die hem zoo liefderijk verzorgde. Malluch ging voort: »Vóór eenigen tijd was hij in ons huis en toen ik, onder het bedienen, zag dat hij zeer opgewonden was, wilde ik mij verwijderen.

»Neen", zei hij, »dewijl gij Israeliet zijt, kunt gij blijven; ik heb eene zeer belangrijke geschiedenis te verhalen. Ziehier de korte inhoud van zijn verhaal. Vóór ruim twintig jaren, toen Ilderim zich op zijn landgoed, verder naar de woestijn gelegen, bevond, kwamen drie vreemdelingen bij hem de gastvrijheid vragen. Hij ontving hen vriendelijk en gul. Toen zij 's morgens vertrokken, leerden zij hem een nieuw gebed tot den Vader in den hemel en zijn menschgeworden Zoon op aarde. Zij verhaalden hoe zij eene wondervolle ster gezien en eene stem gehoord hadden, welke hun beval den nieuwgeboren Koning der Joden te gaan opzoeken en aanbidden. Zij voegden erbij dat zij hem in eene grot gevonden hadden en Hem hunne geschenken geofferd hadden. In den nacht beval hun een Engel langs een anderen weg terug te keeren en zóó waren zij bij den Scheik aangekomen. Deze hield hen, uit vrees voor Herodes, eenigen tijd in zijn huis verborgen en toen keerden zij naar hun land terug."

»Dat is eene wonderlijke geschiedenis!"

»En toch, van Ilderim's lippen zult gij nooit eene onwaarheid hooren."

»Heeft hij verder van de vreemdelingen niets meer vernomen?" vroeg Ben Hur.

»Juist dat wilde ik u zeggen. Denzelfden dag van zijn laatste bezoek bij ons, was een dier mannen, een Egyptenaar bij hem aangekomen. »Hij heet Balthasar."

»Een wonder van God !" riep Ben Hur, »de grijsaard, straks bij de bron, noemde zich ook zóó."

»Het is waar ook," zei Malluch, »en gij hebt den man het leven gered. Wij zullen hem hier vinden en nog meer hooren. De Scheik is vast overtuigd, dat de nieuwe Koning weldra komen en het romeinsche Rijk vernietigen zal."

»Zie," zeide Hur, »ook de Scheik is een der millioenen menschen, die een bijzonder onrecht van Rome te wreken hebben. Doch, welke was de meening van Simonides over die geschiedenis ?"

»Vooraf zij opgemerkt dat mijn meester zeer voorzichtig is. Maar wacht — daar komt iemand achter ons." — Men hoorde nu het rollen van een wagen en het getrappel van paardenhoeven. Daar kwam de Scheik op zijnen wagen, met de vier arabische paarden bespannen, aangereden. Een talrijk gevolg omringde hem.

»De vrede zij met u," riep hij den twee reisgenooten toe. »Ik ben blij u hier te zien en hoop goede tijdingen van vriend Simonides te vernemen.Gij zijt mij beiden van harte welkom !"

Toen zij de tent waren binnengetreden, bood men hun een rooden drank aan. »Drinkt, vrienden, sprak Ilderim, »dat is de versterkende drank der tentbewoners. En nu weest welkom in den naam des Heeren !"

Malluch riep den Scheik alleen en onderhield zich met hem. Hij keerde tot Ben Hur terug en zeide : »Ik heb over uw plan gesproken. Ilderim is zeer goed gestemd en zal u morgen de paarden op proef geven. Ik moet noodzakelijk naar Antiochië terug. Als ik terugkom, blijf ik bij u tot den dag van den wedrid." Zij gaven elkander de hand en Malluch vertrok.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

EEN EDEL HART.

Door den zachten glans der maan verlicht, verhief zich de vesting op den berg *Sulpius*, als een vreeselijk spookgestalte. De bewoners van Antiochië zaten nog op de daken, om de koelte van den frisschen avondwind te genieten. Ook Simonides zat in zijnen leuningstoel op het dak. Vóór hem stond Esther, die hem zijn avondeten gebracht had, dat bestond uit tarwekoekjes, honig en een beker melk.

Nadat hij zijn soberen maaltijd genomen had, sprak hij: »Malluch heeft zich van daag verlaat. Ik hoop echter dat hij nog komen zal; want anders had hij ons per bode een brief gezonden."

»ik hoop het ook," zeide Esther met bijzonderen klem.

»Zoo? En waarom dan? Misschien om iets te vernemen van den jongen man, dien gij als onzen meester beschouwt?" — »Ja, vader."

»En gij zoudt wellicht verlangen dat ik hem liet terugroepen? Maar, als hij dan eens alles, huis, schepen, waren en geld, dat alles, wat ik met zooveel opoffering gered en door mijne vlijt vermeerderd heb ons kwam afnemen, om ons zelven weer tot slaven te maken"

Zij zweeg. De koopman ging voort:

»De jonge man zou wel gelukkig zijn, als hem zóó in eens een kolossale fortuin werd toegeworpen, waarvoor hij

niets gedaan heeft. Wat mij betreft: ik heb al zoo veel in mijn leven verduurd, dat ik nog eens het slavenjuk zou kunnen dragen. Maar gij, mijn kind, mijn eenige hoop, wat zal van u komen?"

»Vader, spreek toch niet aldus. Wij willen meer vertrouwen in zijne goedheid hebben. Hij zal ons wel de vrijheid geven."

»Esther, Esther! dikwijls heb ik uw doorzicht bewonderd; maar thans? Ziet gij dan niet dat ik niet alleen hem schatrijk maak; maar ik ook nog mijne ledematen, door de pijnigbank kreupel geworden en mijn ondernemende geest te zijner beschikking zou moeten stellen?" — Hij zweeg een oogenblik, lachte en ging dan voort: «Ja, Esther, gij hebt gelijk, wij bezitten een schat, die ons rijker maakt dan alle rijkdommen der wereld: een rein geweten. Om dat te bewaren, wil ik alles, mijne fortuin en ook mijn leven opofferen."

Hij sprak nog, toen men op den trap iemand hoorde aankomen. »Ha!" riep Simonides, »daar is zeker Malluch. Thans gaan wij vernemen wat wij van onzen heer te verwachten hebben."

De bediende kwam, groette beleefd en stond een oogenblik te wachten. De koopman ging recht op het doel af en vroeg: »Wat hebt gij ons van den jongen man te melden?"

Malluch verhaalde de gebeurtenissen van den dag. De oude man hoorde alles kalm aan: geen lidmaat verroerde zich; men zou hem voor een beeld gehouden hebben, als niet zijne geopende schitterende oogen en zijne diepe ademhaling af en toe leven bij hem verraden hadden.

Eindelijk sprak hij: »Opperbest! Malluch, gij hebt u uitstekend van uwe taak gekweten. Ik dank u hartelijk! Doch, wat denkt gij van zijne nationaliteit?" — »Hij is een Israeliet, uit den stam van Juda; dat is gansch

zeker, meester. Ook vernam ik dat hij onder zielelijden gedrukt gaat; daarom ging hij naar de grot, om het daar te begraven."

»Hoor, Malluch, de groote kwaal van onzen tijd is de overdadige weelde. Daardoor worden de kleine lieden nog armer en de rijke, die een vorstelijk leven willen leiden, gaan te gronde. Hebt gij bij hem niets van die gebreken bespeurd?"

»Neen, meester, neen!"

»Maar," Malluch, »gij weet dat ieder mensch een levensdoel nastreeft, zijne toekomst wil verzekeren. Hebt gij niet vernomen welke plannen de jonge man heeft?

»Daarop kan ik u ook bescheid geven. Voorloopig is zijn voornaamste streven zijne moeder en zuster te vinden. Vooraf echter wil hij den trotschen Romein, die de oorzaak was van het ongeluk der familie, vernederen om van hemiets van zijne dierbaren te vernemen. Daarom bereidt hij zich voor tot den wedstrijd."

»Nu nog iets. Bepaalt zijn afkeer zich alleen bij Messala, of haat hij ook *alle* Romeinen, als onze verdrukkers? Is dat gevoelen diep gevestigd, of zijn het slechts opwellingen van het oogenblik, die spoedig verdwijnen, als de nevel voor één enkelen zonnestraal?" — Hier sprak Simonides met eene heftigheid, welke de weerklank zijner gemoedsstemming was.

»Mijn goede meester, het is juist uit zijn vurigen haat tegen Rome dat ik tot de vaste overtuiging kwam dat hij een jood is. Herhaaldelijk gaf hij aan die gevoelens van afkeer lucht. Dat deed hij vooral toen ik hem het geheim der komst van den nieuwgeboren Koning der Joden mededeelde. Toen riep hij uit: *wie anders dan een Herodes, kan Koning zijn zoolang Rome regeert.* Alsof hij zeggen wilde: een Koning der Joden is alleen mogelijk, als het romeinsche rijk vernietigd wordt."

Simonides zag verwonderd op en zeide: »Het is goed, Malluch! Zorg nu dat gij wat te eten krijgt. Houd u dan morgen voor het vertrek gereed. Ik zal u een brief voor Ilderim meegeven. Wellicht ga ik zelf ook naar den circus."

Malluch wenschte goeden nacht en vertrok.

»Wat is God toch goed, Esther," zeide Simonides. Ik ben oud en zal weldra van deze wereld vertrekken. En nu, juist ter elfder uré, nu ik meende dat nimmer mijne hoop zou vervuld worden, zendt hij mij een lichtstraal, die mij verlicht. Thans begrijp ik waarom de Heer mij zulk een grooten rijkdom geschonken heeft en voor wien hij bestemd is. Ik begin weer op nieuw te leven. De Koning is geboren en, naar hetgeen Balthasar zegt, moet hij thans zevenentwintig jaar oud zijn. Hij kan dus elken dag in het openbaar verschijnen. Welk een zalig gevoelen ligt in die gedachte! In de verte zie ik reeds het romeinsche rijk in duigen vallen, en den leeuw uit den stam van Juda de wereld regeeren. Bij deze gedachte klopt mijn hart van vreugde en ik gevoel mij gansch begeesterd. In de verte hoor ik de volken reeds zingen: »*wij zijn bevrijd, Rome is niet meer!*" Duizende harpen en cimbalen begeleiden het loflied. Doch, Esther, ik mag thans niet verder meer denken. Alleen wil ik u nog zeggen: onze Koning zal menschen en ook schatten noodig hebben. Verstaat gij mij? Begrijpt gij welken weg voor onzen heer openstaat? Hij zal eenen roem verwerven en ook u gelukkig maken."

De dochter zweeg: van dat alles kon zij maar weinig begrijpen.

»Waaraan denkt gij toch, mijn kind?" vroeg hij.

»Als uwe gedachten een wensch verbergen, zeg het mij, zoolang ik nog de macht bezit dien te vervullen. Gij weet toch dat de macht eene vliegende schim is,

die steeds hare vleugelen uitspreidt om te ontvluchten."

Met kinderlijke oprechtheid antwoordde zij: »laat hem dan maar terugroepen, hoe eerder hoe liever. Zeg hem ook dat hij niet naar den circus moet gaan."

»Ah zoo!" zeide de vader ernstig nadenkend. Hij wierp nogmaals een blik op de schepen in de reede, zij vertoonden thans slechts zwarte gestalten, want de maan was reeds achter den berg weggezonken.

Hij zuchtte herhaaldelijk. Het was alsof hij thans meer dan ooit den last des ouderdoms en het schrikwekkende van een naderenden dood gevoelde. En dan zou zijn eenig kind alleen in de wereld achterblijven. In zijne droefheid vergat de grijsaard zijne plannen voor de toekomst en zijne hoop op de komst des konings. Toen hij weer kalmer geworden was, vroeg hij: »En waarom dan hem niet in den circus laten gaan.

»Omdat de renbaan geene plaats is voor een zoon van Israël." — »Dat zijn slechts meeningen van onze Rabbijnen, Esther, is dat alles?"

Dat woord klonk als een donderslag in haar godsdienstig gemoed.

»Nu nog eene meer ernstige vraag, Esther. Wanneer eens de jonge man, voor wien ik zóóveel schatten vergaderd heb, uwe hand vroeg, zoudt gij dan uwen ouden vader verlaten?"

»Neen, lieve vader, dat nooit! Ik blijf bij u, om u liefderijk te verzorgen, zoo lang de Heer u in het leven sparen zal."

»Mijn kind, gij zijt voor mij een zegen Gods, die mij rijk maakt, als ik ook alles verlies. Doch thans wordt het tijd dat wij ons den Heere aanbevelen en ons ter rust begeven.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

EEN ROMEINSCH GEZELSCHAP.

Tegenover het huis van Simonides, lag op het eiland het zoogenaamde *paleis*, door Epiphanes gebouwd. Het was een buitengewoon groot en wel ingericht gebouw, door eenen muur omgeven. Wegens de nabijheid der rivier was het thans niet meer bewoonbaar en voor de gezanten bestond nu eene andere residentie, in de nabijheid van den tempel van Jupiter. Het paleis diende alleen voor de ontvangst van Consuls of Vorsten, die eenige dagen in de stad kwamen doorbrengen.

Treden wij thans de groote en rijk gemeubelde zaal binnen. Het licht valt door vensters van gekleurde delfstof, welke het glas vervangen. Arabesken van alle kleuren versieren de muren; rondom staat een divan met indische zijde bedekt. De stoelen en tafels zijn door Egyptische kunstenaars gemaakt. In de vier hoeken en in het midden hangt een prachtige kandelaar.

Op den avond van den dag, waarvan in het vorige hoofdstuk gesproken is, bevonden zich in die zaal ongeveer honderd personen.

Allen waren jongelieden uit Italië, de meesten uit Rome. Zij spraken allen zuiver latijn. Ook in hunne kleederdracht erkende men de mode der Tiber-stad. Allen droegen de *tunica* met korte mouwen; de lange bovenkleederen, *toga* genoemd, lagen links en rechts op den divan verspreid.

Rondom de tafels zitten de gasten; de meesten vermaken zich met dobbelspel.

»Beste Flavius," zeide een der spelers, terwijl hij den dobbelsteen in de hand had, »ziet gij daar mijne beste, fijn geborduurde toga?"

»Ja, maar wat wilt gij daarmede zeggen?"

»Die zou ik den mensch schenken, die alles vooruit wist." — »Pas op, gij zoudt ze gemakkelijk kunnen kwijt zijn; want hier in het gezelschap ken ik meer dan eenen die uw aanbod zou aannemen. Doch speel nu door." Hij wierp den steen en riep: »gij hebt gewonnen! Nu nog eens, voor een serterz."

Terwijl zij de steenen onder elkander mengden vroeg Flavius: »Maar wat beduidt toch uw voorstel? Welke vraag zoudt gij hem stellen, die u vooraf alles zou kunnen zeggen?" — »Hij zou mij juist het uur en de minuut moeten opgeven, waarop Maxentius morgen zal aankomen." — O, ik begrijp u; dan zoudt gij, niettegenstaande de brandende hitte der Syrische zon, op de landingsplaats staan, met ontdekten hoofde, om den consul te begroeten."

Zij speelden door totdat het daglicht den schijn der lampen deed verbleeken. Zij behoorden allen tot het gevolg des Consuls, die den volgenden dag verwacht werd.

Tegen den morgen traden nog eenige jongelieden binnen, die elders eene partij hadden meegemaakt en zetten zich aan eene tafel. De voornaamste persoon van het gezelschap scheen in zeer opgewekte stemming te verkeeren: zijn aangezicht was rood, zijne oogen glinsterden; op het hoofd droeg hij een krans. Toen hij binnentrad, werd hij van alle zijden begroet met de woorden: »Messala, Messala!"

De meeste spelers staakten het spel en gingen naar het midden der zaal. Messala, die bemerkte dat beweging te zijner eere geschiedde, verhief trotsch het hoofd en sprak

tot een jongeling, die naast hem stond: »Laat mij de lijst der weddingschappen voor den wedstrijd eens ziens, Drusus."

Deze toonde hem een paar met was bestreken plankjes, waarop de namen stonden.

»Slechts voor *denaria* (1), eene bakkers- en slachtersmunt! Waar moet het heen met Rome's glorie?" Drusus werd rood van schaamte.

»Mannen van den Tiber," zoo ging hij voort, »wie schrijft der volkeren de wet voor; wie beheerscht de wereld door de macht van hunnen arm?"

»De Romeinen," antwoordden allen als uit één mond. »En toch!" zeide hij, »er is nog een grooter man dan de beste Romein."

Na eenige oogenblikken van stilte, zeide een der aanwezigen: »welnu, noem hem dan!"

»Hij is het, die met oostersche wijsheid aan Rome komt leeren, hoe het zijne zegepralen zich moet ten nutte maken. Dat zouden wij van de overwonnenen in het Oosten nog kunnen leeren."

Toen Messala bemerkte dat zijne woorden bijval vonden, sprak hij op gemoedelijken toon: »In eene kist op het fort heb ik vijf *talenten* (2) in zilveren muntspecie. Wie wil voor eene gelijke som dobbelen? — Gij zwijgt. Is dat te veel? Welnu dan voor één talent: het Oosten tegen het Westen, de Orontes tegen den Tiber."

Niemand bood zich aan en allen zwegen.

»Ik zie wel dat gij hier gekomen zijt om fortuin te zoeken. Cecilius kom hier."

De bediende kwam en boog. — »Zie, die jongelui hebben geen geld; zij zullen misschien toch wel dorst hebben. Haal wijn en bekers."

(1) Eene Grieksche munt, ter waarde van ongeveer 25 cents.

(2) Een talent bedroeg ongeveer 2400 gulden. Een talent *goud* tien maal zooveel.

Nadat zijn bevel volbracht was, sprak hij gemoedelijk tot Drusus; »Kom hier; wat ik daar straks zeide, was niet ernstig. Zet u maar neer en wij zullen voor een denarium spelen."

Drusus nam den beker met de dobbelsteenen, wierp — doch hield den beker vast en zeide: »Messala, eerst nog eene vraag: hebt gij zekeren Quintus Arrius gekend?" »Den duumvir, meent gij?" — »Neen zijn zoon." — »Ik wist niet dat hij eenen zoon had." — »Toch wel; en dit verklaar ik u, ik heb nooit iemand gezien, die zóózeer op u gelijkt als hij."

Die meening werd door een paar omstanders bevestigd.

Doch een ander zeide: »Neen, neen; Messala is een Romein en Arrius is een Jood."

»Hoe het dan zij," viel Messala in, »verhaal mij iets meer van dien man."

Drusus antwoordde: »Hij moge dan een Jood zijn of niet; ik mocht hem gerust met u vergelijken. Hij is een flink en krachtig gebouwd man. In de oefenscholen waarin hij mede naar den prijs dong, heeft hij zijns gelijke niet. De reusachtige kampvechters van den Rijn waren niet tegen hem bestand. Zijn pleegvader liet hem een ontzettend groot vermogen na. De Keizer zelf heeft hem gunsten en bevordering aangeboden; doch hij heeft alles afgewezen. Meestal leeft hij teruggetrokken, alsof hij beter meent te zijn dan anderen. Hij is buitengewoon dapper en verlangt naar den strijd. Maxentius nam hem onder zijn gevolg op, doch te Ravenna heeft hij ons verlaten en kwam alleen hierheen. In plaats van naar de citadel of naar het paleis te gaan, stapte hij in eene herberg af."

Messala had eerst onverschillig toegeluisterd; doch allengskens werd hij meer opmerkzaam. Eindelijk sprak hij tot den jongeling, die naast hem stond: »hoort gij, Cajus wat daar verteld wordt? Herinnert gij u den man, die u dezen

middag bij de bron, van den wagen deed aftuimelen ?"— »Mijne gekneusde ledematen herinneren mij nog aan dat voorval." — »Wel nu, ik heb uwen vijand gevonden ; hij is die Romein-jood, van wien Drusus sprak. Zijn uiterlijk, zijne kleeding, zijne overwinningen in de oefenschool — alles duidt aan dat hij dezelfde is, die u bijna om het leven bracht." — »Ik ben ten volle overtuigd," antwoordde Cajus.

»Het spijt mij," zeide Messala, dat ik u onderbroken heb, Drusus. Vertel verder."

»Quintus had geen kinderen. Van een zeetocht terugkeerende, bracht hij dezen jongen man mede en nam hem tot zijn zoon aan. Waar hij den man gevonden heeft en waarom hij hem schatrijk maakte, is een geheim. Zij, die den zeeslag bijwoonden, verhaalden mij, dat Quintus door een joodschen jongeling uit de golven gered was geworden."

Verwonderd vroeg Messala: »Een Jood op een romeinsch schip ?" — »Zeker, en wel een galeiroeier".

Als door een donderslag getroffen, riep Messala uit : »Een galeiroeier !" Voor den eersten keer zijns levens, werd hij verlegen en beschaamd.

Gelukkig voor hem kwamen juist in dat oogenblik de bedienden met wijnkruiken en bekers.

Messala schepte weer moed en riep : »Komt, vrienden, laat ons ter eere van den Consul en Bacchus feestvieren. Kiest maar een voorzitter !"

Drusus stond op en sprak : »Wie anders dan hij, die het feest geeft ?" — Met daverend handgeklap werd dat voorstel aangenomen. Drusus klom op eene tafel, nam den krans, die naast hem lag, en zette dien met plechtigheid op Messala's hoofd.

Nu begon eene schandelijke braspartij, gelijk die bij de Romeinen gebruikelijk was. Zij duurde tot zeer laat in den morgen voort.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

IN DE TENT.

De Scheik Ilderim was zeer rijk en machtig en stond overal in hoog aanzien. Jegens zijne onderdanen was hij goed en mild. Hij leefde als een vorst, ook in Palmenheim, waar hij den zomer doorbracht. Daar had hij drie groote en acht kleine tenten laten oprichten; de eersten dienden tot huisvesting voor zijne familie en voor vreemdelingen; de anderen voor zijne lijfwacht en voor de slaven. Deze laatsten waren vooral belast met de zorg der kudden; want ook hier, in zijn buitenverblijf, had hij een groot aantal kameelen, koeien en schapen. Zijne levenswijze was deftig en vorstelijk; doch ook eenvoudig en patriarchaal.

Toen hij vóór een paar maanden weer zijn verblijf hier kwam vestigen, stak hij eene lans in den bodem, midden tusschen drie kolassale palmboomen. »Hier," zoo gebood hij, »richt de drie tenten op, met den ingang naar het Zuiden." De benoodigde materialen werden van de kameelen genomen; de slaven sloegen de palen in den grond; de slavinnen ontrolden de groote doeken, van wol of geitenhaar geweven. In eenige uren tijds stond alles klaar en de dienaars wachtten op de goedkeuring des meesters.

»Goed zoo, kinderen," zeide de scheik, »nu kunt gij gaan uitrusten en uwen maaltijd nemen: in elke kleine tent een jonge geit, brood met arak en melk met honig. God zij met u."

Eenige bedienden brachten nu nog de tent des meesters verder in orde en deelden ze af in twee afdeelingen : eene voor hem en de andere voor de paarden. Lansen, werpspiezen en andere wapens werden daar opgehangen; daarboven het prachtige half-cirkelvormige zwaard des meesters, waarvan de handvat met edelsteenen bezet was. De vloer werd met een kostbaar tapijt bedekt.

Toen Ben Hur die tent binnentrad, kwam bij den ingang een bediende, die den Scheik van de sandalen en Hur van zijn romeinsch schoeisel ontdeed.

»Wees welkom, in den naam des Heeren!" zeide de Scheik. »Kom hier naast mij op den divan en rust uit."

Een slaaf bracht een bekken water, versch uit het meer geschept, en wiesch hun de voeten.

»Een arabisch spreekwoord zegt," zoo ging de grijsaard voort; »een flinke eetlust belooft een lang leven. Hoe is het in dat opzicht met u gesteld?"

»Edele Scheik, als het daarop aankomt, dan word ik honderd jaar oud."

»Welnu, ik zal u het beste geven wat ik heb, zeide Ilderim en klapte in de handen. Een bediende verscheen en boog diep.

»Ga heen," — zoo luidde het bevel — en meld den vreemdeling in de andere tent, dat ik nog iemand meegebracht heb om met ons te eten. Verzoek hem beleefdelijk of hij hier wil komen."

Toen de bediende zich verwijderd had, vleidde Ilderim zich op den divan neer en sprak gemoedelijk: »De gastvrijheid, welke ik u gaarne aanbood, zal toch wel geen beletsel wezen dat ik mij veroorloof u te vragen, wie gij zijt.

Ben Hur bleef kalm onder den vorschenden blik des grijsaards en antwoordde: »Uwe vraag, goede gastheer, neem ik u in het geheel niet kwalijk.

Zou ik u ook deze vraag mogen stellen: was nooit in uw leven een oogenblik, waarop ook gij over u zelven ze liever niet zoudt beantwoord hebben?"

»Zeer zeker: in sommige gevallen is verraad, jegens zich zelven gepleegd, even schuldig als landsverraad."

»Ik dank u, beste Scheik, gij hebt mij begrepen. Ik wil u dan plechtig verzekeren: dat ik noch van uw vertrouwen, noch van uwe gastvrijheid misbruik maken zal. Dit echter wil ik u mededeelen: dat ik geen Romein ben, gelijk u mijn aangegeven naam zou doen gelooven. Ik ben een Israëliet, uit den stam van Juda, die tegen de Romeinen zóó veel zware grieven heeft, dat de uwen, daarbij vergeleken, slechts kinderspel zijn."

De grijsaard zag verwonderd op en sloot daarna de oogen, als wilde hij ernstig nadenken.

Ben Hur ging voort: »Vooral één Romein is thans te Antiochië, dien ik wil vernederen. Daarbij kunt gij, edelman, mij van dienst zijn. Den prijs en de eer bij de wedrennen te behalen, draag ik u geheel over."

Ilderim verhief het hoofd, op zijn aangezicht straalde vreugde en tevredenheid. »Het is genoeg," sprak hij; »dat gij geen Romein zijt, en dat gij afkeer hebt tegen Rome, neem ik aan. Ook vertrouw ik dat aan uwen mond geen leugen ontsnappen zal. — Maar hoe is het met uwe kennis van rijden gesteld? Verstaat gij de kunst den paarden te leeren u te kennen en op uwe stem te gehoorzamen? Hebt gij vaardigheid in het mennen? Daarenboven zijn mijne paarden van het edelste ras en stammen af uit de stallen der Egyptische Pharao's."

Een bediende kwam binnen." Laat mijne Arabieren eens hier komen", gebood Ilderim. De knecht schoof het voorhangsel terug en men zag een aantal prachtige paarden. »Komt hier!" riep de Scheik, komt hier, lieve dieren!"

Zij kwamen langzaam een voor een naar hem toe. De Scheik legde ieder dier de hand op den kop en streelde het. Dan zeide hij met zekeren trots: »Zie, zoon van Israël! zulke paarden hebben uwe voorvaders nimmer gekend. Daarom bedienden zij zich meestal van ezels en ossen. De Arabieren verhalen het volgende sprookje : toen de Schepper aan hunne voorouders het land, dat zij moesten bewonen, had aangewezen, waren zij over de woestijn, waarin zij zich bevonden, teleurgesteld. Doch de goede God zeide hun: *doorreist het land en Ik zal u dubbel zegenen.*

Na lang zoeken vonden zij, te midden van de zandwoestijn, eene vruchtbare landstreek, waarin tallooze kameelen en prachtige paarden graasden. Van dat eiland in de woestijn zijn mijn paarden afkomstig, gelijk ik u door stamregisters bewijzen kan. Ook de geschiedenis van elk paard wordt nauwkeurig opgeteekend. Ik zou u daarvan wonderen kunnen verhalen. Alleen wil ik u zeggen, dat zij in het loopen huns gelijken niet hebben; doch onder het zadel en in het zand der woestijn. Gisteren werden zij voor den eersten keer in een wagen gespannen en dat is heel iets anders. Had ik nu maar een meester in het mennen op een wagen, dan ware ik zeker van de overwinning. Zijt gij die man, dan spreek."

»Ik begrijp u, goede Scheik; doch woorden zijn slechts woorden; laten wij de proef nemen en leen mij morgen de paarden. Ik heb te Rome zooveel gezien en zelf ondervonden, dat ik u verzeker, dat uwe paarden, al bezitten zij de vlugheid des adelaars en de kracht van den leeuw, toch bij de wedrennen nimmer overwinnaars zullen zijn, als zij niet geoefend zijn om samen in het gareel te loopen. Zij moeten allen naar de stem des leiders luisteren en juist even hard of langzaam loopen."

Ilderim glimlachte en zeide: »Een arabisch spreekwoord

zegt: *als gij het eten met woorden kookt, beloof ik u eene zee van boter.* Doch ik heb van u eene betere meening morgen krijgt gij de paarden."

Een bediende kwam melden dat het eten klaar was. »Roep dan den gast, zeide Ilderim. Ik zal u aan mijnen vriend Balthasar voorstellen, die eene voor u belangrijke geschiedenis verhalen zal."

Intusschen werd eene lange, smalle tafel vóór den divan geschoven. Eene dienstmeid bracht den maaltijd. De Scheik en Ben Hur stonden op om Balthasar te ontvangen.

Deze kwam binnen en groette: »De vrede van den eenen waren God zij met u en uwen gast!"

»Wij wenschen u ook dien vrede en welkom hier," antwoordde Ilderim.

De eerbiedwaardige houding en die ongewone wijze van groeten maakten op Ben Hur een diepen indruk. Voortdurend merkte hij dat de glinsterende oogen des Egyptenaars herhaaldelijk op hem gevestigd werden, alsof hij den jongen man meende te herkennen.

Ook de Scheik had dat opgemerkt en zeide: »Deze gast zal morgen mijne paarden voor den wagen oefenen. Als alles goed gaat, mag hij ze ook in den circus brengen. Hij draagt wel een romeinschen naam, doch hij is een Israëliet."

Thans kon de Egyptenaar niet meer twijfelen: hij vroeg met blijde verbazing: »Waart gij het niet edele jongeling, die mij vandaag het leven gered hebt?"

Ben Hur sprak met bescheidenheid: »Op de gansche vraag kan ik moeielijk antwoorden. Ik weet alleen dat ik de paarden van den woesten Romein hebt teruggeworpen, toen zij op u aanvlogen. Uwe dochter gaf mij een beker ten geschenke." Hij haalde den beker uit den zak en toonde hem.

Een heldere vreugdestraal glinsterde uit Balthasar's oogen.

Met eene van aandoening bevende stem, sprak hij: »Ik dank den Heer, die u vandaag te mijner redding gezonden heeft en mij u thans doet wederzien. Aanvaard ook gij mijnen dank en bewaar den beker als gedachtenis."

Toen verhaalde hij het gebeurde bij de bron.

Ilderim stond verbaasd en zeide: »Daarvan hebt gij mij niets gezegd? Ben ik niet het hoofd van tienduizend Arabieren en is hij niet mijn gast?

Wat had gij dan beter doen kunnen, dan mij de weldaad, hem bewezen, bekend te maken om mijne vriendschap en gunst te winnen?"

Die laatste woorden sprak hij op scherpen en verwijtenden toon.

Ben Hur bleef kalm en antwoordde: »Vergeef het mij, goede Scheick. Ik verwachtte voor mijn hulpbetoon geene belooning; ik zou denzelfden dienst aan den geringsten uwer onderdanen bewezen hebben."

»Maar hij is mijn gast en mijn vriend. Doch gij wildet geene belooning en dat bewijst mij duidelijker dat gij geen Romein zijt."

Balthasar vroeg: »Hoe is uw naam?"

Quintus Arrius; »doch mijne voorrouders waren Israelieten."

»Hebt gij dan niemand uwer familie meer in het leven?"

Die vraag, hoe natuurlijk ook, bracht Ben Hur in groote verlegenheid. De Scheik echter kwam hem ter hulp door te zeggen: »Het eten is klaar; laten wij beginnen," Hur gaf den Egyptenaar den arm en zij zetten zich, naar oostersch gebruik, op matten om de tafel neer. Balthasar begon eerbiedig te bidden: »O God, ons aller Vader! alles wat wij hebben zijn gaven Uwer goedheid, zegen ons, opdat wij altoos Uwen wil volbrengen."

De maaltijd was heerlijk: verscheiden soorten van vleesch,

groenten, brood en honig werd hun voorgediend. Gedurende den maaltijd werd weinig gesproken.

Het was reeds laat geworden. De aangename schemering, welke in Europa den ondergang der zon volgt, is in het Oosten onbekend. De duisternis en de avondkoelte vallen plotseling in. Nu plaatsten de bedienden op elken hoek der tafel een kandelaar met vier armen, waarvan elk eene lamp droeg, met olijfolie gevuld.

Thans werd het gesprek levendiger. De Egyptenaar verhaalde de geschiedenis zijner samenkomst met de twee andere Wijzen in de woestijn en de aanbidding van den nieuwen Koning. Het was, zeide hij, nu juist zeven-en-twintig jaren geleden dat hij, vluchtende voor Herodes, hier bij den scheik was aangekomen. Met gespannen aandacht, had Ben Hur alles aangehoord. Het was als of een hemelsch licht zijn geest bestraalde. Reeds maakte hij plannen voor de toekomst, welke aan zijne loopbaan eene geheele andere wending zouden geven.

Ilderim, die reeds vroeger het verhaal der Wijzen gehoord had en daarenboven een Arabier was, zag herhaaldelijk den jongen man verwonderd aan. Deze was zóó zeer ontroerd, dat tranen van vreugde over zijne wangen rolden. Zoo gaarne had hij nog meer van den nieuwen Koning vernomen. Hij was ten volle overtuigd dat de Messias gekomen was ; maar, gelijk de meeste Joden van zijnen tijd, had hij een verkeerd begrip van den Verlosser der wereld. Ook hij meende, dat de Messias een machtig wereldsch rijk op aarde stichten en de volkeren van het romeinsche juk bevrijden zou. Reeds in zijne kinderjaren had hij geleerd dat, volgens de voorspelling der profeten, de Heiland weldra verschijnen moest.

Te Rome en elders had hij al de ellenden aanschouwd, welke overwonnen volkeren verduren moesten.

Reeds lang was bij hem de gedachte van verzet tegen de romeinsche tirannie opgekomen en daarom had hij zich in den wapenhandel geoefend en wilde hij den oorlog tegen de Parthen meemaken.

In den geest zag hij zich reeds aan het hoofd van een leger geplaatst om, onder leiding van den Messias, de wereld aan Juda te onderwerpen.

Hij vroeg dan met angstige ongerustheid: »Waar is toch thans de nieuwe Koning en wat doet Hij?"

»Balthasar antwoordde: O, indien ik u dat zeggen kon, dan ware ik de gelukkigste man der wereld. Ik zou dadelijk heensnellen; noch land noch zee zou mij kunnen wederhouden."

»Hebt gij u al moeite gedaan om Hem te vinden."

De Egyptenaar zeide glimlachend: »Al mijne nasporingen bleven zonder gevolg. Ik zelf durfde in de eerste jaren, toen de bloeddorstige Herodes nog regeerde, niet naar Judea reizen. Velen mijner vrienden, die met mij aan de komst des Verlossers geloofden, hebben die reis ondernomen. Zij kwamen te Bethlehem, vonden de grot en ook de herberg. De wachter echter, die met ons de grot binnentrad, was niet meer daar. Herodes had hem laten oplichten en niemand wist, waar hij gebleven is."

»Vonden zij dan geen andere getuigen?"

»Zeker wel en zelfs bloedige getuigen. In Bethlehem en in den omtrek, weenden de moeders nog over het verlies hunner kinderen. Nadat Herodes bemerkt had, dat wij niet bij hem terugkeerden, had hij bevel gegeven alle kinderen van twee jaar en daarbeneden te vermoorden. Mijne berichtgevers meenden dat ook de Messias in die vreeselijke slachting zou omgekomen zijn."

»Hoe, dood," riep Ben Hur verschrikt »dood?"

»Zoo meenden zij, mijn zoon; ik echter heb dat nimmer

gedacht. Ik heb jaren lang met oprecht en levend geloof de zaak overwogen en ben ook thans nog overtuigd dat Hij leeft.

Met bijzondere oplettendheid luisterden nu, niet alleen Ilderim en Hur, maar ook de bedienden, die in de nabijheid stonden. Balthasar sprak dan op plechtigen toon:

»Wij gelooven aan een oneindig grooten God. Al mogen ook de bergen in stof wegvliegen en de Oceaan door de winden uitgedroogd worden, Gods woord blijft eeuwig waar! Hij openbaarde ons dat de Redder gekomen was en dat de verlossing van het menschdom nabij is. Den Redder hebben wij gezien en aangebeden; gezegend zij zijn Naam! Het tweede gedeelte der belofte — de verlossing — moet nog komen. Indien het kind dood ware, wie zou dan het heil aanbrengen? Ook *die* belofte des Heeren moet vervuld worden. Zie, daarom geloof ik vastelijk, dat de Verlosser nog leeft. Ik acht het derhalve meer dan waarschijnlijk, dat Hij ergens in verborgenheid de jaren der jeugd en der jongelingschap doorbrengt, om dan, ter rechtertijd, als de Redder op te treden."

Ilderim's oogen fonkelden van blijdschap; Ben Hur boog eerbiedig het hoofd en zeide: »Edele grijsaard, ik dank u van harte; ik ben ten volle overtuigd dat Hij nog leven moet; maar, bid ik u, waar denkt gij dat Hij zijn verblijf heeft!"

»In mijn huis, in de nabijheid des Nijls, zat ik vóór eenige weken en dacht ernstig bij mij zelven. Een man, van ongeveer dertig jaren, moet reeds lang op den akker zijns levens het zaad uitgestrooid hebben, dat in den naderenden zomer tot rijpheid komen moet. De Verlosser zal thans zeven en twintig jaar oud zijn en zal dus ook weldra zijn openbaar leven beginnen. En waar anders dan in Judea zal hij verschijnen? Aan uwe vaderen toch werd

Hij beloofd. Uwe landgenooten zullen het eerst zijne weldaden en zegeningen genieten.

Naar mijne meening leeft Hij ergens verborgen, misschien in een klein stadje of een dorp van het gebergte in Galilea of langs de Jordaan."

Hij zweeg, terwijl zijne rechterhand nog altoos naar Judea heen wees. Na eenige oogenblikken van plechtige stilte sprak Hur.

»Goede Balthasar; gij zijt inderdaad een *Wijze*. Ik kan u niet met woorden verklaren hoe dankbaar ik ben voor uwe ophelderingen. Thans ben ik geheel op de toekomstige gebeurtenissen voorbereid. Eén punt wenschte ik nog van u te vernemen: gij zeidet dat Hij de Verlosser der wereld zijn zou; doch zal Hij ook Koning der Joden wezen?"

»Mijn zoon," antwoordde Balthasar, »zijne zending is tot nu toe een verborgen raadsbesluit der Goddelijke Voorzienigheid. Ik wil u echter mijne meening verder verklaren. De overtuiging dat de ellendige toestand van het menschdom het gevolg was van zijne onwetendheid in de kennis van het Opperwezen, dreef mij naar de eenzaamheid. Het zedelijk verval achtte ik zóó groot, dat herstel onmogelijk is, of God zelf moet die taak op zich nemen. Ik bad en smeekte dat Hij komen mocht en zich aan mij openbaren. Toen verscheen de ster en ik hoorde de stem, welke mij beloofde dat de verlossing nabij is. Ik geloof dan ook niet dat de redding bestaat in de onverwerping van het romeinsche Rijk, om een anderen troon in diens plaats te stellen. De verlossing, die nadert, moet eene geestelijke redding der zielen zijn: God moet overal door het menschdom gekend en gediend worden. Dan en dan alleen zullen de menschen gelukkig zijn.

Diepe teleurstelling was op Ben Hur's aangezicht te lezen. Hij liet het hoofd op de borst zinken. Ofschoon niet

geheel overtuigd, begon hij toch te twijfelen. Ilderim was ook nog niet voldaan en sprak: »Uwe overtuiging, mijn vriend, berust wel op goede gronden. Maar hoe zal, bij het algemeen bederf der wereld, verandering komen, als niet een vorst, met macht bekleed, met een sterken arm optreedt?"

Balthasar antwoordde: »Gij redeneert als mensch, goede Scheik; de menschen zoeken hunnen roem in het bezit van vele onderdanen; God echter verlangt de heerschappij over de zielen."

Ilderim schudde het hoofd en Ben Hur, als uit een slaap ontwakend, vroeg nogmaals: »Gij hebt naar den nieuwgeboren Koning der Joden gevraagd en Hem ook gezien?"

»Zeer stellig en wij hebben Hem aangebeden. Ik offerde Hem myrrhe, Caspar wierook en Melchior goud."

»Maar hoe kondet gij nu in dat Kind een Koning ontdekken?" — »Hoor, zoon van Israël, gij weet dat God tot uwe vaderen, door zijne Profeten, gesproken heeft, en hun den Verlosser als *hun* Koning beloofde. In hun midden toch zou Hij geboren worden, *hun* zou Hij het eerst de verlossing aanbrengen, welke voor de gansche wereld komen moet. Wilt gij verder het geheim doorgronden, verhef dan uwe oogen ten hemel en stel u de vraag: *welk* een Koning Hij zijn zal? Boven alle Koninkrijken der aarde in glans en heerlijkheid verheven, bestaat het Rijk Gods in den hemel, waartoe wij allen bestemd zijn. De verlosser zal ons daarvan den sleutel geven. Op welke wijze dat geschieden zal, is het geheim der goddelijke Voorzienigheid."

Allen zwegen en waren diep getroffen.

Balthasar was vermoeid en zeide: »Goede Scheik, morgen of overmorgen ga ik naar de stad. Mijne dochter wil

de voorbereidingen voor de volksspelen zien. U, mijn zoon, hoop ik weer te zien. De vrede zij met u, goede nacht!"

Toen de Egyptenaar door een bediende naar zijne tent gebracht was, zeide Ben Hur: Scheik Ilderim! wat hebben wij vandaag wonderlijke dingen gehoord. Ik kan nog niet slapen en wil nog eenigen tijd op den oever des meers gaan wandelen."— »Goed mijn zoon, ik volg u straks."

Ben Hur ging naar buiten: eene frissche avondkoelte waaide hem tegen.

In de nabijheid van Ilderim's tenten stonden reusachtige palmboomen, welke een groot deel van den dag hunne donkere schaduw over het buitenverblijf verspreidden. De nachtegaal zong daar zijn lied.

Ben Hur luisterde onwillekeurig; doch werd door het heerlijk gezang niet opgewekt. Het verhaal van Balthasar lag hem, als een zware last, op het hart. Iemand, wiens gemoed ongerust is, zullen de welluidende tonen der schoonste muziek niet treffen. De nacht was stil; geen enkel blaadje ruischte aan de boomen; de sterren fonkelden aan den hemel. Hur's inbeelding was opgewekt; doch zijn wil was onstandvastig; tallooze plannen voor de toekomst kwamen hem vóór den geest.

Nadat hij eenigen tijd langs het meer gewandeld had, kwam hij tot bedaren. Het hoofddoel, dat hij zich voor de toekomst gesteld had, bleef voortdurend in zijne gedachte: niet alleen soldaat worden, maar aanvoerder van het Joodsche leger tegen Rome. Hij dacht ernstig na over het doel, de verlossing van het romeinsche juk, en over de middelen, opstand in Judea gesteund door vreemde natiën.

Maar hier bleef hij in zijne gedachten, als vóór een afgrond staan: *hoe* Israël, *hoe* de andere volkeren tot den opstand voorbereiden? En dan nog; zou men wel tegen het machtige reuzen-rijk bestand zijn? En dan: er moest een held,

een leider komen, aan wien zich alle volken aansluiten zouden. Maar, zou die niet gevonden zijn in den *Koning der Joden*, dien de Egyptenaar hem had leeren kennen ? Zijn hart klopte sneller bij de gedachte, dat Deze de beheerscher der wereld worden en zijn zetel in Jerusalem vestigen zou. O, indien hij wist dat Deze weldra zou optreden, dan liet hij den tocht met Maxentius varen en spoedde hij zich naar Judea heen, om het volk onder de wapens te roepen.

Ben Hur, gelijk de meesten zijner tijdgenooten, kon maar niet begrijpen hetgeen hij van Balthasar gehoord had over de stichting van een *geestelijk* Rijk, eene heerschappij over de *zielen*. »Zulk een Rijk," zoo sprak hij tot zich zelven, kan niet door menschenhand gesticht worden en ook niet door wapengeweld: God alleen is daartoe in staat."

Plotseling voelde hij eene hand, welke op zijnen schouder drukte: »Een enkel woord, mijn zoon," zeide Ilderim, »heb ik u nog te zeggen, vóór dat ik rusten ga." — »Recht aangenaam, beste Scheik," — »Alles, wat gij van Balthasar gehoord hebt is zuivere waarheid ; daarvoor zou ik mijn leven verpanden. Met ééne zaak echter wees voorzichtig ; schors namelijk uw oordeel over hetgeen hij noemde : *de stichting van een geestelijk Rijk.*

Hoor eerst daarover den wijzen Simonides van Antiochië, met wien ik u in kennis zal stellen. Deze meent integendeel dat de Messias een wereldsch koninkrijk stichten zal."

»Nog één woord, Scheik ! — Deze echter hoorde het niet en verwijderde zich.

»Hur werd ontevreden en mompelde in stilte:

»Nu weer naar Simonides ! Zou deze dienaar mijns vaders dat zóó overlegd hebben, om mij te vangen en mijn goed te behouden ? Neen, naar zulk iemand ga ik niet om

wijsheid te leeren. Doch — luister — daar klinkt een lied — het is eene vrouwe-stem. . . . Zij nadert."

Hij zag in de verte op het meer een bootje varen; het kwam nader, zoodat hij de langzame slagen der roeiriemen hooren en ook de woorden des lieds verstaan kon. Zij zong in de Grieksche taal een heerlijken lofzang aan den nacht. De laatste toonen rolden over de watervlakte; zij stapte met haar gevolg uit en allen keerden naar de tenten terug.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

BEN HUR,

EENE GESCHIEDENIS UIT DE EERSTE TIJDEN VAN HET CHRISTENDOM,

DOOR

LEWIS WALLACE,
GENERAAL BIJ HET N.-AMERIKAANSCHE LEGER.

VRIJ IN HET NEDERLANDSCH VERTAALD

DOOR

J. H. WIJNEN,
Pastoor te Breust-Eijsden.

MAASTRICHT,
MAASTRICHTSCHE STOOMDRUKKERIJ.
1892.

TWEEDE DEEL.

Eerste Hoofdstuk.

KUNSTGREPEN.

Keeren wij thans terug naar het paleis te Antiochië. Toen de zon reeds het vierde gedeelte van haren dagelijkschen loopkring had afgelegd, waren de jonge patriciërs nog niet ontwaakt. Zij hadden de komst van den Consul geheel vergeten, en er niet meer aan gedacht, dat zij, met het legioen van de vesting, hem moesten gaan verwelkomen.

Alleen Messala stond vroeg in den morgen op, hulde zich in zijn mantel en begaf zich naar zijnen post. Drie uren later ontbood hij twee bedienden en gaf aan elkeen een pakje met een brief voor den landvoogd van Judea, die zich toen in Cesarea bevond. Hij beval den eenen over land te gaan, den anderen over zee te reizen. Beiden spoorde hij aan om spoed te maken en alles geheim te houden. Ziehier den inhoud van den brief:

Antiochië X Kal. Julii.

Messala aan Gratus,

Ik heb u eene belangrijke tijding mede te deelen. Gij zult u nog wel herinneren hoe, vóór eenige jaren, door een jongen jood, Hur genaamd, een aanslag op uw leven beproefd werd; wellicht zal uw hoofd daarvan nog de litteekens dragen. Ik ben u nog dankbaar voor het gedeelte der fortuin dier familie, dat mij, door uw toedoen, ten deel viel.

Ik prijs ook thans nog uwe voorzichtige wijsheid, waar-

mede gij de veroordeelde moeder en dochter wist te verwijderen, zonder dat iemand wist, waar zij gebleven waren. Wanneer ik u echter in dit oogenblik kom vragen of zij nog leven en wáár zij zich bevinden, dan hoop ik van uwe bekende welwillendheid daarop een afdoende antwoord te ontvangen.

Hetgeen ik u ga verhalen, zal u des te wonderlijker schijnen, als ik u herinner dat de moordenaar tot galeislaaf was veroordeeld en aan den kommandeerenden tribuun eener galei werd afgeleverd. Nu ter zake. Onder hen, die hier Maxentius bij zijne intrede moeten afhalen, bevindt zich ook de aangenomen zoon van Quintus Arrius. Ik meende reden te hebben inlichtingen over hem te vragen. Ik vernam dat de rijke erfgenaam van Arrius, die zijnen meester bij eenen zeeslag redde, niemand anders is — dan Ben Hur, dien gij liet veroordeelen! Gij staat verbaasd? — Doch gij kunt er geen kwaad bij; maar *ik*..., ik ben in gevaar."

Schijnt u wellicht die geschiedenis eene fabel, welnu, dan verzeker ik u, dat ik zelf Ben Hur gezien heb, die zich thans als een voornaam Romein voordoet. In den beginne erkende ik hem niet dadelijk; doch later was ik ten volste van de waarheid overtuigd. Ook hij heeft mij erkend en zoekt nu wraak te nemen. Hij zoekt wraak over zijn verdrukt vaderland, over zijne verloren fortuin, over zijne zuster en moeder en voor zich zelven. Die haat kan mij het leven kosten.

Thans zult ook gij wel ernstig nadenken over hetgeen in zulk geval te doen is. Ik waag het niet u een raad te geven; integendeel, ik stel mij onder uwe bescherming en vraag u een wijzen raad.

Om uw antwoord zoo spoedig mogelijk te ontvangen, zend ik twee boden. Het verblijf van Hur alhier zal van de bevelen des Consuls afhangen. De voorbereidselen voor den

tocht tegen de Parthen zullen nog wel eene maand duren. Ik kan intusschen mijnen vijand wel in het oog houden. Als ik goed ingelicht ben, dan bevindt hij zich thans bij den Scheik Ilderim, die het romeinsche gezag zoodanig trotseert, dat het mij niet verwonderen zou als de Consul hem liet gevangen nemen.

Ik laat het aan uwe beslissing over te oordeelen of dáár de plaats is, om ons van dezen vijand te ontdoen. Deel uw gevoelen mede aan uwen trouwen vriend

Messala.

Terzelfder tijd dat Messala's boden vertrokken, trad Ben Hur, na eene wandeling in de morgenkoelte gedaan te hebben, de tent van Ilderem binnen.

»Goeden morgen! jonge Arrius. Wees welkom. De paarden staan klaar en ik ben ook gereed."

»Ik dank u voor uwen welkomsgroet, beste Scheik. Ook u wensch ik den vrede. Als de paarden nog niet ingespannen zijn, dan wil ik dat zelf doen; ik moet hen en zij moeten mij leeren kennen. Den wagen heb ik vandaag niet noodig; wel een vijfde paard."

De Scheik riep een bediende en beval: »Breng toomen en zadels buiten voor de vier paarden en ook voor *Syrius*. Deze, voegde hij er bij, is mijn lieveling, die vele jaren in mijne lotgevallen deelde."

De Scheik schoof de gordijn weg en beiden gingen den stal binnen. Alle dieren zetten zich in beweging.

Een der schoonste en krachtigste, met kleinen kop en lange manen, kwam hinnekend naar den meester toe. Nadat Ben Hur de namen der paarden gevraagd had, legde hij zelf hun het tuig op en leidde ze één voor één naar buiten. Toen de vier paarden naast elkander geplaatst waren, steeg Hur, met de vlugheid eens Arabiers op het vijfde, dat daarachter stond.

»Ik ben klaar," riep hij, »geef mij de teugels en zend eenige mannen na met water."

De paarden liepen eerst langzaam, dan harder en vlogen eindelijk over den weg. Hur bestuurde ze met eene behendigheid en zekerheid, welke hem als een meester in het vak deden kennen.

»Dat is geen Romein!" riep Ilderim lachend uit; »waarachtig niet." — Alle bewoners der tenten waren getuigen van dien proefrid en stonden verwonderd.

Een uur later was hij bij Ilderim terug; »De eerste proef is ten einde," sprak hij, »ik wensch u geluk met zulke uitstekende paarden! Nog slechts een paar oefeningen en ik ben zeker van den prijs en —"

De volgende woorden bleven aan zijne lippen hangen; nu eerst bemerkte hij dat Balthasar, op zijnen stok steunende, achter den Scheik stond. Deze echter sprak den volzin geheel uit: »En, wilt gij zeggen, dat wij ons op den Romein wreken zullen. Vrees niets, mijn zoon, als het einde aan het begin beantwoordt, dat zult gij ondervinden op welke wijze een machtig Arabier weet te beloonen."

Hur antwoordde: »Ik dank u, goede Scheik!"

Nadat hij zelf den paarden water te drinken gegeven had, zette hij de oefening voort.

Intusschen was Malluch ter plaatse aangekomen. Hij boog eerbiedig voor Ilderim en sprak: »Edele Scheik, ik heb eene boodschap van Simonides voor u."

»O, van mijn vriend uit Antiochië! Moge God zijne vijanden beschamen! Spreek, beste man!"

»Hij wenscht u Godsvrede en verzoekt u dezen brief te lezen."

Ilderim brak het pakje open en begon te lezen.

Simonides aan den Scheik Ilderim.

Beste Vriend! Aanvaard de verzekering dat Gij in mijn hart

eene eerste plaats inneemt. Gij hebt als uwen gast een man in uwe tent opgenomen, die zich Arrius noemt. Kom vandaag of morgen hier, opdat ik u zijne wonderlijke levensgeschiedenis verhale. Sta hem alles toe, wat hij u vraagt; de onkosten wil ik helpen dragen. Laat aan niemand blijken dat ik in hem belangstelling toon. Groet Balthasar en de overige gasten; allen zullen mij, op den dag der volksspelen, welkom zijn. Nu nog een ernstig woord.

Mijne ondervinding heeft mij geleerd dat alle onderdanen der Romeinen, die rijkdommen bezitten, bij de aankomst van hooggeplaatste ambtenaren op *hunne hoede moeten wezen, om niet bestolen te worden.* Ziehier nu mijnen raad: zend eenige trouwe mannen naar den weg ten zuiden der stad. Zij moeten elken romeinschen bode aanhouden en onderzoeken. Vinden zij iets wat op u betrekking heeft, dan moeten zij u dat overbrengen. Maak spoed; want er is haast bij. Verbrand onmiddellijk dit geschrift. Groet allen en aanvaard de groeten van uwen vriend

Simonides.

Ilderim las en herlas den brief en stak hem toen tusschen zijn gordel.

De oefening was afgeloopen. Hur bedankte den Scheik en vroeg of hij na den middag de oefening kon voortzetten. »Zeker mijn zoon, zij staan ten uwen dienste."

Nadat Ben Hur de paarden verzorgd had, en met den Scheik een glas arak gedronken had, ging hij met Malluch onder de palmboomen wandelen.

»Ga naar Antiochië om in de herberg bij de brug mijn reisgoed te halen. Ik zal u een bewijs geven. Breng het dan vandaag of morgen hier. En, beste Malluch, als het niet te veel gevraagd is, dan zoudt gij mij nog een dienst bewijzen kunnen. Gij weet dat Ilderim geen man is van zaakkennis."

»Neen," zeide Malluch, »de Arabieren over het algemeen zijn te zeer te goeder trouw."

»Ga dan naar den Circus, om de oppervlakte en de lengte der renbaan op te nemen, om daarnaar mijne voorbereidselen te maken. Een afschrift der reglementen zou mij zeer dienstig wezen. Ook de kleur, welke ik dragen en de standplaats, die ik innemen moet, dien ik te kennen. Wordt mij de plaats naast Messala aangewezen; dan is het goed. Zoo niet vraag dan dat men mijn nummer verandere. »Hebt gij een goed geheugen?"

»Een enkelen keer heeft het mij wel eens in den steek gelaten; doch nooit als mij het hart ter hulpe kwam, gelijk thans."

»Goed. Nu nog iets. Messala heeft een wagen, die in pracht niet voor den schoonsten te Rome onderdoet.

Ga dien eens bewonderen en tracht dan te weten te komen of hij zwaar of licht is. In ieder geval moet gij juist weten, hoe hoog de as van den grond af is. Goed verstaan Malluch! Zóó moet ik alle voor- en nadeelen van dat rijtuig te weten komen. Ziedaar wat ik u te zeggen had. Kom, laten wij nu naar de tent terugkeeren."

Ilderim had intusschen een bode gezonden naar zijne wachters. Deze nam geen schriftelijke orders mee; want hij was een vertrouwd Arabier. Hij bracht hun mondeling het bevel over, waardoor de raad van Simonides uitgevoerd werd.

Omstreeks negen uren van den volgenden dag verscheen een arabische bode in de tent van den Scheik en sprak: »Edele Scheik, lees spoedig dezen brief en, als antwoord moet bezorgd worden, zal ik mij daarmede belasten."

Ilderim nam het pakket en zag dat het zegel verbroken was. Hij nam den brief, welke er in was en las: »*Aan Valerius Gratus, in Cesarea.*" Hij wilde verder lezen,

maar kon niet. — »Dat is latijn! Ware het ten minste nog grieksch, dan kon ik het lezen. Maar de onderteekening: *Messala!*" — De brief viel uit zijne bevende hand.

»Waar is de jonge Israëliet? Roep hem."

Een bediende antwoordde: »Hij is met de paarden uit."

De Scheik stak den brief voorzichtig weg en steeg te paard. In datzelfde oogenblik stond een vreemdeling, in romeinsche kleeding vóór hem, die eerbiedig groette en vroeg: »Heb ik de eer met den Scheik Ilderim te spreken?" — »Ja, en wat is van uwen dienst?" — »Ik wilde mij komen aanbieden om uwe paarden bij den wedren te mennen." —

»Ga uw gang, ik behoef uwe diensten niet."

»Zou het mij dan geoorloofd zijn uwe paarden eens te zien; men zegt dat zij de schoonste der wereld zijn."

Door die vlijerij werd de Arabier vriendelijker en zeide: »Vandaag heb ik geen tijd; gij kunt wel terugkomen."

De list was gelukt. Van dien dag af, kwam de man elken dag, soms nog met een of twee anderen, om — zooals het heette, de paarden te bewonderen. — Zij waren door Messala gezonden, om Ben Hur te bespieden.

TWEEDE HOOFDSTUK.

EEN ONTDEKT GEHEIM.

Middelerwijl was Ben Hur van zijne oefeningstocht teruggekeerd. Hij groette den Scheik en sprak:

»Zie zoo! Zoover ben ik klaar dat ik dezen namiddag den wagen kan gebruiken. Ik heb ondervonden dat hier het eerste paard links het snelste loopt, maar het op den duur tegen het derde daar niet zal uithouden. Dat krijgt zeer zeker den prijs."

»Gij hebt gelijk," antwoordde Ilderim.

»Dan moet ik u nog opmerken, goede Scheik, dat een Romein, bij de wedrennen, niet bezorgd is om zijne eer te bewaren. Hij gebruikt, om de overwinning te behalen, alle listen en hinderlagen. Derhalve laat in deze dagen uwe paarden aan niemand zien; laat ze zelfs, bij dag en bij nacht goed bewaken." — »Ik zal voor alles zorgen," was het antwoord.

Toen zij in de tent gekomen waren, zeide Ilderim: »Hier is wat anders. Help mij eens daaruit met uwe kennis van het Latijn. Daar, lees en zet mij die verfoeide taal over in het Syrisch."

Ben Hur nam den brief en, toen hij het opschrift las, verbleekte hij en kon niet verder.

Ilderim, die zijne ontroering bemerkte, zeide: »Kom, lees door, ik luister."

Hur verontschuldigde zich en begon weer den brief te

lezen, dien de wachters van Ilderim Messala's bode hadden afgenomen. Hij bleef herhaaldelijk in de lezing steken en toen hij de plaats las, waarin verklaard werd hoe zijne moeder en zuster in het geheim weggevoerd waren, kon hij niet meer verder. Hij sloeg zijne handen voor de oogen en riep al weenende uit: »Helaas! zij zijn dood! Ik ben dan maar alleen in de wereld."

De Scheik was diep getroffen en sprak: »Vergeef het mij dat ik u dat leed veroorzaakt heb. Doch de kennis van den inhoud des briefs kon voor u nuttig zijn. Lees hem nog eens, als gij bedaarder zult geworden zijn en vertel mij dan den inhoud."

De Scheik verwijderde zich. Hur viel op den divan neer en gaf aan zijne tranen den vrijen loop. Toen zijn gemoed wat kalmer geworden was, begon hij het laatste gedeelte van den brief te lezen, waarin Messala vroeg of zij nog leefden. Verwonderd las hij nog eens en riep uit:

»Goddank! zij zijn dan niet dood. Neen alle hoop is nog niet verloren. Als zij dood waren, zou hij het wel weten." Thans voelt hij zich gesterkt en laat den Scheik roepen.

Toen deze binnentrad, sprak Hur op blijden toon: »Edele gastheer! Toen ik in uwe tenten werd opgenomen, heb ik u slechts datgene medegedeeld, wat betrekking had op den wedstrijd; mijne geschiedenis hield ik verborgen. Nu echter de goddelijke Voorzienigheid heeft toegelaten dat dit geschrift in mijne hand kwam, voel ik mij gedrongen u mijne levensgeschiedenis te verhalen. Te meer zal ik dat doen, dewijl een gemeenschappelijke vijand ons beiden bedreigt. Ik zal u den brief voorlezen en verklaren."

De lezing begon. Ilderim hoorde alles kalm aan; doch toen Hur las: *hij zal zich wel in de tenten van den verraderlijken Scheik Ilderim bevinden*" — riep deze woedend uit: »Wat ik, een verrader!" — Hur verschrok, zijne

hand sidderde, zijne stem beefde. »Nog één oogenblik, Scheik; dat is de meening van Messala. Doch, hoor verder zijne bedreiging. De consul zal u laten gevangen nemen en naar Rome voeren."

»Mij naar Rome brengen? Mij, den Scheik van tienduizend gewapende Arabieren?" Hij sprong woedend op en met gebalden vuist stond hij vóór Hur en riep luide: »Ik ben een vrij man en mijn volk is vrij! Wij willen geen slaven van Rome worden; dan liever strijden op leven en dood! O God! wanneer zal dat slavenjuk, dat den volken op de schouders drukt, verbroken worden? Als ik nog in de kracht des levens ware, zou ik dadelijk ten strijde trekken."

Hij wrong de handen samen boven zijn hoofd en stampte met de voeten. Hij greep Hur met den schouder en sprak: »Gij, mijn zoon, zijt nog jong en krachtig, op u rust de taak uw vaderland en uwe dierbaren te wreken!"

De jongeling zag met ontzetting den grijsaard aan, wiens oogen fonkelden als die eener hyena.

»Nog eens, zoon van Hur, ik zeg u: gij moogt niet rusten vóór dat gij uwe taak vervuld hebt!" Die woorden vloeiden als een waterstraal uit des grijsaards mond. »In uwe plaats zou ik van land tot land rondreizen en alle volken tot den gemeenschappelijken bevrijdingskrijg aanzetten; geen rust, geen verpoozing totdat het machtige Rome door de vlammen verteerd is!"

Ben Hur was, door de opgewondenheid des grijsaards, geheel van zijn stuk gebracht. Eén woord had hem echter het meest getroffen: hij had zijn familienaam weer gehoord; dat was hem sedert vele jaren niet meer voorgekomen. De Scheik geloofde dus aan de waarheid van zijn verhaal en wel zonder de bewijzen te vragen. Maar hoe had deze zijn naam leeren kennen? In den brief

werd wel gesproken over de lotgevallen der familie Hur— maar daarin stond niet dat *hij* de beschuldigde was van wien gesproken werd. Dat geheim wilde hij achterhalen. Toen de Scheik kalmer geworden was en den ganschen inhoud van den brief had aangehoord, vroeg Hur:

»Maar, goede Scheik, hoe zijt gij in het bezit van dat stuk gekomen?"

»Mijne mannen, die de wegen der omstreken bewaken, hebben het den bode afgenomen."

»Is het bekend dat zij uwe onderdanen zijnen?"

»Neen; voor het oog der wereld zijn het *roovers*, die ik belast ben gevangen te nemen en te dooden."

»Maar, Scheik, gij noemdet mij *zoon van Hur*. Waarvan kent gij mij. Ik meende door niemand in de wereld gekend te zijn."

Ilderim sprak aarzelend: »Het zij genoeg dat ik u ken. Van wien ik dat weet, kan ik u niet zeggen."

»Staat gij dan onder eene bedreiging?"

De Scheik sprak niet en wilde zich verwijderen.

Hij keerde zich om en zeide: »Laten wij de zaak nu zóó laten. Ik ga naar de stad en, als ik terugkom, kan ik wellicht openhartig met u spreken. Geef mij den brief."

Hij nam den brief, verborg hem zorgvuldig en zeide met een opgeruimd gelaat: »Ik heb u gezegd, wat u te doen staat en gij hebt niet geantwoord."

Ben Hur onderdrukte zijne gemoedsaandoening en zeide: »Ik wilde antwoorden en zal dat ook nu nog doen. Alles, wat gij mij gezegd hebt, zal ik volbrengen, zoover dat in 's menschen macht is. Juist daarom bleef ik zoo lang te Rome, om mij in den circus en in de arena te oefenen. Thans ben ik een uitstekend soldaat. Doch om mijn plan geheel uit te voeren, moet ik ook nog legeroverste worden. En daarom wil ik den tocht tegen de Parthen meemaken. Als

die afgeloopen is, dan zal Rome in mij vinden een, volgens romeinsche taktiek, geoefend soldaat en veldheer, die dan als zijn vijand zal optreden. Ziedaar mijn antwoord."

De grijsaard was opgetogen van vreugde; hij omarmde en kuste den jongeling, zeggende:

»Mijn zoon, de zegen van den God van Israël ruste op u en uwe plannen! Dit beloof ik u plechtig: mijn vermogen, mijne manschappen, mijne paarden — alles staat tot uwen dienst. Vaarwel! Vóór den avond ziet gij mij weer of — gij zult van mij hooren!"

De Scheik steeg te paard en reed naar de stad.

Ben Hur had uit den brief wel vernomen, wat hem dienstig zijn kon. Hij wist dat zijn grootste vijand, die een gedeelte van zijne fortuin bezat, thans zijne wraak vreesde.

Hij zelf was ook ongerust, als hij dacht aan de sluwheid en den grooten invloed zijner vijanden.

De overtuiging dat zijne dierbaren waarschijnlijk nog leefden en dat de goede God wel voor haar zou gezorgd hebben, gaf hem eenigen troost.

Maar hoe de Scheik aan de kennis van zijnen naam gekomen was, bleef hem een raadsel. Hij vermoedde niet dat Simonides dat geheim verraden had. Doch weldra, zoo dacht hij, zou de Scheik terugkeeren en hem alles mededeelen.

O, als nu zijne moeder en Thirsa maar wisten, dat hij nog in leven was!

Aldus nadenkend was Ben Hur naar buiten gegaan en wandelde onder de schaduw der boomen: nu eens bleef hij staan bij de dadelboomen, die hem hunne vruchten aanboden; dan weer bij de groote bijenhal, wier bewoners dan gonsend om hem heen vlogen.

Eindelijk keerde hij naar de tent terug en, na het middagmaal genomen te hebben, kwam hij naar buiten om

den wagen nauwkeurig te onderzoeken. Tot zijn groot genoegen was deze volgens *grieksch* model gemaakt. Hij was breeder en lager dan de romeinsche wagens: dat gaf voor den wedstrijd een groot voordeel.

Gedurende vele uren hield hij den proeftocht vol, en keerde tegen den avond uiterst voldaan terug. Thans meende hij zeker te zijn Messala, zijn tegenstander, te zullen overwinnen. Hij dacht slechts aan Messala en vergat dat ook anderen zouden medestrijden.

Toen de avond begon te vallen zette hij zich bij den ingang der tent en wachtte zonder ongerustheid of ongeduld den Skheik af. Hij was overtuigd dat deze, in ieder geval, toch eene boodschap zou zenden.

Op eens hoorde hij den hoefslag van een paard en eenige oogenblikken later stond Malluch vóór hem. »Zoon van Arrius, ik groet u. ook namens den Scheik, die u verzoekt onmiddellijk te paard te stijgen en naar de stad te komen. Hij wacht u."

Ben Hur stelde geen enkele vraag. Hij nam een paard en weldra reden beiden in vollen galop naar de stad. Om niet herkend te worden, reden zij niet over de gewone brug, maar lieten zich lager op een schip overzetten.

Zij kwamen ten laatste aan bij het magazijn van Simonides. »Wij zijn ter bestemde plaats," zeide Malluch. — Ben Hur herkende de plaats. »Is de Scheik hier?" vroeg hij. »Kom maar, ik zal u bij hem brengen."

De bediende nam de paarden mede en, een oogenblik later, stond Ben Hur voor de deur van het huis en hoorde den welkomsgroet: treed binnen, in den naam des Heeren!"

Derde Hoofdstuk.

EDELMOEDIGHEID.

Ben Hur trad binnen en werd in dezelfde kamer gebracht, waarin hij, vóór eenige dagen Simonides had aangetroffen. Alles bevond zich nog in denzelfden toestand: alleen was de gewone lamp vervangen door een grooten koperen standaard, die vijf zilveren lampen droeg, welke een helder licht verspreidden.

Toen hij binnen trad, zag hij drie personen: Simonides, zijne dochter en Ilderim.

Allen groetten hem vriendelijk: »Zoon van Hur, sprak Simonides op langzamen en plechtigen toon, om de volle beteekenis zijner woorden te doen uitkomen, »Zoon van Hur, de vrede van den God onzer vaderen zij met u; dat is mijn wensch en die der mijnen."

Des grijsaards glinsterende oogen aanschouwden den jongeling met welwillende teederheid; hij sprak met ontroering, Hur had hem begrepen. Hij antwoordde: »Simonides, gaarne neem ik den heilwensch aan en, evenals een zoon aan zijnen vader, bied ik u ook den mijnen aan. Doch laat nu niet langer misverstand tusschen ons heerschen."

Simonides over die welwillende woorden getroffen, antwoordde niet, maar zich tot Esther: »Breng onzen heer een stoel."

Hur nam beleefd den stoel uit hare hand aan, plaatste dien bij Simonides en zeide: »Zie zoo, hier wil ik zitten."

De oude man sprak met ontroerde stem: »Esther, mijn kind, breng de papieren hier."

Hij nam die in de hand en ging voort: »Gij hebt een juist woord gesproken, zoon van Hur, toen gij zeidet dat wij elkander moeten verstaan." — Hij rolde de stukken uit elkander. — »Hier heb ik alles opgeteekend, ons gansch vermogen en onze handelsrelaties. Wilt gij de papieren eens nalezen?"

Hur nam de stukken aan en zag om naar den Scheik. »Ilderim mag u niet van de lezing afhouden," zeide de koopman, »de rekening is zóó opgesteld dat zij ook door een getuige kan gezien worden. Aan den voet van het stuk zult gij de onderteekening van Ilderim vinden Hij weet alles en hij is uw vriend, gelijk hij sinds lang de mijne was."

Ben Hur antwoordde: »Reeds heb ik vele blijken van zijne vriendschap ondervonden; doch tot nu toe kon ik mij deze nog niet waardig toonen." — Hij gaf de stukken terug en ging voort: »Later kan ik die voor goed nazien. Wees nu slechts zoo goed, als het u niet vermoeit, mij in het kort den inhoud mede te deelen."

Simonides gaf aan Esther, die naast hen kwam staan, de stukken over, met verzoek hem die één voor één voor te houden.

»Het eerste blad bevat het geld, dat ik van uws vaders fortuin heb kunnen redden.

Alle *goederen* hebben de roovers in beslag genomen. Ook het geld zouden zij gestolen hebben, als zij het gevonden hadden. Dat was echter te Rome, te Alexandrië en in andere havenplaatsen uitgezet, ten bedrage van honderd twintig talenten. Het tweede blad en de volgende bevatten de winsten, welke ik met die som gemaakt heb, een totaal van driehonderd en zestig talenten, zoodat het u rechtmatig toekomend vermogen gezamenlijk vierhonderd en

tachtig talenten bedraagt en gij de rijkste onderdaan des Keizers zijt."

Zijn aangezicht straalde van vreugde en geluk, bij het zelfbewustzijn van getrouwe plichtsvervulling. Hij gaf aan Ben Hur de papieren over — één stuk slechts hield hij terug — en sprak: »Thans, zoon van Hur, zijt gij tot alles in staat, gij kunt grootsche plannen uitvoeren."

Het was een plechtig oogenblik voor alle aanwezigen. Simonides bleef kalm en waardig: Ilderim scheen opgewonden en Esther ongerust. Hur nam de rol papieren, stond op en sprak met diep ontroerde stem: »Dat alles schijnt, als een heldere straal van hemelsch licht, voor mijnen geest, om de duisternis des nachts te verdrijven, welke ik meende dat nimmer eindigen zou. Thans lacht de zoete hoop mij tegen. Ik dank vooreerst den Heer, die mij nimmer verlaten heeft, en dan u, Simonides. Uwe getrouwheid en offervaardigheid doet mij het geleden leed vergeten. Gij zegt dat ik thans tot alles in staat ben; ik wil dan ook dat, in dit plechtig uur, mij niemand in edelmoedigheid overtreffe. Hoor, Ilderim en gij, Esther, trouwe verzorgster uws vaders, wees getuige van mijne woorden." Hij reikte den koopman de rol papieren over en zeide: »Hier, Simonides, alles wat gij onder uw beheer hebt, schepen, waren, geld, huizen, alles is uw eigendom; met ééne uitzondering echter en onder ééne voorwaarde."

Allen stonden verbaasd. — »Alleen de honderd en twintig talenten, welke mijn vader naliet, moet gij mij teruggeven. De andere voorwaarde is: mij met uwe ondervinding en uwen raad bij te staan in het opzoeken van het verblijf mijner moeder en zuster."

Simonides, diep bewogen, strekte de handen naar Hur uit en sprak: »Ik dank God, dat hij u tot mij gezonden heeft en wel met die gevoelens bezield, welke gij even

hebt uitgedrukt. Ik ben bereid u te dienen, gelijk ik ook uw vader na zijnen dood ben getrouw gebleven. En toch — de gestelde voorwaarde kan ik niet aannemen."

Hij wees op het stuk dat hij had teruggehouden en zeide: »Gij hebt niet alles gehoord. Lees maar luid."

Hij las: »Lijst der lijfeigenen van Hur, opgemaakt door den rentmeester Simonides.

1°. Anna, de Egyptische dienstmeid.

2°. Simonides en 3° Esther, diens dochter.

Het schaamrood kleurde Hur's wangen, bij de ontdekking dat de grijze koopman zijn lijfeigene was en meer nog, dat ook diens dochter tot dat getal behoorde. Hij trachtte zijne gemoedsaandoening te onderdrukken en zeide: »Hebben de schatten, welke gij bewaard en verzameld hebt, groote waarde, nog veel hooger schat ik het vernuft, dat in staat was om ze te verdienen en het hart, dat, te midden van zooveel schatten, niet bedorven werd. Hoor, Simonides en gij goede Esther, in tegenwoordigheid van den Scheik verklaar ik u vrij en zal u dat ook schriftelijk geven. Wat wilt gij nu nog meer?"

»Zoon van Hur," antwoordde Simonides, ik dank u voor het edele aanbod. Gij weet echter niet dat ik voor *mijn gansche leven* de lijfeigene uws vaders geworden ben. De Wet laat in dit geval mijne vrijlating niet toe; ik blijf uw dienaar."

»En dat heeft mijn vader aangenomen?"

»Veroordeel hem niet. Ook hij had mij de vrijheid teruggegeven; Doch om de moeder mijner Esther te kunnen huwen, heb ik hem gevraagd om mij voor altoos als zijn lijfeigene aan te nemen."

»Ook zij was dus eene lijfeigene?" — »Zeer zeker."

Ben Hur wist niet meer wat te zeggen. »Ik was zeer rijk," zoo begon hij langzaam, »door de erfenis van Arrius

en nu komt deze groote fortuin nog daarbij. Simonides, help mij met uwen wijzen raad. Ligt in dat alles niet een bewijs eener bijzondere beschikking der goddelijke Voorzienigheid?"

Simonides gevoelde zich gelukkig en zeide: »Zoon mijns overledenen meesters, voor u wil ik blijven alles, wat ik ik voor hem geweest ben: een trouwe dienaar. Lichaamskracht bezit ik niet meer; maar mijn geest en mijn hart staan tot uwen dienst."

»Wat verlangt gij dan dat ik u bevelen zal?"

»Stel mij wederom aan tot rentmeester uwer goederen en ik zal ze besturen, gelijk ik tot nu toe gedaan heb."

»Beschouw u van dit oogenblik af als mijn gevolmachtigde. Of wilt gij het schriftelijk?"

»Neen, uw woord is voldoende. Zóó was het ook bij uwen vader. Doch, als wij elkander goed verstaan — Simonides zweeg een oogenblik. Dan wendde hij zich tot Esther, wier arm op zijn schouder lag: »En gij, mijn kind, spreek; wat wilt gij?"

Zij antwoordde met kinderlijke eenvoudigheid: »Ik ben niet beter dan mijne moeder. Dewijl zij ons verlaten heeft, zoo verzoek ik onzen meester mij voor mijn vader te laten zorgen."

Ben Hur nam hare hand, geleidde haar bij den vader en sprak: »Edele dochter van een edelmoedigen vader, het zal geschieden gelijk gij het verlangt."

Toen volgden eenige oogenblikken van plechtige stilte, welke Simonides onderbrak. »Mijn meester," zeide hij, »hiermede is alles nog niet geregeld. Voortaan zal ons leven samenvloeien, als twee beken, die zich met elkander vereenigen. Dit moet ik u nog verklaren. Reeds bij uw eerste bezoek had ik u herkend en was ik ook bereid alles af te staan; Esther kan het getuigen. Dat heb ik ook onmiddellijk aan mijnen trouwen vriend Ilderim medegedeeld."

»Het was dus hier," vroeg Hur, »dat gij, goede Scheik mijn naam hebt leeren kennen?"

Deze boog bevestigend het hoofd.

Simonides ging voort: »Ik wilde mij echter eerst overtuigen of de rijkdom niet, gelijk hij voor vele menschen is, een onheil kon worden voor u. Dat moest Malluch trachten te onderzoeken. Duid hem dat niet ten kwade; want al zijne berichten over u waren zeer gunstig."

»Uwe voorzichtigheid is even groot als uwe wijsheid," antwoordde Ben Hur.

»Nu is alle misverstand opgelost en nu gaan de beken samenvloeien gelijk de goede God het verder beschikken zal. Gelijk het doek onder de hand des wevers voortdurend grooter wordt, zóó vermeerderde zich, onder bijzondere bescherming der voorzienigheid, mijne fortuin. Terwijl de Karavanen van anderen in de zandstormen der woestijn, of hunne schepen in de golven der zee omkwamen, bleven de mijnen gespaard. Dat was het werk des Heeren. Sedert lang koesterde ik de overtuiging dat de goede God dat werk zou voltrekken en dat heeft Hij gedaan. Op zekeren dag, het is reeds lang geleden, ontmoette ik drie mannen, op witte Kameelen gezeten, die Jeruzalem binnentrokken en vroegen *waar is de nieuw geboren Koning der Joden?* Ik volgde hen met vele anderen, die allen deze verschijning aanzagen als een bewijs, dat de Messias gekomen was. Hebt gij Balthasar gezien?"

«Zeker en uit zijnen mond de wondervolle geschiedenis vernomen."

»Inderdaad een wonder des Heeren. Toen ik ze vernam, meende ik in de plannen der Voorzienigheid te kunnen lezen. De Verlosser, die komen moet, zal *arm* zijn, zonder vrienden en zonder legermacht. En toch moet zijn Rijk gevestigd worden en Rome vernietigd. Begrijpt gij, meester

uwe toekomst? Gij een man in de kracht der jaren, geoefend in den strijd en met een ontzettend groote fortuin. Kan iemand grooteren roem en hoogere eer verwachten."

Simonides had met geestdrift gesproken.

Ben Hur antwoordde; Maar het Rijk des Verlossers, zou volgens Balthasar een geestelijk Rijk moeten worden?"

Ook Simonides even als de meesten zijner tijdgenooten, meende dat de Verlosser een *zuiveraardsch* rijk, eene wereld-heerschappij zou stichten. Hij zeide; »Laat Balthasar in zijne meening; wij houden ons aan de uitlegging onzer leermeesters over de heilige schriften. Wat beteekent het getuigenis van één man, tegen de overtuiging aan een volk? — Esther reik mij de *Thora* aan. Zij bracht eene groote rol perkamenten. Het waren de gewijde boeken.

Geef mij de profetie van Isaias. Gij gelooft toch aan de voorzeggingen dier heilige mannen, die op bijzonder wijze door den Heer verlicht werden?

Luister hoe Isaias spreekt. *Een klein kind is ons geboren, een zoon is ons geschonken, die op zijne schouderen het teeken zijner heerschappij draagt en Hij zal genoemd worden: Wonderbare, Raadgever, God, Vader der toekomstige eeuw, Vredevorst.*"

Micheas spreekt aldus; *En gij Bethlehem Ephrata, zijt geenszins de minste onder Juda's hoofdsteden; want van u zal de Leider uitgaan, die mijn volk Israel regeeren zal.*"

»Zie, deze is de Koning, die door Balthasar en zijne gezellen werd aangebeden."

Uit deze en andere profetieën, trachtte Simonides zijne meening omtrent het Rijk, door den Messias te stichten, te bevestigen.

Ben Hur antwoordde: »Ja, ik geloof even als gij; doch wat valt nu te doen?"

»Als de Verlosser in armoede verschijnt, zal dan mijn meester hem niet te hulp komen?"

»Zeer zeker, met den laatsten penning en met zijnen laatsten ademtocht. Maar, waarom dan zal Hij arm wezen?"

»Esther, geef mij het Woord des Heeren aan Zacharias." — Hij nam een blad en las: »*Verheug u, dochter van Sion; Jubel, dochter van Jeruzalem; Zie, de Koning komt tot u, als Rechtvaardige en als Heiland; Hij is arm en rijdt op eene ezelin.*"

Maar Simonides, Rome dan en zijne legioenen? Ik heb die beheerschers der wereld leeren kennen."

»Gij zult de aanvoerder worden der legioenen van den Vorst van Israel: onder millioenen zult gij uwe keus kunnen doen. Mij dunkt, gij ziet in dit oogenblik den Koning aan uwe rechterhand en de machtige romeinsche legioenen aan uwe linker en stelt u de vraag: wat kan Hij doen?"

»Juist geraden," antwoordde Hur.

»Welnu, mijn meester, gij verbeeldt u wellicht ons volk nog machteloos, gelijk het was, toen het op de oevers van Babylons stroomen zijne klaagliederen zong. Ga, met het aanstaande Paaschfeest, mee naar de heilige Stad, bezoek de marktplaats en den tempel, en gij zult Israels krachtige mannen bij tienduizenden tellen. Wat kan zulk een volk niet, dat bezield is met vurig geloof, en voor God en vaderland ten strijde trekt? Denk daarbij aan de duizenden Israëlieten, onder alle natiën verspreid, en dan — vergeet vooral den Koning niet, ons door God gezonden, die het heelal regeert. Israels macht steunt op de kracht des Almachtigen." Simonides had met geestdrift gesproken. Zijn woord had den Scheik zóó diep getroffen, dat hij opstond en in begeestering uitriep: »o, was ik nog eens jong!"

Ben Hur was ook diep ontroerd. Meer nog dan vroeger was hij thans bevestigd in zijn voornemen om zijne schatten en leven aan den nieuwen Koning toe te wijden. Het was alsof eene zwarte wolk vóór zijn geest was voorbijgetrokken en een heldere lichtstraal zijne ziel verlichtte. Hij zag reeds in de verte zijne eerzucht voldaan, zijn plicht als zoon van Israel vervuld en het machtige Rijk gevestigd.

Eén twijfel bleef hem nog over. Derhalve vroeg hij: Alles toegegeven, wat gij komt te zeggen: dat de Koning spoedig verschijnen zal, dat gansch Israel op zijne stem zal opstaan, dan blijft de vraag: Moeten wij niets doen in afwachting dat de Koning ons roepen zal?"

Simonides antwoordde: »Er blijft ons geene keus over. Hier dit stuk" (hij toonde Messala's brief) »verplicht ons onmiddellijk te handelen. Wij zijn niet in staat om aan de macht van Messala en Graecus te weerstaan. Op de eerste plaats zullen zij trachten u te dooden. Thans moet gij toonen hoe sterk gij zijt, ik meen aan wilskracht"

Zie, meester, één werk moet verricht worden vóór dat de Koning verschijnt. Ons volk is talrijk, doch in den krijg niet geoefend; het heeft ook geen aanvoerder. De tijd is daar dat Israel zich wapenen moet; de herder moet zijne kudden en de koopman zijn huis verlaten en lans en boog ter hand nemen. Een leider moet zich aanbieden om den Koning ter zijde te staan."

Hur's gelaat schitterde van vreugde en toch vroeg hij verder: »Dat iets dient gedaan te worden, neem ik aan; maar *hoe* zal dat geschieden en *wie* zal het doen?"

Simonides antwoordde beslist: »Ik zal blijven handel drijven, gelijk voorheen; doch gij en de Scheik moet de hoofd aanvoerders worden. Gij moet in geheime plaatsen wapens vergaderen en dan in Percha uw hoofd kwartier opslaan.

Daar hebt gij de woestijn in den rug en Ilderim in uwe nabijheid. Van daar gaat gij naar Galilea en zoo verder door het heele land om soldaten te werven, die gij in afdeelingen van honderd splitst, om hen te oefenen in den strijd. Ik zal u het noodige geld bezorgen en Ilderim zal u met raad en daad bijstaan.

Wat zegt gij daarvan?"

Ben Hur wendde vragend zijne blikken naar den Scheik. Deze sprak: »Ik heb mijn woord gegeven; mijn geld en mijne manschappen, alles staat tot uwen dienst bereid. Als gij het verlangt, kan ik het u met eed bevestigen."

Met gespannen aandacht verwachtten beiden het antwoord. Hur antwoordde op weemoedigen toon: »Als ik de loopbaan, door u mij afgebakend, binnentreed, dan moet ik den zoeten vrede en der hoop op huiselijk geluk vaarwel zeggen. Mijn gansche leven zal ik tegen het machtige Rome strijden en in holen en spelonken het brood der armoede moeten eten."

Allen weenden; Esther verborg haar aangezicht op 's vaders borst.

Ben Hur ging voort: »Het leed verdraagt men gemakkelijker, als men ziet dat men medelijdende harten aantreft. Waar de plicht roept, zou het eene lafheid zijn, voor moeielijkheden terug te deinzen. Ik beloof u, dat ik dadelijk de mij voorgestelde taak zal opnemen." Aldus is alles zóó besloten?"

»Moge de God onzer vaderen ons bijstaan!" riep Simonides uit.

»Nog ééne voorwaarde heb ik te stellen," zeide Hur, »namelijk, dat ik hier blijf tot na de wedrennen. Vóór dien tijd kan geen antwoord van den landvoogd gekomen zijn en Messala kan mij geen kwaad doen. Het genoegen om hem in den circus te overwinnen, moet ik mij nog verschaffen."

De Scheik stemde dadelijk toe. Ook Simonides was tevreden en zeide: »Goed, meester, die dagen geven mij juist den tijd om u een dienst te bewijzen. Mag ik u vragen, bestaat de erfenis van Avrius uit *vaste* goederen?"

»Eene villa bij Missenum en huizen te Rome."

»Dan raad ik u aan spoedig alles te verkoopen en het geld in zekerheid te brengen; dezen keer zullen wij den romeinschen roovers den pas afsnijden. Ik zal eene volmacht opmaken en een agent met den verkoop belasten."

»Morgen zal ik u alle inlichtingen geven."

Simonides, die zeer vermoeid was, zeide: »alles is nu geregeld. De goede Scheik zal ook wel rust naar verlangen. En gij, meester, hoe denkt gij er over?"

Hur antwoordde: »Laat voor mij het paard zadelen; ik rij naar Palmenheim terug. Daar ben ik buiten het bereik mijner vijanden."

De dageraad begon reeds te schemeren, toen Hur, in gezelschap van Malluch, bij de tent des Scheiks afstapte.

VIERDE HOOFDSTUK.

STANDVASTIGHEID.

Den volgenden avond bevond Hur zich op het terras boven de magazijnen. Er heerschte groote beweging in en bij de losplaats; een schip werd voor de afreize met kisten en balen geladen. Simonides was nog op het kantoor en gaf den scheepskapitein order morgen te vertrekken en wel eerst naar Ostia, de haven van Rome, daar een passagier te laten afstappen en dan naar Valencia, op de spaansche kust, te varen.

De passagier was de gevolmachtigde, die Ben Hur's vaste goederen moest verkoopen.

Was het schip eens in zee, dan kon de volmacht niet meer herroepen worden.

Hur stond, met de armen over elkander, diep in gedachten verzonken. Hij was jong en rijk en nog onlangs in de patricische kringen te Rome opgenomen. Men kan licht begrijpen dat de wereld hem toelachte; terwijl van den anderen kant hem slechts opoffering en gevaren te wachten stonden.

Velen zouden in dezen strijd bezweken zijn en een genoegelijk leven verkozen hebben boven de gevaren van een wisselvalligen strijd.

Middelerwijl was Esther naar buiten gekomen.

Hur vroeg haar: Zijt gij ooit te Rome geweest.

»Neen, meester," antwoordde zij, »ik ben bang voor Rome."

Een pijnlijk gevoel maakte zich van Ben Hur meester: hij dacht aan zijne zuster, die met Esther zooveel gelijkenis had. Ook zij stond naast hem op het dak in den morgen, toen hij haar het laatste gezien had. Na eenige oogenblikken van stilte, ging Esther voort: »Ik kan mij Rome niet voorstellen als eene stad met paleizen en opene plaatsen, maar als een roovershol, bewoond door machtige reuzen, die de gansche wereld uitplunderen.

Waarom toch" — zij zweeg en zuchtte.

»Ga voort," zeide Hur, »en zeg wat gij meent."

»Waarom toch zoudt gij, onze goede meester, u dat machtige Rome tot vijand maken? Gij zijt gelukkig aan uwe vijanden ontsnapt; waarom nu weder hen gaan tergen? Uwe jeugd hebt gij in slavernij doorgebracht en nu zoudt gij het overige uws levens ook nog ten offer brengen?"

Hur's gemoed was diep geschokt; hij begon te aarzelen en vroeg: »Wat zoudt gij mij aanraden, Esther?"

»Als gij, met uwe rijke bezittingen daar gerust en ongestoord kunt leven, dan begrijp ik niet hoe gij een stil en gerust leven zoudt prijsgeven voor het gewoel en de vermoeienis van den strijd. Ziedaar, meester, mijn raad."

»Noem mij voortaan niet meer *meester*, Esther, maar liever: *broeder*. In u toch vind ik mijne Thirsa terug. Uwen raad echter kan ik niet aannemen. Hier blijven is voor mij eene zedelijke ballingsschap. Ga ik naar Rome, dan wacht mij de dood door den dolk eens sluipmoordenaars, of eene, op meineed berustende veroordeeling. Messala en Graecus, die onze goederen gestolen hebben, zullen die — tot elken prijs — trachten te behouden en mij naar het leven staan. Ook kan ik nergens rust of vrede vinden, zelfs niet in mijne heerlijke villas, zoolang ik het gezelschap mijner dierbaren mis. En dan: zouden de boosdoeners ongestraft moeten blijven en het arme vaderland

steeds zuchten onder de verdrukking van den vreemdeling? Neen, Esther, plicht gaat boven alles."

»Als de omstandigheden zóó zijn, dan handel naar goedvinden, mijn broeder!"

»Goed, Esther, neem gij de plaats van Thirsa in."

Op dat oogenblik brachten twee bedienden den ouden koopman in zijnen leuningstoel naar buiten. Het schip was reisvaardig. Bij het fakkellicht draaide het schip om, de matrozen riepen blijmoedig: *tot wederziens* en zeilden naar zee.

Ben Hur 's leven was thans voor goed aan den nieuwen Koning toegewijd.

In den namiddag, vóór dat de volksspelen zouden beginnen, werden Ilderim 's paarden en wagen naar de stad gebracht en in zekere bewaring gesteld. De tenten van den Scheik werden afgebroken en de bedienden met het vee sloegen den weg in naar de woestijn. De voorzichtige man wilde alles tegen de roofzucht der Romeinen en het verraad van Messala vrijwaren. Hij liet de menschen spotten met zijn overhaast vertrek en dacht: het is beter te vroeg dan te laat zijne voorzorg nemen.

Hij kende Messala's wraakzuchtige plannen; werd deze bij den wedren door Ben Hur overwonnen, dan kon men het ergste verwachten.

De Scheik en Hur reden naar de stad en troffen onder weg Malluch aan. De trouwe bediende liet niet merken dat hij met de geheime plannen bekend was; hij groette als naar gewoonte en bood den Scheik een papier aan, met de woorden; »Hier, goede Scheik, is het reglement der wedrennen, dat ik zoo even van den directeur ontving.

Het bevat de regeling der plaatsen en andere voorschriften van orde. Ik wensch u goeden uitslag.

Hij wendde zich tot Ben Hur en zeide: »Zoon van Arrius,

alle maatregelen zijn getroffen, opdat gij naast Messala in het strijdperk staan zult.

Alle Arabrieren en Joden zullen in het wit gekleed zijn; gij dus ook. Messala en de andere Romeinen dragen licht rood met goud. Dat onderscheid van kleuren zult gij ook bij de toeschouwers vinden. Alleen boven de *porta Pompeii* zal de romeinsche kleur bijna uitsluitend gevonden worden. Doch als wij overwinnen, zullen die heerschappen verwonderd staan op te zien en zich over hunne weddingschappen berouwen. Omdat Messala een Romein is, zullen zij vijf, misschien tien tegen één wedden.

Ik heb een vriend, die bij de Romeinen zal plaats nemen, eene groote som gelds ter handgesteld, om eene dergelijke weddingschap aan te gaan."

»Goed vriend," zeide Hur, »zorg dan dat de weddingschap over Messala en mij aangegaan worde." — »Dat zal de zaak belangwekkender maken." »Dat is juist wat ik wensch, Malluch, en daarom verzoek ik u niet voor eene kleinigheid maar voor talenten te wedden; kunt gij eene dergelijke partij met Messala zelven maken, ga dan tot vijftig talenten."

»Voor zulke kolossale som zou ik moeten borg stellen."

»Best; ga naar Simonides en zeg dat hij de zaak regele: zóó verlang ik het. Zeg hem tevens dat de kansen zoo gunstig mogelijk staan, om van onzen beroover een deel van het ontstolene terug te krijgen."

»Nog iets," zeide Malluch, »bijna vergat ik u te zeggen, dat de as van Messala's wagen een handbreed hooger boven den grond staat dan de uwe."

»Zóó veel!" riep Hur blijmoedig. »Zorg dan dat gij eene plaats krijgt aan de zijde van den triomfboog, bij het balkon boven de kolommen. Als wij aan deze buiging der baan komen, let dan goed op — doch ik wil nu niet alles zeggen."

Ilderim, die intusschen het reglement gelezen had, riep verwonderd uit: »Wat is dat? Lees toch eens."

Hur nam het parkement, dat door den prefect der provincie en den direkteur der volksspelen onderteekend was. Het gansche program bevatte: een optocht, een offer aan den god Conus, dan de volksspelen, de wedrennen en den worstelstrijd. De namen en de nationaliteit der medestrijders, als ook de prijzen, door hen behaald, waren opgegeven.

Bij de wedrennen werd aangekondigd dat zij buitengewoon luisterrijk zijn zouden en de eerste prijs zou zijn: honderd duizend sistertiën en een lauwerkrans. Slechts zes mededingers zouden met een vierspan verschijnen. Bij N° 6 las hij: »Vierspan van den Scheik Ilderim. Geleider een Jood, Ben Hur."

Hij schrok en zag den Scheik vragend aan. Juist diezelfde woorden hadden den Scheik getroffen. Dat Messala de verrader was, bleek hun duidelijk.

Toen de avond over de stad begon te vallen, zag men langs de kolonaden van Herodes eene groote menigte menschen op- en neer wandelen: alle volkeren waren vertegenwoordigd. Opvallend was het dat allen, of een band om den arm, of eene sjerp of een veder aan den hoed hadden van de kleur, welke de strijders hunner nationaliteit bij de wedrennen droegen. Sommigen droegen de kleur van dengenen, voor wien zij partij kozen.

Brengen wij thans eens een bezoek in het paleis op het eiland. Wij vinden ongeveer hetzelfde gezelschap, dat wij vroeger daar aantroffen. De jonge heeren schijnen tamelijk bedaard te wezen; eenige spelen, andere praten over den wedstrijd en zien de tafels hunner weddingschappen na. Geen enkele weddingschap *tegen* Messala. Allen zijn overtuigd dat hij overwinnaar zijn zal.

Messala zelf zit rustig op den dievan. Zijne bewondenaars staan rondom en overladen hem met vragen.

Drusus, die pas binnen kwam voegt zich bij hen en zegt: »Wat ben ik vermoeid. Ik heb alle straten doorloopen; het is overal vol menschen. Morgen zal de gansche wereld in den circus vertegenwoordigd zijn."

»Die onnoozele menschen!" riep Messala lachend uit, »zij hebben nooit keizerlijke volksspelen gezien. Maar, is anders geen nieuws."

»Bijzonder niets. Alleen wil ik u zeggen dat Cecilius en ik een optocht van *wit*-gekleurden ontmoet hebben." Schaterlachend voegde hij er bij: »Een troep Joden en woestijn-bewoners."

»Maar," zeide Cecilius, »gij zijt zeker bang om uitgelachen te worden. Vertel dan ook dat wij met hen gesproken hebben."

Lachend verhaalde hij, dat hij met een *witte* eene weddingschap had aangegaan vóór Messala tegen den Jood Ben Hur. Op dat oogenblik ontstond beweging bij de deur. Een man, en wel een Jood, trad binnen. Het was dezelfde van wien Ben Hur op het schip vernomen had, waar Simonides woonde. Toen hij binnengeleid was, nam hij plaats bij de groote tafel in het midden der zaal, hulde zich in zijnen sneeuwwitten mantel, verhief de hand en sprak.

»Romeinen, ik bied u mijnen groet aan."

»Wie is die man?" vroeg Messala. »Een Joden-hond ontving hij ten antwoord, »Sanballat genaamd, die zich te Rome schatrijk gemaakt heeft. Doch, laat hem begaan; misschien is hij wel te vangen."

Messala stond op en naderde met Drusus den vreemdeling. Deze nam zijn tafeltje in de hand en sprak bedaard: »Ik vernam op straat dan men in het paleis ontevreden was, omdat niemand *tegen* Messala durfde wedden. Gij ziet mijne kleur. Wie biedt zich aan?"

Zijn flink optreden maakte indruk.

»Laat mij niet wachten, want ik moet bij den Consul wezen." — Dat woord klonk als een tooverslag.

»Hoeveel biedt gij aan?" »Drie tegen één," riepen eenigen; eene stem: »vier tegen één." Kom gij zijt toch Romeinen, laat mij vijf schrijven, »schrijf dan vijf tegen één," riep Messala zelf.

De Jood deed alsof hij schrijven wilde en zeide lachend: »Als de Consul dat verneemt, zal hij overtuigd zijn dat ten minste één Romein nog moed heeft." »Schrijf zes" — riep Messala woedend uit.

»Goed, aldus zes tegen één. De waarde van een Romein tegen een Jood. Laat ons nu het bedrag bepalen."

»Lees, Messala!" riepen eenige stemmen tegelijk.

Hij las: «Weddingschap bij de wedrennen.

Messala, een Romein, wedt tegen Sanballat, ook uit Rome, en wel zes tegen één, dat hij den Jood Ben Hur overwinnen zal. De inzet is 20 talenten.

Getuigen. Sanballat.

In de zaal heerschte de diepste stilte; elkeen stond verbaasd. Messala zag beurtelings zijne vrienden aan en dan weer las hij op het tafeltje. Hij gevoelde dat zijne eer op het spel stond.

Verlegen en tevens woedend, vroeg hij; »Gij Jood, waar hebt gij die 20 talenten? Toon mij eene borgstelling."

»Hier," sprak de Jood lachend, »lees maar," Messala las: »Sanballat, uit Rome, heeft bij mij vijftig talenten gedeponeerd. Daarvoor dient dit bewijs." *Simonides.*

»Vijftig talenten!" riepen eenige stemmen.

Nu kwam Drusus bij om Messala te redden:

»Dat papier is valsch en de Jood is een bedrieger. Werpt hem aan de deur."

De Jood bleef kalm en vroeg glimlachend:

»Gij hebt dus den moed niet om door te gaan?"

Messala antwoordde: »Op ééne voorwaarde, dat ik den inzetprijs bepale."

»Goed, maar het moet eene flinke som wezen."

»Welnu schrijf dan vijf, in plaats van twintig."

«Kom, laat het dan eene gelijke som zijn: *zes.*"

Aldus werd het contract gesloten en onderteekend, ook door twee getuigen.

Sanballat stond op met tevredenheid op het gelaat. Nogmaals sprak hij:

»Romeinen! wie van u wil nu nog wedden vijf tegen vijf talenten; wit tegen rood?"

Niemand sprak. »Hoe, moet ik dan morgen in den circus vertellen dat in het paleis, waar de bloem van romeinschen adel zich bevindt, niemand, niemand was, die voor de eer van Rome vijf talenten over had?"

Dat bittere verwijt had doel getroffen. »Hier, Jood," riep Drusus, »schrijf mij op en laat het stuk op tafel liggen. Als ik morgen overtuigd ben dat gij geld hebt, dan wordt de weddingschap aangenomen."

De Jood schreef de overeenkomst en zeide: »Ik laat dit stuk in uwe handen. Zend het mij onderteekend terug. Ik heb mijne plaats bij de porta Pompeii, in de nabijheid des Consuls. Ik groet u en het gansche gezelschap."

Hij verwijderde zich onder het hoongelach der jongelingen. Dienzelfden avond nog vernam Ben Hur den uitslag. Nu wist hij dat Messala's vermogen geheel op het spel stond. Hij sliep rustiger dan ooit.

VIJFDE HOOFDSTUK.

DE OVERWINNING.

De circus van Antiochië lag op den zuidelijken oever der rivier, tegenover het eiland.

Reeds vroeg in den morgen begaven zich talrijke scharen derwaarts, om de plaatsen voor het publiek bestemd in te nemen. Reeds vonden zij daar een aantal toeschouwers, die den nacht op de banken hadden doorgebracht, om zeker plaats te vinden. Alhoewel de circus buitengewoon groot was, kon hij alle nieuwsgierigen niet opnemen.

Lang vóór den strijd kwamen ook de hoogere standen hunne gereserveerde plaatsen innemen. Ten acht ure trok het legioen, met vliegende vaandels, uit de vesting, en toen de laatste cohorte de brug was overgetrokken, zag men bijna geen mensch meer in de stad; allen waren naar buiten gegaan.

Zij, die in den circus of bij de andere volksspelen geene plaats meer gevonden hadden, verdrongen zich bij de landingsplaats, om bij de ontvangst van den Consul tegenwoordig te zijn.

Ten negen uren weerklonk in den circus het trompetgeschal; het was het teeken dat de strijders zich moesten in orde stellen. De oogen van honderdduizend menschen keerden zich naar de porta Pompeii, waar eene met kransen en vlaggen versierde tribune voor den Consul opgericht was. Daarachter zag men in opklimmende rijen, de

zitplaatsen der patriciërs en voorname ambtenaren. Dat gansche gedeelte was met eene paarsche stof bedekt, om de toeschouwers tegen de zon te beschutten.

Aan de westzijde van den circus bevinden zich drie kolommen, welke vandaag menigmaal het voorwerp van de toeschouwers zullen zijn.

Dáár toch is het begin en ook het *eerste* doel der renbaan; zeshonderd voet verder bevinden zich andere zuilen als *tweede* doel.

Recht tegenover de plaats des Consuls bevindt zich de uitgang, *triomfpoort* genaamd, waardoor de bekroonde overwinnaars zullen uitgaan.

De muziek weerklinkt; de Consul nadert, voorafgegaan door het stedelijk bestuur en een aantal mannen, die afgodsbeelden op eene berrie dragen. Nadat de feestheld had plaatsgenomen, werden de namen der strijders afgelezen, en de gansche stoet met de wagens trokken langzaam rondom den circus. Een algemeen gejubel weerklonk; men wierp den strijders bloemkransen toe. Vooral de leiders der wagens zijn het voorwerp der bijzondere welwillendheid van het publiek. Ieder wagen wordt door een ruiter gevolgd; alleen die van Ben Hur niet. Deze had verkozen alleen te rijden, omdat hij wellicht eenig verraad vreesde.

Van alle zijden hoort men de namen der strijders roepen; boven alles uit weerklinkt het: «Ben Hur! Messala." De eerste werd als onder bloemen begraven.

Toen de optocht afgeloopen was, namen alle toeschouwers plaats en zetten hun gesprek voort.

»Welk een flink man, die Messala," zeide een Romein, en welk een prachtige wagen!" — »Daar ontbreekt niets aan," zei een ander, »dan de overwinning." Een paar rijen verder, riep eene schelle stem: »Ik wed honderd sikkels voor den Jood."

»Het is der moeite waard," antwoordde een andere, »er is reeds voor meer dan tien talenten, zes tegen één, voor hem en tegen Messala gewed."

»Maar dat heeft Messala zelf gedaan."

Nadat alle andere volksspelen waren afgeloopen, zouden tegen drie uren namiddag de wedrennen beginnen. Eerst toen verscheen Simonides met zijn gezelschap. Hij werd naar zijne plaats, in de nabijheid des Consuls, in een leuningstoel door twee mannen gedragen. Zijne verschijning baarde groot opzien. Nauwelijks had hij plaats genomen of hij hoorde zijnen naam roepen. Die roep ging van rij tot rij en aller oogen waren op hem gevestigd. In de stad was hij algemeen gekend en geacht. Men groette hem alsook den Scheik; Balthasar en de twee vrouwen met hare zwarte sluiers echter schenen onbekend te wezen. De eene was Esther, de andere Iras, de dochter des Egyptenaars.

Esther hoorde naast haar iemand zeggen: »Zie, daar is Messala." Zij boog het hoofd en bad in stilte.

Op dat oogenblik kwam Sanballat bij den Scheik en zeide: »Ik ben zooeven bij uwe paarden geweest; het zijn prachtige dieren."

Ilderim boog het hoofd en antwoordde: »Als zij overwonnen worden, dan hoop ik dat het niet door Messala geschied."

Toen verhaalde Sanballat hoe hij met Messala de weddingschap aangegaan had en ook nog, even voor middag het schriftelijk bewijs van Drusus had terugontvangen. »Ik weet er alles van," zeide Simonides, »dezen morgen werd bij mij inlichting gevraagd of gij inderdaad zóóveel geld bij mij gedeponeerd had. Als gij verliest, dan kunt gij bij mij het bedrag halen. Maar pas op, als gij wint, dat zij u niet ontsnappen. Doe hen tot den laatsten sikkel betalen.

Wilt gij niet bij ons komen zitten ?"

»Ik dank u voor de beleefdheid. Ik moet in de nabijheid van den Consul blijven, anders wordt dat jonge romeinsche volkje overmoedig. Tot later."

Middelerwijl was eene witgemaakte koord, tot afsluiting van het eerste doel, gespannen en zes mannen bleven vóór de tribune des Consuls staan. Andere plaatsten op het eerste doel zeven houten visschen en op het tweede, aan het westeinde, houten kogels.

»Waartoe moet dat dienen ?" vroeg Balthasar.

»Met die teekens wordt geteld," antwoordde de Scheik, »na elken rijtoer wordt één dier stukken weggenomen."

Alle voorbereidselen waren klaar ; een trompetter stond op om het teeken te geven. Aller oogen waren naar de zoogenaamde *carceres* — de plaats waar de wagens en paarden stonden — gericht.

Nogmaals klonk de trompet en de deuren gingen open. Eerst verschenen de ruiters en vervolgens de wagens. Deze werden met gejubel en handgeklap begroet. Zij stonden gereed ; het teeken werd gegeven. Hij, die nu het eerst bij het witte touw was, juist op het oogenblik dat het viel, koos de voordeeligste plaats om rond te rijden. Kwam hij te vroeg, dan leed hij gevaar dat zijne paarden vielen.

Messala was het eerst bij de koord, zóódat een paard er tegen stiet, juist toen zij viel. Hij reed het eerst door en koos de voordeeligste plaats, langs den ringmuur. Bij het omkeeren, trof de as van zijn wagen den voorpoot van het eerste paard van den Atheenschen medestrijder. Het dier viel tegen de anderen aan, zoodat het gansche span in verwarring kwam. Messala reed door. De Romeinen jubelden van vreugde. De Athener wilde zwenken, doch stiet nu met zijn rad tegen den wagen van den Corinthier ; men

hoorde een vreeselijken kraak en de arme Athener lag onder de hoeven zijner paarden. Eenige werklieden kwamen en droegen den gewonde weg; ook de paarden en het gebroken rijtuig werden verwijderd.

Alle anderen reden door. Messala, die immer voor was, werd door de Romeinen begroet: »Jupiter is met ons!" Ben Hur haalde hem eindelijk in en reed naast hem. Messala wierp hem een trotschen en verachtelijken blik toe; hij wilde niet overwonnen worden, al moest het hem ook het leven kosten. Hur bleef kalm en was op alles bedacht en voorbereid. Een doodsche stilte heerschte in den circus. Zóó naderden zij tot het tweede doel. De voetstukken der kolommen waren cirkelvorming.

De baan maakte daar eene kromming. Hij, die dáár op het juiste punt wist te draaien, moest een meester zijn in het vak.

Op dat punt aangekomen riep Messala: »leve Mars!" zwenkte de zweep over zijn hoofd en gaf den paarden van Ben Hur zulken hevigen slag als zij nog nooit gevoeld hadden. Het span vloog vooruit. Het publiek gaf luide zijne afkeuring te kennen over die verraderlijke daad. Hur bleef rustig staan en met krachtige hand hield hij zijne Arabieren in, noemde hen bij hunnen naam, had ze weldra weer in toom en bleef aan Messala's zijde.

Bij den vijfden rondrid haalde hen de Sidoniër in; doch moest weldra weer achterblijven.

Bij den laatsten rid was aller aandacht gespannen; het was alsof men zelfs de ademhaling inhield.

Sanballat riep den Romein in zijne nabijheid toe: »Eén talent op den Jood!" — »Vijf talenten — tien talenten!" Hij kreeg geen antwoord. Een romeinsch jongeling bood zich voor de weddingschap aan, doch een ander hield hem terug en zeide; »Doe het niet; Messala's paarden kunnen het niet langer volhouden; de Jood overwint!"

Op eens klonk het geroep. »Jupiter is met ons, Messala heeft overwonnen!" Hij had inderdaad een groot voordeel behaald. Toen zij bij het tweede doel gekomen waren, liet Ben zijn span *achter* dat van Messala loopen. De vreugde der Romeinen kende geen grenzen: zij riepen, zij schreeuwden, zij wuifden met doeken. Sanballat had geen tijd meer om alle aangeboden weddingschappen op te schrijven. De Scheik en Esther toonden zich ongerust; alleen Simonides behield zijne kalmte. Messala bleef slechts één voet van den muur verwijderd.

Toen zij voorbijreden bemerkte Simonides dat Ben Hur bleek was. »Ik geloof," zeide hij, »dat hij thans iets buitengewoons gaat doen." De strijd moest weldra beslist worden. De helft van den laatsten rondrid was reeds afgelegd en Ben Hur was nog geen stap voor den Romein. Doch zie, nadat zij de kromming der baan waren voorbijgereden, liet Hur de teugels losser, boog voorover en sloeg met de zweep in de lucht. De Arabieren, als op de vleugels van den wind gedragen, vlogen vooruit. — Een vreeselijk gekraak deed zich hooren. De zware raderen van Hur reden in de wielen van Messala's rijtuig. Dit viel in stukken uit elkander, Messala in de teugels verward, lag in het zand. De woedende paarden stampten met de hoeven. Een kreet van ontzetting ging uit de menigte op; men meende dat hij dood was.

Ben Hur's Arabieren vlogen over den grond en eenige oogenblikken later was hij overwinnaar.

Een juichkreet van Hur's vrienden ging op. De Consul stond recht en de directeur der spelen naderde tot Ben Hur en kroonde hem. Deze wierp een blik naar den kant, waar Simonides en zijne vrienden zaten; allen groetten hem met de hand.

Alles was afgeloopen en elkeen keerde naar huis terug.

Hur bleef met den Scheik nog tot middernacht bij Simonides. Ilderim was buiten zich zelven van vreugde en bood Ben Hur prachtige geschenken aan. Deze echter weigerde ze aan te nemen. De Scheik hield aan en zeide dat de roem zijner paarden nu voor goed gevestigd was, dat hij nu zelfs de vriendschap des Keizers, als hij die zoeken wilde, kon genieten.

Hur antwoordde: »Uwe vriendschap is mij genoeg.

Bewaar uwe schatten voor den Koning, die weldra verschijnen zal. Dan heb ik wellicht uwe hulp noodig en kan daarop met des te meer vertrouwen rekenen."

Malluch trad binnen en wenschte Hur geluk. Doch met eenige verlegenheid sprak hij: »Ik heb u eene onaangename tijding te brengen. Messala's vrienden protesteeren tegen de uitbetaling van den prijs." — »En toch," riep de Scheik woedend, »de overwinning is eerlijk behaald!"

»Doch", ging Malluch voort, »het protest werd ook niet aangenomen; de direkteur lachtte er mee en herinnerde hen aan den zweepslag van Messalla."

»En hoe is het met de gewonden?" vroeg de Scheik.

»De Athener is dood; en Messalla's leven is nog in gevaar. De geneesheeren verklaren dat hij nimmer het gebruik zijner ledematen zal terug krijgen."

Ben Hur verhief zwijgend de oogen ten hemel. Hij stelde zich den trotschen Romein voor, evenals Simonides met kreupele ledematen aan zijn leuningstoel gekluisterd.

»Ook Sanballat," zoo verhaalde Malluch verder, »heeft onaangenaamheden over de uitbetaling der weddingschappen. Messalla, Drusus en de anderen hebben het geding vóór den Consul gebracht, die hen naar den Keizer verwezen heeft. Alle partijen en zelfs een aantal rechtschapen Romeinen zeggen dat geene weigering van betaling mogelijk is. Ook Sanballat heeft een beroep bij den Keizer

ingesteld. De gansche stad weet dat de Romein in ieder geval verloren is; betaalt hij, dan is hij arm; doet hij het niet, dan is hij eerloos. Dat kan geen keizerlijk vonnis veranderen. Eene vrijspraak zou het gansche Oosten en vooral den Scheik verbitteren. En toch heeft Maxentius dezen noodig bij zijnen tocht tegen de Parthen. Hij moet door de woestijn trekken. Daarom dan ook meent men, dat zij tot betaling zullen gedwongen worden."

Ilderim had weer zijne vroolijke stemming herkregen. »Kom," zeide hij, »laat ons vertrekken. De geldzaak is aan goede handen toevertrouwd en aan ons is de zegepraal!"

Zij namen op hartelijke wijze afscheid van Simonides. Tot Esther zeide Hur: »Als ik mijne dierbaren terugvind dan komt gij naar Jerusalem, om voor mijne Thirsa eene zuster te zijn."

ZESDE HOOFDSTUK.

EENE ROMEINSCHE GEVANGENIS.

Zes weken zijn er sedert den wedstrijd verloopen. Een groote omkeer in de zaken had plaats gehad, althans voor den held onzer geschiedenis. De landvoogd Graecus was teruggeroepen en Pontius Pilatus in zijne plaats aangesteld. Hier zij opgemerkt, dat die verplaatsing aan Simonides vijf romeinsche talenten gekost had. Deze waren aan Sejanus, den gunsteling des Keizers, uitbetaald met het doel om Ben Hur de vrijheid te verzekeren in Jeruzalem, zonder levensgevaar, zijne dierbaren te gaan zoeken. Drusus en zijne makkers hadden het geld bezorgd.

De uitspraak over Messala was nog niet aangekomen.

Te Jeruzalem ondervond men weldra, dat de verandering van den landvoogd geene verbetering in den toestand aanbracht. In den nacht werd de burg Antonia door romeinsche soldaten bezet, en 's morgens zag men de adelaars verheven en de vlaggen wapperen. Eene opgewonden volksmenigte bewoog zich rondom de citadel. Men zond eenige mannen naar Cesarea, waar Pilatus zich nog bevond, met het verzoek de zoo gehate beeldtenissen weg te nemen. De landvoogd weigerde; doch zij hielden met zóó veel moed aan dat hij eindelijk toegaf.

Hij beval tevens een onderzoek in te stellen omtrent de gevangenissen in Judea en eene lijst van alle veroordeelden op te maken. Hij meende waarschijnlijk daarmede

slechts zijn plicht te vervullen ; doch het volk beschouwde dien maatregel als eene gunst en was voorloopig tevreden.

Dat onderzoek bracht ongelooflijke feiten aan den dag : honderden gevangenen, tegen wien zelfs geen bewijs van aanklacht bestond, werden in vrijheid gesteld. Men vond er menschen, die men lang dood waande ; zelfs werden *geheime* gevangenissen ontdekt, welke aan het volk onbekend waren. Over zulk een verborgen kerker moeten wij thans iets mededeelen.

De burg Antonia nam twee derde van den berg Moria in. Zij was eene soort van versterkt fort, gebouwd onder de Macedonische overheersching. Later diende zij tot verdediging des tempels en werd als onneembaar beschouwd. Herodes had ze nog laten uitbreiden en er magazijnen, tuighuizen en vooral *gevangenissen* opgericht. Door een prachtigen zuilengang was zij met den tempel verbonden.

Het onderzoek der gevangenen was reeds in de burg Antonia ingesteld. De lijst was klaar en wachtte slechts op de onderteekening van den tribuun. Dan zou zij naar het paleis op den berg Sion, waar Pilatus zijne woning gevestigd had, gebracht worden.

Het was één uur in den namiddag. De tribuun ziet nog eens de lijsten over ; hij scheen zeer vermoeid en te verlangen dat aan dat werk een einde kwam. Daar trad een man binnen : hij droeg aan zijn gordel een pak zware sleutels.

»Kom nader, Gesius !" zeide de tribuun. Toen hij bij de tafel gekomen was, zagen de schrijvers hem met bange oogen aan, omdat zij vreesden, dat hij weer nieuwe werkzaamheden brengen zou.

»Overste," zeide de cipier, »ik ben huiverig om u de boodschap af te geven, welke ik brengen moet ?

»Zoo, Gesius, alweer eene vergissing ?"

»Ware het slechts eene vergissing. Maar —"

»Heeft er dan plichtverzuim of misdaad plaats gehad? Spreek, Gesius, maar pas op om den romeinschen adelaar niet te lasteren."

»Het is nu juist acht jaren geleden; toen ik op zekeren morgen mijne bezigheden verricht had, hoorde ik, dat een aanslag op het leven van Graecus beproefd was. In de straten werd tusschen de romeinen en joden hevig gestreden. De landvoogd werd gewond hierheen gebracht; ik vond hem op diezelfde plaats, waar gij nu zit. Dien dag werd ik tot eerste cipier benoemd; ik ontving van hem deze sleutels, alsook drie lijsten waarop de nummers der cellen en de namen der gevangenen stonden. Toen ik mij wilde verwijderen, riep hij mij terug en vroeg de lijst der onderste afdeeling. — *Ziehier*, zeide hij, *op nummer* 5 *wijzende, daar zitten drie mannen, die een staatsgeheim ontdekt hebben en voor hunne nieuwsgierigheid boeten. Zij zijn tot levenslange gevangenis veroordeeld; want hun misdrijf is erger dan de grootste misdaad. De deur is dichtgespijkerd; door een gat in den muur, moet gij hun het eten bezorgen. Daar mag niemand, ook gij zelf niet, binnengaan*, — voegde hij er dreigend bij. Maar als zij dan sterven? vroeg ik. *Dan zal de cel hun graf zijn;* luidde het antwoord — en ik kon vertrekken."

Gesius toonde nu eene grondteekening van de onderste verdieping. »Juist zoo," zeide de tribuun, »vijf cellen. Eéne, nummer 5 schijnt naar buiten uitgebouwd." Ja, Overste, dat is zóó en toch is de teekening niet juist. Er zijn *zes* cellen. Ik zal ze u even teekenen."

Nadat hij eene kleine schets gemaakt had, zeide hij: »zoo ongeveer is de ligging."

»Goed," zeide de tribuun, »ik zal eene nieuwe teekening laten maken. Morgen is ze klaar."

»Maar, Overste." zoo ging hij voort, »ik had altoos gemeend dat in nummer 5 drie Staatsgevangenen zaten, met uitgestoken oogen en afgesneden tong, gelijk Graecus mij verzekerde. Ook dat is niet juist." — Allen zagen verwonderd op.

»Bij het instellen van het onderzoek moest ik natuurlijk ook die cel bezoeken. Met geweld hebben wij de deur opengebroken en ik vond daar een grijsaard, in lompen gehuld en blind. Hij lag op den grond. Hij strekte zijne handen naar mij uit. Ik vroeg hem zijnen naam en de oorzaak zijner veroordeeling. Hij schudde met het hoofd: hij kon niet spreken. Niemand anders werd in de cel gevonden. Ook waren er geen overblijfsels van overledenen te vinden, ik geloof dus dat nooit meer dan een gevangene daarin was."

»Pas op! gij beschuldigt den landvoogd van leugen."

»Misschien was hij verkeerd ingelicht."

»Neen hij had gelijk. Gij hebt toch zelf gezegd, dat gij acht jaren lang voor *drie* gevangenen eten en water door het gat in den muur hebt bezorgd."

De cipier liet zich echter niet uit het veld slaan en antwoordde: »Gij hebt slechts de helft der geschiedenis gehoord. Op uw bevel heb ik den man fatsoenlijke kleederen bezorgd en hem laten vertrekken. Doch, toen ik gisteren morgen bij de burg kwam, ontmoette ik hem daar. Door teekens gaf hij mij te kennen dat hij wenschte naar zijne cel terug te keeren. Ik weigerde, maar hij viel vóór mij op de knieën. Eindelijk gaf ik toe en volgde hem, want het geheim der drie gevangenen kwam mij voor den geest. Ik verheug mij zeer, dat ik met hem meegegaan ben. In de cel aangekomen, nam hij mij bij de hand en bracht mij bij eene kleine opening in den muur. Ik naderde en hoorde kermen en zuchten.

Ik riep: »*wie is daar?*" Alles bleef stil. Ik vroeg nog eens en hoorde, tot mijne groote verwondering, eene vrouwe-stem verzuchten: »*Geloofd zij de Heer!*" Ik vroeg nogmaals: *wie zijt gij?* Zij antwoordde: *eene Israëlietische vrouw, die hier met hare dochter levend begraven is. Help ons spoedig, anders moeten wij van honger sterven.*— Ik sprak haar moed in het hart en ben hier gekomen, om uwe bevelen te vernemen."

De tribuun stond op en sprak: »Gij hebt gelijk, Gesius, thans begrijp ik het geheim der cel n° 6 en de gansche geschiedenis der drie gevangenen. Gelukkig dat niet alle Romeinen zijn gelijk Valerius Gratius. Komt allen mee, wij zullen de vrouwen gaan verlossen." — »Maar," zeide de cipier, »er is geen deur aangebracht; wij zullen dus den muur moeten doorbreken."

De tribuun gaf bevel dadelijk werklieden te roepen en begaf zich naar de geheimzinnige cel.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

DE VERLOSSING.

Vóór acht jaren was Ben Hur's moeder en zuster in die cel, welke niet op het plan voorkwam, opgesloten. Dáár zouden zij een langzamen, doch zekeren dood sterven; doch eerst moest haar nog eene vreeselijke ziekte treffen, want die plaats was besmet, door *melaatschen*, die daar verbleven. Daar deelden de ongelukkigen met den blinden gevangene der eerste cel de levensmiddelen, welke hem door de opening in den muur toegereikt werden. Welk een ellendig en smartvolle leven, moeder en dochter, gedurende acht jaren, in dat akelige en duistere hol leidden, kan de lezer zich gemakkelijk voorstellen.

Nadat de cipier, die met de moeder gesproken had, weggegaan was, zat de moeder, in eenige lompen gehuld, tegen den muur geleund, op den grond. De dochter lag op den steenen vloer, het hoofd rustend op moeders hart; zij zuchtte en kermde. Alles hadden zij verloren: rijkdom, geluk, zelfs de hoop op verlossing: alleen de liefde hadden zij bewaard! Menigmaal hadden zij nog eenige hoop gekoesterd, als zij aan de voorste cel eene stem hoorden; doch als de avond weer daalde en geen enkel lichtstraaltje, door de kleine opening naar buiten, meer binnendrong, dan werd het ook duister in hare ziel: alle hoop was verdwenen.

Dagelijks spraken zij over Juda; hij ten minste zou haar niet vergeten hebben en zoo lang hij nog leefde,

hadden zij nog hoop dat hij haar redden zou. Maar dan, in welken toestand zou hij de geliefden wederzien! Beiden waren verouderd, uitgemergeld en — met melaatschheid geslagen. Sedert twee dagen had de blinde de eerste cel verlaten en hadden zij geen voedsel meer genoten. Thirsa scheen gansch uitgeput. De moeder bemoedigde haar en zeide: »Nog een oogenblik geduld, mijn kind, zij zullen aanstonds komen. God is goed; Hij heeft ons gebed verhoord, dat wij niet ophielden tot Hem te richten. Het is nog midden in den dag; de zon staat in het Zuiden. Heb moed, onze redding is nabij."

»Ik zal mij sterk houden, moeder; gij lijdt toch zooveel als ik. Ik wil voor u en mijn broeder leven. Doch mijne keel is verschroeid en mijne lippen branden van dorst. Maar die arme Juda, zullen wij hem ooit weerzien?"

De moeder klemde haar in de armen en sprak: »Gisteren nacht droomde ik van hem; ik zag hem duidelijk vóór mij in het voorhof des tempels. Ik riep hem, strekte de armen naar hem uit — doch plotseling was hij ver-dwenen."

»Helaas! moeder, zóó zal het gaan; hij zal ons niet meer erkennen; wij zijn zóó zeer veranderd." De moeder boog het hoofd; bittere smart teekende zich op haar gelaat. Doch zij overmeesterde haar gevoel en zeide: »Maar, kind, wij zullen hem erkennen en ons dan aan hem bekend maken."

»Water! moeder, water! Ik versmacht!" zuchtte Thirsa. Hulpeloos blikte de moeder rondom; zij meende dat de dood weldra harer dochter nabij was. Op smeekenden toon sprak zij: «Lieve Thirsa, nog één oogenblik geduld! God zal ons helpen!"

In de verte hoorde zij stappen; het geluid kwam nader en twee personen traden de eerste cel binnen: de cipier met den blinde.

De vraag des cipiers: »Wie zijt gij ?" klonk voor haar als een woord van verlossing. Toen de cipier zich verwijderd had om den tribuun zijne ontdekking bekend te maken, weenden zij van vreugde. Zij waren gevonden en zouden weldra uit de armen des doods gered worden, de vrijheid genieten en Juda wederzien! Zij vielen op de knieën en dankten God.

Eenige oogenblikken later hoorden zij zware hamerslagen vallen op den muur der eerste cel. Af en toe viel een steen. Zwijgend en met kloppende harten luisterden zij: de bevrijding naderde. Thirsa fluisterde: »Hij is daar; hij heeft ons gevonden." — God is goed!" zuchtte de moeder. Ook de muur der tweede cel was weldra opengebroken. De tribuun wilde binnengaan; doch de vrouwen verborgen zich in eenen hoek, waar men haar, bij het roode fakkellicht, in heuren ellendigen toestand zien kon. Eén ijzingwekkend woord klonk den tribuun tegen:

»Melaatsch! melaatsch! treed toch niet nader."

Zóó vervulde de moeder haar plicht, om niemand harer bevrijders ongelukkig te maken.

De twee vrouwen stonden daar als spookgestalten; met lange witte haren; aangezicht en handen waren bruin-geel, met wonden overdekt en opengescheurd. Zij waren uitgemergeld als geraamten.

De tribuun bleef in de opening staan en vroeg:

»Wie zijt gij ?" — »Twee van honger en dorst stervende vrouwen; doch ik bid u, kom niet binnen; want ook gij zoudt besmet worden." — »Zeg mij wie gij zijt; hoelang zijt gij hier en om welke misdaad zijt gij veroordeeld ?"

»Ik ben de weduwe van een vorst van Jerusalem, met name Hur. Hoe lang wij in de gevangenis zijn weet ik zelf niet. Nog minder weet ik om welk misdrijf wij ver-

oordeeld zijn geworden. Alleen kan ik u zeggen dat de landvoogd ons hierheen voerde en al onze goederen in beslag nam. Als gij ons helpen kunt, heb toch medelijden met ons: gij ziet in welken toestand wij ons bevinden ?"

»Ik zal u helpen, goede vrouw, en u voedsel en drinken bezorgen." — »Ook bid ik u om eenige kleeding en water om ons te wasschen." — »Alles zal u bezorgd worden."

»God is goed," antwoordde de moeder, zijn vrede zij met u." — »Luister," antwoordde de tribuun, »nadat gij gegeten zult hebben, zal ik u kleederen bezorgen. Tegen den nacht zal ik u aan de poort der burg laten brengen en in vrijheid stellen. Vaarwel ?"

Eenige uren later bevonden zich moeder en dochter buiten de gevangenis. Zij waren in vrijheid in de stad der vaderen. Boven haar fonkelden de sterren, als voorheen. Zij zagen elkander verwonderd aan en vroegen »wat nu ? waarheen ?"

ACHTSTE HOOFDSTUK.

HET VADERLIJK HUIS.

Ongeveer op hetzelfde uur, waarop de cipier Gesius zijne verklaringen voor den tribuun aflegde, ging een voetganger den Olijfberg op. De weg was zanderig en ongelijk; de planten langs den weg waren door de zon verbrand; het was in het droge jaargetij. Hij was een krachtig man en droeg eene witte lichte kleeding. Verwonderd zag hij nu eens links, dan weer rechts als iemand, die zich afvraagt: wat is er al veranderd hier.

De wandelaar was Ben Hur. Aan zijne voeten lag Jerusalem, de heerlijke stad van dien tijd. Hij zette zich op een steen neder en scheen in gedachten verzonken. De zon nijgde ten ondergang en klemde nog met hare laatste stralen de toppen der bergen en de koepels des tempels. Plotseling was zij verdwenen. Hur's blikken bleven strak op één punt gevestigd, naar de noordzijde des tempels — dáár lag zijn vaderlijk huis.

Nadat hij vernomen had dat de vroegere landvoogd verwijderd was en Messala hem niet meer kon schaden, had hij de reis naar Jerusalem ondernomen om zijne dierbaren te zoeken.

Thans zat hij daar, in de stille eenzaamheid en dacht ernstig na hoe en waar hij hen zou vinden. Bevonden zij zich nog in de gevangenis, dan meende hij, ten minste met geld, hunne invrijheidstelling van Pilatus

te bekomen. Had hij hen eens in veiligheid gebracht, dan kon hij zich geheel aan de zaak des nieuwen Konings wijden. Op Ilderim's hulp kon hij zich verlaten. Deze toch had hem zijn beste paard geschonken en drie Arabieren als zijn geleide meegegeven. Dezen waren te Jericho achtergebleven. Hij alleen kwam te voet naar Jerusalem, waar hij Malluch afwachtte. Deze was juist de man, om, zonder achterdocht bij de Romeinen op te wekken, op behendige wijze de nasporingen te doen. Deze moesten daar beginnen, waar de ontvoering geschied was. Hij had vermoedens op de burg Antonia, wier muren zoo vele geheimen verborgen hielden. Van Simonides had hij vernomen, dat de oude dienstmeid nog leefde en het ouderlijke huis gansch alleen bewoonde. Dit had niemand willen koopen ook zelfs niet huren. Derhalve besloot Ben Hur eerst naar het vaderlijk huis te gaan en bij Anna inlichtingen te vragen.

Hij stond op en daalde den berg af en keerde zich Oostwaarts. In de nabijheid der beek Cedron ontmoette hij een herder, die met hem, langs Gethsemane, de stad binnenging.

Het was reeds donker, toen hij eene smalle straat zuidwaarts insloeg. De duisternis, de stilte rondom en de onzekerheid, waarin hij verkeerde, alles stemde hem tot droefgeestigheid. Bij den vijver *Bethesda* aangekomen, zag hij in de verte de brug, die zich als eene zwarte reuzengestalte in de lucht verhief. Zijn hart klopte hevig; zijne oogen vulden zich met tranen. »Zouden zij dáár levend begraven zijn — of misschien dood?" Zóó dacht hij en hij bad; »O God van Israël! ontferm u over haar en wees mij genadig!" — Eerst wilde hij zich naar de herberg begeven, om te overnachten; doch neen, zijn hart trok hem naar de dierbare plek, waar hij als kind gewoond had.

Toen hij bij de poort, aan de Noordzijde was aangekomen, zag hij bij het schemer-licht der maan, de zegels

en het opschrift: *eigendom des Keizers.* Zou hij hier gelijk vroeger, aankloppen? Zou Anna het wel hooren?— Hij nam een steen en klopte driemaal op de poort. Alles bleef stil; hij klopte nog eens; doch te vergeefs. Hij zag naar de ramen; niemand vertoonde zich. Hij begaf zich naar de zuidzijde van het huis, klopte aan, doch hij hoorde of zag niets. Hij wilde eenige oogenblikken wachten en zette zich op een steen tegen den muur; van vermoeienis sliep hij in.

Uit de richting der burg Antonia kwamen twee vrouwen langzaam voortgaande. Bij het paleis der familie Hur aangekomen, bleven zij staan en zagen op naar de vensters. Met bevende stem sprak de oudste: »Hier is het Thirsa. Aanschouw nog eens, voor den laatsten keer, mijn kind het huis uws vaders. Zoodra de zon het morgen verlicht, moeten wij de stad verlaten hebben." Thirsa nam de hand harer moeder en besproeide die met hare tranen en zeide snikkend: »Helaas, wij zijn van alles beroofd en van allen verlaten." — »Ach, mijn kind, ook Juda kan ons niet meer helpen; hij is zelf ongelukkig en — misschien reeds dood. . . Kom, laat ons gaan om morgen langs den weg, eene aalmoes te vragen of — te sterven," — »Dat de goede God ons dan sterven late!"

»Neen, kind, vertrouw op den Heer, die hulp zendt, als de nood op het hoogste geklommen is." De moeder nam haar bij de hand en zij sloegen de straat in naar den zuidkant. In het volle licht der maan, kon men zien hoe beiden verouderd en bleek uitzagen.

»Stil," zeide moeder, »daar ligt iemand."

»Hij slaapt," antwoordde de dochter.

»Blijf hier staan; ik zal zien of de poort soms niet opengaat. Deze ging nog niet open, maar den slapende was door het gedruis half wakker geworden. Toen hij zich oprichtte, viel zijn tulband af, zoodat zijn gelaat zichtbaar

werd. Bij den eersten aanblik, had zij haren zoon erkend. Zij gilde en zonk van aandoening op den grond neder. Thirsa naderde, nam de moeder in hare armen en vroeg; »Lieve moeder, wat is er toch?" Zij antwoordde snikkend· »Mijn kind, daar is uw broeder! — Ach, ik zou hem zoo gaarne aan mijn hart drukken; maar het mag, het kan niet." Thirsa wilde naar hem toegaan, doch de moeder hield haar vast en smeekte; »Neen kind, gij moogt uwen broeder niet ongelukkig maken. Denk toch dat gij melaatsch zijt!" Zij richtte zich op en beiden wierpen nog een liefdevollen blik op Juda en bitter weenende, gingen zij verder. Op den hoek der straat knielden zij neder en dankten God dat zij den dierbare nog eens gezien hadden.

Middelerwijl kwam eene andere vrouw met een korf groenten bij de poort aan. Met vrouwelijke nieuwsgierigheid naderde zij tot hem en beschouwde aandachtig zijn gelaat. Zij opende de poort, schoof den korf binnen en kwam nog eens terug.

Op eens gilde zij luid: »Juda, mijn meester!" De slapende sprong verschrikt op — hij had de stem erkend: »Anna, o goede Anna! Eindelijk heb ik u gevonden. Waar zijn toch moeder en Thirsa? Spreek, laat mij niet langer in bitteren angst!" — Zij weende en kon niets anders uitbrengen dan de woorden: »Kom maar binnen in het huis uws vaders; daar woon ik thans alleen."

Den volgenden dag werden moeder en dochter de stad uitgedreven, onder het geroep: »Gij behoort tot het rijk der dooden; gaat heen naar de graven!"

NEGENDE HOOFDSTUK.

DE MELAATSCHEN.

De pelgrim, die te Jerusalem de graven der Koningen wil bezoeken, gaat over de beek Cerdron en volgt dan rechtsom den weg, welke naar de bron *En-Ragel* leidt. Dáár was ten tijde des Verlossers de verblijfplaats der melaatschen, die van de samenleving afgezonderd, daar gemeenschappelijk leefden.

Twee dagen later, nadat Ben Hur het ouderlijk huis was binnengetreden, zat Anna op een steen bij genoemde bron. Naast haar stonden een kruik en een korf, met eenen doek bedekt. Zij vouwde de handen samen op de knieën en zag starend, met een treurigen blik, naar de vallei; aan den voet der bergen. Zij bevond zich daar alleen; want het was nog vroeg in den morgen. Toen verscheen een man, die haar groette en een lederen emmer en een pak op den grond neerlegde. Hij kwam daar om voor de menschen water te scheppen en hun een emmer vol voor een *gera* (2 cents) te verkoopen. Toen de zon hare stralen over den Olijfberg wierp, kreeg hij druk werk. Anna zat nog altoos op dezelfde plaats; hare oogen waren naar hetzelfde punt gericht. Zij scheen iemand af te wachten.

Wij willen thans iets nader hare levenswijze beschrijven. Reeds sedert vele jaren had Simonides voor haar onderhoud gezorgd. Zij bewoonde alleen het huis en niemand viel haar lastig. 's Avonds deed zij de inkoopen van

levensmiddelen en dan sloot zij zich weer af. Groot was hare vreugde geweest, toen zij haren meester had teruggezien. Doch van zijne moeder en zuster had zij, niettegenstaande allen aandrang, niets gezegd. Zij kon en mocht niet spreken, ofschoon het geheim haar zwaar op het hart lag. Gaarne had zij hem in het huis opgenomen; doch het gevaar om ontdekt te worden was te groot. Alleen in den nacht mocht hij haar komen bezoeken om iets van haar te vernemen. Dan bezorgde zij hem het avondmaal en zette hem zijne geliefkoosde spijzen voor.

Juist dien avond, toen zij Ben Hur bij de poort ontmoet had, was zij in den winkel geweest. Dáár hoorde zij eene geschiedenis verhalen, waaruit bleek dat de goddelijke Heiland, die toen zijn openbaar leven begonnen had, aan de bevrijding van hare meesteressen had medegewerkt. Zij vernam dat de groote Profeet van Nazareth de Weduwe Hur en hare dochter, die men lang dood waande uit de gevangenis had verlost door toedoen van zijn vriend Nicodemus, een lid van den Hoogen Raad. Doch zij had tevens vernomen dat beiden melaatsch waren.

O, hoe pijnlijk was het haar gevallen voor haren meester alles te moeten verzwijgen. Maar zij kende te goed zijne groote liefde voor moeder en zuster; zij was overtuigd dat Ben Hur, indien hij alles wist, dadelijk zou heengaan en alle spelonken en holen gaan onderzoeken, totdat hij de dierbaren gevonden had. Zóó zou hij zelf het slachtoffer der vreeselijke ziekte worden. Zij besloot derhalve zelve naar de bron te gaan, waar de melaatschen, die den nacht in bergholen doorbrachten, in den morgen water kwamen halen. Op zekeren afstand van de bron zetten zij hunne kruiken op den grond: dáár werden ze dan gevuld.

Bloedverwanten of vrienden konden hun daar ook levensmiddelen neerleggen, welke dan meegenomen werden. Dáár,

zoo had Anna gedacht, zou zij ook hare meesteressen aantreffen om haar een voorraad van levens-behoeften aan te bieden. Dat was haar doel en daarom hield zij voortdurend de oogen naar den bergkant gericht, van waar zij komen moesten.

Nadat een aantal inwoners der stad het benoodigde water gehaald hadden, zag men ook in de verte de ongelukkige melaatschen uit de bergholen te voorschijn komen. Bij groepen van vijf of tien kwamen zijn langzaam aan. De meesten waren in lompen gehuld en droegen eene kruik. Hun aangezicht was mager, geel en met eene soort van zweren bedekt.

Herhaaldelijk had Anna gemeend, hare meesteressen bij een of anderen groep te erkennen; doch telkens vond zij zich bedrogen. Nu dacht zij: zij zullen komen, als alle anderen weg zijn en — zij bleef wachten.

Eindelijk zag zij twee vrouwen eene spelonk verlaten; Zij bleven bij den ingang een oogenblik staan en zagen rondom zich heen, alsof zij vreemd waren of wel bevreesd om verder te gaan. Zij kwamen echter langzaam vooruit. Beiden waren verouderd en droegen het hoofd gebogen; hare kleeding, nog tamelijk goed onderhouden, was als die van gewone burgers. Anna's hart klopte hevig.

Toen zij de bron wilden naderen, riepen de menschen, die daar stonden: »Terug! terug! gij zijt onreinen!"

Men wierp haar zelfs met steenen, Anna dacht nu dat zij vreemdelingen waren, die niet wisten dat zij bij de andere menschen niet mochten komen. Zij stond op en ging haar te gemoet.

Toen riep een der aanwezigen: »Welk een dwaasheid! den dooden goede spijzen te geven en u zelve in gevaar te stellen melaatsch te worden."

Anna volgde echter de inspraak van haar goed hart.

Zij naderde tot op een afstand van twaalf schreden. Haar twijfel werd immer grooter; zou deze hare meesteres zijn, die zij vroeger als krachtige vrouw gekend had? Zou die andere Thirsa wezen, met wie zij lief en leed der kinderjaren gedeeld had? Het was bijna ongeloofelijk.

Deze zijn oude, mij onbekende vrouwen, zoo dacht zij. Zij nam korf en kruik en wilde heengaan.

Toen riep de oudste: »Anna!" — »Wie zijt gij?"

»Wij zijn zij, die gij zoekt!"

Anna viel op de knieën en riep weenend uit:

»O meesteresse! De God van Israël zij geloofd!"

Zij wilde naderbij komen; doch de meesteres riep haar toe: »Niet verder; want wij zijn onrein!"

Anna weende zóó luid dat de menschen bij de bron opzagen: »Maar, goede meesteres, waar is toch Thirsa?" — »Hier ben ik" sprak de andere; »wilt gij ons wat water halen?"

»Zeer zeker! er hier is brood en vleesch."

Anna wilde haar de spijzen voordienen en spreidde den doek op den grond. »Neen, dat mag niet," zeide de moeder, »haal maar water en laat dan alles hier staan; dan nemen wij het mee. Dan hebt gij voor heden alles gedaan, wat de wet toelaat."

Anna ging water scheppen en allen maakten plaats voor haar; hun medelijden met die ongelukkigen had de aanwezigen getroffen. »Wie zijn die twee vrouwen?" vroeg iemand: »Zij waren eens goed voor mij," was het bescheiden antwoord.

Toen zij de kruik naast den korf geplaatst had, vroeg zij: »Kan ik nog iets voor u doen?"

»Ja, Anna," antwoordde de moeder, »ik weet dat Juda in de stad is; ik heb hem, bij de poort van ons huis, gezien." — »O meesteres! gij hebt hem gezien en niet aange-

sproken ?" — »Neen, Anna, dat mocht ik niet ; hij zou in mijne armen gevlogen zijn en helaas ! dan ook ongelukkig zijn geworden. Doch ik weet dat gij hem als kind altoos lief hadt."

— »Ja, ik zou mijn leven voor hem opofferen." En zij viel weer op de knieën en weende. — »Hoor, Anna," gij moogt niet zeggen waar wij zijn." — »En toch om elken prijs wil hij weten waar gij zijt : hij is gekomen om u te zoeken." — »Gij moogt volstrekt van ons niet spreken. Kom elken dag hier en breng ons het noodige en . . . . hare stem beefde — verhaal ons iets van hem !"

»O, wat zal het mij hard vallen hem niet te durven zeggen dat gij leeft." — »Veel pijnlijker nog zou het voor hem zijn ons zóó ongelukkig te zien. Zwijg dus, Anna ; ga naar de stad terug en kom morgen weer; het zal toch niet lang meer met ons duren." Zij nam de kruik en Thirsa den korf en beiden keerden naar de spelonk terug.

Anna bleef nog langen tijd haar nastaren en begaf zich eindelijk weer naar hare woning, Elken dag bracht zij de levensmiddelen. De beide melaatschen troostten zich in haar lot : zij waren minder ongelukkig dan in de gevangenis : hier ten minste konden zij den hemel aanschouwen en de frissche lucht genieten.

TIENDE HOOFDSTUK.

EEN OPROER.

In den morgen van den eersten dag van October, bij de Herbreën *Tisri* genoemd, zat Ben Hur in de kamer der herberg te Jerusalem. Hij was ontevreden en neerslachtig; alle nasporingen waren tot dusverre vruchteloos gebleven. Malluch had alles gedaan wat hij kon. Eerst had hij zich naar de burg Antonia begeven en den commandeerenden tribuun de geschiedenis der familie Hur verhaald. Hij bewees de onschuld der veroordeelden en voegde er bij dat, als zij gevonden werden, een smeekschrift aan den Keizer zou gezonden worden om hen in al hunne rechten te doen herstellen. De tribuun deelde hem de vreeselijke geschiedenis der twee vrouwen mede en hoe zij uit de gevangenis ontslagen waren. Het is onmogelijk den indruk te beschrijven, welke deze mededeeling op Ben Hur maakte. Zijne smart was te groot om zich in tranen of in woorden te uiten. Hij zat daar bleek en sidderend en staarde naar den grond. Af en toe zuchtte hij: »Melaatsch! melaatsch! Mijne goede moeder, mijne Thirsa! O mijn God, hoelang nog?" Opwellingen van wraakzucht en gevoelens van medelijden wisselden elkander in zijn geest af. Op eens stond hij op en sprak: »Ik wil, ik moet haar gaan opzoeken." — »Maar," zeide Malluch, »waar wilt gij haar vinden?" — Er is slechts ééne plaats, waar zij zich kunnen ophouden." — Malluch hield zoolang aan dat hij Ben Hur

daarheen mocht vergezellen. Zij gingen dan heen buiten de poort welke uitzag op den berg »*slechte raad*" genoemd. Daar deelden zij aan de melaatschen rijke almoezen uit, en trachtten inlichtingen in te winnen. Na eenige dagen van vergeefsche moeite vernamen zij eindelijk, dat tusschen de melaatschen, aan de andere zijde, bij de vischpoort, twee onbekende vrouwen gezien waren, van daar echter waren zij door het volk weggedreven.

»Helaas!" klaagde Ben Hur aan Malluch, »niet alleen melaatsch, maar ook nog vervolgd en bespot."

Waar zullen wij haar thans vinden? Zij zijn zeker naar de woestijn gevlucht en daar van honger omgekomen. O God van Israël! hoelang nog moeten wij het juk van Rome dragen?"

Diep bedroefd en hopeloos keerde hij naar de herberg terug. Daar trof hij den volgenden morgen een gezelschap jongelieden aan, die bijzonder zijne aandacht trokken. Hunne kleeding en hunne taal duidden aan dat zij Galileërs waren. Zij herinnerden hem aan het vroeger opgevatte plan, om eerst in het Noorden des lands met de verzameling en de oefening eens legers te beginnen, dat de steun des nieuwen konings worden zou.

Hij sprak een hunner aan en vroeg: »Waar gaat de reis heen?"

In hetzelfde oogenblik trad een man binnen en sprak met opgewondenheid: »Komt spoedig uit, wat is er?"

De ouderlingen zijn bij Pilatus vergaderd. Het schijnt dat men een samenzwering ontdekt heeft. Ook wil de landvoogd de nieuwe waterleiding met het geld des tempels betalen." — »Wat," riepen zij, »dat is *cachou!* (heiligdom). Laat hij eens één penning daarvan aanroeren!"

»Komt, spoedt u. De stoet is reeds de brug overgetrokken, de gansche stad is in beweging. Wellicht zijn daar onze diensten noodig."

Ben Hur sprak hen aan: »Galileërs! Ik ben ook een kind Israëls; mag ik met u gaan? — »Maar het zal wellicht tot een gevecht komen," antwoordde een hunner. »Goed, dan zal ik niet de laatste zijn. Maar, als er gestreden moet worden, waar zijn uwe wapens?... In ieder geval moeten wij goed bij elkander blijven; de oudste onder u moet de bevelen geven. In de eenheid van samenwerking ligt de kracht in den strijd."

Zij trokken langs den tempel, over den berg Sion naar het pretorium. Onder weg sloten zich nog een aantal personen bij hen aan. De ouderlingen waren reeds in het voorplein. Vóór de hoofdpoort stond de Romeinsche wacht. Een kapitein met getrokken zwaard en een troep soldaten stonden rustig in het gelid en kommerden zich niet over het gemompel der omstaande menigte.

Een Galileër vroeg aan iemand, die uit het paleis kwam: »Wat wil men daar?" — »Niets," was het antwoord, »Pilatus wil hen niet ontvangen. Nu hebben de Rabbijnen een hunner gezonden, met de boodschap, dat zij niet zullen vertrekken vóór dat hij hen gehoord heeft."

»Laat ons binnengaan," zeide Ben Hur.

Zij gingen door eenen tuin eene opene plaats binnen, aan wier west-zijde het huis des landvoogds gelegen was. Daar bevond zich eene opgewonden menigte, die de oogen gevestigd hield op een gesloten deur, door soldaten bewaakt. In de nabijheid der deur wandelden de ouderlingen ongeduldig op en af. Van tijd tot tijd hoorde men het geroep: »Pilatus, kom uit! Als gij onzen landvoogd zijn wilt; vertoon u."

De deur ging open en een man, met vuurrood gelaat, trad naar buiten en riep: »Hier is Israël zoo veel geteld als te Rome de honden."

»Wil hij zich niet laten spreken ?" — Neen, reeds driemaal heeft hij geweigerd."

Het volk wachtte tot den middag ; doch Pilatus liet zich niet zien of spreken. Het begon te regenen ; het gedrang en het gejoel der menigte werd heviger, Pilatus wachtte immer totdat hij eene gelegenheid zou vinden om het oproer te onderdrukken.

Eindelijk was het geduld der soldaten ten einde. Er vielen slagen. Verwenschingen en smartkreten klonken luide ; het volk drong vooruit en er ontstond eene vreeselijke verwarring. Ben Hur bleef kalm. Hij vroeg een Galileër. »Kunt gij niet zien wat er gebeurt ?" — »Neen." — Hij nam hem op en hief hem, boven de menigte, in de hoogte.

»Ik zie een aantal mannen, met knuppels gewapend. Het zijn Romeinen in joodsche kleederen. Zij slaan op de menigte in. Daar valt een oude Rabbijn."

»Galileërs !" riep Ben Hur, past op, het is eene list van Pilatus. Komt, volgt mij. Met die stokslagers zullen wij wel klaar komen !" »Ja. ja !" riepen allen. Zij drongen zich door tot bij de boomen en braken takken af, welke hun tot wapens moesten dienen. Zij baanden zich een weg naar het voorportaal.

»Tegen den muur !" riep Hur den mannen toe, »en laat de menigte doorgaan". — Zij volgden zijn bevel en drongen langzaam voorwaarts. Eindelijk kwam het tot een woedend gevecht. Ben Hur's sterke hand sloeg met vreeselijk geweld. Weldra hadden zij de Romeinen tot in het voorportaal teruggedreven. De Galileërs wilden verder voortrukken ; doch Hur hield hen tegen. »Daar komt de tribuun met de wacht. Tegen soldaten zijn wij niet bestand. Wij hebben onzen plicht gedaan. Trachten wij nu den uitgang te bereiken, zoolang hij nog open is."

Zij weken langzaam terug en moesten over de lijken en de verwonde lichamen hunner landgenooten heen stappen.

Zij bereikten gelukkig de poort. Daar staat op het voorplein en in de straten eene ontelbare en woelige volksmenigte. Toen zij buiten gevaar waren, sprak Ben Hur: »Mannen! gij hebt u dapper gedragen. Komt tegen den avond in de herberg te Bethanië. Ik heb u een belangrijk voorstel te doen." — »Wij zullen er zijn", was het antwoord, Zij drongen door de menigte heen en verwijderden zich. De Galileërs waren verbaasd over den heldenmoed van hunnen aanvoerder.

Elfde Hoofdstuk.

IN GALILEA.

De samenkomst te Bethanië had ten gevolge dat Ben Hur met de jongelingen naar Galilea vertrok. Hij begon dadelijk met de werving voor zijn leger en weldra stond hij aan het hoofd van drie legioenen, welke gedurende den winter, volgens romeinsche taktiek, geoefend werden.

Een grooter aantal bood zich aan; doch voorloopig achtte hij het voorzichtig hen af te wijzen. Zijn plan toch moest den Romeinen en ook aan Koning Herodes onbekend blijven. Hij had zijn verblijf in het landschap Trachonitis en oefende daar de aanvoerders, die dan naar hunne woonplaats terugkeerden om de manschappen te onderrichten.

Ben Hur werkte met ijver en zelfopoffering; Ilderim zond hem proviand en Simonides zorgde voor wapens en geld. De Galileërs, nakomelingen van vier Israëlietische stammen, waren trouwe en dappere mannen, even zoo zeer met haat tegen Rome bezield, als de inwoners van Juda. Ben Hur had hun de geschiedenis der Wijzen verhaald en de komst des nieuwen Konings als nabijzijnde voorgesteld.

Daardoor was de geestdrift des volks opgewekt.

Hij bracht den winter door in de oefening zijner troepen en, toen de lente verscheen, was hij zóó ver klaar dat hij zijner schaar kon toeroepen: »Laat de Koning nu spoedig komen; wij zijn tot Zijnen dienst bereid."

Op zekeren avond zat Ben Hur vóór den ingang der spelonk, welke hem tot woning diende.

Een Arabier kwam naar hem toegereden en gaf hem eenen brief. Hij opende dien en las:

Jerusalem, den 4 Nisan.

»Een Profeet is bij de Jordaan verschenen. Hij bracht vele jaren in de woestijn door. Vele menschen houden hem voor Elias. Hij predikt boetvaardigheid en voorspelt de komst van een andere, die grooter en heiliger is dan hij zelf. Deze is zeker de nieuwe Koning. Kom zelf en zie. Gansch Jerusalem gaat naar hem toe. Hij verblijft aan de oost-zijde der Jordaan. Mallach.

Ben Hur's gelaat schitterde van vreugde.

»Mijne vrienden," riep hij uit, »de tijd van afwachten is ten einde. Zijn gezant heeft des Konings komst aangekondigd. Gaat naar huis en zegt aan de manschappen dat zij zich moeten gereed houden. Ik ga zelf heen om mij te overtuigen en zal u dan mijne bevelen zenden."

Hij ging in de spelonk en zond per ijlbode een brief aan Ilderim en aan Simonides, om hun de tijding mede te deelen. Toen de sterren weer aan het firmament flikkerden, reed hij, vergezeld van een Arabier, naar de Jordaan. De dageraad begon reeds te schemeren en nog altoos bevonden zij zich in de woestijn. »Daar komt een kameel aan," zeide Hur tot zijn geleider, »Ook is nog een ruiter daarbij," zeide de Arabier, »dat is zeker een gids."

Weldra kon hij eenen grooten, witten kameel onderscheiden, die geleek op het lastdier van Balthasar. Eindelijk zag hij ook twee personen onder de tent. Zou de Egyptenaar met zijne dochter, hier door de woestijn reizen zonder geleide? Als zij het waren, zou hij naar hen toegaan? De kameel kwam nader; het geluid der bellen deed zich hooren; geen twijfel meer —

Balthasar en Iras, door een Ethiopiër begleid, waren weldra in zijne nabijheid.

»Gods zegen kome over u," zeide de Egyptenaar. »En de vrede des Heeren zij met u en de uwen," antwoordde Ben Hur.

»Ofschoon mijne oogen verzwakt zijn, heb ik u toch erkend, als den zoon van Hur, dien ik in de tent van den scheik heb leeren kennen."

»Ook u heb ik herkend als den wijzen Egyptenaar, van wien ik zoo veel wonderlijke dingen vernam, welke over de toekomst van ons volk beslissen zullen. Doch hoe komt gij hier in de woestijn?"

Balthasar antwoordde: »Hij, die is waar God is, zal nimmer verlaten zijn en God is alom tegenwoordig. Ik wil u echter meer zeggen. Wij hadden ons bij eene karavaan aangesloten, die over Jerusalem naar Egypte reist. Dewijl zij echter te langzaam reisde, zijn wij dezen morgen vooruitgetrokken. Tegen het gevaar der wilde dieren zal de goede God ons wel beschermen; roovers zullen ons niet aandurven, want ik heb een geleibrief van den Scheik!"

Thans mengde de dochter zich in het gesprek en zeide: »Wij zijn gelukkig u nog eens terug te zien. Zoudt gij ons niet in de nabijheid eene bron kunnen aanwijzen, bij welke wij wat uitrusten en samen het ontbijt nemen kunnen?"

Ben Hur antwoordde; »Als gij eenige oogenblikken geduld wilt hebben, zullen wij u naar een heldere fontein voeren, wier water even zoet is als dat der bron Kastalia."

Zij reden gezamenlijk door. Nadat zij eenen berg beklommen hadden, zagen zij vóór zich eene heerlijke uitgestrekte vlakte, met gras en struiken bedekt. Weldra bereikten zij de bron, rondom welke eenige hooge palmboomen den reizigers hunnen schaduw aanbood. Een heldere

waterstraal sprong uit de steenrots, waarin het woord *Jehova*, in hebreeuwsche letters, uitgehouwen was.

Allen stapten af. Balthasar, het aangezicht naar het Oosten gekeerd en de armen over de borst gekruist, bad in stilte. Iras vroeg haren bediende eenen beker. Zij nam dien en allen gingen samen naar de fontein. Balthasar sprak: »Wij zijn u dankbaar dat gij ons in dit liefelijk oord geleid hebt. Zie de waterstraal glinstert als een fonkelende diamant en zij murmelt met haar geruisch Gods lof."

Intusschen had de bediende eene tent opgeslagen en Ben Hur werd uitgenoodigd met hen het ontbijt te nemen. Nadat de maaltijd geëindigd was vroeg Balthasar: »Toen ik u straks ontmoette, was ook uw aangezicht naar Jerusalem gekeerd, mag ik weten of gij werkelijk dien weg opgaat?" »Ja, ik ga naar de heilige stad; doch ik wilde den kortsten weg volgen over Gerasa: deze is echter zeer lastig. Als gij mij wilt vergezellen dan zullen wij den gemakkelijken weg over Rabbath nemen."

»Inderdaad," zeide Balthasar, »ik voel mij daarheen gedreven. Menigmaal in den nacht meen ik eene stem te hooren die mij roept: *de zoolang verwachte is verschenen.*"

»Indien gij verder niets vernomen hebt, kan ik u nadere berichten mededeelen, welke ik gisteren avond ontvangen heb. Zij zullen u verblijden evenals zij mij aangenaam waren." Hij las den brief van Malluch voor. De Egyptenaar was diep ontroerd, hij vouwde de handen samen, verhief de oogen ten hemel en bad: »O God, die zoo goed met mij geweest zijt; ik bid U laat mij nog ééns den Verlosser aanschouwen, vóór dat ik sterf. Laat dan Uwen dienaar in vrede heengaan!"

Ben Hur was diep getroffen door het eenvoudig en kinderlijk geloof des grijsaards; slechts ééns in zijn leven-

bij de bron te Nazareth — had hij zoo duidelijk als thans Gods tegenwoordigheid gevoeld. Hij kon zich echter niet weerhouden de vraag te stellen: Gij meent dus dat Hij komen zal als Verlosser en niet als Koning ?"

Balthasar wierp op hem een vriendelijken en beteekenisvollen blik en zeide: »Zeer zeker mijne overtuiging is altoos dezelfde. Ik zal trachten ze u nog eens duidelijk te maken. Onze eerste ouders hebben het geloof van de onsterfelijkheid der ziel aan hunne kinderen geleerd. Dat geloof is, zelfs bij de Heidenen, niet geheel verloren gegaan. Die waarheid toch ligt diep in het menschelijk verstand ingeprent."

»Als gij denkt: sterven — en dan niet meer bestaan; zie dat strijdt met 's menschen verstand, dat ons eene betere toekomst doet hopen. Tegen het niet bestaan na den dood protesteeren alle gedenkteekenen, door de volkeren opgericht en ook de geschiedenis zelve. Waartoe zou dat alles dienen, als, na dit leven, van den mensch niets meer overbleef? De ontkenning van de onsterfelijkheid der ziel is eene beleediging tegen Gods wijsheid en goedheid, die het verlangen naar *volmaakt* geluk in ons hart heeft nedergelegd. Zie, ik ben een oud en gebrekkig grijsaard; welk een zalig genot ligt voor mij in de overtuiging: als mijn afgeleefd lichaam in het graf gelegd wordt, dan opent zich voor mijne ziel eene betere toekomst. Het zoete bewustzijn dat God, die de lelieën kleedt in haar blank gewaad en de rozen in heur purperen dosch, ons menschen liefheeft, doet mij hopen dat Hij mijne onsterfelijke ziel in het rijk zijner heerlijkheid zal opnemen."

Allen waren ontroerd. Ben Hur begon te begrijpen dat een Verlosser, die den menschen den weg naar hunne hoogere bestemming aantoonen en hen gelukkiger maken zou dan de machtigste beheerscher der aarde, komen zou.

De grijsaard ging voort: »En dan: vergelijk eens ons ellendig en kommervol leven op aarde met eene eeuwigheid van geluk en zaligheid. Die hoop is in het menschelijke hart, door den Schepper neergelegd. En toch, de wereld vergeet bijna geheel de zorg voor de onsterfelijke ziel. De menschen leven alsof met deze aarde alles moest eindigen; zij bekommeren zich niet over de toekomst. Verrast hen de dood in dien toestand, dan zijn zij voor de glorievolle eeuwigheid niet voorbereid; zij zijn dezer onwaardig. Begrijpt gij nu wat het zeggen wil: het menschdom moet verlost worden? — Eén uur van zaligheid in den hemel is niet te vergelijken met duizend jaren van geluk op aarde. Overweeg dat alles en gij zult overtuigd zijn dat Degene, dien wij verwachten, niet als krijgsheld met het zwaard of als Koning met eene kroon verschijnen zal. Ziehier waaraan wij den Verlosser erkennen zullen: Hij zal allen menschen den rechten weg naar het hoogere, eeuwige leven aanwijzen."

Eenige oogenblikken van plechtige stilte volgden.

Daarna sprak Balthasar verder: »Komt, laat ons heensnellen, om Hem te zien, wiens beeld voortdurend vóór mijn geest staat."

Zij stonden op en begaven zich op reis naar Judea's hoofdstad.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

BIJ DE JORDAAN.

Drie dagen later bevonden zij zich bij de rivier Jabbok. Daar hadden een honderdtal mannen hunne tenten neergeslagen. Een hunner kwam den reizigers te gemoet en bood hun te drinken aan, terwijl hij zeide: »Ik kom van de Jordaan, waar tallooze menschen uit alle streken bijeenkomen; doch zulk een mooi dier, als deze kameel heb ik nooit gezien."

Ben Hur vroeg: »Waar ergens zijn al die menschen?" — »Bij Bethabara." — »Maar, hoe komen al die menschen daar, in dat onbeduidend plaatsje?" — Het schijnt dat gij uit verre streken komt en nog niets van de boodschap des heils vernomen hebt. Daar verscheen een heilig man, een profeet, met name Joannes. Hij predikt boetvaardigheid, om de menschen tot de Komst van den Messias voor te bereiden. Hij bracht tot nu toe zijn leven in eene spelonk te Engaddi, in gebed en strenge boete, door. Duizenden menschen gaan zijne prediking hooren en laten zich doopen,"

»Welke is de inhoud zijner predikatie?"

»Hij verkondigt eene nieuwe leer, die der strenge boetvaardigheid. De Schriftgeleerden, even zoo weinig als wij, weten wie hij is. Aan hen, die hem vroegen of hij de Messias is of Elias of een der Profeten, antwoordde hij: »*ik ben de stem des roependen in de woestijn; bereidt den weg des Heeren.*"

De vreemdeling werd door zijne makkers geroepen en

keerde terug. Balthasar riep in verrukking uit: »Komt, laten wij dadelijk naar de Jordaan ijlen, om den Afgezant des Verlossers te zien en te hooren."

Zij vertrokken onmiddellijk naar Ramath, om daar den nacht door te brengen. Vóór dat zij zich ter ruste begaven, zeide Balthasar: »Morgen moeten wij vroeg vertrekken; want de Verlosser zou kunnen komen vóór dat wij ter plaatse zijn."

Des morgens trokken zij langs den berg Gilead en kwamen, tegen negen ure, bij de Jordaan. In de verte zagen zij Jericho en de heerlijke landstreek, welke de stad omringt.

Ben Hur's hart klopte van vreugde. Hij zeide tot den grijsaard: »Verheug u! wij zijn weldra ter bestemming."

De kameel en de paarden werden voortgedreven en spoedig zag men tenten, lastdieren en eene onafzichtbare menigte menschen. Doch toen zij naderbij kwamen ging de volksmenigte uit elkander. Zij waren te laat gekomen; de prediking was ten einde.

«Laten wij hier blijven," zeide Ben Hur, »misschien komt de Godsgezant langs dezen weg."

De menschen trokken hen bij honderd-tallen voorbij en waren onder elkander zóó druk in gesprek dat zij op de aangekomenen weinig acht sloegen.

Doch zie, daar kwam van den kant der Jordaan een man naar hen toe. Zijn haar hing in lange lokken over zijne schouders af, zijn aangezicht was bleek en mager; als kleed droeg hij een kameelsvel, met een lederen gordel vastgebonden. Hij droeg geen schoeisel aan de voeten. Hij ging snel door en, met zijne fonkelende oogen, zag hij rondom zich heen, alsof hij iemand zocht.

Allen beschouwden met verwondering den zoon der woestijn. Iras vroeg verbaasd: »Zou deze de Afgezant des Konings zijn?" — Ben Hur antwoordde: »Ja, ik geloof dat hij het is."

Hij zelf nochtans gevoelde eenigen twijfel. Hij wist wel dat de bewoners van Engaddis strenge boetvaardigheid pleegden; doch zóó had hij zich den Gods gezant niet voorgesteld. Verwarring en twijfel kwamen in zijn geest op.

Balthasar was geheel anders gestemd. Hij was overtuigd dat Gods wegen geheel anders leiden dan die der menschen. Hij had het goddelijke Kind in de kribbe aangebeden; ook hier kon de armoede zijn geloof niet doen wankelen. Hij bleef kalm, vouwde de handen samen en bad in stilte.

Doch zie, van den anderen kant kwam een ander man den boetprediker te gemoet. Deze bleef stilstaan en gaf met de hand aan de menschen, die nog aanwezig waren een teeken dat zij zouden staan blijven. Eene plechtige stilte volgde. Joannes verhief zijnen staf en toonde der menigte den vreemdeling, die naderde. Aller oogen waren op dezen gevestigd. Hij was van meer dan middelmatige grootte. Op zijn hemelsch schoon gelaat lag de uitdrukking van hoogen ernst en van milde goedheid. Hij droeg een lang geweven onderkleed, daarboven eene soort van mantel, *talith* genaamd. De gansche kleeding was van geslachtig wit linnen; het hoofd-deksel, eene soort van tulband, was donker rood. De kwasten van het bovenkleed waren, volgens voorschrift der Wet van blauwe kleur. Aan de voeten droeg hij sandalen. Het lange, goud-gele hoofdhaar, in het midden verdeeld, golfde aan beide zijden over de schouders. Onder het breede voorhoofd glinsterden donkerbruine oogen, waaruit eene teedere goedheid den aanwezigen toelachte. Zijn geheel uiterlijke had iets edels, iets verhevens en bovennatuurlijks.

Zijn verschijnen maakte een diepen indruk.

Hij naderde met langzame schreden. Eene plechtige stilte heerschte rondom. Joannes met den vinger Hem aanwijzende, riep luid! »*Ziet het Lam Gods, ziet die de zonden der wereld wegneemt.*"

Die woorden maakten een verpletterenden indruk op alle omstanders. Balthasar weende van vreugde, toen de Heiland een blik op hem wierp. Nogmaals mocht hij, hier op aarde den Verlosser aanschouwen!

Joannes sprak weder met luide stem; »Deze is het van Wien ik u gezegd heb: *na mij komt een Man, die vóór mij geweest is; want Hij was eerder dan ik. Ik ben niet waardig zijne schoenriemen te ontbinden.* Ik heb getuigenis gegeven dat Hij de Zoon Gods is."

Balthasar was nu intusschen van het lastdier afgestapt. Hij wierp zich op de knieën en zuchtte:

»Ja, Hij is de Zoon Gods" — en hij viel in onmacht neder.

Ben Hur's gedachten waren nog immer verward; hij wist niet of hij den verwachten Koning of den Verlosser der wereld begroeten moest. Op dat zachte en teedere gelaat kon hij niet de trotschheid des heerschers noch de strengheid des krijgsmans lezen.

Toen hij nogmaals Jezus' minnelijk gelaat beschouwde, werd zijne ziel als door een hemelschen lichtstraal getroffen. Duidelijk stond hem vóór den geest de jongeling, dien bij den bronput van Nazareth, hem zoo liefderijk verzorgd had.

Hij was zóó zeer ontroerd dat hij de woorden des predikers niet meer gevolgd had; alleen de laatste zinsrede hoorde hij nog: »Ik heb getuigenis gegeven dat Hij de Zoon Gods is."

Hij steeg van zijn paard af en hoorde in datzelfde oogenblik Iras, die riep: »Zoon van Hur, kom spoedig hier; vader gaat sterven."

Hij snelde toe, nam den beker uit hare hand en ging water halen. Toen hij terug kwam, was Balthasar weer tot bewustzijn gekomen. Deze verhief de handen en vroeg met bevende stem: »Waar is Hij, de Verlosser, dien

ik het geluk had weder te zien?" Deze had zich verwijderd.

Den volgenden dag woonden zij weder de prediking van Joannes bij en hadden zij nogmaals het geluk den Heiland van nabij te zien. Balthasar was buiten zich zelven van vreugde. Hij naderde en viel aanbiddend op de knieën neder. Jezus verhief de oogen ten hemel en zegende hem. Ben Hur meende thans op Jezus' aanschijn de edele gelaatstrekken eens Konings te zien.

TIENDE HOOFDSTUK.

DE GROOTE PROFEET.

Op het dak van het huis der familie Hur te Jerusalem zat Simonides met zijne dochter. »Esther," zeide de vader, »laat mij een beker water brengen." Terwijl zij den bediende riep, kwam een bode en reikte haar een paket aan, met de woorden: »Een pakje voor Mijnheer."

Ter opheldering moeten wij mededeelen dat wij genaderd zijn tot het tijdstip, waarop de Heiland zijn sterfelijk leven zou gaan eindigen.

Op last van Ben Hur had Malluch het ouderlijke huis van Pilatus teruggekocht en geheel laten herstellen, zóó dat het thans nog prachtiger was dan vroeger. Ben Hur had echter nog niet openlijk bezit genomen van het paleis; ook zijn eigenlijken naam hield hij nog verborgen. Dikwijls had hij de predikatiën des Verlossers bijgewoond en was ooggetuige geweest van vele mirakelen. En toch zweefde altoos het denkbeeld aan een aardsch koningrijk hem voor den geest en hield hij zich bezig met het werven en oefenen van troepen in Galilea.

Van tijd tot tijd kwam hij Balthasar bezoeken, die in het ouderlijk paleis woonde.

In het begin van Maart, in het derde jaar van Christus' openbaar leven, was Simonides uit Antiochië, aldaar aangekomen. Hij was innig verheugd de oude vaderstad weer te zien. Het grootste gedeelte van den tijd bracht hij op het dak

door, waar hij de frissche lucht, die van de bergen overwaaide kon inademen. Elken dag kreeg hij berichten van Sanballat, die als bestuurder van het huis te Antiochië was aangesteld.

Esther nam het verzegelde linnen pakje en erkende het zegel van Ben Hur. Zij reikte het den vader toe, die het opende. Hij gaf het haar terug en zeide:

»Lees, Ester! Doch neen. Eerst moet ik u eene vraag stellen: hebt gij opgemerkt dat onze Meester genegenheid schijnt te hebben voor de Egyptenares?"

»Zeker, vader, dat was mij sedert lang duidelijk."

»Helaas!" antwoordde de grijsaard, »het zou mij leed doen voor onzen meester; want eene dochter, die haren vader bespot, zal ook haren echtgenoot ongelukkig maken.

»En dat heb ik haar hooren doen." Hij legde zijne hand op Ester's schouder en zeide: »Dat zoudt gij nooit gedaan hebben! Ook ben ik overtuigd dat, als hij haar ten huwelijk neemt, het hem bitter zal berouwen."

»Red hem, lieve vader, misschien is het nog tijd." — »Neen, kind, in zulke aangelegenheden wordt het gezond verstand zelden geraadpleegd. Mijne beste raadgevingen zullen hier niet baten en dan, denk dat hij onze meester is. »Lees nu maar den brief voor."

Den 8 Nisan.

Bij den grooten weg van Galilea naar Jeruzalem. Jezus van Nazareth bevindt zich hier. Ik volg hem overal met een legioen. De anderen wachten op mijne bevelen. Het Paaschfeest, dat velen naar Jeruzalem trekt, doet ons onopgemerkt blijven. Gisteren hoorde ik Hem zeggen: *Ziet, wij gaan naar Jeruzalem en alles, wat de Profeten van Mij voorspeld hebben, zal vervuld worden.*

Onze afwachting nadert haar einde. De vrede des Heeren zij met u. Ben Hur.

»Den achtsten Nisan," zeide Simonides nadenkend, »en van daag, den negenden, nu zullen zij wel te Bethanië zijn. Morgen is het feest der ongezuurde brooden; wellicht wil onze meester en ook de Profeet van Nazareth die plechtigheid hier bijwonen; dan hebben wij gelegenheid beiden te zien."

In dat oogenblik kwam Iras naar boven en groette met buitengewone beleefdheid. »Edele grijsaard," zeide zij, »wanneer ik u daar zie, herinner ik mij de persische priesters, die bij den ondergang der zon, het dak beklimmen en haar hunne gebeden nasturen. Mijn vader zou u daarvan veel meer kunnen vertellen."

»Veroorloof mij,' antwoordde Simonides kalm en waardig, »u op te merken, dat ik van de wijsheid uws vaders veel meer dan dat leeren kan. De ware wijsheid streeft steeds naar hoogere kennis van God; en deze bezit hij in hooge mate."

De Egyptenares voelde zich diep vernederd. Om hare verlegenheid niet te laten merken, zeide zij tot Esther: »Kom, laat ons ginds langs de straat eens gaan zien; met een man, die zóó veel zaken doet als uw vader, kunnen wij vrouwen niet redeneren."

Toen zij bij de borstwering aangekomen waren vroeg zij: »Zijt gij ooit te Rome geweest, Esther."

»Neen, ik heb zelfs nooit verlangd daarheen te gaan." Iras lachte en zeide: »Wat zijt gij nog eenvoudig, wat hebt gij toch aan uw leven?"

Toen zij zag dat Esther verlegen werd voegde zij er bij: »Kom, het was maar scherts. Om u te bewijzen dat ik u hoog acht wil ik u iets mededeelen, wat ik aan niemand anders zeggen zou. De Koning, voor wien Ben Hur sedert drie jaren gearbeid heeft, is in aantocht. Morgen zal Hij hier zijn en Ben Hur dezen avond nog."

Terwijl zij nog sprak werd aan de voordeur geklopt. Beiden bogen zich over den muur en de meester des huizes stond daar.

Een uur later zaten Simonides en Balthasar met hunne dochters en Ben Hur in de groote zaal van het paleis.

Ben Hur begon het gesprek: »Ik kom u verhalen dat ik den Profeet van Nazareth overal gevolgd heb, zijne prediking gehoord en Hem ontelbare wonderen heb zien verrichten. Is Hij een mensch, aan ons gelijk, dan heb ik in Hem ook iets goddelijks waargenomen. Ik zal u dat nader verklaren." Bij die woorden werd er aan de deur geklopt. Eene vrouw trad binnen. Ben Hur sprong op, strekte de handen uit en riep: »Anna! Anna!" — Zij knielde vóór haren meester neder en kuste zijne hand. Zij scheen opgeruimd te zijn.

In gespannen verwachting vroeg hij: »Goede Anna, kunt gij mij eindelijk iets van moeder en Thirsa mededeelen?"— Zij weende en gaf geen antwoord.

»Gods heilige wil geschiede!" riep Ben Hur uit, terwijl de toon zijner stem verried dat hij nu alle hoop had opgegeven van zijne dierbaren weder te vinden. »Kom hier, Anna," zeide hij, »zet u neder; ik was bezig met het verhaal van al het wonderlijke, wat ik van den Profeet van Nazareth gezien en gehoord heb. Morgen komt Hij naar den tempel, dien Hij *het huis zijns Vaders* noemt. Men meent dat Hij zich daar als den Koning van Israël aan het volk zal voorstellen. Morgen dus zullen wij vernemen wie van beiden, of Simonides of Balthasar, gelijk heeft."

De Egyptenaar vouwde de bevende handen samen en vroeg: »Waar moet ik gaan om Hem te zien?"

»In den tempel natuurlijk; doch het gedrang zal zeer groot zijn. Ik zou u aanraden eene plaats te zoeken op het

dak van Salomon's voorportaal." — »Kunt gij ons begeleiden?"

»Neen, ik moet bij mijne manschappen blijven, om den optocht bij te wonen." — »Hij zal dus op plechtige wijze de stad binnentreden?"

»Twaalf mannen, meestal visschers en één tollenaar volgen Hem overal en noemen zich zijne leerlingen. Zij behooren tot de geringe volks-klas en zijn weinig geschikt om den hofstoet van een koning te vormen. Zij reizen altoos te voet en nemen dikwijls hunnen maaltijd in de open lucht. Ook de Profeet zelf is arm, zeer arm en toch Hij, die zoo vele wonderen verricht, kon ook de steenen wel in goud veranderen en rijk en machtig zijn. Zóó heb ik zelf gezien hoe hij vijf brooden en twee visschen vermenigvuldigde dat vijfduizend menschen daarmede verzadigd werden."

»Hebt gij dat inderdaad gezien?" vroeg Simonides.

»Zeker, en ik heb zelf ook meegegeten.

»En wat zegt gij van iemand, die zulke wonderbare kracht bezit, dat zieken, die zijn kleed aanraken of in de verte zijne hulp inroepen, plotseling genezen worden? Ook dat heb ik herhaaldelijk zien gebeuren. Buiten de poort van Jericho ontmoette Hem een blinde; de Profeet raakte diens oogen aan en hij was genezen. Een anderen dag zeide hij tot een verlamde: *ga naar huis;* en deze stond op en ging heen. Denkt gij misschien, gelijk sommigen, dat dit alles door geheime middelen geschiedt, dan zal ik u nog treffender voorbeelden aanhalen. Denkt aan de vreeselijke ziekte, welke geen ander einde kent dan den dood."

Bij die woorden werd Anna onrustig, hare handen vielen langs den stoel af.

Ben Hur ging voort: »In Galilea kwam een melaatsche tot den Profeet en zeide: *als gij wilt, kunt gij mij reinigen.* — Hij sprak: »*Ik wil, word gereinigd!* En aanstonds

was de man genezen en zoo gezond als iemand onder de groote menigte, die van het wonder getuige was.

Anna stond op; zij kon haar gevoelen niet overmeesteren.

Ben Hur verhaalde verder: »Een anderen keer kwamen tien melaatschen tegelijk tot Hem en smeekten: *Meester! ontferm u onzer!* Hij antwoordde: *Gaat heen, vertoont u aan de priesters!*"

»En terwijl zij heengingen, werden zij gereinigd en volkomen genezen; ik heb hen allen gezien."

Anna was middelerwijl opgestaan en, zonder dat het iemand bemerkte, had zij de zaal verlaten.

»Mijn twijfel en mijne verwondering hadden nog niet hun hoogste punt bereikt. Ik zag nog grootere dingen. Mijne Galileërs werden ongeduldig, zij waren allen gewapend en tot den strijd gereed. Op zekeren dag predikte Hij aan den oever des meers en zij wilden Hem tot Koning uitroepen. Doch plotseling was Hij uit ons midden verdwenen en korten tijd daarna zagen wij Hem in een schip op het water. Wat zegt gij daarvan Simonides? Wat anderen najagen, rijkdom, roem en eer, dat alles veracht Hij."

De grijsaard boog peinzend het hoofd, zag toen op en sprak: »Gods wil geschiede! Morgen zullen wij zien."

»Doch ik was nog niet ten einde. Ik zag Hem wonderen doen, die verre boven het bereik der menschelijke krachten liggen. Wie toch heeft ooit den dood zijne prooi ontrukt?" — »God" antwoordde Balthasar.

Ben Hur boog het hoofd en ging voort: »Welnu op zekeren dag volgden wij Hem even buiten de poort van Naün. Een lijkstoet kwam aan; achter de lijkbaar volgde eene vrouw, die bitter weende en vele bloedverwanten met haar. De Profeet bleef staan; ik zag de uitdrukking van innig medelijden op zijn gelaat geteekend. Hij ging tot de vrouw en sprak met haar. Vervolgens raakte hij de lijkbaar aan

en de dragers bleven staan. Hij sprak: *Jongeling, ik zeg u, sta op!* En onmiddellijk stond deze op en was levend. Wie heeft ooit eene doode zóó ten leven teruggeroepen, als eene moeder haar slapend kind opwekt?"

»God en Hij alleen is daartoe instaat," zeide Balthasar.

In Bethanië woonde een man, met name Lazarus.

Hij stierf en werd begraven. Nadat hij drie dagen in het graf gelegen had, kwam de Profeet en werd bij het graf gebracht. Toen dit geopend werd, zagen wij den doode en bemerkten dat het lichaam reeds tot ontbinding begon over te gaan. Eene groote volks-menigte was tegenwoordig: allen hoorden hoe de Profeet riep: *Lazarus, kom uit!* Ik kan u onmogelijk beschrijven den schrik en de verbazing van ons allen, toen wij den overledene zagen opstaan en in zijn lijk-gewaad naar ons toekomen. »*Maakt hem los*," zeide de Profeet, *en laat hem gaan.*"

»Toen de doek van zijn hoofd weggenomen was, zagen wij zijn gelaat, gezond en blozend als voorheen. Als gij wilt, kunt gij morgen naar Bethanië gaan en hem zien en met hem spreken."

»Thans kom ik tot het besluit en stel de vraag: Wie is deze Profeet, die toch zeker meer is dan een mensch?"

Over die vraag bleven zij nog langen tijd voortredeneeren. Tegen middernacht zeide Ben Hur:

»Wellicht hebt gij beiden gelijk: Hij zal Verlosser en tevens Koning zijn. In ieder geval zullen wij het morgen vernemen. De vrede des Heeren zij met u allen."

Hij stond op en keerde naar Bethanië terug.

DE BLIJDE ONTMOETING.

De eerste persoon, die den volgenden dag, bij het aanbreken van den dageraad, de stad verliet was Anna. Buiten de poort, sloeg zij oostwaarts den weg in naar het dal. De donker-groene helling van den Olijfberg was met witte tenten bedekt. Zij ging Gethsemane en den weg naar Bethanië voorbij; zij rustte van tijd tot tijd, om dan weer met versnelde schreden voort te gaan. Toen zij de koninklijke tuinen voorbij was, ging zij langzamer; de woonplaats der melaatschen was nabij.

In de verte zag zij reeds hare meesteresse vóór den ingang der spelonk zitten; Thirsa was nog binnen. Sedert de drie jaren harer bevrijding had de vreeselijke ziekte zoo erg toegenomen, dat zij haar gelaat altoos met een sluier bedekt hield. In den vroegen morgen meende zij door niemand gezien te worden en zat zij daar met onbedekt gelaat. Haar aangezicht was verscheurd en met diepe wonden overdekt en evenzoo haar gansche lichaam. Een heiden of ongeloovige zou door zelfmoord aan zulk een ellendig bestaan een einde gemaakt hebben. Zij echter, de geloovige dochter van Israël wist dat haar leven aan God toebehoort; ter zijner liefde verdroeg zij hare kwellingen in de hoop op eene betere toekomst.

Terwijl zij daar bad zag zij eene vrouw recht op de spelonk aankomen. Zij bedekte spoedig haar hoofd en riep:

melaatsch! onrein! Zij had zelfs den tijd niet om te vluchten — Anna lag aan hare voeten, weende en kuste hare handen.

De liefde voor hare meesteres had eindelijk heur angstgevoel overwonnen!

»Anna, Anna," riep de oude vrouw, »wat hebt gij gedaan! Uwe genegenheid voor ons heeft u doen ongehoorzaam worden. Helaas! ook gij zijt nu ongelukkig en kunt nooit meer bij Juda, uwen meester komen! En wie zal ons voortaan het noodige onderhoud bezorgen? Gij moogt niet meer in de stad komen. Nu zijn wij allen verloren!"

»Goede meesteres, barmhartigheid?" zuchtte Anna.

»Ongelukkige! waart gij jegens u zelve maar barmhartig geweest; dan kondet gij ons ook helpen!"

»Beste meesteres! heb goeden moed, als de nood op het hoogste geklommen is, dan is Gods hulp nabij."

In dat oogenblik kwam ook Thirsa naar buiten. Haar uiterlijke was zoo afschuwelijk dat onze pen weigert daarvan eene beschrijving te geven.

»Is Anna hier, moeder?" vroeg zij verbaasd.

De dienstmeid wilde ook voor Thirsa neerknielen. »Neen Anna," riep de moeder op bevelenden toon, »het is nu al meer dan genoeg. Voortaan kunt gij ons ellendig lot deelen en met ons van honger omkomen."

Anna stond op en met gevouwen handen sprak zij:

»O goede meesteres! ik ben niet trouweloos, neen ik breng u eene goede tijding. Ik heb een man gevonden, die de macht heeft de melaatschheid te genezen. Hij spreekt slechts één woord en de zieken zijn genezen, zelfs dooden wekt Hij op." — »Arme Anna!" zuchtte Thirsa. »Neen, neen, het is zuivere waarheid, wat ik u zeg. Hij komt dezen morgen over den weg van Bethanie. Eet en drinkt nu spoedig en laat ons dan terstond vertrekken; want de

zon staat al aan den hemel." — De moeder luisterde met aandacht; ook zij had reeds van den grooten Profeet gehoord. »Wie is toch?" vroeg zij: »Jezus van Nazareth?" — »Wie heeft u over Hem gesproken?" — »Juda." — »Is hij dan te huis?" »Ja, gisteren avond is hij aangekomen."

»Er was ook eens een profeet, die een melaatsche genas; doch hij had zijne macht van God. Van wien weet mijn zoon dat deze man ook zulke macht heeft?"

»Hij heeft zelf met vele andere menschen gezien hoe die man eens éénen en een anderen keer tien melaatschen te gelijk genezen heeft."

De moeder zweeg eenige oogenblikken. Zij twijfelde niet aan de waarheid van het bericht; doch zij stelde zich de vraag: van wien heeft hij die macht. Eindelijk sprak zij tot Thirsa: »Hij moet de Messias zijn! Ik herinner mij nog den tijd dat in geheel Judea over zijne geboorte gesproken werd. Het zal nu ruim dertig jaren oud zijn. Zeker Hij moet het wezen. Komt, laten wij eten en meegaan."

Allen waren met het grootste vertrouwen vervuld. Alleen Thirsa had één twijfel: drie wegen leidden van Bethanië naar de stad. Dezen waren wel niet ver van elkander, doch ver genoeg, om het doel der reis te doen mislukken. Toen zij hare vrees bekend maakte, sprak de moeder: »Wij gaan eerst naar Bethphage. Daar zullen wij, als de Heer ons genadig is, vernemen waarheen wij gaan moeten.

Zij daalden den berg af en bleven, iets verder dan de koninklijke tuinen staan. Toen zeide de moeder: »Den grooten straatweg mogen wij niet volgen; daar komen vandaag te veel menschen. Wij zullen over *den berg der ergernis* gaan."

De krachten der beide ongelukkigen waren uitgeput. »Heb moed," zeide de moeder tot Thirsa, »God zal ons

helpen." Steunende op de oude dienstmeid, beklommen zij met moeite den berg-weg. Toen zij op den top aangekomen waren, en de tinnen des tempels en de witte torens op den Sions-berg in het gezicht kregen, voelde de moeder weer liefde voor het leven.

»Zie, Thirsa," zeide zij, »ziet gij den schitterenden glans der *schoone poort?* Daar traden wij zoo menigmaal den tempel binnen. O! als wij dat nog eens doen konden! En niet ver van daar, achter het dak van het *Allerheiligste* ligt ons huis verborgen. En daar wacht mij Juda!"

Zij daalden aan de andere zijde den berg af. Ofschoon zij door Anna zoo goed mogelijk gesteund werd, zuchtte Thirsa bij elken stap en deed van tijd tot tijd een bitteren smartkreet hooren. Toen zij beneden bij den weg gekomen waren, viel zij neer en zuchtte: »Moeder, ga met Anna verder. Laat mij hier sterven!"

»Neen, kind, dat kan niet. Wat zou mij mijne genezing helpen, als gij niet bij mij waart? En wat zou ik aan Juda antwoorden, als hij mij naar u vroeg?" — »Zeg hem, dat ik in mijn laatste uur nog aan hem gedacht heb."

De moeder was radeloos; zonder hare dochter wilde zij niet genezen worden. Zij besloot te blijven en beval haar lot den Heere aan.

Toen zag zij van den kant van Bethanië een man haastig komen aanloopen. »Heb moed, kind," zeide zij, »daar krijgen wij berichten over den grooten Profeet." — »De man zal ons ontvluchten, moeder; misschien zelfs ons met steenen werpen." — »Wij zullen zien," antwoordde de moeder. Meer kon zij niet zeggen; want zij wist al te goed, dat Thirsa gelijk kon hebben.

Toen de man in hare nabijheid kwam, riep de moeder de door de wet voorgeschreven woorden: *onrein, onrein!* — En toch kwam hij recht op haar toe en vroeg: »wat

verlangt gij ?" — »Wij willen den Wonderdoener zoeken om genezen te worden. Doch kom niet nader, wij zijn melaatsch."

»Ik vrees de ziekte niet; want ik ben een leerling van Dengene, dien gij zoekt."

»Waar kunnen wij Hem vinden." — »Aanstonds zal Hij langs dezen weg voorbij komen. Hij is nu te Bethanië." — »Voor wien houdt gij Hem ?" »Voor den Messias, den Zoon Gods."

De moeder weende van blijdschap. »Gaat ginder," zoo sprak hij verder; »bij dien witten steen, achter den boom; blijft daar staan en roept Hem als Hij voorbij komt. Ik ga naar de stad om de tijding te brengen dat Hij weldra komen zal. De vrede Gods zij met u."

»Hoort gij, Thirsa," zeide de moeder, »kom, sta op; slechts enkele schreden en wij zijn op de plaats, waar wij zullen genezen worden."

Terwijl zij met groote moeite voortgingen, kwam de Apostel nog eens terug en zeide: »Het zou nog al eenigen tijd kunnen duren eer de Verlosser voorbijkomt en de hitte is brandend. Hier hebt gij eene kruik met water. Als Hij komt, roept Hem met vertrouwen aan en gij zult genezen zijn."

Hij zette de kruik niet op den grond, maar gaf ze haar in de hand. Verwonderd vroeg zij: »Zijt gij een Jood ?"— »Zeker een leerling van Jezus, den Verlosser, die ons door woord en daad geleerd heeft, wat ik nu jegens u gedaan heb. De wereld heeft tot nu toe den waren zin van het woord *naastenliefde* niet begrepen. Heb moed en vertrouwen." Hij ging verder.

De drie vrouwen namen plaats bij den steen; Thirsa sliep weldra in en de beide anderen zwegen.

Tegen tien uren zagen zij, met groote verwondering,

van den kant aan den Olijfberg duizende menschen komen ; allen droegen een palmtak in de hand. Doch weldra werd hare aandacht naar den oost-kant getrokken door het luide geroep en gejubel eener menigte, die van dien kant over den weg kwam.

De moeder wekte Thirsa en zeide : »Sta op, Hij komt ! Die daar ginds komen uit de stad Hem te gemoet ; de anderen, wier stemmen wij hooren, volgen Hem ! Maar, Anna, hoe zeide Juda dat de zieken den Wonderdoener toeriepen."

»Heer, ontferm u onzer of wel : Meester, zij ons genadig."

»En dan werden zij genezen ?" — »Zeker onmiddellijk."

Toen een gedeelte van den stoet voorbij was, zagen zij, te midden eener jubelende menigte, een man, geheel in het wit gekleed, rijdende op een ezel. Hij scheen het gejuich der menigte niet te bemerken ; op zijn hemelsch schoon gelaat lag als een sluier van diepe droefheid. Het licht der zon viel op zijn ontbloot hoofd en omringde het als met een stralenkrans.

»Hij is daar," riep de moeder en viel op de knieën naast den steen neder. Ook de dochter en de meid knielden. In dat oogenblik was de menigte, die van den Olijfberg afkwam, daar ter plaatse. Zij staken de palmtakken in de hoogte en riepen : »*Hosanna den Zoone Davids ! Gezegend Hij, die komt in den naam des Heeren !*"

De gansche menigte herhaalde dien groet ; de lucht weergalmde als van het geloei van een stormwind. Het geroep der arme melaatschen kon niet gehoord worden ; het ging geheel onder de jubelkreeten verloren.

»Kom nader, kind," zei de moeder, »Hij kan ons hier niet hooren."

Zij stond op, ging voorwaarts, verhief de bloedige handen en riep luid. De menigte week verschrikt terug en

stemmen deden zich hooren: »Melaatschen! weg met hen! steenigt hen!" Thirsa viel van schrik op den grond neder.

De goddelijke Verlosser gaf een teeken en de menigte maakte plaats. Hij reed tot bij de ongelukkige vrouwen. De moeder viel op de knieën en riep: »Meester, Meester! Gij ziet hoe ongelukkig wij zijn; heb medelijden en help ons!"

Hij vroeg met teedere goedheid: »Gelooft gij dan dat ik kan helpen?" — »Gij zijt Degene, die door de profeten voorspeld werd; Gij zijt de Messias!"

»Vrouw," antwoordde Hij, »uw geloof is groot; u geschiede volgens uw verlangen."

De ongelukkigen waren volkomen genezen! Luid riepen zij: »Eere zij God in den hooge. Hooggeprezen zij Degene, dien Hij ons gezonden heeft."

Die woorden der innige dankbaarheid vonden een aangenamen weerklank in Jezus' minnend Hart. Hij bleef nog een oogenblik staan en reed toen verder, onder het gejubel der ontelbare volks-menigte en trok naar de stad.

Onder de schare bevond zich ook Ben Hur. Hij had alles gezien en gehoord wat gebeurd was; doch hij had de vrouwen niet herkend.

Toen de stoet zich weer in beweging zette, stond hij aan den anderen kant van den weg, om zijne bevelen aan de Galileërs te geven, die allen wapenen onder hunne kleederen droegen.

Een Arabier, met twee paarden aan de hand, naderde tot hem. Ben Hur nam een paard en zeide: »Blijft gij hier, ik rijd naar de stad."

Hij voelde zich echter gedrongen de genezen vrouwen aan te spreken en geluk te wenschen. Toen hij naderbij kwam, riep hij verwonderd: »O hemel! daar is Anna!" Hij liep zijne moeder en zuster voorbij en vroeg: »Maar Anna wat doet

gij hier?" -- Zij viel op hare knieën en weenende riep zij: »Meester, Meester! God is toch zoo goed en barmhartig!"

Aanstonds dacht hij dat hare tegenwoordigheid met die der beide vrouwen in verband stond.

Hij keerde zich om en bleef als aan den grond genageld staan; zijne ademhaling hield op, hij was als verpletterd. De oudste der vrouwen stond daar, handen en oogen ten hemel verheven: nimmer had hij iemand gezien, die meer naar zijne moeder geleek; zóó was zij op den dag toen de Romeinen haar aan zijne liefde ontrukten. De jonge persoon aan hare zijde was het evenbeeld van Thirsa; alleen was zij ouder en sterker geworden. Hij kon het toch niet gelooven, hij waande beiden dood. Hij legde de hand op het hoofd der oude dienstmeid en vroeg smeekend: »Anna, zeg mij toch, zijn moeder en Thirsa daar?"

»Heer, spreek met haar; dat zal voldoende zijn."

Met uitgestrekte armen vloog hij heen en riep: »Moeder! Thirsa! hier ben ik!"

Zij kwamen hem te gemoet; zij vlogen hem om den hals en weenden van blijdschap. De opgetogenheid en de vreugde van moeder en kinderen te beschrijven achten wij niet mogelijk; na eene zoo lange scheiding, na zóó veel ellende en kwellingen verduurd te hebben, elkander welvarend en gelukkig weder te zien — dat zalig genot kan niet in woorden uitgedrukt worden.

Nadat de eerste aandoening iets bedaard was, zeide de moeder: »Kinderen! laten wij in ons geluk niet ondankbaar zijn. Thans moeten wij een nieuw leven beginnen, gewijd aan Dengene, die het ons geschonken heeft."

Zij vielen op de knieën neder en, als een jubel-zang, steeg het gebed der moeder ten hemel op. De dochter bad met haar en herhaalde dezelfde woorden. Ook Ben Hur bad mede, doch niet met die kalme ziele-rust en dat on-

wankelbaar geloof. Toen zij opstonden, sprak hij: »Wie toch is uw weldoener?"

De moeder wierp hem een teederen blik toe en zeide: »Niemand anders dan de Messias. Zulk eene macht kan alleen van God komen. Hij gebruikt ze alleen ten goede; dat is het bewijs dat Hij door God gezonden is.

In het hart van Ben Hur leefde nog steeds het verlangen naar roem en macht; derhalve wilde hij, gelijk vele menschen doen, den Messias naar *zijne* begrippen vormen, in plaats van zich zelven naar Gods raadsbesluiten te schikken.

Terwijl hij den linken-arm ophief had de moeder bemerkt dat hij, onder den mantel, een zwaard droeg. »Zijn wij in tijd van oorlog?" vroeg zij. — »Neen, doch het zou kunnen noodzakelijk zijn den Profeet te verdedigen." — »Heeft Hij dan vijanden en wie zijn zij?"

»Niet slechts de Romeinen, maar ook de schriftgeleerden en ouderlingen haten Hem en beschuldigen Hem van de misdaad dat Hij eene nieuwe leer verkondigt; niet alleen voor de Joden maar ook voor de heidenen."

Na eenige oogenblikken zwijgens zeide de moeder: »Komt, laat ons thans overleggen waar wij heengaan.

Ben Hur gaf den manschappen zijne bevelen en den Arabier beval hij met de paarden naar de poort van Bethesda te gaan en hem daar te wachten. Hij begaf zich toen met zijne dierbaren op weg; hij wilde haar ten minste iets nader bij de stad brengen. Daar mochten zij nog niet binnen komen. Eerst moest de verklaring harer genezing door de Priesters afgegeven zijn. Zij bleven dus in de nabijheid der beek Cedron, terwijl Ben Hur naar de stad vertrok.

Een paar uren later keerde hij terug en sloeg daar twee tenten op, waarin zijne zuster en moeder moesten blijven,

totdat het voorschrift der wet vervuld was. Doch hij zelf was nu, door zijnen omgang met haar, die nog voor melaatsch gehouden werden, *onrein* geworden. Hij mocht de plechtigheid van het Paaschfeest niet bijwonen en moest bij de zijnen blijven.

Nu verhaalden zij elkander alle bittere smart en lichaamslijden, door hen allen, gedurende zóó vele jaren, geleden. Toen Ben Hur de treurige geschiedenis zijner dierbaren vernam, werd zijn afkeer en zijne wraakzucht tegen Rome nog meer opgewekt. In zijnen geest vormde hij plannen om een opstand in gansch Israël te organiseeren; doch altoos kwam het beeld des nieuwen Konings hem voor oogen.

De wonderen, welke Hij verrichtte, bewezen genoeg dat Hij de macht had, om op de puinhoopen van het romeinsche rijk eene wereldmacht te stichten. Doch de vraag bleef: zou Hij het *willen* doen?

In de nabijheid den tenten, waarin zij verbleven, waren thans ontelbare hutten en tenten opgeslagen, welke tot verblijf dienden voor duizenden menschen, uit alle landen der wereld, die naar Jerusalem gekomen waren, om het Paaschfeest te vieren. Toen Ben Hur die tallooze menigte overschouwde, dacht hij dat de Profeet wellicht van deze gelegenheid zou gebruik maken, om zich tot koning van Israël te verklaren.

Van tijd tot tijd kwamen krachtige, jeugdige mannen naar de tent van Ben Hur. Door zijne moeder hierover ondervraagd, antwoordde hij: »Het zijn vreemdelingen, uit Galilea."

Dezen brachten hem tijdingen uit de stad en verklaarden dat het leven der Profeten in gevaar stond. Hij kon echter niet gelooven dat de overmoed der ouderlingen zóó ver gaan zou. De genegenheid des volks, welke de Profeet genoot en de tegenwoordigheid van zoovele menschen zouden

hen wel afschrikken. Daarenboven kon Hij, die over leven en dood gebood, ook zich zelven niet redden?

Dat alles geschiedde tusschen den 21 en 25 Maart.

Op den vooravond van laatstgenoemden dag begaf Ben Hur zich te paard naar de stad, onder belofte weldra terug te komen. De huizen waren gesloten, de straten ledig; de gansche bevolking bevond zich in den tempel.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

HET VERRADEN GEHEIM.

Hij liet zijn paard in de herberg achter, waarin, vóór meer dan 30 jaren, de Wijzen overnacht hadden. Van daar begaf hij zich naar het ouderlijke huis en vernam, dat Simonides en Balthasar zich naar den tempel hadden laten brengen, om de feesten bij te wonen. De Egyptenaren waren te huis gebleven. Nadat zij elkander gegroet hadden, zeide Iras: »Ik maak van deze gelegenheid gebruik om u voor uwe gulle gastvrijheid te bedanken; wij zullen daarvan niet langer gebruik maken; overmorgen vertrekken wij. Doch mag ik u eens vragen, hoe staat het met uwe verwachting van den nieuwen Koning? Denkt gij nog altoos dat Hij de wereld van het romeinsche juk bevrijden zal?"

Ben Hur voelde zich eenigszins verlegen en antwoordde: »Laten wij nog eenige dagen wachten, en wij zullen zien."

Op bitsen toon ging zij voort: »Ik zag den Held uwer droomen zijnen intocht in Jerusalem doen. Ik zag den stoet van den berg afkomen, het gezang en gejubel des volks deed mij iets groots verwachten; ik meende dat Hij nu, op den drempel des tempels, zich als Koning der Joden zou voorstellen. Ik zag rond, of ik niet een man ontwaarde, in purper gekleed, met een kroon op het hoofd, gezeten op een staatsie-wagen en omringd van eene eerewacht met glinsterende schilden en een vorst van Jerusalem aan haar hoofd. Doch te vergeefs; ik zag een man,

eenvoudig gekleed, rijdende op eenen ezel en omringd van menschen uit de geringe volksklasse. En deze nu zou de verwachte Koning zijn ? »Ik dacht nog altoos, dat Hij wellicht in den tempel openlijk zou optreden : duizenden menschen vulden de pleinen en voorportalen ; allen waren in gespannen verwachting. Deze werd echter niet bevredigd."

Thans ging voor Ben Hur's geest een licht op : Hij begreep beter dan vroeger, dat Balthasar gelijk had ; dat de Messias niet gekomen was om een aardsch koninkrijk te stichten ; want dan toch zou Hij, bij gelegenheid van zijn plechtigen intocht zich aan de menigte als Koning voorgesteld hebben. In zijne verlegenheid wist hij niet, wat te antwoorden en en zeide : »Als gij niets meer dan dat te zeggen hebt, dan wil ik maar gaan.'

»Ik weet nog veel meer," sprak zij op bitsen toon, »ik ken een man, die vroeger galei-slaaf was en thans schatrijk is." — Ben Hur schrok. »Hij wil de eerste generaal des nieuwen Konings zijn ; drie legioenen staan hem ten dienste om morgen den landvoogd gevangen te nemen. Ilderim is zijn handlanger. Gij kent de Romeinen : als ik datzelfde eens in hunne tegenwoordigheid herhaalde ?"

Ben Hur week terug als voor het aanschijn eener slang. Op denzelfden bijtenden toon ging zij voort : »Gij hebt Sejanus gekend ? Als die machtige man eens te weten kwam, welke plannen gij tegen Rome smeedt en daarenboven, dat gij de rijkste man van het gansche Oosten zijt — dan zou weldra uw lot beslist zijn."

Ben Hur was woedend van spijt ; hij hield zich echter kalm en sprak : »Inderdaad elk moet erkennen, dat mijn leven in uwe handen is, als gij trouweloos genoeg zijn kondt om mij te verraden. Doch thans is ook uw leven in mijne macht ; doch gij weet, dat onze Wet mij verbiedt iemand te dooden. Ga uw gang ; God zal mijn leven be-

schermen. De zandwoestijn is groot genoeg om mij aan de nasporingen der Romeinen te onttrekken, en daar ten minste vindt men trouwe vrienden. Eéne zaak echter wensch ik van u te weten; wie was de trouwelooze verrader, die u mijne geschiedenis bekend maakte.

Ik heb in mijn leven veel ondervonden; doch ik ben tot nu toe slechts eens verraden geworden."

Zij antwoordde heel bedaard — hetzij dan waarheid of slechts een verzinsel: »Gedeeltelijk heb ik uwe levensgeschiedenis vernomen van scheepslieden, met wie gij gereisd hebt en voor een ander gedeelte van u zelven, toen gij u in de woestijn met Ilderim onderhield. Uwe verwachtingen over den nieuwen Koning heeft mij vader medegedeeld."

Hij wilde heengaan; doch zij hield hem terug en sprak: »Nog één woord. Gij zijt jong, rijk en dapper; eene schoone toekomst lacht u tegen. Als gij doet, wat ik u vraag, dan zal ik over alles het stipste geheim bewaren. Gij hadt in uwe jeugd een vriend, die later uw vijand geworden is. Hij heeft inderdaad onrecht jegens u gepleegd. Gij hebt hem in den circus te Antiochië ontmoet en — »Messala!" riep Ben Hur verwonderd uit.

»Ja Messala is uw schuldenaar. Bij de weddingschap tegen u verloor hij zes talenten: geef ze hem toch terug.

Voor een schatrijk man als gij, is dat zooveel als een paar bladeren, welke van een boom afvallen. Voor hem, die thans kreupel is, zal het meer dan genoeg zijn om hem uit de armoede en van den dood te redden."

Zij sprak snel om hem te beletten na te denken; doch zij had zich bedrogen. Het was alsof Ben Hur Messala, met zijnen spotlach op het gelaat, achter haar staan zag. Hij antwoordde met beslistheid: »Hij krijgt niets. Ik zal den Romein als een Romein behandelen. Doch zeg mij, heeft u Messala met die boodschap belast?"

»Hij is edel en grootmoedig."

»Doch, als gij hem zoo goed kent, zeg mij dan, of hij ook voor mij doen zou, wat gij vraagt, als ik in zijne plaats was?" — »Hij is een — »Romein, wilt gij zeggen," zoo viel hij haar in de reden, »en ik ben een Jood, en daarom zou ik hem mijne winst moeten afstaan. Antwoord spoedig; want het bloed begint mij te koken, en ik zou kunnen vergeten, dat gij eene vrouw zijt en in u alleen eene spion der Romeinen zien."

Zij ging eenige schreden achterwaarts en rood van woede riep zij uit; »Gij, ellendige Jood, zoudt u met Messala willen gelijkstellen? Gij behoort zijn dienaar te wezen. En bij de zes talenten geeft gij er hem nog twintig terug — verstaat gij dat? Indien ik morgen, vóór middag niet eene schuldbekentenis van uwe hand heb ten bedrage van zes-en-twintig talenten, dan zal Sejanus met u afrekenen. Denk er ernstig over na en waarwel!"

»Een oogenblik," zeide hij, »ook ik heb u iets te zeggen. Als gij dezer dagen Messala ziet, hetzij te Rome of elders, zeg hem dan: dat ik niets dan mijn eigendom bezit — ook de zes talenten, welke hij mij ontroofd heeft, op den dag des verraads. Zeg hem, dat ik gelukkig aan de galeien ontkomen ben, en dat mijne moeder en mijne zuster, uit de gevangenis verlost, welvarend zijn; zeg hem, dat hij zijn ongeluk als een straf des hemels kan beschouwen, omdat hij weerloozen arm en ongelukkig gemaakt heeft. Zeg hem verder dat, als Sejanus komt om mij te berooven, niets meer te vinden zal zijn.

Mijne erfenis des diumvirs heb ik verkocht en alle goederen, onder het beheer van Simonides, zijn door keizerlijke vrijbrieven gewaarborgd. Ook zal zich Sejanus wel, gelijk alle Romeinen, door geld laten omkoopen. Zeg aan Messala ten slotte, dat ik hem een verachtelijk en valsch mensch

zend en — als hij u ziet, zal hij weten, wien ik bedoel. Nu kunt gij gaan."

Hij schoof het voorhangsel der deur terug en liet haar uitgaan. Ook hij verliet de kamer; hij was nog altoos in opgewonden stemming en scheen ernstig na te denken. Hij had geleerd, hoeveel valschheid in een menschenhart kan wonen, en dat zelfs een man met kreupele ledematen verraderlijke plannen kan smeden. »God zij dank," zoo sprak hij bij zich zelven, »dat ik aan de Egyptenares niet meer genegenheid betoond en haar nimmer eenige belofte gedaan heb."

Toen hij op het terras was aangekomen, bleef hij staan en vroeg zich zelven af: »Zou haar vader ook in het verraad betrokken zijn? Neen, dat is niet mogelijk. Huichelarij vindt men niet bij mannen van dien leeftijd en met zulk karakter."

De volle maan stond aan den hemel; haar lichtglans echter verbleekte bij het schitteren der tallooze vuren, welke op de pleinen en in de straten ontstoken waren. Het gezang van psalmen en liederen weerklonk alom. In zijne nabijheid hoorde hij eenige welluidende stemmen zingen: »Het land der belofte, onzen vaderen geschonken, is in de slavernij des vreemdelings gevallen. Zend ons, o Heer, een Gedeon of David; wij zijn bereid!"

Hij werd met nieuwen moed bezield en het beeld van den grooten Profeet stond hem klaar voor den geest en hij vroeg zich af: wanneer zal Hij komen?

Toen dacht hij weer aan het verraad en zeide tot zich zelven, op beslisten toon: »Neen, ik geef mijn eigendom niet af en vlucht ook niet uit de stad mijner vaderen. Dan roep ik liever mijne Galileërs samen en waag den ongelijken strijd. Wellicht komen anderen ons ter hulp. God zal zijn volk niet verlaten."

Middelerwijl was hij, aan den hoek van het dak, tot het prieëltje genaderd. Hij zag daar den leuningstoel van Simonides en dacht: »Wellicht is hij hier gebleven; als hij niet slaapt, wil ik hem verhalen, wat mij wedervaren is."

Toen hij naderbij gekomen was, zag hij Esther, in een zwaren mantel gehuld daar zitten slapen. Zachtjens ging hij weg en zeide in zich zelven: »Laat haar rusten; ik heb haar hoegenaamd niets te zeggen. Alleen gevoel ik meer sympathie voor haar oprecht en eenvoudig karakter dan voor die trotsche en valsche Egyptenares. Als mijne moeder hier komt, zal zij voor haar eene liefdevolle dochter zijn, gelijk zij altoos voor haren vader geweest is. Thirsa zal in haar eene zuster vinden."

Ben Hur ging naar buiten.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

DE GEVANGENNEMING.

De straten waren met menschen gevuld, die heen en weer gingen of rondom de vuren, gebraden vleesch met brood aten. Van alle zijden hoorde men luide gesprekken voeren of liederen zingen. 't Was het Paaschfeest. Bij dergelijke gelegenheden begroetten alle Israëlieten elkander als broeders en de gastvrijheid kende geen grenzen. Ben Hur werd door elken groep gegroet en bij ieder vuur werd hem deelname aan het feestmaal aangeboden. Hij weigerde echter beleefdelijk; want hij wilde naar de herberg gaan om zijn paard te bestijgen en dan naar de tenten bij de beek Cedron te rijden. Om daar te komen, moest hij den weg oversnijden, die, weldra getuige zijn zou van het allertreurigste schouwspel, dat de wereld ooit aanschouwde. Ook daar bevond zich eene groote menigte menschen. In de verte zag hij een aantal mannen, met fakkels in de hand, aankomen. Overal waar zij voorbij kwamen, werd op eens alles stil.

Te midden van den rookwalm en het roode fakkellicht zag hij de spitsen van lansen glinsteren.

Hij stond verbaasd en vroeg zich af, wat Romeinsche soldaten met de Joodsche feest-viering mochten te doen hebben. Hij bleef staan.

De maan scheen helder, de vuren en de fakkels verspreidden haar licht; en toch, alsof dat alles niet genoeg was om de straten te verlichten, droegen eenige mannen uit de stad lantaarnen.

Zij, die de fakkels en lantaarnen droegen, schenen dienstknechten te zijn; allen waren met stokken gewapend. In hun midden bemerkte Ben Hur eenige ouderlingen. Waarheen zouden zij gaan?

Zeker niet naar den tempel; want daarheen leidde een andere weg. En waartoe die soldaten?

Toen de stoet voorbijtrok, waren er drie personen in de eerste rij, die Ben Hur's aandacht bijzonder trokken. De dienstknechten waren uiterst beleefd jegens hen. Ter rechterzijde ging de overste der tempelwacht, ter linker een priester; in het midden een man, met gebogen hoofd en leunende op de armen zijner gezellen. Hij was zóó zeer gedrukt, alsof hij pas de pijnbank verlaten had en nu naar de gevangenis moest gevoerd worden. Hij scheen echter de voornaamste persoon van den stoet te zijn. Kon Ben Hur hem herkennen, dan zou hij allicht te weten kunnen komen, welk het doel van den optocht was. Eindelijk verhief de man het hoofd. Bij het licht der lantaarnen was zijn aangezicht bleek en ingeslagen; verwarring en schrik stonden op zijn gelaat te lezen. Ben Hur, die niet alleen den Verlosser maar ook de Apostelen had leeren kennen, verschrok en riep eenigszins luid: »Judas Iscarioth." Deze zag hem met verwilderde oogen aan, keerde zich om en bewoog de lippen om te spreken.

De priester stiet Ben Hur terug en mompelde: »Gij hebt met ons niets te doen. Zorg, dat gij wegkomt!"

Ben Hur ging eenige schreden terug en sloot zich toen bij den stoet aan. Deze trok langs den burg Antonia door de Schaaps-poort naar buiten en volgde daar de vlakte langs de beek Cedron. Toen zij over de brug trokken, zag hij de donkere schaduwen der olijf- en palmboomen van den Olijfberg over de vlakte uitgespreid. Niemand sprak een woord: men hoorde slechts den doffen klank der stappen

en het gekletter der lansenspitsen, die tegen elkander stieten. Eindelijk wendde de stoet zich links af; daar zag men den muur van een olijvenhof. Ben Hur vroeg zich nog immer af, wat die mannen hier in de eenzaamheid en wel in dat nachtelijke uur mochten gaan zoeken. Op eens hoorde men in den tuin luide spreken; het was alsof daar eenige mannen elkander toeriepen en voor een naderend gevaar waarschuwden. Allen schrikten en weken terug; alleen de soldaten bleven staan. Ben Hur ging nu vooruit en trad den tuin binnen. Bij den ingang bleef hij staan, om te zien wat er gebeuren moest. Toen echter de stoet den hof verder binnen trok, volgde hij hen. Bij het roode fakkellicht zag hij een twaalftal mannen, die zich heen en weer bewogen en luide spraken. In hun midden zag hij eene edele, witte gestalte; met de oogen ten hemel verheven en de handen op de borst gekruist, stond Hij daar kalm en waardig, in afwachtende houding. Hur herkende den Profeet van Nazareth!

Op eenige schreden afstands bleef de bende, door schrik en angst getroffen, staan; het was, alsof zij allen wilden vluchten. Ben Hur wierp een blik op Judas en dan weer op den Verlosser: nu begreep hij wat moest gaan gebeuren: hier stond de verrader, daar de Verradene. Geen mensch is in staat te zeggen, wat hij in het oogenblik des gevaars doen zal. Ben Hur zag, hoe het leven bedreigd werd van Dengene, tot wiens verdediging hij zich sedert jaren voorbereid had en toch — hij bleef werkeloos. De edele en waardige houding des Verlossers tegenover zijne vijanden deden Ben Hur wellicht denken, dat de groote Wonderdoener in dat oogenblik van zijne bovennatuurlijke macht zou gebruik maken, om zijne vijanden te verpletteren. Hij had den menschen vrede, liefde en vergevingsgezindheid gepredikt; zou Hij ook nu nog daarvan het voorbeeld

willen geven? Of zou Hij, die meester was over leven en dood, met één enkel woord zijne vijanden neerslaan?

Te midden der stilte weerklonk eene stem: »Wien zoekt gij?" — »Jezus van Nazareth," was het antwoord.

»Ik ben het!" zeide Hij met de grootste kalmte.

Bij dat woord week de bende terug en, als door den bliksem getroffen, vielen zij ter aarde neder. Eenige oogenblikken later stonden zij weer op en de Heiland vroeg nogmaals: »Wien zoekt gij?" Zij riepen: »Jezus van Nazareth!" — »Ik heb u gezegd dat ik het ben: indien gij dan mij zoekt, laat dezen gaan."

Zij naderden nu tot den Heiland, om Hem gevangen te nemen. De Apostelen wilden Hem verdedigen en een hunner sloeg den knecht des Hoogepriesters het oor af. De Heiland echter gebood hun elken weerstand op te geven. Ook Ben Hur wist, in zijne verwarring, niet wat te doen.

In dat oogenblik verrichtte de Verlosser een zijner grootste liefdewerken. Niet alleen verbood Hij den leerlingen den strijd voort te zetten, maar Hij genas ook het oor van dengene, die gekomen was om Hem gevangen te nemen. Allen stonden verbaasd, dewijl Hij de macht ter genezing bezat en die jegens een vijand uitoefende.

Toen sprak Hij tot de bende: »Als tegen een roover zijt gij uitgegaan, met zwaarden en stokken, terwijl Ik dagelijks bij u was en in den tempel leeraarde, en gij hebt mij niet gevangen genomen; doch nu is het uw uur en de macht der duisternissen. Doch alles moest geschieden, opdat de Schriften vervuld worden!

Toen omringde Hem de bende, en Hij liet zich gewillig met koorden binden. Ben Hur zag om zich heen, en alle leerlingen hadden de vlucht genomen; geen enkele was meer ter plaatse.

Ben Hur dacht: »Welk een diep geheim ligt in dat woord: *de Schriften moeten vervuld worden?*"

De bende voerde den gekluisterden Verlosser naar de stad. Ben Hur volgde in opgewonden stemming en ontevreden over zich zelven.

Hij besloot in de bende door te dringen en den Heiland eene vraag te stellen. Voorop gingen eenige priesters en ouderlingen, die luid met elkander spraken en af en toe naar den gevangene omzagen. Dan volgde de Verlosser, de handen op den rug gebonden met koorden, welke door een soldaat vastgehouden werden. Achter Hem dienstknechten en soldaten. Ben Hur drong door tot bij dengene, die de koorden vasthield, nam hem die uit de hand en vroeg: »Meester, slechts één woord! zeg mij" — Hij werd onderbroken door de vraag: »Wie zijt gij?" Hij liet zich echter niet afschrikken en vroeg nogmaals: »Meester, gaat Gij vrijwillig mede? Ik ben uw vriend, als Gij hulp noodig hebt: ik ben bereid?"

Zachtjens antwoordde de Verlosser: »Laat alles begaan; het is de wil des Hemelschen Vaders, dat het zóó geschieden moet."

Een der priesters riep: »Hij is ook een van hen, grijpt hem vast." Met een geweldigen ruk, onttrok hij zich aan de naar hem uitgestrekte handen: zelfs zijn kleed verloor hij in de worsteling. Door de duisternis begunstigd, ontsnapte hij en vluchtte door de vlakte.

Het hart met bittere teleurstelling vervuld, keerde hij tot de zijnen terug. Slapen kon hij niet; voortdurend stond het beeld des gevangenen Heilands hem voor den geest.

Thans begon hij te begrijpen, dat al zijne plannen van een Joodsch wereldrijk slechts droomen waren. De Meester had hem gezegd, dat het zóó geschieden moest.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

DE KRUISWEG.

Den volgenden morgen, ten zeven ure, reden twee mannen in vollen draf naar de tent van Ben Hur, bij de beek Cedron, en verlangden hem te spreken. Zij waren twee aanvoerders zijner legioenen. Hij ontving hen recht hartelijk: »Vrede zij met u, broeders! Wat nieuws komt gij brengen! Neemt plaats." »Neen", antwoordde de oudste kortweg, »wij mogen niet rusten en ook geen tijd verliezen; dan zouden wij den Profeet van Nazareth aan een wissen dood overleveren. Het oordeel is reeds geveld; het kruis is reeds voor Hem bereid. Wij moeten onmiddellijk vertrekken."

»Het kruis!" zuchtte Ben Hur. Verder kon hij geen woord meer uitbrengen.

»Gisteren avond," zoo ging de eerste voort, »hebben zij Hem gevangen genomen en in den nacht reeds heeft de Hoogeraad Hem veroordeeld. Dezen morgen brachten zij Hem naar Pilatus. Deze wees Hem twee maal af. Doch, toen zij hem dreigden met de ongenade des Keizers, gaf hij toe. Hij wiesch zijne handen en zeide: *Ik ben onschuldig aan het bloed dezes Rechtvaardigen.* Zij antwoordden — »Wie deed dat? — »De priesters, de ouderlingen en het opgeruide volk riepen: Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen."

»Groote God!" riep Ben Hur in opgewondenheid uit, »een Romein is rechtvaardiger jegens Hem dan het eigen-

volk, dat Hij zoo vele weldaden bewees! Indien Hij waarlijk de Zoon Gods is, gelijk Hij verzekert, wie kan dan de bloedsmet van ons volk afwasschen? Komt, nu is wellicht het uur van den strijd gekomen!"

Hij klapte in de handen. Een Arabisch bediende verscheen. »Zadel het paard op," sprak hij, breng mijn zwaard en zeg aan Anna, dat zij mij andere kleederen brenge. En gij, wacht buiten, totdat ik klaar ben."

Korten tijd later waren zij op weg naar de stad. Waarheen begeven wij ons het eerst?" vroeg een der mannen. — »De legioenen bijeen roepen." — »Helaas!" zuchtte de man, »wij zijn de eenigen, die u getrouw bleven; de anderen zijn tot de priesters overgeloopen."

Ben Hur wierp een weemoedigen blik op den man en dacht aan de woorden: »Laat alles begaan; het is de wil des Hemelschen Vaders dat het aldus geschiede." Hij dacht bij zich zelven: de Meester is vrijwillig zijn lijden tegemoet gegaan; Hij had zich zelven kunnen redden. Thans zullen wij niets meer voor Hem doen kunnen; het geschiede dan volgens de raadsbesluiten der Voorzienigheid. Hij begreep dat, bij de ontrouw des volks en zelfs zijner Galileërs, aan geen weerstand meer te denken viel. Wonderlijk echter scheen het hem, dat zij juist op dezen dag, hem verlaten hadden. Wellicht waren al zijne plannen, al zijne moeite en opoffering in strijd geweest met de plannen der voorzienigheid. Hij beefde aan alle ledematen, gaf het paard de sporen en zeide: »Komt, broeders, naar Golgotha!"

Zij ontmoetten eene menigte menschen, die zich naar den zuidkant der stad begaven. Van hen vernamen zij, dat de stoet met den veroordeelden Heiland van den kant der torens van Herodes moest aankomen. Zij begaven zich daarheen.

In de nabijheid van den vijver Hesetha, werd het ge-

drang zóó groot, dat zij genoodzaakt waren van de paarden af te stappen. Zij bleven in eene binnenstraat, naast een huis, staan.

Een uur reeds stonden zij daar, voortdurend trok de menigte vooruit. Duizenden menschen, uit het Oosten en uit het Westen, uit Egypte en Griekenland, allen in hunne nationale kleederdracht, doch allen aan hun uiterlijk kenbaar als Joden, gingen voorbij. Zij spoedden zich allen heen om den veroordeelden Profeet van Nazareth, tusschen twee misdadigers, te zien sterven! Ook duizenden heidenen, uit alle landen, waren tegenwoordig; het scheen, dat de gansche wereld, bij het zoenoffer voor allen gebracht, moest vertegenwoordigd zijn.

Te midden dier ontelbare menigte heerschte eene plechtige, doodsche stilte, welke slechts zelden door een geroep onderbroken werd. Op aller gelaat lag de uitdrukking eener angstige verwachting, eener spanning, gelijk bij menschen, die een ongeluk verwachten of op het punt staan slag te leveren.

Eindelijk hoorde men in de verte een groot rumoer onder de menigte. »Daar zal de stoet aankomen." zeide een der Galileërs. Er kwam buitengewoon groote beweging onder het volk, dat zich links en rechts tegen de huizen terugtrok; hier en daar vernam men luide kreten. Ben Hur zag naar dien kant om en zag — Simonides, door vier mannen in eene leuningstoel gedragen. Esther ging naast de dragers. Achter hen volgde eene draagbare tent, waarin Balthasar gezeten was. Ben Hur ging tot Simonides en zeide: »Vrede zij met u. Als gij den Golgotha opgaat, laat dan eerst den stoet voorbij trekken."

»Vraag Balthasar maar eens, of hij ook daarheen gaat."

Ben Hur vond den Egyptenaar diep ontroerd en weenende als een kind. Hij vroeg al snikkende: »Kunnen wij den Verlosser nog eens zien?"

»Zeker", zeide Hur," Hij moet hier voorbijkomen,"

»O Heer!" riep Balthasar in verrukking uit, »nog eens dan zal ik U zien! Welk een schrikwekkende en tevens gelukkige dag voor de wereld!"

Allen trokken zich nu in de zijstraat terug en wachtten stilzwijgend af. Niemand durfde zijne gevoelens openbaren. De volksmassa stroomde nog immer, als de golvende wateren van een stroom, voorbij, in de richting van Golgotha. Eindelijk hoorde men het gejoel en de woeste kreeten eener opgeruide menigte. De lijdensstoet naderde.

»Is dat nu het volk van Israël?" zeide Ben Hur op spijtigen toon.

Voorop gingen een aantal knapen, uit de heffe des volks, die schreeuwden:

»De Koning der Joden! Maakt plaats!"

Dan volgde eene afdeeling gewapende soldaten.

Eindelijk zag men den goddelijken Heiland onder zijn kruis langzaam voortkruipen; Hij scheen den dood nabij te zijn. Zijne bloote voeten lieten op de scherpe straatsteenen bloedige sporen na; het verscheurde bovenkleed hing Hem los over de schouders; een doornenkroon was diep in het hoofd geslagen, het goddelijk bloed droop van alle zijden af. Om zijnen hals droeg Hij een koord, waaraan een plankje vastgebonden was; daarop stond de veroordeeling geschreven. De soldaten moesten Hem tegen de woede van het gemeen beschermen, en toch werd Hij soms nog geslagen, gehoond en bespot. Geen enkel woord kwam over zijne lippen. Zijne blikken waren naar den grond gericht. Ben Hur en zijne gezellen waren diep ontroerd en hadden innig medelijden. Esther sloot haren vader in de armen en weende luid. Balthasar viel in onmacht, en Ben Hur riep, in zijne ontroering uit: »Mijn God! mijn God."

De goddelijke Heiland, die de gevoelens hunner mede-

lijdende harten kende, wierp een liefdevollen blik op hen, welke zich voor hun gansche leven diep in hunne ziel prentte. Zij begrepen, dat Hij aan hen dacht, dat Hij hen zoo niet met woorden, dan toch met zijne blikken zegende.

Toen de stoet voorbij was, en Simonides eenigszins van zijne aandoening bekomen was, vroeg hij: »Waar zijn uwe legioenen?"

»Dat zal Caïphas wel beter weten dan ik."

»Zij hebben u dan allen verlaten?"

»Ja, deze twee zijn alleen getrouw gebleven."

»Dan is Hij verloren; dan zal Hij moeten sterven." zuchtte Simonides. Bittere smart teekende zich op zijn gelaat; hij liet het hoofd op de borst zinken; alle hoop was dan verloren; want ook hij had gemeend, dat een machtig Joodsch Rijk zou gaan gevestigd worden.

Achter den lijdensstoet volgden twee mannen, die eveneens een kruis droegen. Ben Hur vroeg den Galileërs: »Welke menschen zijn dat?"

»Het zijn twee moordenaars, die ook ter dood veroordeeld zijn."

Achter hen volgde de Hoogepriester, door de tempelwacht omringd, vervolgens de Hoogeraad en een groot aantal priesters, in witte kleeding, vastgebonden met een veelkleurigen gordel.

Ben Hur, op den Hoogepriester wijzend, zeide: »Daar komt de schoonzoon van Annas."

»Ja," antwoordde Simonides, »Caïphas, ik ken hem wel. Doch nu begin ik te zien dat Hij, die thans gaat sterven werkelijk *de Koning der Joden is*, gelijk het opschrift luidt, dat Hij aan den hals draagt. Een misdadiger heeft nooit zulk een gevolg gehad: zie, Romeinen, Grieken, Egyptenaren en gansch Israël volgen Hem. De Hoogepriester zelf, wiens plechtig gewaad, sedert de tijden der

Macedonische overheersching niet meer op straat gezien werd, is daar. O, kon ik opstaan en ook Hem volgen."

Ben Hur hoorde hem met verwondering aan.

Toen Simonides in kalme stemming gekomen was, zeide hij: »Kom, indien Balthasar wil, dan zullen wij achter het gepeupel van Jerusalem den berg opgaan."

Esther onderbrak hem met de vraag: »Zie, daar komen vrouwen aan, die weenen; wie mogen zij toch zijn?"

Naar den kant, waarheen zij wees, uitziende, zagen zij vier weenende vrouwen; eene harer leunde op den arm van een man, die wel eenige gelijkenis had met den Verlosser. Zij was doodsbleek en scheen geheel uitgeput.

»Die man," zeide Hur, »is de lievelingsleerling des Profeten van Nazareth. Zij, die op zijnen arm leunt, is Maria, de Moeder des Meesters; de anderen zijn vrouwen uit Galilea, die Hem volgen."

Met tranen in de oogen blikte Esther de treurende Moeder na.

Nadat Balthasar geraadpleegd was, gingen allen den weg op naar Golgotha.

Ben Hur was verontwaardigd bij het zien der opgeruide menigte, die haren bloeddorst in luide kreten uitsprak. Hij kon niet begrijpen, hoe een volk, dat zoo vele weldaden van den Meester ontvangen had, Hem zóó plotseling vijandig geworden was. Hij dacht tevens, dat hij zelf Hem dankbaarheid verschuldigd was; hij was door Hem getroost geworden, toen hij te Nazareth als gevangene werd weggevoerd; zijne dierbaren waren onlangs nog door Hem genezen geworden; zou hij thans niets meer voor Hem doen kunnen?

Hij deed zich zelven het verwijt, niet eerder gehandeld en zijne Galileërs beter bewaakt te hebben; dan waren zij hem getrouw gebleven, en dan zou nu het pleit wellicht

reeds beslist zijn. »O God mijner vaderen," zoo zuchtte hij, »is er dan niets meer te doen?"

Hij zag eenige Galileërs en ijlde op hen aan.

»Blijft staan," riep hij, »ik moet u spreken."

Toen zij zich van de menigte verwijderd hadden, sprak hij: »Gij zijt van het getal dergenen, die van mij de wapens aangenomen hebt, om voor den nieuwen Koning te strijden. De veroordeelde van Nazareth is de Koning van Israël; laten wij Hem sterven, dan sterft met Hem de vrijheid des volks. Spoed u, roept alle manschappen bij elkander; het is hoog tijd; thans moet gehandeld worden."

Zij waren verlegen; doch spraken geen woord

»Hoort gij niet wat ik u beveel?" riep hij woedend.

Toen antwoordde een hunner: »Zoon van Juda, gij zijt bedrogen geworden. Deze Profeet is niet de Koning van Israël. Wij hebben Hem gevolgd, bij zijnen optocht naar Jerusalem en bij zijne intrede in den tempel. Hij heeft den troon van David niet gewild, anders had Hij dat duidelijk moeten verklaren; wij waren bereid voor Hem te strijden. Hij kan niet meer gered worden; Hij moet sterven. Roep ons op ten strijde voor de *vrijheid;* dan staan wij u ten dienste en gansch Galilea met ons."

Het oogenblik der beslissing was voor Ben Hur gekomen. Nam hij het voorstel aan, dan ging een kamp op leven en dood met Rome beginnen. Wie had den uitslag daarvan kunnen voorzien? Dat echter lag niet in de plannen der Voorzienigheid. Zijn geest was verward, en hij kon geen besluit nemen. Later, na de verrijzenis des Heeren, begreep hij, dat de dood des Verlossers voor de verlossing des menschdoms geschied was, en zijne glorievolle opstanding de grondslag van het Christendom wezen moest.

Met de handen vóór de oogen stond hij radeloos daar; hij beefde aan al zijne ledematen — zóó hevig was de

strijd tusschen zijn wil en eene hoogere macht, die hem terughield.

Simonides riep hem terug en werktuigelijk zonder te weten, wat hij deed, volgde hij hen naar Golgotha.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

OP GOLGOTHA.

Ben Hur ging voorop, om aan Simonides en Balthasar den weg te banen, te midden der ontelbare menigte, die den berg beklom. Met groote moeite en slechts langzaam konden zij, over eenen rotsachtigen en steilen weg, den berg beklimmen. In zijnen geest heerschte nog altoos de grootste verwarring; thans was hij evenmin als een kind, in staat om de vreeselijke gebeurtenis, waarvan hij zou getuige zijn, te verhinderen. Gods raadsbesluiten zijn ons veelal onverklaarbaar en evenzeer de middelen, welke Hij, om ons geloof te bevestigen, aanwendt.

Eindelijk waren zij op den top van den dorren en zandigen berg, slechts hier en ginds met enkele struiken bedekt, aangekomen.

Het hoogste toppunt, voor de kruisiging des Heeren uitgekozen, was als door een levenden muur van menschen omringd, die door eene macht romeinsche soldaten op zekeren afstand gehouden werden. Een hoofdman gaf de bevelen. Ben Hur was tot in de voorste rijen doorgedrongen en stond met het aangezicht naar het noord-westen gekeerd. Nergens zag hij een ledig plekje; alles was met menschen gevuld; zij waren bij tienduizenden te tellen. Honderdduizend harten sloegen — onverschillig voor hetgeen met de boosdoeners zou gebeuren — maar in hooge spanning over hetgeen met den Verlosser zou geschieden.

Eenigen waren vervuld met liefde en medelijden; anderen met haat of onverschillige nieuwsgierigheid; terwijl Hij allen in zijne liefde omvatte en voor hen den dood tegemoet ging.

Boven op den berg stond de Hoogepriester, in zijn feestgewaad, voor allen zichtbaar. Nog hooger op den top, stond de Heiland uitgeput en afgemarteld, het hoofd met doornen gekroond en zijn gansch lichaam met wonden overdekt. Luide kreten van bespotting en verwensching klonken rondom. Elk edel hart moest met verachting ep die gevoellooze woestaards neerzien.

Ook Ben Hur was verontwaardigd en beschaamd over zijne landgenooten. Hij gevoelde zich echter, als door eene bovennatuurlijke kracht gesterkt, om zijn zielelijden te dragen. Gaarne had hij thans willen sterven, in de hoop op eene betere toekomst. Thans begon hij te begrijpen, dat de goddelijke Meester gezonden was om aan hen, die Hem beminnen, aan de overzijde des grafs, een rijk van heerlijkheid voor te bereiden. Thans werden de woorden, welke hij eens van Hem gehoord had duidelijk: »*Ik ben de opstanding en het leven.*"

Wie is de verrijzenis en het leven; zoo vroeg hij zich zelven af. In het binnenste zijner ziel klonk het antwoord: »*Ik* ben het!" En hij liet vol hoop en liefde, zijne blikken op den goddelijken Lijder vallen. En in zijn hart kwam een gevoel des vredes op, van dien vrede, welken hij nooit gekend had, en die voortvloeit uit het levendig geloof, dat door de liefde bezield is. Alle twijfel en elke bezorgdheid voor de toekomst waren verdwenen.

Ben Hur werd uit zijne overdenking getrokken door de stem des Hoogepriesters, die den hoofdman toeriep: »Maakt wat spoed; want vóór zons-ondergang, moeten de veroordeelden dood en begraven zijn. Dat is het voorschrift der wet."

Een soldaat bood den Heiland te drinken aan; doch deze weigerde den drank. Een andere nam Hem het opschrift uit den hals, om het aan het kruis vast te nagelen. Alle voorbereidselen waren afgeloopen.

Toen zeide de hoofdman: »Alles is ter uitvoering van het vonnis gereed."

De Hoogepriester antwoordde: »Dan het eerst de Nazarener. Hij moge dan zich zelven redden."

Er volgde eene doodsche, akelige stilte. Toen de soldaten de hand aan den Verlosser sloegen, ging allen aanwezigen eene koude rilling over de ledematen. Zelfs de wreedsten en de meest bloeddorstigen huiverden.

Simonides nam Esther in zijne armen en sprak: „Zie niet daarheen, kind; want ik vrees dat allen, de nieuwsgierigen zoowel als de moordenaars, Gods vloek over zich afroepen."

Balthasar was op de knieën gevallen.

»Als God het niet verhoedt," zeide Simonides tot Ben Hur, »dan is Israël verloren."

Deze antwoordde: »Thans ben ik tot de overtuiging gekomen, dat het de wil des Meesters en ook Gods wil is. Laten wij het voorbeeld des Egyptenaars volgen, neerknielen en bidden".

Ben Hur hield zijne blikken op den Heiland gevestigd. Hij zag, hoe Hem de kleederen afgerukt en alle wonden der geeseling opengescheurd werden, hoe de soldaten Hem vastgrepen en met woest geweld op het kruishout nederwierpen. Jezus' handen werden met kracht naar de uiteinden van den dwarsbalk uitgetrokken; doffe hamerslagen weerklonken en — de handen waren doorboord en vastgenageld. Het goddelijk bloed sprong als eene fonteinstraal in de hoogte. De voeten werden naar het onderste einde des kruises uitgestrekt; nogmaals weerklonk de hamerslag;

eene koude rilling liep over de ledematen aller aanwezigen. Het offerlam des Nieuwen Verbonds was vastgeklonken, geen klacht, geen zucht kwam over zijne lippen.

»In welke richting moet het kruis geplaatst worden?" vroeg een soldaat.

»Met het aangezicht naar den tempel," antwoordde de Hoogepriester; »Hij moet, bij zijnen dood, het gebouw zien, dat Hij in zijn leven gelasterd heeft."

Eenige oogenblikken later hing de Heiland aan het kruis, tusschen hemel en aarde verheven; als uit vier beken stroomde het goddelijke bloed, uit de wonden der handen en voeten, op aarde neder. En toch geen smartkreet liet Hij hooren, slechts een gebed, dat verheven, dat goddelijk gebed: »Vader, vergeef het hun; want zij weten niet wat zij doen."

Zóó bad Hij, terwijl zijne vijanden en moordenaars Hem bespotten, vloekten en lasterden!

Thans was het kruis voor allen zichtbaar; boven het hoofd des Verlossers stond het opschrift: *Jezus van Nazareth, Koning der Joden.*

De zon had juist haar hoogste punt bereikt; het was tegen het middaguur. Hare schitterende stralen vergulden de tinnen des tempels, de toppen der bergen en de velden der valleien. Doch plotseling werd het donker, alsof de avond nabij was, en een oogenblik later — heerschte over de gansche aarde eene schrikwekkende duisternis, welke drie uren duurde. De zon wilde het lijden haars Scheppers niet aanschouwen. Een oogenblik van plechtige stilte trad in; allen zagen naar den hemel, dan wierpen zij rondom hunne verwarde blikken; allen werden met vrees en schrik bevangen.

»Het is misschien een dikke nevel," zeide Simonides, of eene zware onweerswolk, die voorbij trok." — »Neen,"

antwoordde Ben Hur, »de Engelen des Hemels bedekken de zon, om den stervenden Schepper aan de blikken der schepselen te onttrekken. Voorwaar, ik zeg u: »Hij, die daar sterft, is de Zoon Gods."

Simonides was diep ontroerd; hij ging tot Balthasar, die nog op de knieën lag en zeide hem: »Wijze Egyptenaar, gij hebt altoos gelijk gehad; Deze is de Zoon Gods."

Balthasar trok hem nader en sprak met gebroken stem: »Dat geloofde ik reeds, toen ik Hem als kind in de kribbe heb aangebeden. Helaas! moest ik ook nog van zijnen dood getuige zijn!"

Nadat ook de veroordeelde moordenaars aan het kruis verheven waren, kregen de soldaten bevel om te vertrekken. De menigte kreeg thans vrijen toegang tot de plaats der kruisiging.

Duizenden stroomden daarheen en omringden de veroordeelden. Hoon en spot viel den stervenden Heiland ten deel. Velen riepen Hem toe:

»Gij, die den tempel Gods, in drie dagen, afbreekt en weder opbouwt, verlos u zelven!"

Schriftgeleerden en ouderlingen riepen: »Anderen heeft Hij gered; zich zelven kan Hij niet redden.

Indien Hij de Koning van Israël is, dan kome Hij van het kruis af, en wij zullen in Hem gelooven."

Onbegrijpelijke boosheid! Hij had den menschen slechts weldaden bewezen, en nu lasterden en bespotten zij Hem in zijn stervensuur!

In de ijzingwekkende duisternis was Esther bevreesd geworden, en zij smeekte: »Vader, laten wij toch naar huis gaan, Gods gramschap doet zich zichtbaar gevoelen. Wie weet wat nog gebeuren gaat?"

Simonides scheen haar niet te hooren. Hij was sprake-

loos en diep ontroerd. Toen hij bemerkte, dat, na de eerste ure, de menigte zich van het kruis des Heeren terug trok, vroeg hij zijnen gezellen om nader bij te gaan. Daar konden zij, wel is waar in duisternis gehuld, den Heiland goed zien, en zijne woorden duidelijk verstaan.

Ook eenige vrouwen waren bij het kruis gekomen. Eene van haar knielde neer en omarmde het kruis en besproeide het met hare tranen. Jezus' H. Moeder stond daar; haar aangezicht was doodsbleek; hare oogen rood geweend; zij sidderde aan alle ledematen. Van tijd tot tijd hief zij de met tranen gevulde oogen omhoog; dan sloeg zij hare blikken weder ter aarde, weende en bad met gevouwen handen. De stervende Verlosser zag de bedroefde Moeder en den leerling, dien Hij zoozeer beminde. Hij opende den mond en sprak; »Vrouwe, ziedaar uw zoon!" En tot Joannes zeide Hij:" Ziedaar uwe Moeder!"

Nog voortdurend gingen vele menschen voorbij, die den Heiland bespotten; anderen echter zagen met medelijden naar Hem op en gingen weg. Zelfs de soldaten, die nog daar gebleven waren, en eenige oogenblikken vroeger Jezus' kleederen onder elkander verdeeld hadden, stonden stilzwijgend daar. Als de Heiland sprak, luisterden zij met aandacht.

Ook op de priesters en ouderlingen had de wondervolle duisternis een diepen indruk gemaakt. Zij schaarden zich rondom den Hoogepriester. Eenigen hunner, die in de sterrekunde ervaren waren, zeiden: »Eene zonsverduistering kan het niet zijn; want het is volle maan."

Toen niemand die nachtelijke en bovennatuurlijke duisternis verklaren kon, begonnen zij zich af te vragen: Of dat alles niet met den Veroordeelde in verband stond.

Angstig sloegen zij elke beweging gade en luisterden met ingespannen aandacht naar elk woord, door Jezus gespro-

ken. Wellicht was Hij toch de Messias. En dan? Wat zou dan gaan gebeuren. In angstige spanning wachtten zij af.

Ben Hur was thans van allen twijfel bevrijd; hij was vast overtuigd en bad tot den Hemelschen Vader, dat aan Jezus' lijden weldra een einde mocht komen. Ook in de houding van Simonides kon men bemerken, dat het geloof bij hem sterker werd. Hij scheen ernstig na te denken; af en toe richtte hij zijne oogen naar de zon, als om haar de oorzaak der duisternis te vragen.

Esther hield zich nog altoos aan haren vader geklemd. Deze bemoedigde haar en zeide: »Laten wij hier blijven, kind, totdat alles volbracht is.

Nooit in uw leven zult gij meer dergelijke gebeurtenis bijwonen. Wellicht zijn alle openbaringen nog niet ten einde."

Het derde uur, sedert de kruisiging, was begonnen. Een aantal menschen uit de lagere volksklassen kwamen voorbij, ook zij bespotten den stervenden Heiland. Doch zie, de moordenaar, die ter linkerzijde hing, hield op eens op met kermen en sprak: »Indien Gij de Zoon Gods zijt, help U zelven en ons!"

Terwijl de aanwezigen in stilte afwachtten, of hij antwoord bekomen zou, sprak de andere moordenaar ter rechterhand: »Vreest ook gij God niet? Wij ontvangen loon naar werken; doch deze heeft geen kwaad gedaan. Heer, gedenk mijner, als Gij in Uw Rijk zult komen." Bij dat woord beefde Simonides; dat was juist het punt van zijnen twijfel. »Hoort gij nu," zeide Ben Hur, »na zijnen dood, zal zijn Rijk eerst beginnen: het is dus niet van deze wereld."

»Stil," antwoordde Simonides, »laten wij hooren, wat de stervende gaat zeggen."

En inderdaad Jezus antwoordde: »Voorwaar, Ik zeg u, heden zult gij met Mij zijn in het paradijs!'

Simonides vouwde de handen samen en sprak:

»Genoeg, o Heer, genoeg; uit mijnen geest is de duisternis geweken. Ik geloof in Uwe Godheid, gelijk Balthasar."

De trouwe dienaar had zijn loon gevonden. Al waren ook zijne ledematen kreupel en lijdend — hij had thans een nieuw leven gevonden; een leven na dit sterfelijk verblijf op aarde; daar zou hij dat Rijk vinden, dat hij gedroomd had en ook den Koning. Een zoete vrede vervulde zijn hart.

In de schaar der priesters en ouderlingen ontstond een gevoel van verlegenheid en verbazing. Stervend aan het kruis verklaarde Jezus zich nog krachtiger dan ooit *Koning* en beloofde het paradijs! Zelfs de Hoogepriester beefde. Waar toch kon de stervende den moed vinden om thans zulke verklaring af te leggen, tenzij die op waarheid steunde. En de waarheid komt van God. Weinig was meer noodig om allen te doen vluchten.

Te midden der stilte weerklonk van de hoogte des kruises de smartelijke kreet: »Mijn God! mijn God! waarom hebt Gij Mij verlaten?"

Allen riepen diep ontroerd. In de nabijheid des kruises stond een vat met azijn, dat de soldaten hadden meegebracht; ook lag daar eene spons. Ben Hur dacht toen aan de verfrissching, hem door den Verlosser eens aangeboden, en overlegde, of het niet mogelijk was den stervende eenige verlichting aan te bieden.

Toen riep Jezus uit: »Ik heb dorst!"

Ben Hur wilde de spons nemen; doch hij werd teruggestooten, en een soldaat nam de spons, doopte ze in den azijn en stak ze op een rietstok. Zóó bracht hij ze den stervenden Verlosser aan den mond. Als deze den edik geproefd had, zeide Hij: »Het is volbracht!"

Op zijn heilig, doodsbleek, met bloed bedekt, gelaat lag een bovennatuurlijke glans: geduld, liefde en vergevingsgezindheid. Hij opende nogmaals de oogen, blikte naar den hemel en riep met luider stem: »Vader in Uwe handen beveel ik mijnen geest!"

Zóó weerklinkt de triomfkreet van een held, na de behaalde overwinning!

Jezus' krachten waren uitgeput; zijn aangezicht werd bleek; Hij boog het hoofd en stierf.

Zijn zending was ten einde; zijn goddelijk Hart, dat de menschen zóó zeer bemind, was gebroken; want alleen uit liefde was Hij gestorven.

»Hij is dood!" Dat woord ging van mond tot mond door de menigte. Allen zagen elkander met verwondering en schrik aan. Waarom?

Zij hadden het doodvonnis gevraagd en nu — zou wellicht zijn bloed over hen komen.

Plotseling ontstond er eene geweldige aardbeving. De duisternis hield op, en de zon stond weer in vollen glans aan den hemel. Het schokken en beven der aarde hield aan; elkeen trachtte zich staande te houden. Aller blikken wendden zich naar den bergtop; de kruisen der moordenaars bewogen zich heen en weer; het middelste scheen als in de rots vast te staan. Allen, die den Heiland bespot en gelasterd hadden; die zijnen dood verlangd en geroepen hadden: Kruisig Hem! — allen die Hem geslagen en mishandeld hadden, waren met angst en schrik vervuld. Elkeen hunner meende, dat hij de schuld droeg van zijnen dood, en dat Gods straf hem thans zou treffen. Allen begonnen te vluchten en haastig spoedden zij zich den berg des onheils af. Het beven der aarde volgde hunne schreden, als wilde de levenlooze natuur den dood haars Scheppers wreken. Onder de hevige schokken viele velen op den

grond; de steenrotsen barstten en de graven openden zich, zóó dat men de dooden daarin kon zien liggen. Ook de overledenen zelven gaven getuigenis van Jezus' Godheid; velen stonden op en vertoonden zich te Jerusalem. Onder de menigte waren er velen, die rouwmoedig op de borst sloegen; zij voelden, dat zijn bloed over hen gekomen was, — armen en rijken, priesters en leeken — allen liepen door elkander, gelijk een vluchtend leger voor den vijand, die in aantocht is.

Velen baden tot God, en als antwoord gevoelden zij de vreeselijke schokken der aarde, welke als in woede ontstoken niemand ontzag en niemand spaarde, den Hoogepriester evenmin als den armsten bedelaar. Ook hij werd, gelijk vele anderen, neergeworpen en met slijk besmeurd. Het bloed des Verlossers was over hen allen gekomen!

Toen de zon weer met hare stralen den berg verlichtte, was er niemand meer dan Jezus' H. moeder, Joannes, eenige vrome vouwen, de hoofdman met enkele soldaten en Ben Hur met zijne gezellen.

Deze laatsten hadden nauwelijks de vlucht der menigte opgemerkt, zóó zeer waren ook zij met schrik en ontzetting bevangen. »Broeders," sprak Ben Hur, laten wij bidden in vertrouwen op God en op den Rechtvaardige, wiens dood wij betreuren."

»Laten wij Hem voortaan den Verlosser noemen," zeide Simonides. »Want Hij is het" bevestigde Balthasar.

Een vreeselijke schok deed den ganschen heuvel beven; het gejammer der moordenaars was huiveringwekkend. Ben Hur zelf, door angst overweldigd, zag hoe de Egyptenaar plat ter aarde viel. Hij liep naar hem toe en — vond hem dood. Nu herinnerde hij zich, bij het laatste woord des Verlossers, een gil gehoord te hebben; doch hij had, in zijne verwarring daarop geen acht gegeven.

Hij was overtuigd dat de ziel des edelen grijsaards den Verlosser ook in het paradijs gevolgd was; hij ontving het loon voor zijn geloof, zijne liefde en goede werken.

Ook Balthasar's bedienden hadden de vlucht genomen. De twee trouwe Galileërs droegen het lijk des grijsaards naar de stad. Tegen zonsondergang volgde Ben Hur en zijne gezellen den treurigen lijkstoet. Het was op hetzelfde uur dat het H. Lichaam des Heeren van het kruis werd afgenomen.

Het lijk des Egyptenaars werd in de zaal van het paleis der familie Hur binnengebracht. Zijne dienaren beweenden den meester; want hij had aller liefde gewonnen. Als zij echter zijn lachend gelaat aanschouwden, droogden zij hunne tranen af en zeiden: »Hij is zalig! Hij is duizendwerf gelukkiger dan bij de kribbe te Bethlehem."

Ben Hur wil de zelf Iras den dood haars vaders mede deelen. Hij gevoelde, hoe zwaar deze taak voor hem zijn zou; doch hij had medelijden met haar. Voortaan zou zij alleen in deze wereld achterblijven.

Hij klopte aan hare kamer aan, doch kreeg geen antwoord. Hij trad binnen; maar niemand was er te vinden; hij vroeg den bedienden, of zij haar niet gezien hadden, doch niemand wist iets van haar te zeggen. Hij ging heen, om hare plaats bij den overledene in te nemen; hij dacht aan de liefde des Verlossers jegens zijne vijanden. In de tegenwoordigheid des doods vergeet men alles; ook de aangedane beleedigingen.

Nadat Balthasar's lijk begraven was — negen dagen na de wondervolle genezing — voerde Ben Hur zijne dierbaren naar het ouderlijke huis. Daar dankte men in stilte God en zijnen eenigen Zoon, Jezus Christus.

BESLUIT.

Ongeveer een tiental jaren na 's Heeren lijden en hemelvaart, zat Esther, de echtgenoote van Ben Hur in de heerlijke villa te Missenam. De gloeiende middagzon van Italië wierp hare brandende stralen op de wijnstokken en de rozen in den tuin. Het meublement der kamer was Romeinsch ; zij echter droeg de kleeding der Israëlitische matronen. Op den grond zaten lieve kinderen op een leeuwenvel en speelden, onder toezicht van Thirsa.

Esther had het toppunt van haar geluk op aarde bereikt, zij leefde, in haar christelijk gezin, in vrede en eensgezindheid en was ook, door haar groot vermogen, in staat de noodlijdenden bij te staan.

Een dienaar kwam binnen en zeide, dat in het portaal eene vrouw stond, die de meesteres wenschte te spreken.

»Dat zij binnen kome", antwoordde Esther, »ik wil haar hier ontvangen."

Toen de vrouw binnentrad, stond zij op om haar welkom te heeten. Toen zij echter de vreemdelinge zag, verbleekte zij en week verschrikt terug.

»Ik kende u eerst niet, beste vrouw. Gij zijt —

»Ik ben Iras, de dochter van Balthasar."

Esther beval den bediende een stoel te geven. »Neen," antwoordde de andere, »ik zal geen plaats nemen ; ik vertrek weer dadelijk." Zij zagen elkander verwonderd aan.

De Egyptenares scheen erg gedrukt en diep ongelukkig, ten gevolge van een zondig leven. Op haar verouderd gelaat echter lag nog immer dezelfde uitdrukking van ijdelheid, hoogmoed en spotzucht. Hare kleeding was armoedig en haveloos. Zij onderbrak het pijnlijke stilzwijgen met de vraag: »Zijn dat uwe kinderen?"

En tegelijk trad zij nader. Esther week onwillekeurig terug. »Verschrik u niet", zeide Iras, »ik breng u eene tijding voor uwen gemaal. Zeg hem, dat zijn vijand dood is; dat hij, de oorzaak was van mijne ellende, een ellendigen dood gestorven is."

»Zijn vijand?" vroeg Esther. »Ja, Messala. Zeg uwen echtgenoot verder, dat ik gestraft ben geworden voor de booze plannen, welke ik tegen hem beraamd had; thans zou hij zelf medelijden met mij hebben."

Esther's oogen werden met tranen gevuld; zij wilde antwoorden. Iras echter ging voort: »Ik verlang geen medelijden en ook geen tranen. Zeg hem eindelijk, dat ik tot de overtuiging gekomen ben, dat alle Romeinen onmenschen zijn. Vaarwel!"

Zij wilde heengaan. Esther hield haar tegen en sprak: »Blijf hier, totdat mijn echtgenoot komt. Hij heeft niets tegen u. Hij zocht u overal. Blijf bij ons; wij zullen u liefderijk behandelen; wij zijn Christenen."

»Uwe goedheid is te groot; doch voor mij is geen redding mogelijk, noch in dit noch in het andere leven. Door mijne ijdelheid en mijn hoogmoed heb ik de levensdagen mijns vaders verbitterd: zijn vloek rust op mij!"

»Neen, Iras," zeide Esther op vriendelijken toon, »uw vader, die hoorde, hoe de Verlosser op Golgotha bad voor zijne vijanden, hij heeft u vergiffenis geschonken en bidt thans voor u in den hemel. Ook gij kunt zalig worden en uwe dierbaren dáár eens wederzien.

»Heb slechts geloof en vertrouwen in Dengene, die voor het heil aller menschen heeft willen sterven."

Iras weende bitterlijk en vroeg smeekend:

»Goede Ester, is het waar zou ik nog vergiffenis van mijne zonden kunnen krijgen en den zoeten vrede des harten smaken, dien ik in mijne eerste jeugd genoot."?

»Ongetwijfeld," antwoordde Esther diep bewogen, »diezelfde Verlosser, die den rouwmoedigen moordenaar op het kruis vergiffenis schonk, zal ook u barmhartigheid bewijzen. Ik zal u naar Rome geleiden; daar zult gij door Linus, een Priester en leerling van Petrus onderwezen en uwe ziel zal in het H. Doopsel van alle smet der zonden gereinigd worden. Gij zult dan op aarde een nieuw leven beginnen, dat bij uwen dood in een eeuwig leven van zaligheid zal overgaan."

Iras viel hare vroegere vriendin snikkend om den hals en riep uit: »O, mocht ik zóó gelukkig wezen! Ik ben tot alles bereid."

Zij bekeerde zich en trok zich terug in eene spelonk, in de nabijheid van Missenum.

Daar leidde zij, tot aan het einde harer dagen, een verstorven en boetvaardig leven.

* * *

Intusschen had Esther nog van haar vernomen hoe zij, in overleg met Messala, getracht had Ben Hur en zijn gezin in het ongeluk te storten en hem al zijne bezittingen te ontrooven. Dat helsche plan was echter, door het beleid van Simonides verijdeld geworden. Deze had, met opoffering van eenige talenten, van den Keizer voor Ben Hur het romeinsche burger-recht en de bevestiging in het bezit van al zijne goederen weten te verkrijgen.

Ben Hur's moeder was intusschen overleden, diep betreurd en beweend door hare kinderen, die alleen hun troost vonden in het geloof en in de hoop op een zalig weerzien.

Simonides bestierde nog altoos met denzelfden ijver en hetzelfde geluk de zaak te Antiochië. Ben Hur en zijne familie waren overgekomen. Op zekeren dag zaten zij gezamelijk op het dak van het huis. Het laatste schip lag voor anker; alle anderen had Simonides reeds verkocht.

Het schip was daags te voren van eene reis naar Rome teruggekomen en had het bericht medegebracht dat Keizer Nero eene geweldige vervolging tegen de Christenen bevolen had. Terwijl zij over deze vreeselijke gebeurtenis spraken, kwam de oude en trouwe dienaar Malluch binnen en reikte Ben Hur een verzegeld pakket aan.

»Wie heeft dat gebracht?" vroeg deze.

»Een Arabier," was het antwoord.

Ben Hur opende het paket en las den volgenden brief.

»Ik, Ilderim, zoon van Ilderim den goede, Scheik in Arabië, aan Juda, zoon van Hur, vrede in den Heer.

Vriend mijns zalig afgestorvenen vaders! Hierbij meld ik u hoezeer mijn dierbare vader, die onlangs als deugdzaam christen gestorven is, u hoogachtte en beminde. Ik zend u een afschrift van zijn uitersten wil, die voor mij eene heilige wet is en stiptelijk zal uitgevoerd worden.

Vrede zij met u allen! De stem uit de woestijn is de stem uws vriends.

ILDERIM.

Vervolgens ontvouwde Ben Hur eene rol parkement en las verder:

»Mijn zoon! Alles wat ik bezit en uit de handen der Parthen heb kunnen redden, is uw eigendom, met uitzondering van het landgoed *Palmenheim*, bij Antiochië. Die

bezitting moet gij afstaan aan den edelen zoon van Hur, die mijn beste en trouwste vriend was. Ik vertrouw dat gij het woord uws vaders zult gestand doen.

Ilderim, Scheik.

»Wat zegt gij daarvan?" vroeg Ben Hur. Simonides hield altoos de oogen op het schip gevestigd en zweeg. Eindelijk, als uit een droom ontwakende, zeide hij:

»Wat zal ik zeggen? De goede God heeft u op wondervolle wijze gezegend; gij hebt reden Hem daarvoor dankbaar te zijn. Mij dunkt dat het tijd wordt om, met uw ontzettend groot vermogen, eene beschikking te treffen."

»Daarover heb ik reeds lang een besluit genomen. Mijne fortuin staat ter beschikking van Hem, die ze mij gegeven heeft en niet gedeeltelijk, maar geheel."

»Ik ben alleen nog in twijfel over de vraag: op welke wijze ik het meeste goed kan stichten. Daarover wenschte ik uwen raad in te winnen."

Simonides antwoordde: »Ik weet hoe gij de Christenen te Antiochië beschermd en ondersteund hebt. En nu, terwijl u nog een gedeelte der erfenis van den Scheik wordt aangeboden, komt uit Rome het bericht der vervolging, welke daar tegen onze broeders gaat beginnen. Daar opent zich voor uwe weldadigheid een nieuw en groot veld. In de hoofdstad der wereld mag het licht des Christendom niet uitgedoofd worden."

»Wat zou er dan te doen vallen?"

»Hoor! De Romeinen en zelfs Nero eerbiedigen slechts twee zaken als heiligdom — verder is niets hun eerbiedwaardig — namelijk de asschen der overledenen en de begraafplaatsen. Dewijl het, in deze omstandigheden, niet mogelijk is den Heer een tempel boven de aarde te bouwen, zoo richt dien *onder* de aarde op. Laat daar de licha-

men der overleden Christenen heenvoeren en begraven ; dan zal die plaats voor ontheiliging gevrijwaard zijn.

Ben Hur was diep getroffen. Hij stond op en riep uit: »Een heerlijk plan! Ik zal met de uitvoering niet wachten. Morgen vertrek ik naar Rome, met hetzelfde schip, dat het bericht der vervolging gebracht heeft."

Hij wendde zich tot Malluch en beval: »Zorg dat morgen alles voor het vertrek gereed zij.; gij zelf moet mij vergezellen."

»Zóó, dat is best!" zeide Simonides.

»En gij, Esther, wat denkt gij daarover?" vroeg Ben Hur. Zij antwoordde: »Beste Juda! Mij dunkt dat gij op die wijze den Heere het beste dienen kunt. Ik vertrek met u, om u te helpen."

Simonides deed de zaak te Antiochië aan een andere over en leefde nog eenige jaren gelukkig te midden der zijnen.

Ben Hur werd de steun der eerste Kerk te Rome en door zijn vermogen en door zijnen invloed. Een half uur buiten de stad kocht hij op eenen berg een groot terrein, dat tot begraafplaatsen ingericht werd. In die onderaardsche gangen, in den steen uitgehouwen, vindt men verscheidene groote, opene plaatsen, gelijk kapellen, waarin de eerste christenen de heilige diensten verrichtten. In de muren der gangen werden de graven voor de overledenen aangebracht.

De reiziger, die te Rome de *Callixtijnsche Katacomben* bezoekt, kan zien wat onze held voor de eerste Kerk gedaan heeft.

Uit die onderaardsche gewelven steeg het christendom op en veroverde de wereld voor Christus!

EINDE.

INHOUD.

EERSTE DEEL.

Bladz.

Eerste Hoofdstuk.

De wijzen. 1

Tweede Hoofdstuk.

Bethlehem 12

Derde Hoofdstuk.

De grot 21

Vierde Hoofdstuk.

Jerusalem. 26

Vijfde Hoofdstuk.

In het paleis. 30

Zesde Hoofdstuk.

Een romein 40

Zevende Hoofdstuk.

Een held. 49

Achtste Hoofdstuk.

Een ongeluk. 61

Bladz.

Negende Hoofdstuk.

Een zeeman 72

Tiende Hoofdstuk.

Een galeiroeier 76

Elfde Hoofdstuk.

Een zeeslag 85

Twaalfde Hoofdstuk.

Antiochië 97

Dertiende Hoofdstuk.

Daphné 113

Veertiende Hoofdstuk.

Een onverwachte leidsman 120

Vijftiende Hoofdstuk.

Een edel hart 127

Zestiende Hoofdstuk.

Een romeinsch gezelschap 132

Zeventiende Hoofdstuk.

In de tent 137

TWEEDE DEEL.

Eerste Hoofdstuk.

Kunstgrepen 5

Tweede Hoofdstuk.

Een ontdekt geheim 12

Derde Hoofdstuk.

Edelmoedigheid 18

Bladz.

Vierde Hoofdstuk.

Standvastigheid 29

Vijfde Hoofdstuk.

De overwinning 37

Zesde Hoofdstuk.

Eene romeinsche gevangenis 45

Zevende Hoofdstuk.

De verlossing 50

Achtste Hoofdstuk.

Het vaderlijk huis. 54

Negende Hoofdstuk.

De melaatschen. 58

Tiende Hoofdstuk.

Een oproer. 63

Elfde Hoofdstuk.

In Galilea. 68

Twaalfde Hoofdstuk.

Bij de Jordaan 74

Dertiende Hoofdstuk.

De groote Profeet. 79

Veertiende Hoofdstuk.

Het verraden geheim. 97

Vijftiende Hoofdstuk.

De gevangenneming 103

Zestiende Hoofdstuk.

De kruisweg. 109

Zeventiende Hoofdstuk.

Op Golgotha. 116

Besluit. 127